ROMANUL SECOLULUI XX

D. M. THOMAS

HOTELUL ALB

UNIVERS

D.M. THOMAS
Hotelul alb

Traducere de MIRCEA IVĂNESCU

Editura
UNIVERS
Bucureşti 1999

Coperta colecţiei: DONE STAN

Cuvântul traducătorului

CEEA CE AR PUTEA atrage în primul rând atenţia asupra acestei cărţi este aspectul ei cel mai puţin important. Brutalitatea vocabularului din primele două capitole şi grotescul deliberat „deşănţat" al unora dintre împrejurările descrise ca petrecându-se în staţiunea estivală ce dă şi numele cărţii – reprezentând parcă o caricatură a vreunei *belle époque* din mediile vieneze de dinaintea primului război mondial –, n-ar mai fi provocatoare astăzi decât la o privire superficială. Au trecut de mult furtunile provocate de cărţi ca *Amantul Lady-ei Chatterley*, *Ulise* sau *Tropicele* lui Miller. Astăzi, „inelegantele" de limbă (care într-o vreme exilau anumite cuvinte din literatură, cu referire la menţiunea „not in polite use" din dicţionare) nu mai şochează pe nimeni, şi ele pot apărea, fără a fi literalmente luate în seamă, în

cărţi elevate şi serioase la culme, cum ar fi romanele lui John Updike sau cele ale laureatului Premiului Nobel William Golding. (Deşi întâmplarea face ca, pe când traducătorul *Hotelului alb* îşi punea unele probleme iscate de lipsa unei tradiţii de acest gen în limba literară românească, o controversă, în unele reviste literare, pe marginea edulcorării aparente a stilului narativ – şi expletiv – al lui Henry Miller să fi părut că redeschide chestiunea. Ea rămâne însă, tocmai pentru că în română asemenea violenţe de limbaj – în vorbirea curentă, pe stradă şi probabil şi în mediile închise, abundent tolerate şi folosite – riscă să-şi piardă semnificaţia de pitoresc şi de cam naivă particularizare, peiorativă sau doar jovială, a vreunui personaj, şi ameninţă să se răsfrângă precum un blam asupra scriitorului însuşi. Dar asta este o altă problemă.)

Hotelul alb este, în realitate, o carte foarte serioasă – şi faptul că se datorează unui poet, şi, în plus, unui universitar specializat în literatura rusă, îşi are importanţa sa, şi în anecdota şi în parabola pe care autorul le-a intenţionat. Faptul că se prezintă într-adevăr un caz clinic – reproducându-se poate cam naiv procedurile medicale de pe vremea experimentării terapiei freudiene a unor aberaţii de natură isterică în psihologia unei tinere cu preocupări artistice – dar şi cu o biografie cam prea ilustrativă în acest sens – explică îndrăznelile de limbaj despre care e vorba. Dar un asemenea caz medical e invocai aici pentru

a vorbi despre ceea ce autorul socoteşte a fi o manifestare caracteristică psihologiei omului secolului nostru, înaintea şi după marele cataclism al celui de al doilea război mondial şi în marca tragedie pe care istoria contemporană o numeşte Holocaust. Anecdota puternic colorată freudian în primele pârli ale romanului capătă profunzimi de-a dreptul danteşti în episodul marii crime istorice – din nefericire, actuală – de la Babi Yar – şi îşi păstrează şi accentuează vibraţiile de acest fel şi în partea finală, concretizându-se în urcarea cu adevărat paradiziacă spre stele din finalul comediei.

Justificarea acestei cărţi (apărută în 1981, când autorul avea 46 de ani) mi se pare a sta deci nu în transfigurarea întru frumuseţe şi gravitate a unei imagini sordide şi nepoliticoase în limbajul ei (valoarea umană a protagonistei şi frumuseţea poetică a romanului nu constau în contrastul dintre brutalitatea expresiei în părţile ei de început şi puritatea de icoană şi simbol a unei fiinţe trecute prin, literalmente, chinurile iadului). Orice carte serioasă face aşa ceva şi rostul cuvintelor, mai cu seamă când sunt manevrate de un poet autentic, este tocmai să dovedească posibilitatea şi realitatea frumuseţii omeneşti. Este în mult mai mare măsură demonstraţie, prin mijloacele caracteristice ale poeziei, a adevărului că frumuseţea este cealaltă faţă – poate la fel de adevărată – a suferinţei şi degradării. Ceea ce începe haotic şi isteric în *Hotelul alb*, se încheie

(precum, de pildă, în marele poem simfonic despre Moarte şi Transfiguraţie) în sunetele romantic-sublime ale epilogului, în care ni se aminteşte că „la începuturile dimineţii” se readevereşte clipa când „Soarele urca dimpreună cu acele stele care au fost cu el atunci când Iubirea divină a mişcai pentru întâia dată acele lucruri minunat de frumoase”.

MIRCEA IVĂNESCU

PROLOG

Hotel Standish Worcester, Massachusetts, U.S.A.

8 septembrie 1909

Draga mea Gisela.

O strângere în braţe caldă, ca de urs, din lumea nouă! Cu toată agitaţia drumului, ospitalitatea, conferinţele, onorurile (mai ales pentru Freud, fireşte, şi, în mai mică măsură, pentru Jung), abia dacă mai aveai timp, cum se zice, să-ţi sufli nasul, mi se învârte totul în minte. Dar se vede de pe acum mai mult decât limpede că America este nerăbdătoare să primească curentul nostru de gândire. Brill şi Hall sunt nişte băieţi excelenţi şi toată lumea la Universitatea Clark ne-a copleşit cu gesturi de bunăvoinţă şi complimente. Freud m-a uimit până şi pe mine cu competenţa lui magistrală, ţinând cinci conferinţe fără nici cele mai succinte notiţe – compunându-le textul în plimbări de câte o jumătate de oră înaintea fiecăreia, în compania mea. Fireşte, nu mai e nevoie să adaug că a făcut o impresie extraordinară. Iar Jung a ţinut două conferinţe splendide, despre propria lui activitate, fără să menţioneze nici măcar o singură dată numele lui Freud! Şi chiar dacă noi, toţi trei, ne-am simţit cât se poate de bine împreună, în împrejurări poate mai curând de natură să ne pună serios la încercare (inclusiv, aş putea spune, atacuri de

diaree la New York…!), a existat totuşi puţină încordare între Jung şi Freud. Despre asta îţi spun mai multe imediat.

Dar ai să vrei să afli cum a decurs călătoria. A fost frumos – dar nu am văzut aproape nimic! O ceaţă uriaşă de miez de vară a coborât peste noi aproape imediat şi nu fără efect. Jung mai ales a fost pe dată captivat de imaginea „monstrului preistoric" care se târa prin întunecimea asta ziua în amiaza mare, spre cine ştie ce ţintă a lui, susţinând că simte cum alunecam cu toţii îndărăt în trecutul originar. Freud l-a certat că se încăpăţânează să rămână creştin şi deci mistic (o soartă de care el consideră că evreii au scăpat!) dar a mărturisit că simţea parcă şi el o anumită înclinaţie spre o asemenea idee atunci când privea prin fereastra oarbă a cabinei vaporului şi asculta sunetul acela pe care el îl numea „ţipătul de împerechere al sirenelor de ceaţă"! New York-ul a devenit astfel cu atât mai impresionant şi mai incredibil, înălţându-se în faţa noastră din întunecime. Brill a venit să ne întâmpine şi ne-a arătat o mulţime de lucruri frumnoase – dar niciunul mai frumos decât imaginile mişcătoare ale unui film, un film de cinematograf! în ciuda stomacului meu suferind, am găsit că era o distracţie cuceritoare: consta mai ales din nişte poliţişti foarte comici care urmăreau nişte răufăcători şi mai comici pe străzile aglomerate. Nu ş-ar fi putut spune că avea vreun subiect, vreo intrigă, însă oamenii se mişcă într-adevăr într-un

fel foarte convingător şi realist Freud, am impresia, nu a fost cine ştie ce impresionat

Da, trebuie să-ţi povestesc acea întâmplare mai curând ieşită din comun, de la Bremen, în ajunul plecării. Eram cu toţii mulţumiţi că ajunseserăm cu bine la locul de întâlnire, şi bineînţeles încântaţi de aventura pe care aveam s-o trăim. Freud a fost gazda noastră la un dejun într-un hotel foarte luxos şi l-am convins şi pe Jung să-şi lase la o parte abstinenţa obişnuită şi să ni se alăture în degustarea vinurilor. Probabil pentru că nu era obişnuit să bea, a devenit deosebit de vorbăreţ şi bine dispus. A îndreptat conversaţia spre nişte fosile, aşa numitele „leşuri de turbărie", descoperite după cât se pare undeva în nordul Germaniei. Se zice că ar fi trupurile unor oameni din epoca preistorică, mumificate de acidul din huma sedimentată în apele stătute ale mlaştinilor. După toate aparenţele, oamenii aceştia s-ar fi înecat în mlaştini sau ar fi fost îngropaţi acolo. În orice caz, era interesant; sau mai bine zis ar fi fost astfel, dacă Jung n-ar fi continuat să vorbească la nesfârşit despre acelaşi lucru. Până la urmă Freud a izbucnit de câteva ori: „Şi de ce te preocupă aşa leşurile astea?" Dar Jung nu contenea să se lase dus tot mai departe de fascinaţia pe care o exercită asupra lui povestea asta, iar Freud a alunecat deodată de pe scaun, leşinând pur şi simplu.

Jung, săracul de el, a fost cât se poate de tulburat de întâmplare – ca şi mine de altfel –

incapabil să înţeleagă în ce fel anume se făcuse el vinovat când şi-a revenit, Freud l-a acuzat că urmăreşte să-l scoată pe el, pe Freud, din calea lui. Jung, bineînţeles, a negat aşa ceva în cei mai energici termeni. Şi adevărul e că el e un tovarăş cu totul şi cu totul cumsecade şi plin de viaţă, mult mai plăcut şi mai de înţeles decât te-ar lăsa să crezi ochelarii cu rame de aur şi capul lui tuns atât de scurt

O altă scurtă neînţelegere între ei s-a produs apoi pe vapor. Ne distram (pe ceaţa aceea!) interpretând fiecare visele celorlalţi. Jung a fost foarte interesat de un vis al lui Freud, în care cumnata lui (Minna) trebuia să manevreze şi să trântească de colo până colo nişte snopi de grâu cândva la vremea recoltei, ca o ţărancă, în vreme ce nevasta lui şedea comod şi se uita la ea cum munceşte. Jung, cam lipsit de tact, îl tot presa să-i dea mai multe amănunte despre visul acesta. Lăsa să se înţeleagă limpede că el considera că visul avea ceva de a face cu simţămintele cam prea călduroase ale lui Freud faţă de sora mai mică a nevestei lui. Am fost uluit că el cunoştea atât de in amănunţime probleme legate de viaţa intimă a lui Freud. Acesta din urmă a fost, cum era şi firesc, iritat şi a refuzat să-şi „rişte reputaţia”, cum a spus el, dezvăluind orice alt amănunt de natură mai personală. Jung mi-a spus mai târziu că în clipa aceea Freud şi-a pierdut autoritatea în ce-l priveşte pe el, Jung. Totuşi, eu cred că am reuşit să atenuez lucrurile, iar ei sunt acum iarăşi în

termeni buni. Însă o clipă m-am simţit ca un arbitru la o întrecere de trântă! Toate astea sunt foarte dificile. Te rog să păstrezi discreţia în chestiunea asta

Propriul meu vis (singurul pe care mi-l puteam aduce aminte) era cu privire la un mai ştiu ce dezamăgire măruntă din timpul copilăriei. Freud bineînţeles nu a avut nicio dificultate să vadă că toată chestiunea avea legătură cu tine, draga mea El a mers direct la esenţă: că mă tem că hotărârea ta de a nu divorţa de soţul tău până când nu se mărită fetele este o autoamăgire din partea ta şi că nu doreşti să împlineşti îndelunga noastră relaţie printr-o legătură atât de profundă cum este căsătoria De fapt, tu cunoşti anxietăţile mele şi ai făcut tot ce ai putut ca să le risipeşti; dar nu puteam să evit să visez la ele, înţelegi, în timpul acesta cât suntem despărţiţi (şi în plus afectat de ceaţa de pe mare.). Freud mi-a fost de mare ajutor, ca întotdeauna Spune-i Elmei că a fost emoţionat de urările ei şi că e profund impresionat şi că ea a constatat că şedinţele de analiză cu el i-au fost atât de utile. Îţi trimite de asemenea *ţie* expresia respectului său şi adaugă şi că, dacă mama o egalează pe fiică în farmec şi inteligenţă (eu îl asigur că aşa este!), sunt de invidiat... Ştiu asta! Îmbrăţişeaz-o cu toată căldura şi sărut-o pe Elma din partea mea, şi transmite-i omagiile mele soţului tău.

Săptămâna viitoare urmează să vizităm cascada Niagara, lucru pe care Freud îl socoteşte

principalul eveniment al întregii călătorii; şi ne îmbarcăm pe *Kaiser Wilhelm* peste mai puţin de două săptămâni. Astfel că voi fi acasă la Budapesta aproape înainte ca tu să primeşti scrisoarea mea; şi nu-ţi pot spune cât jinduiesc după îmbrăţişarea ta de bun venit între timp te sărut (şi, ceruri! mult mai rău! şi mult mai bine!) în visele mele.

Pentru totdeauna al tău, Sandor Ferenczi
Berggasse 19 Viena

9 februarie 1920

Dragă Ferenczi, îţi mulţumesc pentru scrisoarea dumitale de condoleanţe. Nu ştiu ce ar mai fi de spus. Ani de zile m-am pregătit pentru pierderea fiilor mei; acum vine cea a fiicei mele. Întrucât sunt profund lipsit de simţul religios, nu am pe nimeni pe care să-l acuz, şi ştiu că plângerile mele nu se pot adresa nimănui şi nicăieri. „Cercul invariabil al îndatoririlor unui soldat” şi „dulcile obişnuinţe ale existenţei” vor avea grijă ca toate să meargă întocmai ca până acum. Necesitate oarbă, supunere mută. Undeva foarte adânc pot urmări senzaţia unei răni profunde de natură narcisistică şi care nu se poate vindeca. Soţia mea şi Annerl sunt teribil de zguduite într-un fel mai omenesc.

Să nu fii prea îngrijorat în ce mă priveşte. Sunt exact acelaşi ca totdeauna, doar cu ceva mai multă oboseală. *La séance continue*. Astăzi am fost obligat să cheltuiesc mai mult timp decât îmi pot

permite să risipesc, în cadrul Spitalului General din Viena, ca membru al comisiei de anchetă cu privire la pretinsul tratament inadecvat acordat nevroticilor de război. Mă uimeşte mai mult decât oricând cum îşi poate închipui cineva că administrarea şocurilor electrice unor aşa numiţi bolnavi prefăcuţi i-ar putea transforma în eroi. În mod inevitabil, odată întorşi pe câmpul de bătaie, ei se descarcă de frica lor faţă de curentul electric în faţa ameninţării imediate; şi pornind de aici, au fost supuşi unor şocuri electrice şi mai dure – şi aşa mai departe, totul fără niciun rost, sunt înclinat să acord beneficiul îndoielii lui Wagner-Jauregg, dar nu mi-ar plăcea să garantez pentru ceilalţi din grupul lui. Nu s-a negat niciodată că în spitalele germane ar fi existat cazuri mortale în timpul tratamentului şi sinucideri ca rezultat al acestor tratamente. E prea devreme ca să spunem dacă şi clinicile vieneze au cedat înclinaţiei caracteristice germane de a-şi atinge scopurile pe căile cele mai lipsite de menajamente. Va trebui să prezint un referat până la sfârşitul lunii.

M-am simţit de asemenea tentat să mă întorc la eseul meu, *Dincolo de principiul plăcerii*, care mocneşte de atâta vreme, cu convingerea sporită că sunt pe drumul cel bun postulând un instinct al morţii, la fel de puternic în felul său (deşi mai ascuns), ca libidoul. Una dintre pacientele mele, o tânără suferind de o isterie gravă, tocmai a „născut” nişte scrieri care par să-mi sprijine teoria: o fantezie libidinoasă extremă, combinată

cu o extremă morbiditate. E ca şi când Venus s-ar privi în oglindă şi ar vedea chipul Meduzei. S-ar putea ca noi să fi studiat impulsurile sexuale în chip prea selectiv, şi suntem în situaţia marinarului a cărui privire este atât de concentrată asupra farului, încât se izbeşte de stâncile din întunecimea care înghite totul.

Poate că voi avea un material asupra unui aspect al acestei teme pe care să-l prezint Congresului din septembrie. Sunt sigur că reuniunea de atunci ne va mai înviora pe toţi, după anii aceştia teribili şi descurajatori. Am auzit că Abraham intenţionează să citească o comunicare despre complexul feminin al castrării. Sugestiile dumitale cu privire la dezvoltarea unei terapii active în psihanaliză par admirabile ca subiect de discuţii. Rămâne să mă conving că „am putea realiza cu mult mai mult cu pacienţii noştri dacă le-am dărui suficient din dragostea după care au jinduit pe când erau copii”, dar am să-ţi ascult argumentele cu mare interes.

Soţia mea mi se alătură mulţumindu-ţi pentru bunele dumitale gânduri.

Al dumitale, Freud

Berggasse 19 Viena 4 martie 1920

Dragă Sachs,

Oricât de mult le vei lipsi colegilor dumitale din Elveţia, cred că ai întru totul dreptate să pleci la Berlin. Berlinul va deveni centrul mişcării noastre în interval de câţiva ani, nu am niciun fel

de îndoieli în această privinţă. Inteligenţa dumitale, optimismul efervescent, jovialitatea şi cultura dumitale atât de extinsă fac din dumneata personalitatea ideală pentru a purcede la pregătirea viitorilor analişti, în ciuda îndoielilor pe care le ai cu privire la lipsa de experienţă clinică. Eu am cea mai mare încredere în dumneata îmi iau libertatea să-ţi trimit, ca „dar de despărţire" – deşi sunt convins că despărţirea nu va fi pentru mult timp –, un „jurnal" oarecum ieşit din comun, pe care una dintre pacientele mele, o tânără cu un caracter din cele mai demne de respect, l-a „născut" după ce a făcut cura de ape la Gastein. A plecat din Viena foarte slabă şi s-a întors chiar durdulie; şi pe dată mi-a trimis scrierile acestea ale ei. O adevărată *pseudocyesis*! Era în vacanţă întovărăşind-o pe mătuşa ei şi nu mai e nevoie să adaug că nu a întâlnit niciodată pe vreunul dintre fiii mei, deşi se poate să fi menţionat faţă de ea că Martin era prizonier de război. Nu am să te plictisesc cu detaliile cazului ei; dar dacă ceva anume vorbeşte artistului din dumneata, ţi-aş fi recunoscător pentru observaţiile pe care ai vrea să le faci. Tânăra femeie a trebuit să-şi întrerupă o carieră muzicală promiţătoare şi şi-a scris chiar „versurile" între portativele unei ediţii a lui *Don Giovanni*... E o copie a întregului manuscris, firește (restul era la origine într-un caiet de exerciţii pentru copii), pe care ea a făcut-o bucuroasă pentru mine. Copia este, cum ai putea spune, un rezultat secundar al naşterii şi nu

trebuie să mi-o trimiţi îndărăt.

Dacă poţi trece dincolo de exprimările brutale pe care boala i le-a smuls acestei fete, în mod normal timidă şi puritană, vei putea găsi pasaje pe care să le guşti. Vorbesc ca unul care cunoaşte temperamentul dumitale rabelaisian. Să nu te tulburi, prietene, pe mine nu m-a ofensat! Au să-mi lipsească glumele dumitale evreieşti – aici la Viena, după cum ştii, e o adunătură teribil de sobră.

Sper să te văd la Haga în septembrie, dacă nu şi înainte. Abraham promite o comunicare despre complexul feminin al castrării. Fără îndoială că va mânui un cuţit foarte bont. Totuşi, e un om de încredere şi decent Ferenczi va încerca să-şi justifice entuziasmul pe care şi l-a descoperit de curând de a-şi săruta pacientele.

Casa încă se mai simte goală fără „copilul nostru de duminică”, chiar dacă am văzut-o puţin după căsătoria ei. Dar ajunge cu asta

Cu salutări cordiale, al dumitale, Freud

De la Policlinica Berlin 14 martie 1920

Iubite şi stimate domnule profesor.

Iertaţi-mi cartea poştală; m-am gândit că e adecvată în lumina „hotelului alb” al tinerei dumneavoastră paciente, pentru care dar vă rog să acceptaţi mulţumirile mele. A făcut să-mi treacă drumul cu trenul (şi aici se potriveşte foarte bine!) repede şi în chip interesant Gândurile pe care mi le-a stârnit sunt, mă tem,

elementare; fantezia ei mi se pare că seamănă cu Edenul dinaintea Păcatului – nu că dragostea şi moartea nu şi-ar fi avut locul acolo, dar nu exista *timpul* în care acestea ar fi putut avea o semnificaţie. Noua clinică e splendidă; nu, din păcate, locul în care să curgă lapte şi miere ca în *hotelul alb*, dar cu mult mai durabilă, sper! Urmează scrisoarea, când mă voi mai limpezi.

Cu cordialitate al dumneavoastră.

Sachs

Berggasse 19 Viena 18 mai 1931

Către Secretarul
Comitetului pentru Centenarul Goethe
Consiliul Municipal
Frankfurt

Stimate Domnule Kuhn, îmi pare rău că am întârziat atât de mult să răspund amabilei dumneavoastră scrisori. Cu toate acestea nu am rămas inactiv în răstimp, atunci când starea sănătăţii mi-a îngăduit, iar comunicarea e gata. Fosta mea pacientă nu are obiecţii ca dumneavoastră să îi publicaţi compoziţiile, laolaltă cu această comunicare, astfel că le-am inclus şi pe ele. Sper că nu veţi fi alarmat de expresiile obscene răspândite printre sărmanele ei versuri, nici de materialul ceva mai puţin agresiv, dar şi el pornografic, datorat decoltării închipuirilor produse de fantezia ei. Trebuie ţinut minte că (a) autoarea lor a suferit de o isterie sexuală gravă, şi (b) compoziţiile acestea aparţin domeniului

ştiinţei, unde principiul *nihil humanum* este universal acceptat şi aplicat; şi nu în ultimul rând de către poetul care-şi sfătuia cititorii să nu se teamă sau să nu respingă „ceea ce, neştiut sau neglijat de oameni, păşeşte noaptea prin labirintul inimii”.

Al dumneavoastră foarte sincer, Sigmund Freud

DON GIOVANNI

1

Am visat copaci răsturnaţi în vântul turbat eu eram printre ei pe ţărm dezolat urcat să mă întâmpine, şi alergam, înspăimântată.

O trapă în pământ, şi n-o putem urni, din loc. Am un iubit e fiul dumitale, ştiu că l-am întâlnit în tren, trecând printr-un tunel, mâna i se strecura sub fusta mea, între coapse, nu mai puteam respira

M-a dus într-un hotel alb pe malul unui lac, sus în munţi undeva, un lac de smarald, nu mă puteam opri flăcări ţâşneau din mine din clipa când mi-am desfăcut coapsele, nicio ruşine nu mă putea face să-mi trag fusta în jos, să-i dau deoparte mâna, cele două, apoi trei degete acuma strecurate în mine deşi controlorul ştergea geamul compartimentului, şi se uita la noi, se uita pe urmă a trecut mai departe, degetele lui mă umpleau în golul de acolo fără fund se mişcau, mai vreau mai vreau ştiu că ţipam în mine, pe urmă el m-a luat pe sus urcând treptele spre recepţia hotelului,

unde dormea portarul şi el a luat cheia am alergat în sus pe scări şi el îmi ridica mereu mai sus rochia şi nici nu se mai gândea să se dezbrace, eram acum udă de tot pe coapse, cerul era atât de albastru către seară a suflat un vânt alb dinspre copacii pe piscul nemişcat sub mari zăpezi, am stat nici nu mai ştiu, o săptămână ţintuiţi în pat, fiul dumitale, profesore, m-a sfâşiat pe dinăuntru şi m-a sfârtecat toată acuma vezi dacă mai poţi să alegi ceva din mine poţi să faci ceva să înţelegi.

Şi cred c-a fost în noaptea a doua, o vreme urâtă printre pini, un vânt aspru, de cremene, acoperişul ca de pagodă al pavilionului s-a prăbuşit valurile ţâşneau uriaşe, mulţi au murit înecaţi, chelnerii alergau şi ceva meseni dar fiul dumitale îmi mângâia mereu sânii plini şi-a lăsat apoi gura peste ei sfârcul s-a umflat, şi ţipete peste tot, lemnul trosnind, auzeam cum se sparg toate în jur – mi se părea că suntem pe un vapor în larg un iaht de plăcere, alb, el mă sugea, mă sugea şi îmi venea să plâng, şi mă durea, şi sfârcul îmi era atât de dureros, sub buzele lui tandre, şi a trecut spre celălalt sân – se legăna între ei, mi-erau umflaţi şi mă dureau – şi el atât de tandru, până când am auzit geamurile spărgându-se, şi el m-a pătruns iar, aspru, n-ai să înţelegi cât era de pur totul, stelele uriaşe, şi întregi, asemenea unor frunze de arţar, acolo în munţi, şi uşor se desprindeau, căzeau – puteai să le asculţi căzând căzând în lac – oamenii strigându-ne, încercând să se audă, stelele acestea mari, căzând noi le

spuneam stelele leului, şi-o vreme un deget al lui alunecând acolo în mine, alăturea de membrul lui în mine, atâta loc era şi a stârnit acolo-n întunericul moale o fluturare, şi-n înserarea de pe ţărm au adus leşurile – am auzit plânsetele în jur, şi degetul lui scormonea, mă durea, în sus prin gaura din cur – şi-am prins a-l mângâia acolo capul lui umflat nu mai pridideа să-şi ascundă-n pizda mea, şi s-a stârnit fulgerul zgâria într-un zigzag orbitor şi-ndată amuţit încă înainte ca tunetul să fi zbucnit peste hotel, pe urmă, întuneric iar, mai fulgera niţel dincolo peste lac – sala de biliard era inundată şi el acolo-n mine nu mai ţâşnea odată era atât de bine şi frumos şi mi-e ruşine acuma povestind – atunci nu-mi era, era atât de bine, şi după un ceas sau două şi-a zvâcnit sperma-n mine, pe urmă uşile trântite, când au dus leşurile celor înecaţi, aici la hotel sus, şi-afară ce vânt mare – noi ne ţineam ele mâini, strângându-ne în braţe pe când adormeam.

Pe urmă, într-o seară au salvat pisica – se agăţa şi blana ei neagră acolo sus în pom nici nu se vedea aproape, noi eram la fereastră goi am văzut o mână zgâriind prin frunziş greoi, pisica era acolo de două zile întregi, fugind de revărsarea mare a apelor – şi eu simţind sângele-n mine năpădindu-mă izvorând, el mi-arăta nişte fotografii, am spus.

Ce-ai zice dacă pomii acuma ar sângera? nu vreau să spun c-am fi stat toată vremea în pat, dar după ce-au dat jos pisica ne-am îmbrăcat şi noi şi-

am coborât la cină şi ne-am strecurat acolo printre mese – mă clătinam pe picioare, şi pe sub rochie, singura pe care-o aveam mă înfiora aerul nopţii o rochie scurtă, şi tot încercam să-i dau lui mâna la o parte – el îmi spunea, nu pot mor dacă nu mă laşi să te pipăi aici şi aici peste tot, perechile în jur ne zâmbeau cu bunătate, el îşi lingea degetele lipicioase apoi îl urmăream cum îşi tăia friptura-n farfurie, pe urmă am fugit afară şi-am alergat sub copaci şi noaptea amară îmi răcorea tot trupul, era frumos, dinspre hotel nu se-auzea muzica, deşi melodios din când în când zvâcnea un cântec ţigănesc, unduia, în noaptea aceea el aproape că m-a sfâşiat de tot eram umflată acolo de-atâta sânge îmi curgea şi stelele uriaşe peste lac în întunecimea albastră nu mai era loc pentru lună în odaia noastră ploaia asta de stele se răsfrângea iluminând acoperişul de pagodă al pavilionului răsturnat şi rareori piscul albit al muntelui mai tremura sub fulgere mărunte.

2

O zi întreagă servitoarele să tot facă patul.

Noi ne-am trezit în zori şi-am plecat din hotelul alb pornind pe iahtul de plăcere peste lacul larg.

Din zori şi până ziua a început să moară noi am plutit cu pânzele întinse într-o doară, sub pătura de peste noi băiatul dumitale îşi îndesa tot mai adânc mâna în mine şi avea acuma o manşetă din moliciunea mea pe încheietură.

Cerul era albastru tot, fără nori, nepătat

Hotelul alb se pierdea printre pomi – şi pomii se destrămau în orizontul verde al lacului tremurat

I-am spus, ah, fute-mă, te rog, te rog, vorbeam urât?

nu mi-e deloc ruşine era soarele ciufut, şi n-aveam unde să ne-ascundem acolo pe iaht, căci peste tot invitaţii sorbeau din cupe rodeau oase de pui crocante, se uitau la noi la noi bolnavi sub păturile întinse peste ei, ardeam de o febră nestinsă complet ameţită sub mângâierile băiatului dumitale lungi, necontenite, domnule profesor, nu se oprea nicio secundă, ca un piston, tot intrând, retrăgându-se până când soarele a apus şi-atunci şi-au abătut şi ei privirea spre amurgul stacojiu atraşi de orbirea incandescenţei dinspre hotel izvorând, îl vedeam arzând printre brazii înalţi, întreg cerul zvâcnea o flacără uriaşă mistuia aripa noastră, s-au strâns toţi la prova să privească într-acolo înspăimântaţi şi-atuncea fiul dumitale m-a tras peste el în ţeapă şi-a fost atâta de ameţitor de dulce când ştiam c-are să înceapă să-i înflorească sperma şi am ţipat s-a pierdut

(i patul meu de plăcere orbitoare în strigătul neîntrerupt al trupurilor care se năruiau cădeau săreau de la ferestrele hotelului care ardea trosnea se sfărâmau eu mă zbăteam în ţeapa dulce a lui până m-a rupt şi a ţâşnit cu răcoroasă moliciune, trupuri arse atârnau de crengi şi el iarăşi s-a întărit într-o erecţie fără sfârşit şi eu

zvâcneam şi nu-ţi pot spune cât era de dulce un delir şi ardeam toată şi laolaltă cu hotelul camerele devastate se vedeau saltele răvăşite nu ştim cum s-a iscat incendiul spuneau că a fost soarele strecurat printre perdeaua noastră desfăcută a aprins patul înfierbântat şi cald încă de atâta zbatere, sau poate vreo cameristă pe furiş (fumatul oprit)

căldura pur şi simplu ca sub o lentilă mare sau poate avalanşele fierbinţi din munţi.

În noaptea aceea n-am dormit eram toată o rană, ceva se sfâşiase-n mine, atunci, de bună seamă, şi fiul dumitale era adânc în mine, tandru, îmbrăţişat, a stat astfel noaptea întreagă, nu s-a mişcat

Afară pe terasă cadavrele întinse, poate că dumneata le ştii durerile aprinse femeilor acolo adânc în fierberea cu flăcări sângerii, şi eu simţeam în mine fiorii străvezii cum cercurile pe apa lacului spre ţărm, în zori eram la fel împletiţi, şi nemişcaţi, ori să ne fi depărtat unul de altul. Când am adormit eram o sculptură în lemn, un chip cioplit la prova unui vas croindu-şi drum prin ceaţă, şi cu un peşte sabie înfipt în mine pluteam semeaţă în vânt, sorbind furtuna boreală, pândindu-i licărirea tulbure, domoală, în gheaţa moale acum balenele parcă plângeau şi acele subţiri ale corsetului mi se muiau şi nu mai desluşeam vântul prin zbaterea înceată a câte unui trup de balenă legănându-se ca beată.

Pe urmă gheaţa însăşi s-a apropiat să-şi taie

prin mine drum încetinit, ca o văpaie mi-a scrijelit tot pieptul, eram uitată, părăsită, şi ştiu că am născut atunci un embrion lemnos cu buzele căscate sugând zăpada îngheţată, apoi viforos învârtejită în viscolul din jur, până când m-a pătruns şi s-a învârtejit în mine şi mi-a smuls pântecele şi aţi văzut cu toţii un pântec zburând prin cerul îngheţat.

Şi n-ai să ştii nicicând ce uşurare a fost să mă trezesc cu soarele limpede, mare, deodată revărsându-mi-se peste faţă, lumină pură, şi fiul dumitale mă privea cu degetul la gură, am fugit atunci fericită pe balcon, în aerul curat, miresmele frunzişului şi pinilor, m-am rezemat pe balustradă, şi el a venit pe la spate şi mi s-a împlântat până atât de sus deodată în mine încât inima mi s-a deschis ca o floare atunci eliberându-se din albul iernii în splendoare, nici nu mai ştiu pe unde anume urca el astfel în mine, simţeam hotelul alb întreg cum unduia în suspine, şi munţii chiar au prins să tremure, în nevăzute spasmuri fierbinţi pe coastele lor erau străbătute acum de fulgere întunecate de plăcere.

3

Ne-am făcut prieteni dragi care au murit cât am stat acolo.

Una era o femeie drăguţă, o croitoreasă de corsete, şi trupeşă şi nostimă, cu degete subţiri şi încete cum îi cerea meseria, era frumos acolo, şi nopţile acelea adânci erau doar ale noastre ploua

cu stele toată vremea, stele uriaşe, albastre, ca nişte trandafiri înceţi, şi o livadă de portocali înmiresmaţi a şi trecut o dată în zbor agale pe lângă geamul nostru, o vedeam de acolo, întinşi în pat, şi-am rămas muţi când am văzut-o căzând şi scufundându-se cu foşnet moale blând în lacul de afară, abia tremurat.

Mii de lanterne parcă se stingeau sub falduri largi.

Şi să nu credeţi că n-au fost clipe liniştite, când ascultam aşa întinşi alături tăcerea asurzitoare, lui ne-atingeam deloc, doar mâna lui alene mângâind muntele meu ascuns în păr şi care lui îi aducea aminte de-un deal unde se ascundea când era copil printre ferigi şi îl ascultam şoptind.

Şi atunci am învăţat atâtea şi despre dumneata, domnule profesor, şi despre mama lui, cum era când vă opreaţi în câte o noapte lângă patul lui.

Şi amurguri însorite – nori ca flori mari plutind pe cer, şi vânturând zăpada pe piscuri, şi întregul hotel se răsturna şi sânii mei împungeau noaptea şi limba lui amestecând amurgurile astea luminoase în pizda mea căscându-se tăcută în revărsările lui groase, şi le sorbeam cu tot gâtlejul, se făcea lapte dens, lapte înflorea pe buzele lui acolo, imens, căci chiar din a doua noapte, sânii mi-au fost grei de atâta lapte, dragostea asta de după-amiază ne stârnea sete şi coborând acolo la masă, el a golit o cupă şi-apoi s-a întins ca să m-atingă şi eu mi-am desfăcut rochia

şi mi-a izvorât deodată laptele chiar înainte să-şi fi pus el gura, pe sfârcul meu – şi l-am lăsat şi pe acel preot bătrân, care era cu noi la masă să-mi ia celălalt sfârc în gură, şi de la celelalte mese se uitau la noi uimiţi, dar surâzând, ca şi cum ar fi spus, veniţi sorbiţi cât vă pofteşte inima, căci în hotelul alb, e dragostea oferită oricui ca un dar cald, şi bucătarul şei se oprise în uşa sălii de mese, şi surâdea, şi eu aveam atâta lapte că a venit şi el să se sature la sânul meu sub care şi-a întins paharul, şi l-a sorbit şi-a spus ce lapte bun – şi-am spus şi noi că şi mâncarea lui era la fel de bună, şi au venit toţi cei de la mesele din jur, şi cei din orchestră erau şi ei însetaţi şi lumina amurgind se întindea moale ca untul auriu peste câte un copac, cum îl vedeam prin uşile de sticlă şi unt era pe lac, bătrânul preot mă sugea de zor, îşi amintea de mama lui bătrână în cine ştie ce colibă săracă şi celălalt sân al meu hrănea alte buze – iar mâna fiului dumitale, domnule profesor, îmi era stăpână acolo sus coapse pe sub masă îmi mângâia sus de tot coapsele le desfăcusem tremuram.

A trebuit să dăm iar fuga sus. I se sculase într-o erecţie grandioasă şi pizda mea se revărsase încă înainte de a ajunge sus pe scări, preotul bătrân plecase să-i conducă de jeluitori printre copaci pe panta înfrigurată a muntelui. Litaniile lor coborau încet înspre lac, el mi-a luat mâna şi uşor mi-a strecurat şi mie degetele acolo în mine, alături de el, şi prietena noastră corsetiera cea

durdulie şi-a vârât şi ea mâna – era de necrezut atâtea să încapă în mine, şi tot nu eram plină, acuma aduceau leşurile celor pieriţi în foc şi în potop, pe tărgi, îi auzeam împleticindu-se printre pini, şi apoi li se pierdeau paşii în tăcere şi era frumos când i-am ridicat ei fusta – căci o strângea tare corsetul şi l-am lăsat pe el să termine în ea, nimic nu se schimbase, în acel hotel iubirea curgea nestăvilită din lac în cer şi din cer în odaia noastră şi în amurg îi vedeam pe cei îndoliaţi urcând spre piscul muntelui, opriţi lângă acea groapă, şi briza aducea cu ea o amintire a miresmei livezii de demult de portocali şi urcând din umbrele acestei lumi de atâtea taine, şi le vedeam, mamele leşinau, se năruiau în pământul noroios, ceilalţi sunau jos la biserică clopotele dincolo de hotel, şi pe deasupra lui, pe panta spre acel observator deschis spre cer, cuvinte de speranţă pluteau prin aer dinspre preot, un om însingurat, oprit pe ţărmul lacului, lângă plasele de pescuit, cu pălăria strânsă la piept, auzeam tunetul oprit acolo în aer lângă pisc ţinut în loc de corul lor de jale, şi atârnând pe loc până când s-a răsturnat povârnit în avalanşă şi îngropându-i laolaltă pe cei morţi şi pe cei vii.

Şi i s-a stins încet ecoul. N-am să uit vreodată tăcerea, cum s-a năruit în cataractă de întunecime, căci în noaptea aceea lacul a înghiţit de-a valma lumina soarelui mai înainte atât de compactă, şi nu era nici lună, cred că el mi-a răbdat până în pântec căci a ţipat de bucurie

atunci, corsetiera acea prietenoasă durdulie, încât m-a năpădit laptele.

4

Şi într-o seară lacul a fost un cearşaf stacojiu, ne-am îmbrăcat şi am urcat spre piscul alburiu clin spatele hotelului nostru alb – pe acea cărare suind în zigzag printre pini, urcam agale, mă sprijinea cu mâna, dar se şi legăna totodată acolo în mine, căutându-mă întru plăcere.

Ne-am odihnit acolo sus printre tise, era şi un măgăruş păscând alene printre vreţi, şi o călugăriţă bătrânică îşi ducea un coş cu rufe murdare, ne-a depăşit spunând, izvorul acesta are să spele tot ce e păcătos, nu vă opriţi, faceţi-vă pe plac, era izvorul care se vărsa acolo în lac, şi soarele-l sorbea în nori şi în ploaie.

Ea îşi spăla rufele, noi urcam pe pantă întru împărăţia frigului veşnic, deasupra copacilor de lângă lac, asupra scenei întregi era atâta linişte, soarele cobora când am intrat noi în observator, era întunecos acolo, fiul dumitale, poate ştii admiră mult stelele, stelele plutesc aurii prin sângele lui fierbinte, dar atunci când am stat noi să privim nu era pe cerul adânc deloc stele, stelele coborâseră pe pământ; eu până atunci nici văzusem stele aşa ningând în fulgi mari de zăpadă, rostogolindu-se zvâcnind să reguleze răscolind pământul, lacul.

Era acum prea întuneric s-ajungem la hotel, în noaptea aceea, aşa că ne-am futut din nou, şi

am adormit apoi acolo pe platou, şi simţeam stafiile lui căzând în cascadă, căzând, şi eu am auzit munţii cântând, căci munţii când se întâlnesc cântă blând, precum balenele pe marea lor alene lunecând.

Şi întregul cer al nopţii a coborât în noaptea aceea, în fulgi, şi noi întinşi într-o tăcere atâta de înaltă, încât atunci am auzit suspinul uriaş ca şi cum universul întreg ar fi ejaculat, aveam să înţeleg cum cu atâţia ani în urmă începuse totul, dimineaţa am mestecat stelele din zăpadă şi din ceaţa din jur, totul în jur era alb, lacul şi el, hotelul alb era acum ascuns în zăpadă, lacul şi el.

A întors telescopul într-acolo şi a citit cuvintele pe care le scrisesem cu suflarea mea acolo pe fereastra mea şi a desluşit floarea reginei tremurând pe coasta abia sus luminată, mi-a arătat locul unde demult căzuseră doi cu paraşuta.

Şi-apoi el a mişcat încet lentila, şi ne-a orbit lucirea soarelui peste metalul aurit al cheietorii de corset – prietena noastră, vânătaia pe care i-o făcuse el pe coapsă i-o vedeam, văpaia acelei coapse dezgolite l-a aprins, l-a excitat şi capul meu de demult îi era lăsat lui peste piept şi l-am simţit zvâcnind, jos funicularul mai atârna doar într-o coardă, în hoinarul vânt al înălţimilor, îmi zvâcnea inima şi am ţipat şi îl vedeam căzând acolo prin văzduh în dans răsturnat şi el îşi trecea limba peste sânul meu – ştiam că mi se întăresc atât de repede sfârcurile, ameţeam, femeile cădeau mai încet, aproape planând, căci le susţineau fustele

largi, pe când bărbaţii şuierau printre ele, şi mi se frângea inima, femeile păreau de fapt să urce, şi părea un dans în care bărbaţii-n jur le ridicau în palmele deschise, precum nişte balerine uşoare pe fetele acelea în palmele lor pe care şi le înălţaseră mult peste ei, bărbaţii au ajuns primii la pământ, şi apoi, destul de târziu, femeile au început şi ele să cadă în lac sau prin copaci, şi la sfârşit, sloboade, şi tăcute câteva perechi de schiuri.

În drumul nostru în jos, ne-am odihnit lângă pârâul cu apă vie, ciudat era că de atât de sus vedeam prin apa străvezie în lacul limpede, un milion de peşti mărunţi, săgetând aurii şi argintii, atât de mulţi, că mă duceau cu gândul la vietăţile nenumărate din sperma lui acuma căutând pe nerăsuflate culcuşul rodnic undeva în pântecele meu.

Unii din peşti dansau pentru cei de pe mal, şi eu m-am întrebat sunt chiar neruşinată?

Cred uneori că sunt de-a dreptul obsedată de sexualitate, şi e ca şi cum

Dumnezeu ar fi umplut torentele cu forme înnebunite, mustind prin valurile mici, în poame, în prunele pârguite, care să tremure pe crengi în aburul înţepător ni taurului în călduri, şi soarele s-acopere triumfător clarul de argint palid al lunii, tot astfel dezlănţuirea fiului dumitale, domnule profesor, şi-a suflat pustiirea în mine şi îmi risipea orice sfială, la hotel erau cu toţii minunaţi, atenţi, şi nici cel mai mic reproş nu li s-ar fi putut aduce – mulţi plecau alţii veneau mereu – şi s-a găsit o

cameră şi pentru o pereche de soţi tineri, şi peste noapte am auzit-o pe ea, năştea, de pretutindeni alergau cu apă caldă şi prosoape, aripa pustiită de incendiu s-a ridicat peste noapte şi toţi veneau s-ajute – dimineaţă, eram cu faţa îngropată în perne şi în dosul meu el pompa cu toată fiinţa lui şi din mine ţâşnea râul delicios al voluptăţii, şi am auzit zgâriind la geam, sfios, era nostimul bucătar şef, care venise să dea un strat de vopsea peste lemnul ferestrei, peste cercevea, şi ne-a surâs bonom şi ne-a făcut cu ochiul, şi nu-mi mai păsa atunci, nu m-ar fi deranjat să-l chem şi pe el, cu toţii să mă pătrundă şi ar fi fost, mă gândeam, un dar meritat, şi pentru el care făcea fripturi atât de bune, era bine să mă simt împărţind bucurii, să le adune oricine ar fi vrut, nimeni să nu-şi mai ţină doar pentru sine ceva din el în hotelul acela alb – atât de bine era pentru toată lumea, şi apele lingeau îndelung ţărmul şi tremurau răsfrângerile munţilor, prelung alunecau lebedele pe oglinda apei şi în albul lor munţii se răsfrângeau acuma cenuşiu şi tremurul domol.

JURNALUL DE LA GASTEIN

Se împiedică de o rădăcină, se ridică şi alergă mai departe orbeşte. Nu avea încotro fugi, totuşi continuă să alerge. Foşnetul frunzişului creştea în urma ei, căci erau bărbaţi şi alergau mai repede decât ea Chiar dacă ar fi putut să ajungă la marginea pădurii, acolo aveau s-o aştepte alţi soldaţi, gata s-o împuşte, dar chiar şi aceste clipe suplimentare de viaţă erau preţioase. Numai că nu erau de ajuns. Nu exista scăpare, decât dacă un fi devenit ea însăşi unul dintre copaci. Şi-ar fi lepădat bucuroasă trupul, viaţa ei bogată, ca să devină un copac, îngheţat în existenţa umilă vegetală, domeniu al păianjenilor şi furnicilor. Astfel încât soldaţii să-şi rezeme puştile de copac şi să se caute prin buzunare după ţigări. Să ridice din umeri constatând est nu reuşiseră s-o ajungă, nu prea mult regretând asta, spunând: tina nu mai contează, şi să plece acasă; dar ea, acum copac, avea să se simtă plină de bucurie, şi frunzele ei să-i cânte recunoştinţa îndreptată spre Dumnezeu pe când soarele avea să apună printre trunchiurile arborilor din jur.

În cele din urmă se prăbuşi în pământul amar. Mâna ei atinse ceva tare şi rece; dădu la o parte frunzele şi găsi inelul de fier al unui chepeng. Se ridică în genunchi şi trase de inel. De la o vreme se lăsase tăcerea, ca şi când soldaţii i-ar fi pierdut urma; dar acum îi auzea iarăşi trecând cu foşnete şi trosnete prin hăţişuri, foarte aproape în spatele

ei. Trase de inel din toate puterile, dar acesta nu se urnea din loc. O umbră căzu peste frunzele de pe jos. Ea închise ochii, aşteptând ca ceva să-i explodeze în cap. Pe urmă îşi ridică ochii şi văzu chipul speriat al unui băieţel. Era gol, ca şi ea, şi-i curgea sânge din nenumărate zgârieturi şi julituri de pe trup.

— Nu vă fie teamă, doamnă, spuse el. Şi eu sunt viu.

— Taci! îi spuse ea

Inelul de fier nu se clintea din loc şi ea îi spuse băiatului să se târască după ea prin ierburile şi hăţiştirile de sub copaci. Poate că soldaţii aveau să confunde sângele de pe spinările lor cu petele stacojii ale frunzelor. Dar pe când se târa astfel simţi gloanţele izbindu-i-se, blânde parcă, de umărul drept.

Controlorul de bilete o zgâlţâia uşor. Scuzându-se, ea începu să se lupte cu închizătoarea poştei. Se simţea prost pentru că, asemenea inelului de fier din pământ, încuietoarea poşetei nu voia să se deschidă. Pe urmă se deschise, îşi găsi biletul, şi i-l dădu. El făcu o gaură în carton şi i-l dădu îndărăt când închise uşa compartimentului, ea îşi netezi rochia în dungi negre şi albe, trăgând-o în jos, şi se aşeză într-o poziţie mai confortabilă şi mai decentă. Privi spre militarul din faţa ei, care i se alăturase în acest compartiment pe când era adormită; simţi cum roşeşte întâlnindu-i privirea şi începu să-şi facă ordine între obiectele pe care le avea în poşetă.

Remarcă astfel pe furiş că tânărul cu care dormise (într-un fel) avea ochi verzi, placizi. Săltă cartea şi reîncepu să citească. Din când în când îşi arunca privirea pe fereastră şi surâdea.

Era totul foarte paşnic; zgomotul roţilor pe şine, foşnetul câte unei pagini întoarse, ziarul companionului ei de călătorie fâşâind.

Tânărul se mira cum poate surâde cineva privind acea câmpie monotonă, roşiatică. Nu părea să fie un surâs însoţind vreo amintire fericită, sau de anticipaţie, ci pur şi simplu stârnit de plăcerea de a vedea scena de dincolo de fereastră. Surâsul îi transforma trăsăturile plăcute, dar parcă boante. Era cam prea trupeşă, dar silueta îi era bine proporţionată.

Unul din aceste surâsuri se preschimbă într-un căscat, pe care şi-l înăbuşi repede.

— A fost un pui de somn plăcut, îi spuse el cu oarecare îndrăzneală, împăturindu-şi ziarul din poală şi adresându-i un zâmbet prietenos.

— Da, spuse ea, sau parcă mai curând am fost moartă decât adormită.

El găsi răspunsul acesta al ei descumpănitor.

— E din pricină că nu plouă, continuă ea.

— Da, într-adevăr, spuse tânărul.

Dar tot nu se putea gândi ce anume să mai spună, şi ea se întoarse la cartea ei. Se cufundă în lectură, pe răstimp de câteva pagini; apoi iarăşi ochii îi alunecară spre câmpia uscată, dincolo de stâlpii de telegraf care zburau pe alături, şi surâsul i se întoarse pe faţă.

— Interesantă? întrebă el, arătând din cap spre poala ei.

Ea îi întinse cartea deschisă şi rămase aplecată uşor înainte.

El fu descumpănit un moment de punctele negre şi albe care săltau peste pagină în ritmul mişcării trenului, parcă asemenea dungilor rochiei ei. Aşteptându-se la un roman uşor, îi venea acum greu să se adapteze la limbajul acesta necunoscut şi la început îşi închipui – nici el n-ar fi ştiut din ce motiv anume – că era o carte în limba tamil, sau în cine ştie ce alt dialect exotic. Era pe punctul să spună:

— Deci sunteţi lingvist?

Pe urmă îşi dădu seama că era o partitură muzicală. Printre portative erau cuvinte în italiană şi când îşi aruncă ochii pe coperta cartonată a volumului (legătura îi foşni uşor în mâini) văzu numele lui Verdi. Îi restitui volumul, spunând că nu ştia să citească notele muzicale.

— E frumoasă, spuse ea, alunecându-şi mâna peste copertă.

Şi îi explică îndată că profita de călătorie ca să înveţe un rol nou. Numai că era supărător că nu-şi putea lăsa vocea să se ridice citind, pentru că rolul era atât de melodios. El o îndemnă să-i dea drumul şi să cânte în voie – avea să mai alunge plictiseala şesului acesta obositor! Nu asta, îl contrazise ea surâzând, voise să spună; suferea de o oboseală a vocii şi trebuia să şi-o odihnească. Fusese silită să-şi întrerupă turneul şi să se

întoarcă acasă cu o lună mai devreme. Singura consolare era că avea să-şi revadă băieţelul. Acum mama ei avea grijă de el; dar, deşi îşi iubea bunica, nu era cine ştie ce plăcere pentru el să stea închis toată vremea cu o femeie bătrână. Avea să se bucure s-o vadă venind acasă mai repede. Nu le telegrafiase să le spună că vine, pentru că voia să le facă o surprinză.

Tânărul continuase să tot dea din cap aprobator în timpul cât ea îi înşirase explicaţiile acestea cam plicticoase.

— Unde e tatăl lui? întrebă el.

— Ah, cine ştie?

Ea îşi coborî privirea spre partitura operei.

— Sunt văduvă.

El murmură câteva cuvinte de condoleanţe şi scoase o tabacheră. Ea refuză, dar spuse că fumul ţigării îi făcea plăcere şi că nu avea să o deranjeze la gât. Un timp nu avea să mai cânte.

Închizându-şi partitura, privi tristă pe fereastră. El îşi închipui că îşi amintea de soţul ei şi păstră o tăcere plină de tact, fumând mai departe. Vedea pieptul atrăgător al rochiei în dungi negre şi albe ridicându-se şi coborându-se agitat Părul ei lung, drept, negru, încadra o faţă puţin cam greoaie. Buzele plăcut arcuite nu compensau întru totul nasul mare. Avea un ten întunecat, puţin cam gras, care lui îi plăcea, pentru că petrecuse trei ani constrâns la un regim alimentar inadecvat

Tânăra femeie se gândea la fumul

locomotivei, purtat prin aer în urma lor. Îl vedea şi pe acest soldat tânăr şi prietenos întins îngheţat în sicriu. Reuşi în cele din urmă să-şi readucă respiraţia sub control. Pentru a-şi abate gândurile de la asemenea lucruri înfricoşătoare, începu să-l chestioneze pe tovarăşul de drum şi află că fusese prizonier de război şi se întorcea la familia sa. Expresia ei de compasiune (căci era slăbit şi palid) se preschimbă într-una de plăcere surprinsă când auzi cuvintele „profesorul Freud din Viena”.

— Sigur că am auzit de el! spuse ea surâzând, uitându-şi toată tristeţea.

Era o mare admiratoare a activităţii lui. Se gândise chiar, într-o anumită fază, să-l consulte; dar nevoia aceasta trecuse. Cum era să fii fiul unui tată atât de renumit? în chip nu cu totul neaşteptat, el se strâmbă şi ridică dezinvolt din umeri.

Dar nu era câtuşi de puţin gelos pe faima tatălui lui. Voia doar să-şi găsească o nevastă tânără şi să-şi implânte rădăcinile. Nu găsea ea oare viaţa de cântăreaţă, constant supusă cererii ici şi colo şi pretutindeni, ca fiind o încordare şi o solicitare teribile? Nu tocmai, spuse ea; de obicei nu. Acum era prima dată când îi obosise vocea. În mod necugetat acceptase un rol prea înalt pentru registrul ei şi care îi impusese un efort prea mare, nu era o cântăreaţă wagneriană naturală.

Trenul, care înaintase fără nicio oprire vreo două ore, trecând ca o săgeată prin nişte oraşe mari fără ca măcar să încetinească, îi surprinse

oprindu-se într-o gară mică, liniştită, în mijlocul unei câmpii întinse. Abia dacă era un cătun – doar trei sau patru case şi turla unei biserici. Nu aştepta nimeni să urce, însă coridoarele trenului se umplură de o mişcare smucită, de confuzie şi strigăte, şi văzură o adevărată masă de călători revărsându-se pe peron. Când trenul porni din nou, urmăriră din ochi mulţimea aceasta de oameni, coborâţi în toată graba, cum unduieşte nesigură, lăsându-şi bagajele pe peron, ridicându-şi-le. Cătunul se pierdu curând în urma lor. Câmpia devenea tot mai înecată în praf, tot mai deprimantă.

— Da, sigur că ar prinde bine o ploaie, spuse tânărul.

Femeia oftă:

— Dar dumneata ai toată viaţa înaintea dumitale. N-ar trebui să ai asemenea gânduri mohorâte la vârsta asta Pentru mine însă, aşa ceva e, sigur, adevărat Am aproape treizeci de ani. Încep să-mi pierd nurii, sunt văduvă, în câţiva ani vocea are să-mi piară cu totul, nu prea mai am spre ce privi în viitor.

Îşi muşcă buzele. El se simţea puţin iritat că ea îi ignora sau îi înţelegea greşit toate remarcile. Dar gâfâiala care-i ridica şi îi cobora iarăşi pieptul îi stârni o încordare în vintre, care din fericire rămase ascunsă sub ziarul din poală.

Când – încă strângând în mâini ziarul – el ieşi pe coridor să se spele pe mâini, constată cât de gol rămăsese trenul. Păreau să fie singurii călători

care mai erau în el. Întorcându-se, constată că absenţa lui, oricât de scurtă, rupsese intimitatea creată între ei. Ea îşi citea iarăşi partitura, ronţăind un sandviş cu castraveciori (îi zări dinţii mici, perlaţi, regulaţi, pe când muşca din pâine). Ea îi surâse scurt înainte de a se cufunda în partitură.

— Ce multe ciori sunt cocoţate pe sârme, se auzi el spunând.

I se păru – lui cel puţin – o remarcă de adolescent, nesigură, stupidă; propria lui stângăcie îl tulbură. Însă tânăra femeie îi surâse cu o aprobare parcă jovială:

— E un pasaj foarte dificil. *Vivace*.

Şi începu să fredoneze cu glas adânc, plăcut, urcând şi coborând pe trilurile unduitoare. Se întrerupse la fel de neaşteptat pe cât începuse, roşind.

— Frumos! spuse el. Nu te opri!

Dar ea clătină din cap şi îşi făcu vânt o clipă cu volumul deschis. El îşi aprinse o altă ţigară şi ea închise cartea şi ochii în acelaşi timp, rezemându-se de banchetă.

— E turcească, nu?

I se părea că simte o undă de opiu în mirosul tutunului şi începu să picotească iarăşi în compartimentul cald, cu aerul închis.

În timpul scurtei absenţe, el se schimbase într-un costum civil, elegant, într-o nuanţă de albastru deschis. Trenul intră într-un tunel, transformând mica lor cameră mişcătoare într-o

cuşetă. Îl simţi întinzându-se spre ea şi atingându-i mâna.

— Transpiri, spuse el, plin de simpatie. Ar trebui să laşi aerul să-ţi răcorească puţin pielea. Şi nu o mai surprinse când îi simţi mâna cum îi depărtează gambele. Eşti toată scăldată în sudoare, îi spuse.

Era totul foarte liniştit şi destins, să-l lase astfel pe tânărul ofiţer să-i mângâie coapsele pe întuneric. De fapt, de acum, într-un anumit sens, se culcase cu el, îngăduindu-i o intimitate cu mult mai mare atunci când o privise adormită.

— E înăbuşitor aici, spuse ea somnoroasă.

— Să deschid o fereastră? propuse el.

— Dacă vrei, murmură ea Numai că nu-mi pot permite să rămân însărcinată.

Constatând că îi este aproape cu neputinţă să mai respire, ea îşi desfăcu mult coapsele şi se lăsă mai uşor. El privea pata întunecată, nedesluşită a chipului ei, unde, din când în când, îi licărea albul ochilor. Coapsele durdulii, delicioase sub mătasea întinsă, erau cu mult prea ispititoare pentru o fiinţă ţinută ca într-o cuşcă atâţia ani. Deasupra ochilor ei apăru o mică pată roşie. Spori în intensitate şi se mări treptat. Se despărţi în mici puncte stacojii zvâcnitoare şi el îşi dădu seama că părul îi luase foc. Îşi smulse haina şi îi acoperi capul cu ea Ea ieşi la iveală înecându-se şi tuşind, încercând să-şi recapete respiraţia, dar flăcările se stinseseră. Trenul ieşi în lumina soarelui.

Focul acela şi lumina soarelui destrămaseră

starea creată între ei şi tânărul îşi strivi ţigara mânios. Femeia sări în picioare şi se opri în faţa oglinzii, rearanjându-şi părul, acoperind locul pârlit cu o buclă neagră, strălucitoare. Luă boneta albă din plasa de deasupra şi şi-o puse pe cap.

— Ai văzut ce uşor mă las stârnită, chicoti ea jenată De asta e mai bine pentru mine să nu încep aşa ceva Nu-mi trebuie mult.

El se scuză că fusese atât de neatent, iar ea se aşează pe marginea banchetei, luându-i mâinile cu tandreţe şi nelinişte în ale ei, şi îl întrebă dacă era posibil să fi rămas însărcinată. El clătină din cap.

— Atunci, spuse ea uşurată, nu am făcut nimic rău.

El îi mângâie mâinile.

— Mă doreşti? întrebă ea

— Da, te doresc. Foarte mult, spuse el.

Ea roşi iarăşi.

— Dar ce-ar zice tatăl tău dacă te-ai însura cu o văduvă săracă şi cu atât de mult mai bătrână decât tine? Şi cu un fiu de patru ani? Şi mai e un lucru – fiul meu. Cum are să ia el lucrurile? Va trebui să-l cunoşti şi să vedem cum vă înţelegeţi.

Tânărul nu mai ştia ce să spună. Se hotărî să nu spună nimic, dar începu să-i mângâie iarăşi coapsele. Spre uşurarea lui, coapsele ei se deschiseră îndată şi ea se lăsă pe spate, cu ochii închişi. Pieptul i se agita şi el îşi lăsă mâna liberă peste el.

— Am putea petrece câteva zile împreună,

propuse el.

— Da, spuse ea cu ochii încă închişi. Icni uşor şi îşi muşcă buza Da, ar fi frumos. Dar lasă-mă să-l văd întâi şi să-l pregătesc să te întâlnească.

— Am vrut să zic tu şi cu mine, spuse el, numai noi doi. Ştiu un hotel în munţi, lângă un lac. E foarte frumos. Nu eşti aşteptată încă?

Ea clătină din cap, cu un alt geamăt uşor când degetul său i se strecură în deschiderea coapselor. Tânărul îşi pierdu deodată interesul pentru această femeie, prin misterul creat de degetul său care dispăruse acum cu totul înăuntrul ei. Şi-l simţea alunecând prin carnea ei, şi totuşi degetul şi misterul dispăruseră. Era acum atât de umedă, încât putea pătrunde tot mai adânc în ea Ea strigă – atâtea degete alunecând înăuntrul ei, ca şi cum ar fi fost un fruct pe care el îl decojea. Îşi închipuia acum ambele lui mâini implântându-se în ea, ca să ajungă la fructul acela

Rochia i se ridicaşi cu totul până în jurul taliei şi stâlpii de telegraf zburau pe alături.

Treptat, prin rătăceai a simţurilor, auzi ploaia torenţială izbind fereastra compartimentului; între timp, pe partea cealaltă, câmpia era mai departe uscată şi prăfuită, iar cerul era o licărire gălbuie. Ploaia se opri şi când priviră într-o parte îl văzură pe controlorul de bilete ştergând geamul compartimentului cu o perie micuţă. Faţa lui uluită îi privea acolo, înăuntru, dar ei continuară, ca şi când el n-ar fi fost acolo. Zvâcnetul coapselor ei peste degetele lui făcu apoi volumul să-i cadă

pe duşumea, îndoind paginile actului doi din *Balul mascat*…

— N-ar trebui să ne oprim? gâfâi ea, dar el îi spuse că avea nevoie ca degetele lui să rămână acolo.

Avea nevoie să-i fie acolo şi pe când alergau pe lângă străzi cu case cuminţi şi apoi pe lângă mahalale şi periferii, cu rufele întinse pe funii, de la fereastră la fereastră. Şi în afară de asta, îi erau atât de înghesuite şi înţepenite, încât se îndoia că le-ar mai fi putut scoate de acolo chiar dacă ar fi vrut s-o facă. Ea aprobă din cap, convinsă la rândul ei că nu era cu putinţă să se mai oprească.

Dar el îşi scoase totuşi degetele fără dificultate când trenul se opri în gara de legătură; şi în trenul micuţ care îi ducea sus în munţi, nu mai avură nicio şansă să reia. Şedea strânsă în el, mulţumindu-se să-i sărute degetele sau să-i strângă mâna în poala ei. Tovarăşii de călătorie erau foarte bine dispuşi, minunându-se cu gurile căscate, pe când trenul îi ducea mereu mai sus în munţi.

— Ce multă zăpadă e! sporovăia femeia din faţa – nevasta unui brutar, judecând după mirosul umed, parcă făinos, emanând din trupul ei.

— Te cred.

Tânăra îi surâse.

— Nu mă simt tristă câtuşi de puţin.

Nevasta brutarului zâmbi vag, întorcându-şi atenţia spre fiica ei, care se agita nerăbdătoare pe banchetă. Fetiţa era plină de încântare, întrucât

era prima ei vacanţă adevărată.

Lacul, chiar şi în lumina după-amiezii târzii, era strălucitor smaragdin. Erau fericiţi să fie singuri iarăşi, străbătând pe jos scurta bucată de drum până la hotelul cel alb. Vestibulul era pustiu, cu excepţia portarului din spatele ghişeului; sforăia adormit de după-amiaza asta de zăpuşeală. Tânăra femeie, istovită după pasiunea drumului cu trenul, se sprijini de biroul portarului în timp ce tânărul – care telefonase de la gară să oprească o cameră – controlă lista de rezervări, desprinse o cheie din rama cu inele şi scrise un nume în registru. Pe masă era un castron cu nişte piersici uimitor de mari şi galbene şi tânărul luă de acolo una, muşcă din ea făcând zeama să se scurgă şi i-o oferi şi prietenei sale să muşte. Apoi o apucă de mână şi o împinse în faţa lui în sus pe scări. Dumicatul de piersică dulce o înviorase, şi aproape că alergă în sus pe trepte; şi pe când urcau astfel, în fugă, el începuse deja să-i ridice fusta în jurul taliei. Mătasea foşnea. Mâna ei, pipăind alunecoasă în spate, îi simţi erecţia. El pătrunse în ea şi amândoi pătrunseră în cameră, nu mai ştia nici ea sigur în ce ordine; dar fără să se mai oprească să privească în jur prin cameră, ea se şi răsturnase în pat pe spate, cu coapsele larg desfăcute, primindu-i zvâcnetul. Nu-şi întrerupseră acest ritual al dragostei în timp ce el îi scotea boneta şi i-o azvârlea, plutind prin aer, într-un colţ.

Parcă frântă în nou, tânăra văzu sfârşitul

acestei legături dintre ei, înainte ca ea să fi început; şi întoarcerea ei acasă de-a dreptul în fărâme. O urmă de picături împroşcate mergea de la uşă până la pat şi când terminară, ea îl făcu să sune după o cameristă să vină şi să şteargă. În vreme ce servitoarea, o orientală tânără, chircită pe vine, ştergea petele de piersică de pe covorul ieşit la soare, ei rămaseră în picioare la fereastră privind dincolo de verandă, bucurându-se de albastrul cerului serii timpurii, de ultimele clipe înainte ca soarele să-şi înceapă apusul, schimbând culoarea cerului.

A doua zi aduse o reînnoire a albastrului din afara camerei lor, dar în a doua noapte (presupunea că era a doua noapte, dar pierduse orice noţiune a timpului) o ţandără de piatră, mare cât pumnul unui bărbat, pătrunse vâjâind prin fereastra deschisă. Era vântul care se stârnise în cursul serii şi acum şuiera prin mesteceni, spărgând vasul cu flori pe care camerista îl aşezase pe scrinul lor. Tânărul sări la geam şi îl închise. Acum vântul ameninţa să spargă fereastra, şi auziră un trosnet înăbuşit, acoperişul prăbuşit al pavilionului de vară Fusese ridicat în formă de pagodă, pitoresc dar vulnerabil, şi vântul acesta sălbatic îl smulsese. Multă vreme nu răspunse nimeni la clopoţelul pe care-l agitau, dar în cele din urmă servitoarea veni să cureţe cioburile vasului, să şteargă apa şi să măture florile. Avea ochii roşii şi tânărul o întrebă ce se întâmplase.

— S-au înecat câţiva oameni, spuse ea, sunt valuri mari. S-a răsturnat o barcă.

Fata privea mirată bucata de cremene spartă, rămasă acolo unde căzuse când intrase pe fereastră.

— Las-o acolo, spuse tânărul. Are să fie o amintire.

Ea o ridică însă şi i-o întinse, iar el o cântări o clipă în mână, gânditor. Nu-şi putea imagina ce forţă anume o smulsese din munte şi le-o azvârlise în cameră

Ea întrebă mai târziu:

— Pieptul meu e mai moale decât piatra aceea?

El aprobă din cap, rezemându-şi-l pe sânul ei ca să-i dovedească astfel moliciunea. Auzeau distinct, chiar dacă de departe, glasurile şi zgomotele făcute de oamenii tulburaţi care se agitau pe coridoare; şi când sunară să ceară musa, li se răspunse că trebuiau să se mulţumească acum cu sandvişuri, pentru că toţi clienţii ajutau la salvarea victimelor inundaţiei. Erau înfometaţi, şi el întrebă dacă li s-ar fi putut trimite nişte ciocolată sus în cameră, laolaltă cu sandvişurile. Îl mângâia acum sânul cu mult mai moale decât bucata de cremene, şi se aplecă spre ea să-i sugă sfârcul. Tânăra femeie tânjea după buzele acelea care o sugeau astfel; sfârcul portocaliu ieşea tot mai mult în relief, îşi trecu degetele prin părul lui scurt şi ondulat pe când el o sugea astfel. Auziră zgomotul violent în unui obiect spart – poate un

geam sau nişte veselă – şi strigăte. Se stârnise panica. Îi auzeau şi pe clienţi strigând. Asta o făcu să se gândească la copilul ei plângând şi începu să mângâie iar părul tânărului. Sânul îi era acum umflat ca o tobă, de trei ori mări meu obişnuită Vântul smucea de fereastră El îşi ridică bunele de pe pieptul ei ca să spună îngrijorat:

— Sper să nu se rupă

Ea îi duse iarăşi sfârcul la gură şi spuse:

— Nu cred. Tot aşa s-a umflat când îl alăptam pe băiatul meu.

Hotelul se legăna în furtună şi ei i se păru că se aflau pe un transatlantic; auzea cum trosneşte lemnăria vasului, simţea izul sărat al mării prin hubloul deschis şi, dinspre bucătărie, mirosul vag al cinei, amestecat cu cel al răului de mare. Aveau să ia cina la masa căpitanului, iar el avea să-i ceară să cânte în concertul organizat la bord. Poate că nu aveau să mai ajungă niciodată în port Simţea că îi dau lacrimile, căci sfârcul sânului îi era acum atât de proeminent, încât începea să o doară; durerea i se concentrase acolo, şi totuşi, într-un fel, sfârcul nu îi mai aparţinea, nu mai făcea parte din trupul ei, plutea undeva în afară, un fel de apendice însângerat pe care i-l scosese medicul vasului. Ar fi vrut ca el să se oprească, însă el nu voia. Spre uşurarea ei, buzele lui se mutară pe celălalt sân şi începură să-i tragă în afară şi celălalt sfârc, deşi dinainte umflat, parcă prin simpatie cu celălalt

— Te dor? întrebă el în cele din urmă; şi ea

spuse:

— Da, bineînţeles, se iubesc unul pe altul.

Ea auzi geamul hubloului de la cabina de alături, din spatele patului lor, spărgându-se în ţăndări.

Cu mâna, îi deschise vaginul şi îşi forţă penisul să intre cu atâta vigoare, încât ea se răsturnă, brutal. El se ridică în coate să privească în jos spre locul unde dispăruse atât de tainic înăuntrul trupului ei. Se făcea pe sine însuşi să apară şi să dispară, după voie. Ea simţea doar nişte atingeri, uşoare de tot, prin păr şi când îşi duse mâna acolo atinse ceva uscat şi aspru, o hârtie parcă. Era o frunză de arţar, care trebuie să fi intrat adusă de vânt când începuse furtuna, înaintea cremenii. I-o arătă, iar ei surâse, dar surâsul i se trase într-o grimasă, în plăcerea pe care i-o provoca zvâcnetul acesta neîntrerupt înăuntrul şi în afara ei şi efortul cu care se reţinea pe marginea extazului. Ea îşi aşeză mâna pe sub fesele lui şi îl mângâie uşor cu frunza uscată şi rufoasă de arţar. El se încordă, cutremurându-se.

Ploaia uşoară încetase, vântul se oprise; deschiseră ferestrele şi ieşiră afară pe balcon. Îşi cuprinse prietena de talie şi priviră norii de furtună desfăcându-se, dezvăluind stele mai mari decât văzuseră ei vreodată. La fiecare câteva secunde, o stea aluneca în diagonală pe cerul negru, asemenea unei frunze de arţar desprinzându-se legănată de pe ramură, sau în felul în care amanţii se mişcă uşor potrivindu-şi

mai bine poziţia când dorm.

— E o ploaie de leonide, spuse el încet.

Ea îşi lăsă capul pe umărul lui. Vedeau nedesluşit mişcarea de pe malul lacului: trupurile înecaţilor erau aduse la ţărm. Unii dintre cei adunaţi acolo plângeau cu zgomot; un alt glas ceru să se mai aducă tărgi şi pături. Cei doi se întoarseră în pat şi se pierdură iarăşi unul în celălalt De data asta ea îi simţea şi unul dintre degete mişcându-i-se înăuntru, pe lângă penis; îi flutura acolo în ritm contrar cu mişcarea înăuntru şi în afară a penisului; şi mai grăbit o făcea să se gândească la stelele săgetând pe cer şi crea acolo vârtejuri şi bulboane, ca pe lacul clătinat de furtună. Era evident că furtuna nu trecuse, pentru că un fulger alb săgetă vertical din cer peste lac; îl văzură în coada ochiului, bisectând spaţiul întunecat al ferestrei, şi perdelele unduiră ca nişte valuri.

— A fost îngrozitor, şopti el, astfel că ea avu grijă să-l mângâie mai tandru, cu vârful delicat al unghiei.

În acelaşi timp unul din degetele lui îi intrase în anus, şi o durea, dar dorea să o doară mai tare.

Pe lac mai erau acum câteva luminiţe, pe unde bărcile de salvare mai căutau leşurile înecaţilor. Salvatorii înşişi încercau să-şi revină din bubuitul trăsnetului care căzuse parcă peste capetele lor, parcă înainte şi nu după fulgerul care zvâcnise preschimbând noaptea în zi. Vântul se stârnise iarăşi şi se grăbeau să lopăteze spre mal,

căci nu erau speranţe să mai găsească alte trupuri în noaptea aceea. Hotelul fojgăia de oameni tulburaţi sau de-a dreptul înnebuniţi; uşile de sticlă se trânteau fără întrerupere, pe măsură ce erau aduse mereu alte trupuri. Apa din sala de biliard, care era la subsol, se ridicase până aproape de nivelul buzunarelor, însă maiorul se bălăcea imperturbabil în jurul mesei, hotărât să-şi termine jocul. Scăpase de ultima bilă roşie, şi de celelalte culori până la cea roz. Era o lovitură delicată, pe întreaga lungime a mesei, dar o execută curat şi trimise bila în gaură. Când apa i se ridicase până la şolduri, el îşi sorbea mai departe berea şi îşi acoperea vârful tacului cu cretă. Bila neagră se lipise de margine, dar el imprimă celei albe o mişcare de rotire pentru a încerca să o disloce pe cea neagră şi să o împingă spre gaură. Fusese o mişcare frumoasă şi bila neagră căzu cu zgomot înăbuşit în gaura plină cu apă. Maiorul jucase partida împotriva lui însuşi, pentru că adversarul său, un preot, dăduse fuga afară să ofere ultima împărtăşanie muribunzilor. Cu un surâs posomorât de mulţumire, maiorul îşi atârnă la o parte tacul şi înotă afară din sala de biliard. Într-o cameră sus, îndrăgostiţii adormiseră, în ciuda vântului care zguduia în rafale geamul; şi dormind îşi odihneau mâinile unul peste trupul celuilalt, ca şi cum le-ar fi fost frică să nu dispară în noapte. O pisică neagră se chircea, înspăimântată, pe o creangă care se zgâlţâia şi se scutura într-un brad, în faţa

balconului lor. Pisica se încordă să sară, dar îşi dădu seama că era prea departe.

Timp de două zile nimeni nu-şi dădu seama că pisica rămăsese captivă în copac. Tinerii îndrăgostiţi auziră ceva zgâriind în afara ferestrei şi se dădură jos din pat să vadă ce se întâmpla îl văzură pe maior urcând pe o scară lungă care se îndoia şi trosnea sub greutatea lui. Din spatele perdelelor unduind uşor, urmăriră operaţia complicată de salvare. Pisica îşi arcuise spinarea şi scuipa spre omul care-i venise în ajutor, şi îl zgârie când îşi întinse mâna spre ea Soldatul dădu drumul unui cuvânt obscen, care o făcu să roşească pe tânăra femeie, pentru că nu era obişnuită cu un astfel de limbaj. Până la urmă maiorul coborî scara, cu pisica acum agăţându-i-se de gât.

Îndată ce văzu stigmatele stacojii ţâşnind pe mâna maiorului, tânăra simţi căldura zgomotoasă a unui cheag de sânge în propriul ei trup, şi îi comunică iubitului această ştire proastă. O surprinse şi o încântă faptul că el nu fu deloc tulburat Era o problemă, însă. Ea nu avea niciun fel de bagaj. Îşi lăsase valiza grea pe coridorul trenului de pe linia principală şi, când toţi pasagerii se îngrămădiseră să coboare în micul cătun din mijlocul câmpiei arse de soare, unul dintre ei trebuie să fi luat şi geamantanul ei din greşeală. Nu-i venea să creadă că ar fi fost furat. Oricum, bagajul dispăruse când ajunseseră să schimbe trenurile în haltă, ducând cu el rochii,

desuuri, articole de toaletă şi darurile pentru fiul şi mama ei.

Trebuiră să o sune pe cameristă. Fata, foarte politicoasă, o studentă japoneză care îşi câştiga astfel banii de studii, pricepu cu greu care era problema tinerei femei. Aceasta fu silită să deseneze, pe o bucată de hârtie cu antetul hotelului, o lună în crai nou alături de o femeie reprezentată din nişte beţe. Fata roşi şi se făcu nevăzută. Din fericire, era ea însăşi la menstruaţie, şi se întoarse cu un prosop. Se retrase timid, refuzând bacşişul.

Rămaseră apoi întinşi pe pat, privind fotografii ale familiei lui. Ea fu amuzată de fotografia înfăşându-l pe Freud la mare, purtând un costum de baie în dungi negre şi albe, care ar fi putut fi croit din acelaşi material ca şi rochia ei. Tânărul chicotea şi el; părea să ţină foarte mult la sora lui mai mică. Surâsul i se risipi într-o expresie de tristeţe privind-o.

Coborâră la masă, iar el o întrebă dacă se simţea destul de bine ca să danseze la muzica tarafului ţigănesc. Ea aprobă din cap. Pe când se strecurau printre mese, ea se apleca mult, sprijinindu-se de el.

— Simţi sângele curgând? întrebă el.

— Totdeauna, spuse ea. Mă îmbolnăvesc în fiecare toamnă.

Mireasma buzelor ei ca de cireaşă îl stârni şi o sărută; gustul parfumat, lipicios, cald, îl făcu de îndată să o dorească mai mult Ea trebui să se

tragă îndărăt ca să-şi recâştige respiraţia, dar îi plăcea aroma de cireaşă a rujului pe buzele lui se sărutară iarăşi, atingeri scurte, nesfârşite ale buzelor. Ea se trase iarăşi îndărăt şi spuse că muzica îi deschidea pofta să cânte. Dar şi aşa îi priveau prea mulţi dansatori şi meseni. El îi trăgea în sus rochia; cu un gest slab ea încercă să o împingă în jos, dar deja gâtul o durea de plăcere şi el insistă:

— Te rog, trebuie să mă, laşi. Te rog.

Era ca un tors de pisică în urechea ei, amestecat cu săgetarea repetată a limbii.

— Dar am să te murdăresc de sânge, şopti ea.

— Nu-mi pasă, spuse el. Vreau sângele tău.

Aşa că îşi petrecu braţul pe după gâtul lui şi îl lăsă să facă ce voia. Lumea din jur, cei care dansau şi cei care mâncau la mese le făceau cu ochiul, şi le surâseră şi ei ca răspuns.

— E destul de in sânge? întrebă el, tăind grăsimea de pe bucata de carne.

Ea îi prinse degetele între ale ei şi i le sărută.

— E cea mai bună de care am avut parte vreodată, spuse. Nu se vede?

Friptura îi înlocuise sângele pe care îl pierdea, şi după aceea alergară amândoi pe sub copaci şi făcură iarăşi dragoste pe iarbă, lângă lac. Uneori, când se deschidea o uşă, auzeau muzica ţigănească şi mereu erau deasupra stele nemaipomenit de mari. Nu mai era la fel de confortabil să facă dragoste acum când pierdea sânge, dar pe de altă parte se putea dărui total,

căci nu mai avea nicio teamă de consecinţe. Când urcară scările, după miezul nopţii, alte frunze de arţar pătrunseseră în camera lor. Ea spuse în glumă că ştia să le folosească. Luă cu împrumut periuţa lui şi se spălă pe dinţi, iar el o cuprinse cu braţele şi îi sărută cu blândeţe ceafa Afară fulgera iarăşi; ploua torenţial şi fără tunete, aducând piscurile înzăpezite ale munţilor foarte aproape şi luminând urmele lăsate de furtună şi de inundaţii.

ILUSTRATE DE LA Hotelul alb:

O infirmieră în vârstă:

Am făcut tot ce am putut pentru un cuplu de tineri foarte drăguţi, amândoi paralizaţi. Le trebuie mult curaj ca să vină astfel împreună în vacanţă. Stau chirciţi în şezlongurile lor, împărţind o singură pătură (suntem pe un iaht în mijlocul lacului). Mâncarea e foarte bună şi Elise câştigă în greutate. Îţi trimite toată dragostea ei.

O secretară:

Ultima ta zi, sper că e cald şi vremea frumoasă acolo unde eşti, unde suntem noi e foarte cald, nu e niciun nor, e ceaţă peste tot, suntem pe o barcă mare pe lac, roadem oase de pui şi bem vin. Hotelul minunat, mai bine decât în broşură şi oameni subţiri.

Un preot:

Văd cele trei catarge ale ambarcaţiei ca o emblemă a Patimilor lui Christ şi pânza albă ca pe iubitul Lui giulgiu. Mă face să mă simt mai puţin

vinovat că mi-am părăsit turma. Mamă, sper că eşti bine. Vremea e frumoasă. O tânără catolică atât de drăguţă s-a înecat în braţele mele acum câteva zile. Nu-mi duce grija. Citesc cărticica pe care mi-ai trimis-o.

O servitoare japoneză:

Minuni de povestit, îndrăgostiţii mei (perechea de sub semnul lunii) sculat când se crăpa de ziuă şi pornit cu o barcă mare. Asta înseamnă cu şi prietena mea trebuie să le facem patul toată ziua, patul lor e ceva de nedescris. Nu am timp să scriu nici măcar haiku.

O corsetieră:

Apa pare îngrozitor de rece, dar mâine trebuie să-mi iau inima în dinţi şi să sar în ea. Îmi las mâna să alunece prin apă, peste marginea bărcii. Nu vreau să spun unde îşi ţine mâna tânărul de lângă mine, cel cu fata. Oricum, viaţa trebuie să meargă înainte. Fireşte, nu mai e acelaşi lucru când partenerul tău s-a dus, dar trebuie să încerc să mă bucur de restul vacanţei de dragul scumpului meu soţ.

Un maior:

E mai mult un vas pentru trupe decât un iaht s-au schimbat lucrurile de la vremea dinaintea războiului. Suntem înghesuiţi unii în alţii. Aş vrea să am o mitralieră, ca să-mi fac loc. Inundaţia asta nu a scos destui din joc. Leşuri! Pretutindeni! Dick soseşte mâine cu primul tren.

Un ceasornicar:

A izbucnit în flăcări, ca o cârpă înmuiată în

benzină. Acum savuram excursia asta frumoasă pe lac „şi-n clipa următoare am văzut hotelul cum ardea ca o cutie de chibrituri. Nici soarele nu s-a mai văzut, atât era de orbitor focul. Şi aşa s-au făcut scrum toate bunurile noastre, mai puţin hainele de pe noi.

Un botanist:

Ţi se rupe inima. Ieri am găsit un specimen foarte rar de floare de colţ. L-am lăsat la hotel, fireşte, şi acum s-a mistuit în flăcări.

O soţie de bancher:

Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Hotelul nostru ardea până în temelii, acolo, în faţa noastră, pe malul celălalt al lacului, şi în vremea asta tinerelul ăsta a săltat-o pe fată hopa-n sus peste el şi a aşezat-o peste chestia lui! înţelegi ce vreau să spun? Ca la jocul în care-ţi arunci inelele prin băţ! Şi în vremea asta toţi agitându-se şi ţipând, unii cu rude acolo la hotel!

Un agent de asigurări:

Era de-a dreptul înfiorător să-i vezi cum săreau de la ferestrele de la etaj. Puseseră furtunurile pe flăcările alea uriaşe, dar nu s-ar fi zis că aveau vreun efect Elinor, slavă Domnului, era cu mine. Şi încercasem s-o conving să stea la hotel să se odihnească astăzi.

Oricum, suntem teferi şi abia aşteptăm să vă vedem.

Soţia lui:

Mulţumesc bunului Dumnezeu că Hubert era cu mine. Nu mai era atât de dornic de plimbare cu

barca de când cu inundaţiile, dar l-am convins să meargă. Vremea e foarte frumoasă, deşi e răcoare noaptea. Mă simt mult mai bine după vacanţa asta şi am cunoscut câţiva oameni drăguţi.

Un băiat:

Atârnau din copaci ca nişte lanterne magice.

Un pastor:

Dar toţi cei morţi vor învia, nu am nicio teamă în privinţa asta. Şi trupul acesta corupt se va preschimba în altul, incoruptibil. Bătrâna doamnă pe care am luat-o cu noi în excursia pe munte a murit în incendiu. Şi totuşi, sufletul meu îl preamăreşte pe Domnul.

O pereche în luna de miere:

Asta a aruncat un nor peste vacanţa noastră, dar suntem foarte fericiţi. Aici avem lacul şi munţii, este un loc superb şi peisajul îţi taie răsuflarea

Soţia unui brutar:

Ni se frâng inimile. Biata mama a murit într-un incendiu îngrozitor care a izbucnit la hotel. Mulţumită Domnului, noi eram într-o barcă pe lac, dar am văzut totul. A ars pălălaie, parcă ar fi fost de hârtie. De unde ne aflam, vedeam camera ei. Dar era bătrână, aşa că nu trebuie să plângem prea mult încercăm să rămânem veseli de dragul copiilor, iar voi trebuie să faceţi la fel.

Un comis-voiajor:

Unul dintre dormitoare fusese cu perdelele trase mult timp, dar ieri erau deschise şi se crede că asta ar fi putut avea ceva de a face cu focul, dar

eu nu văd cum.

Iubita lui:

Se crede că probabil a fost una dintre cameriste, care fuma în timp ce făcea paturile. Am văzut-o pe camerista japoneză fumând pe culoar şi asta mi s-a părut ciudat, căci de obicei se comportă atât de civilizat şi de decent Bine că a fost într-o altă aripă decât cea unde suntem noi, aşa că lucrurile noastre sunt bine.

O pereche de pensionari:

Se vorbeşte că ar fi ceva cu muntele (unde mai e o mulţime de zăpadă) care a răsfrânt razele soarelui. Ca lupa pe care o folosim la citit, presupun. Oricum, a fost o tragedie oribilă, aşa că aveţi grijă cu focul, draga mea. Personalul hotelului e de admirat A meritat totuşi să venim, o vacanţă cum nu mai poţi avea alta în viaţă. Îţi mulţumim că ne-ai făcut-o cu putinţă.

O cântăreaţă de operă:

M-am dus la munte să mă odihnesc câteva zile înainte de a veni acasă. Cred că îmi face bine. Ultimele săptămâni au fost foarte grele şi e frumos să nu trebuiască să faci nimic, ci să stai să te bucuri de mâncarea bună şi de peisajele nemaipomenite. Nu dorm bine, şi ăsta e singurul dezavantaj, dar încep parcă să mă destind puţin. Ne revedem curând de tot

O croitoreasă:

Fetiţa mea a murit. Mi s-a frânt inima. Ţi-am promis să-ţi trimit o ilustrată, draga mea, dar cu un astfel de mesaj! O îngroapă aici. Plec imediat

după aceea.

Un avocat:

Singurul dezavantaj este zgomotul noaptea Sigur, trebuie să ai înţelegere faţă de ei, dar şi noi am suferit o pierdere, iar asta nu-i o scuză ca să le strici somnul altora Ne-am plâns, dar directorul pare să nu vrea să facă nimic, sau să nu fie în stare să-i controleze.

O prostituată retrasă din afaceri:

Un domn mi-a făcut complimente în legătură cu silueta mea, deci e evident că nu se vede. Îmi revin câte puţin puterile în fiecare zi şi mă obişnuiesc tot mai mult cu asta. Mă simt doar puţin mai greoaie spre stânga, dar presupun că are să treacă. Am noroc, sunt alţii în situaţii mult mai rele aici. Vremea e bună şi mâncarea de cea mai bună calitate.

Nimeni nu se simţea în dispoziţie să danseze. Clienţii îşi înghiţeau mâncarea în tăcere şi ascultau, mişcaţi, taraful de ţigani care cânta cântece dulcege şi melancolice. Unul dintre membrii orchestrei, un violonist, fusese surprins de incendiu într-un lift şi carbonizat total, încât nu mai putuse fi recunoscut Tinerii îndrăgostiţi ar fi dansat poate, dar ei nu apăruseră la masa de seară.

În timpul uneia din pauzele dintre melodii, când se mai auzea doar murmurul scăzut al conversaţiilor şi clinchetul potolit al serviciului la mese, maiorul se ridică în picioare la masa lui (mânca întotdeauna singur, la o măsuţă într-un

colţ), se îndreptă spre estradă, murmură ceva conducătorului orchestrei, un bărbat gras şi transpirat, şi li se adresă mesenilor prin microfon. Spuse că ar vrea să stea de vorbă cu un număr cât mai mare dintre ei, într-o chestiune de extremă urgenţă, şi că, dacă erau buni să mai ia un pahar la bar după ce-şi vor fi terminat masa, îi va aştepta apoi în sala de biliard. Urmă o tăcere după ce termină el de vorbit, apoi conversaţia se reluă mai animată. Poate cam o treime dintre clienţii aflaţi în sala de mese se hotărârâră să vadă ce voia să discute cu ei „maiorul cel nebun" (cum le era cunoscut multora dintre ei). Se băură cafelele, coniacurile şi lichiorurile fură aduse de la bar, şi o mulţime destul de mare îşi croi drum spre sala de biliard, ocupând locurile din jurul mesei. Postavul verde se usca încet după inundaţie, licărind sub becurile de deasupra, ca o piscină dreptunghiulară acoperită încă de alge slinoase.

Maiorul, care era englez şi se numea Lionheart, se oprise în picioare la capătul mesei şi îi aştepta pe întârziaţi să-şi ocupe locurile în spate.

— Vă mulţumesc că aţi venit, începu el cu o voce fermă, dar răsunătoare. Daţi-mi voie să sparg gheaţa spunându-vă că nu v-am adus aici ca să vorbim despre moarte. Moartea şi cu mine suntem cunoştinţe vechi şi pe mine unul nu mă mai sperie, îi plângem pe cei care au murit în inundaţie şi în incendiu, dar nu despre asta vreau să vă vorbesc. Asemenea lucruri se întâmplă. Ele sunt acte ale

Domnului. Nu trebuie să lăsăm astfel de evenimente să arunce prea multă mâhnire asupra noastră.

Un murmur liniştit de asentiment trecu prin rândurile clienţilor la aceste cuvinte, iar unul sau doi dintre ei îl priviră pe militarul înalt şi cu aer distins cu un respect înnoit

Maiorul privi în jos, strivindu-şi ţigara, foarte încet, ca şi când ar fi avut nevoie de timp să-şi rânduiască gândurile. Se lăsase o tăcere adâncă în sala de biliard, întreruptă doar de torsul pisicii negre, mascota hotelului (o mare favorită a clienţilor) care se strecurase aici laolaltă cu oaspeţii invitaţi şi se încolăcise acum în poala soţiei ceasornicarului, care o mângâia absentă. Pisica era pârlită rău de flăcări, dar din fericire scăpase fără a fi suferit altfel prea tare.

— Dar s-au întâmplat lucruri ciudate, continuă maiorul grăbit.

Făcu o pauză, aşteptând ca aceste cuvinte ale lui să se întipărească în memoria celorlalţi. Cuvintele avuseseră rezonanţa autorităţii militare. Fără îndoială că războiul fusese pentru el o vreme rodnică, medită Henri Poussin, un inginer. O nonentitate înainte de război şi o nonentitate de un tip diferit după aceea, dar când lozincile vremii erau urgenţa şi violenţa, Lionheart trebuie să fi fost omul potrivit.

— Aţi vrea să justificaţi această afirmaţie, domnule maior? spuse repede Vogel, juristul german.

Maiorul îl privi cu un dispreţ abia ascuns. Vogel era un cinic şi un poltron; fusese prins trişând la cărţi.

— Bineînţeles, spuse el calm. Stelele căzătoare.

Nemişcarea întregii asistenţe se adânci într-o tăcere mai profundă, şi toţi cei de faţă – cu excepţia lui Vogel – îşi ţinură respiraţia.

— Toată lumea le-a văzut, continuă maiorul liniştit Nu numai unul sau doi dintre noi, ci toată lumea; şi nu numai într-o singură noapte, ci aproape în fiecare noapte. Stele mari, albe.

— Mari ca nişte frunze de arţar, spuse iubita comis-voiajorului, cu o voce blândă, ca drogată.

Îşi strânse mâinile laolaltă, ca şi când s-ar fi speriat constatând că vorbise cu glas tare.

— Exact, spuse maiorul.

— Şi frunzele de ulm sunt roşii, spuse ceasornicarul, parcă tresărind şi strângând tare mâna soţiei sale. Le-a mai observat cineva?

Privi în jurul lui însufleţit, şi mai mulţi aprobară din cap. Se referea la mănunchiul de ulmi de la capătul pajiştii, din spatele hotelului. Cei care aprobaseră din cap îşi coborâseră privirile şi-şi umezeau buzele nervoşi. Alte voci exclamară agitate că nu era adevărat Dar glasurile acestea aveau prea puţină putere de convingere şi curând amuţiră. Se coborî iarăşi o tăcere totală, şi o răceală distinctă se răspândi parcă prin încăpere. Dornic să evite răspândirea spaimei şi a deprimării, maiorul propuse să se suspende

discuţiile câteva minute pentru a lăsa timp participanţilor să urce şi să-şi reumple paharele. Maiorul însuşi se aşează, obosit dintr-odată, şi prin murmurele discuţiilor între cei care se împingeau spre scară Vogel se apropie de el, cu ochelarii fără rame sclipindu-i maliţios.

— Mă surprinzi, Lionheart, spuse el pe un ton de conversaţie frivolă, dar cu o nuanţă dură de dispreţ şi resentiment

Maiorul se lăsă pe spate în fotoliul.

— Nu zău? în ce fel anume?

— Să răspândeşti astfel panica printre doamne. De ce nu le-ai putut lăsa în pace? Eu nu accept ideile dumitale alarmiste nici o singură clipă. Dar, chiar presupunând că ar fi adevărate, de ce nu le-ai putut lăsa pe femei în pace?

— În primul rând, Vogel, dumneata subestimezi inteligenţa doamnelor. Asta e o obişnuinţă a celor cu ocupaţii sedentare – întotdeauna greşită şi în unele cazuri chiar primejdioasă.

Vogel roşi uşor, dar se stăpâni.

— Şi în al doilea rând?

— Pentru propria lor siguranţă – pentru siguranţa noastră a tuturor – trebuie să-şi dea seama şi ele că putem fi ameninţaţi de nişte lucruri pe care nu le înţelegem. Cel puţin, eu unul nu pretind că le înţeleg. Dar ce-i drept, eu nu am avut a mă bucura de beneficiile unei educaţii germane.

Avocatul îi întoarse brusc spatele. Militarul se

simţi iritat că se lăsase împins să rostească o asemenea remarcă nepoliticoasă. Reveni însă iute la problema serioasă cu care se confruntau, pe măsură ce restul clienţilor se întorseseră să-şi reia adunarea cu paharele în mâini, şi îl aşteptau să continue discuţiile. El se ridică în picioare. O clipă fu cuprins de o uşoară ameţeală şi, clătinându-se uşor, apucă marginea umedă a mesei de biliard.

— Lucrul important, spuse el, este ca noi să împărtăşim cu toţii ceea ce am văzut, sau credem că am văzut; şi, dacă e posibil, să găsim o explicaţie raţională. De pildă, eu nu ştiu dacă sunt singurul care am văzut fulgerul acela izbind suprafaţa lacului. O dâră lividă de foc, absolut verticală.

Privi în jur întrebător. După o scurtă clipă de tăcere încordată, o infirmieră între două vârste roşi puternic şi spuse încet:

— Nu, am văzut-o şi eu.

— Şi eu, spuse contabilul cu aspect famelic.

Soţia lui aprobă viguros din cap. Mai mulţi schiţară gesturi stânjenite, reţinute de aprobare, şi sorbiră îngânduraţi, tulburaţi, din paharele cu băutură. Maiorul întrebă dacă mai era cineva care să poată relata alte fapte ieşite din comun.

— Un banc întreg de balene, spuse o femeie tânără, blondă, drăguţă, secretară. Ieri dimineaţă, când am coborât să înot puţin, devreme de tot. Am crezut că am vedenii, sau mai bine zis că nu văd bine, dacă înţelegeţi ce vreau să spun, pentru că lacul nu comunică pe nicăieri cu exteriorul. Nu e

cu putinţă. Dar acum m-aţi făcut să îmi amintesc. Sunt sigură că nu erau nişte nori din aceia joşi.

— Poate că dumneata ţi-ai văzut doar mahmureala dumitale, spuse Vogel sardonic.

— Nu. Le-am văzut şi eu, spuse palida lui soră. Îmi pare rău, Friedrich, adăugă grăbită, dar trebuie să spun adevărul. A trebuit să mă scol în zori, pentru un anumit motiv pe care nu are rost să-l mai declar acum, şi m-am uitat pe fereastră.

— Şi aţi văzut balenele? insistă maiorul cu un surâs amabil şi discret

— Da îşi răsucea batista între degete şi Vogel o privi cu dispreţ şi un fel de ură.

Se părea că nimeni altcineva nu mai văzuse bancul de balene; dar nimeni altcineva nu se mai trezise în zori, în ziua precedentă, şi mărturisirea la care se decisese atât de greu, dar evident cinstită, a surorii lui Vogel fusese foarte impresionantă.

— Alte mărturii? întrebă maiorul scurt întâmplări ciudate, aţi mai văzut ceva neobişnuit?

Ochii celor de faţă se rotiră prin cameră într-o tăcere inexpresivă.

— Atunci, să vedem ce avem până acum. Stele căzătoare. Frunze roşii. Fulgerul acela Un banc de balene…

Bolotnikov-Leskov, care până atunci rămăsese aşezat la locul lui, atent şi izolat, mângâindu-şi bărbiţa scurtă şi elegantă acolo, în colţul cel mai îndepărtat, interveni în clipa aceasta Glasul unui atât de eminent om de stat câştigă instantaneu

respectul, chiar şi pe al celor care nu erau de acord cu politica urmărită de el.

— Eu nu pot sugera nimic pentru… (oftă şi îşi desfăcu degetele) pentru a explica stelele căzătoare, frunzele roşii sau fulgerul. Dar cred că pot da o explicaţie în ce priveşte balenele. Madame Cottin – se înclină spre doamna trupeşă, îmbrăcată în albastru, care îşi înclină faţa surâzătoare ca răspuns – este croitoreasă de corsete. Şi o parte din orice corset este – ca să spunem lucrurilor pe nume – o balenă moartă. Nu mi se pare imposibil ca prezenţa ei printre noi, care ne-a ridicat tuturor moralul prin excepţionala domniei sale căldură şi vitalitate, să fi „chemat" balenele, ca să spunem aşa să le fi atras, să le fi cântat ca să zicem astfel, să le fi momit spre casă, spuneţi-i cum vreţi.

Făcându-şi vânt ca să-şi răcorească obrajii îmbujoraţi, Madame Cottin, spuse că, într-adevăr, ea mai cunoscuse şi alte împrejurări în care nişte doamne văzuseră balene, atunci când ea – Madame Cottin – fusese pe undeva pe aproape.

Bolotnikov-Leskov o aprobă recunoscător din cap, roşind ca un adolescent

Explicaţia aceasta raţională, sau aproape raţională, a apariţiei balenelor învioră mult întreaga societate adunată în sala de biliard şi îi încurajă pe câţiva să menţioneze fenomene la care fuseseră martori, dar prea timizi ca să le amintească. Un pastor luteran spuse ezitând că el văzuse un sân zburând printre cireşi, într-o seară

pe drumul spre biserică, puţin înainte de cină.

— La început am avut impresia că e un liliac, spuse el, dar sfârcul era foarte vizibil.

O femeie cu bustul amplu şi cu părul cărunt spuse că ei însăşi i se extirpase recent un sân din cauza unei excrescenţe. Maiorul Lionheart îi mulţumi pentru sinceritatea ei, şi se auzi un murmur reţinut de simpatie. Vogel, acum foarte galben la faţă, spuse că el avusese impresia că văzuse un embrion pietrificat plutind pe lac într-un loc cu ape mai puţin adânci, dar că s-ar fi putut la fel de bine să fi fost o bucată dintr-un arbore fosilizat Pângând, sora lui mărturisi că făcuse un avort, cu zece ani în urmă. Urmă o tăcere penibilă şi şocată, şi reieşi clar pentru toată lumea că Vogel nu ştiuse de această întâmplare. Muşchii feţei îi tremurau vizibil şi maiorul simţi un val de compasiune pentru acest avocat german atât de uscat

Sora lui Vogel suspina acum nestăpânit. Era un sunet uscat, dureros, aproape cu neputinţă de ascultat; oameni care supravieţuiseră inundaţiei şi incendiului fără să clipească îşi aprindeau acum trabucuri încercând să-şi liniştească nervii. Fu pentru toţi o mare uşurare atunci când pastorul se aplecă pe deasupra lui Vogel, luă braţul femeii strângându-i-l cu bunătate dar ferm, şi o conduse afară din sala de biliard, deschizându-i drum printre oaspeţi şi masa de biliard. Pe când ea era astfel scoasă din încăpere, soţia brutarului putu fi văzută de cei care erau aşezaţi aproape

înghiontindu-şi uşor soţul şi şoptindu-i ceva, iar el clătină din cap. Dar când se lăsă iarăşi tăcerea, brutarul se ridică în picioare şi cu o voce needucată, de muncitor, abia auzită, spuse că el văzuse un pântec alunecând peste apele lacului. Ieşise mai spre larg, să pescuiască, singur. Pântecul abia atingea suprafaţa apei şi dispăruse de altfel repede.

— Uneori se întâmplă să vezi aşa, lucruri, când ieşi la pescuit de unul singur, mai ales în zori, sau seara în amurg. Dar de data aceasta ştiu că nu m-am înşelat

Şi se aşeză, privind-o pe nevastă-sa ca pentru a-i obţine aprobarea.

Maiorul Lionheart nu-şi putu reţine un mic zâmbet care-i dezvălui dinţii gălbui, la auzul accentului vulgar, comic, al brutarului, deşi încercă să se prefacă o clipă că-şi încerca muşchii obrazului; şi chiar şi Bolotnikov-Leskov, în ciuda idealurilor sale revoluţionare, surâse pe furiş. Maiorul întrebă dacă mai văzuse cineva un asemenea pântec alunecând peste lac. În tăcerea lăsată, cineva spuse că poate văzuse o pâine, şi se auziră chicoteli care mai scăzură din încordarea creată. Apoi un glas masculin neidentificat, de undeva din umbrele din colţurile încăperii, se auzi izbucnind:

— A văzut cineva gheţarii? Acolo, în munţi?

Asta făcu să piară toate surâsurile şi readuse răceala în încăperea iarăşi amuţită.

Se mai făcură, de către unii şi alţii, încercări

de a explica stelele căzătoare, fulgerul, frunzele roşii şi gheţarii. Niciuna dintre ele nu avea putere de convingere, nici chiar pentru cei care oferiseră aceste explicaţii. Încheind discuţiile, maiorul sfătui la o vigilenţă sporită. Bolotnikov-Leskov îi mulţumi în numele celor de faţă – se auzi un alt murmur de încuviinţare – şi propuse ca, în eventualitatea că altcineva ar mai fi constatat alte fenomene inexplicabile, maiorul să fie imediat informat; care maior era împuternicit să convoace o altă adunare, dacă şi când va fi socotit necesar. Propunerea fu adoptată cu aclamaţii discrete.

Pe când participanţii urcau doi câte doi scara, brutarul se găsi aproape de infirmiera între două vârste. Ea profită de acest prilej ca să-i spună că nepoata sa, care nu se simţise bine în acea seară şi se culcase devreme, suportase doar cu o lună înainte o operaţie în care îi fusese extirpat uterul.

— Am adus-o aici să se pună pe picioare, spuse ea liniştită, nedorind să fie auzită de ceilalţi. E foarte trist, pentru că nu are încă nici treizeci de ani. N-am vrut să spun asta în public, pentru că ar supăra-o să se ştie. E şi aşa destul de necăjită. Dar am vrut ca dumneavoastră şi soţia dumneavoastră să ştiţi asta.

Brutarul îi strânse recunoscător o clipă braţul.

Trecură câteva seri înainte ca tinerii îndrăgostiţi să se aventureze iarăşi jos în restaurant. Când o făcură, constatară că masa lor fusese alocată altor oaspeţi. Fluxul de vizitatori şi

clienţi ai hotelului alb părea că nu se mai opreşte, şi o masă liberă era un lux pe care acesta nu şi-l putea permite. Şeful de sală explică asta tinerei perechi cerându-le scuze, spunând că el crezuse că preferau să cineze în cameră. Îi rugă să aştepte o clipă şi se duse să schimbe câteva cuvinte cu o femeie corpolentă, stridentă, atrăgătoare, artificial blondă, Madame Cottin, care era aşezată singură la o masă de două persoane. Madame Cottin surâse acceptând, urându-le printr-un semn din cap celor doi tineri bun venit pe deasupra sălii de mese; iar şeful de sală produse repede un scaun suplimentar, escortând apoi perechea cea tânără până la masa doamnei. Fură nevoiţi să se înghesuie puţin şi tânărul o copleşi cu scuze pentru că invada astfel spaţiul privat al doamnei; dar Madame Cottin îi respinse rezervele cu un râs zgomotos şi scoase chiar un mic ţipăt ascuţit dar plin de bunăvoinţă când li se ciocniră, poate jenant, picioarele pe sub masă.

Era încântată, le spuse, să aibă companie. Soţul ei pierise în timpul inundaţiei şi singurătatea nu era deloc uşor de suportat. Scoase o batistă şi îşi tamponă o lacrimă în colţul ochiului; dar curând, la rândul ei, se scuză pentru a-şi fi etalat prea demonstrativ suferinţa în faţa lor.

— Încerc să nu plâng prea des, spuse ea. La început am fost neconsolată, şi sunt sigură că le-am făcut viaţa tare grea celor din jur. Dar mi-am spus că trebuie să mă adun. Nu era cinstit faţă de ceilalţi, care au venit aici să se distreze.

Tânărul spuse că îi admira foarte mult curajul. O remarcase încă de data trecută când luaseră masa aici; o văzuseră râzând şi dansând, sufletul întregului grup. Madame Cottin îi adresă un zâmbet trist

— Nu a fost uşor, spuse.

De fapt, o duruse grozav să se prefacă astfel că e plină de bună dispoziţie în vreme ce inima îi era în sicriu alături de soţul ei.

Îi venea parcă mai uşor, adăugă, de când cu tragedia aceea înfiorătoare a incendiului. Spectacolul suferinţei reîmprospătate a altora avusese efectul de a o distanţa de propria ei pierdere. Şi de altfel, în comparaţie cu moartea prin flăcări, înecul era o moarte uşoară şi liniştită. Întotdeauna poţi găsi pe altul într-o situaţie mai jalnică decât a ta, spuse ea îşi tamponă ochii din nou; dar apoi, nevoind să le strice seara, deveni mai vioaie şi începu să povestească tot felul de istorioare vesele, mai ales despre clienţii ei. Amândoi se îndrăgostiră literalmente de Madame Cottin. Vedeau cum i se scurg lacrimile pe obraji în timp ce le spunea povestioare vesele despre felul cum le potrivea unor doamne (şi chiar unor domni) corsetele. După ce luă o masă consistentă, se bătu uşor peste stomacul acum bine hrănit, dar şi bine ascuns, spunând că era o reclamă vie a propriilor ei produse.

— În realitate, sunt uite-atâta!

Râse, despărţindu-şi mâinile, asemenea pescarilor când descriu un peşte prins. De fapt,

brutarul, care-i întâlnise privirea de partea cealaltă a încăperii, îi înţelese greşit gestul şi i-l întoarse desfăcându-şi la rândul său braţele, rânjind încântat Seara se scurse repede, ca şi cum ceasornicarul de la masa de alături ar fi întreit iuţeala tuturor ceasurilor şi pendulelor din încăpere.

Îndrăgostiţii o însoţiră pe Madame Cottin spre camera ei – care era de fapt cea de alături de a lor, chiar în spatele capului patului lor. Noapte de noapte auziseră suspinele care le frângeau inima, venind din camera aceea Admiraţia şi respectul pentru ea sporiră şi mai mult – simţeau cât o costa faptul că trebuie să-şi închidă astfel suferinţa toată ziua. Şi iarăşi, în noaptea aceasta, pe când ei îşi cădeau unul altuia în braţe şi începeau să se dezbrace nerăbdători, auziră suferinţa doamnei Cottin, de dincolo de perete. Însă îi uitară repede sunetele jeluitoare, mistuiţi de propria lor înfometare.

Mai târziu, se ivi prima lor ceartă de îndrăgostiţi. Fu de fapt o ceartă din iubire, care nu se ridică niciun moment mai presus de o şoaptă. El era convins că vedea stelele căzând pe cerul întunecat de dincolo de fereastra lor, în timp ce ea susţinea că erau de fapt trandafiri albi. Dar apoi ceva care era fără îndoială o dumbravă de portocali pluti alunecând în jos prin faţa ferestrei lor şi îşi conteniră şoaptele cuprinşi de uimire, urmărind-o. Portocalele strălucitoare licăreau în frunzişul foşnind întunecat îndrăgostiţii ieşiră pe

balcon să admire această splendoare căzând blând în apele lacului. Fiecare fruct în parte fâsâia şi se stingea la atingerea apelor liniştite.

Ascunsă de privirea lor, şi Madame Cottin ieşise în acelaşi timp pe balconul ei. Nu putea dormi. Vedea că erau sute de lanterne pe lac, una câte una acoperite de o pânză neagră. Îşi mai croise drum plângând prin încă o noapte. Dezbrăcându-se şi punându-şi cămaşa de noapte de bumbac, vărsă acum recipientul de sticlă aproape plin cu lacrimile ei.

Istoviţi cu totul, cei doi îndrăgostiţi stăteau acum întinşi unul lângă altul pe pat Era şi ciudat şi înviorător să nu mai trebuiască să asculte sunetele suferinţei de alături. Nu aveau idee cât ar fi putut să fie ceasul. Timpul, care la începutul serii se grăbise într-atât, acum abia se târa pentru Madame Cottin, zăcând acolo, cu ochii mari, în întuneric; şi nu exista deloc, dar în feluri diferite, pentru oaspeţii adormiţi în hotel, pentru morţii din camerele frigorifice de jos, şi pentru îndrăgostiţi. Sufletele lor, legănându-se pe marginea somnului, asemenea cuiva care, oprimat de căldură, îşi aşterne culcuşul primejdios afară pe balcon, se acordau la tăcerea desăvârşită. Auzul ei era mai fin decât al lui, şi auzea tăceri de care el nici nu era conştient Nici degetele nu li se mai atingeau. Din când în când, mâna lui mai mângâia obosită tufa învălmăşită a părului ei pubian, mai mult cu afecţiune decât cu dorinţă; îi plăcea să-l simtă făcând asta

El întrerupse tăcerea ca să-i şoptească abia auzit că asta îi aducea în minte un deal pe care se jucase deseori şi unde mergea la picnicuri în copilărie. Dealul era acoperit de ferigi, şi se jucase acolo de-a hoţii şi vardiştii cu un verişor. Îşi amintea plăcerea îmbinată cu teamă, cu care urmărea sau cu care se lăsa urmărit printre ferigile ţepene încărcate de mireasma lor greoaie, văratică. Fusese singura dată în viaţa lui când se simţise aproape de tot de pământ.

— Tatăl meu spune că sunt totdeauna patru fiinţe de faţă atunci când are loc actul dragostei, spuse el. Ele sunt şi aici, bineînţeles. Părinţii mei.

Tânăra zări silueta plină de gravitate a lui Freud, alături de cea a sfioasei sale soţii, la piciorul patului. Costumul negru al lui Freud şi cămaşa de noapte albă a soţiei lui se dizolvară şi se contopiră în rochia ei, zăcând umbroasă pe duşumea, acolo unde o aruncase adineaori.

Cel mai mult le plăceau amurgurile. Munţii ţeseau nori trandafirii din ei înşişi, ca nişte flori. (Bătrâna infirmieră chiar văzu într-o seară cerul întreg transformându-se într-o uriaşă roză stacojie, cu petale împletindu-se fără sfârşit; şi conştiincioasă se duse imediat la maior să-i raporteze.) Roza, deşi veşnic nemişcată, părea să se rotească în ea însăşi şi îndrăgostiţii aveau senzaţia ireală că pământul întreg se rotea. Tot astfel se roteau şi sânii ei, în mâinile lui, pe măsură ce noaptea cobora asupra lor; şi se rotea şi limba lui, pe când se înclina cu delicateţe spre

sexul ei, sau încerca să pătrundă tot mai adânc acolo înăuntru, ca şi când s-ar fi străduit să o împingă pe ea în coasta muntelui. Ea se deschidea atât de tare încât îşi simţea vaginul căscându-i-se asemenea unei peşteri, astfel că dădea afară aerul ca pe un vânt şi asta îi aducea roşeaţă în obraji, deşi era conştientă că şi el ştia că nu era asta

Timpul, cu mâinile lui blânde de chirurg, o vindeca în linişte pe Madame Cottin. Pe când îndrăgostiţii îşi petreceau ziua în camera lor stătută, ea era pe afară, plimbându-se în jurul lacului cu părintele Marek, bunul şi bătrânul preot catolic. Certitudinile lui erau o mare consolare pentru ea Insistă să o convingă să revină în sânul bisericii, asemuind influenţa sa cu cea a solidelor ei corsete. Dogmele bisericii, spunea el surâzând, sunt oasele de balenă ale sufletului. Analogia aceasta o încântă şi ea chicoti. După o plimbare frumoasă şi lungă de dimineaţă prin pădure şi printre florile sălbatice, preotul şi corsetiera se opriră la un han plăcut pe malul lacului, departe de orice urmă de civilizaţie, să guste ceva. Luând pâinea şi brânza şi aşezându-se la una dintre mesele de pe malul lacului, îi descoperiră acolo pe Vogel şi pe Bolotnikov-Leskov. Se simţiră obligaţi să li se alăture, deşi niciuna dintre părţi nu se bucura în mod deosebit de întâlnire. Bolotnikov-Leskov era în mijlocul unei peroraţii politice şi îşi luase prea mult avânt ca să se mai poată opri. Problema, explica el (pe când Madame Cottin surâdea trist şi îşi lăsa privirea să rătăcească

peste apele lacului), era că partidul său se dovedise cel mai potrivit pentru interesele maselor, dar din nefericire masele nu pricepeau lucrul acesta. Se temea că singurul răspuns era bomba.

Ochiul de vultur al lui Vogel remarcă tremurai mânii preotului pe când îşi bea paharul cu suc de prune; îi observă de asemenea tenul roşiatic. Experienţa lui de jurist îi spunea că preotul fusese trimis aici în vacanţă, la uscat Corsetierii, bărbat şi femeie, îşi terminară pâinea şi brânza repede şi se scuzară pentru precipitarea cu care erau siliţi să-i părăsească. Voiau, explicară ei, să facă pe jos un ocol al lacului.

Tinerii îndrăgostiţi îşi consumau în vremea aceasta cea de a doua neînţelegere în relaţiile lor, acum una mai serioasă. El o supunea unui interogatoriu gelos cu privire la relaţiile sexuale cu soţul ei; şi lucrul acesta o irita, pentru că toate acestea erau acum atât de departe în trecut, şi atât de irelevante. Discuţia făcu să reiasă, pentru prima dată, lipsa lui de maturitate; cei câţiva ani diferenţă între ei nu păruseră niciodată până acum să aibă vreo importanţă. De fapt, ea nici nu-i remarcase. Dar acum ieşeau limpede în evidenţă, în această izbucnire puerilă de gelozie faţă de un mort. Şi asta îi stârni iritarea şi faţă de alte lucruri, ca de pildă ţigările turceşti urât mirositoare pe care le fuma continuu, umplând camera cu mirosul lor stătut şi fără îndoială distrugându-i pentru totdeauna vocea de

cântăreaţă.

Până la urmă, fireşte, totul deveni şi mai fermecător decât înainte. Întinşi apoi, uniţi în iubire, privindu-se în ochi, nu le venea să creadă că asemenea cuvinte neprietenoase se schimbaseră între ei. Dar ea trebuia să-i arate că ţinea mai mult la el decât ţinuse la soţul ei, şi să-i arate asta făcând ceva ciudat – luându-i penisul în gură. Era ceva oribil de intim, să se vadă deodată ochi în ochi cu acel bulb amplu de tulipă, cu monstrul acela mirositor, înrourat. De fapt, să-l cuprindă în gura ei i se părea ceva la fel de neconceput ca să atingă astfel membrul unui taur. Însă închise ochii şi o făcu, cu frică, doar ca să-i arate că îl iubea mai mult decât pe soţul ei. Şi nu era neplăcut, era atât de departe de a fi neplăcut încât începu să devină chiar curioasă; storcând uşor, mângâind şi sugând tulipa aceasta, încât îi creştea tot mai mare în gură până îşi zvâcni deodată jetul în gâtlejul ei. Stăpânit de gelozie, el o insulta în cuvinte grosolane, ceea ce pe ea o stârnea în chipul cel mai ciudat.

Era o nouă modalitate de a-şi stârni excitaţia, tocmai în clipa când credeau că ajunseseră la capătul posibilităţilor de a mai gusta ceva nou. Printr-o curioasă transsubstanţiere, cam la vremea aceea sânii ei începură să dea lapte, atât de fără sfârşit fuseseră supţi.

Când coborâră în cele din urmă la masa de seară, ea îşi simţea pieptul dureros de umflat, gata să-i plesnească. Îi bucurau animaţia activităţii din

jur, râsul oaspeţilor, graba chelnerilor, efervescenţa orchestrei de ţigani, aroma felurilor de mâncare; sânii ei, plini şi jucând nerăbdători sub mătasea bluzei pe când trecea printre mese, se bucurau şi ei de toate acestea Atmosfera în hotelul alb se restabilise pe deplin. Timpul îşi făcuse lucrarea de ostoire. Spiritele animalice ale vieţii reînviaseră. Muzicanţii ţigani găsiseră un client italian care cânta la vioară într-una din marile orchestre şi era incomparabil mai bun decât violonistul care murise şi astfel, deşi îşi jeleau colegul, se bucurau de muzica splendidă pe care o creau, pentru că noul muzicant le îmboldea talentul modest spre noi înălţimi.

Întrucât mai mulţi clienţi plecaseră, şeful de sală fu în măsură să le ofere tinerilor îndrăgostiţi o masă mai bună, mai mare. Se aşezară la cină împreună cu Madame Cottin şi cu preotul. Erau într-o dispoziţie relaxată, jovială, după ce petrecuseră ziua întreagă la soare şi la aer curat. Bătrânul, roşu la faţă, îşi flutură mâna într-un gest îngăduitor, aprobator, atunci când tânăra îşi descheie câţiva nasturi ai rochiei explicând cât de dureros de plini îi erau sânii. Era plin de simpatie, pentru că mama lui suferise de aceleaşi tulburări în tinereţe. Tânărul, ştergându-şi vinul roşu de pe buze cu şervetul, se aplecă peste tăblia meşei să-i cuprindă sfârcul între buze, dar înainte să o poată face, laptele îi ţâşni şi împroşcă faţa de masă. Ea roşi ca focul şi îşi ceru stânjenită scuze, dar părintele Marek şi Madame Cottin râseră

înlăturându-i cu bunătate stânjeneala şi un chelner se grăbi surâzând şi şterse cu îndemânare picurii cu şervetul său alb, lăsând doar o pată nedesluşită. Îi întrebă dacă doreau altă faţă de masă, dar cu toţii spuseră că nu era necesar; era doar lapte curat, inofensiv.

Tânăra îl văzu pe preot privind cu jind parcă spre sânul durduliu pe care i-l sugea acum iubitul ei. Se juca absent cu paharul cu apă pe care-l ţinea între degete şi era limpede că în sinea lui tânjea după ceva mai tare. Îl întrebă dacă ar fi dorit să-i ia celălalt sân şi să soarbă din el.

— Sunteţi sigură că nu vă deranjează? întrebă bătrânul preot, emoţionat şi flatat. Recunosc că e foarte tentant

Aruncă o privire spre Madame Cottin, care îi surâse aprobator.

— Chiar este. Da! în fond am făcut o plimbare foarte lungă.

Ea îşi sorbi până la fund paharul de vin şi îşi turnă încă unul.

— Are să vă facă bine. Apa nu e băutură pentru un bărbat!

El părea încă ezitant, jenat

— Chiar aş vrea să o faceţi, spuse tânăra femeie. Vă rog.

Şi tânărul îşi desprinse gura de pe sfârcul umflat ca să spună:

— Vă rog s-o faceţi. Pentru mine e prea mult, sincer vă spun.

Preotului nu-i mai trebui o altă invitaţie, şi

curând sugea mulţumit Tânăra se rezemase pe spate în scaun, nu mai puţin mulţumită şi uşurată, mângâind părul des şi lucitor al iubitului ei şi creştetul acoperit cu păr fin al preotului. Băgă de seamă că în vârful capului îl arsese soarele. Pe deasupra lor, le surâse celor de la mesele de alături, brutarului şi soţiei sale, cu cei doi copii ai lor. Aceştia sorbeau din paharele cu apă. Brutarul făcuse ani de zile economii pentru această vacanţă, dar tot nu-şi putea permite să fie extravagant. Surâse totuşi cvartetului însetat

— Eu nu-i condamn, observa, adresându-se soţiei sale şi copiilor. Dacă-ţi poţi permite să faci aşa ceva, de ce să nu te bucuri, atâta vreme cât îţi stă în puteri s-o faci?

Soţia, cu invidia stârnită de aroma fripturii de raţă aşezată în faţa ei chiar în clipa aceea, îşi reprimă comentariul răutăcios pe care fusese pe punctul să-l facă şi spuse doar, simplu.

— Da, e plăcut să vezi că toată lumea e atât de veselă.

Într-adevăr, nu mai era niciun chip posomorât în toată sala de mese atât de încăpătoare. Ca şi cum cu toţii s-ar fi hotărât dintr-odată şi în acelaşi timp să răscumpere în seara aceasta deprimarea care întunecase mesele în zilele dinainte. Chelnerii erau într-o dispoziţie sărbătorească, numai a lor, făcând mici piruete după muzică, grăbindu-se încoace şi încolo şi prefăcându-se că jonglează cu tăvile încărcate. Chiar şi bucătarul corpolent îşi părăsi plita ca să iasă în uşa sălii, să

vadă ce se petrecea aici. I se acordă o aclamaţie copleşitoare şi el îşi arătă zâmbind încântarea, ştergându-şi transpiraţia scursă pe faţa rotundă. Madame Cottin se ridică în picioare, străbătu sala şi îi prezentă paharul de vin gol. Arătă spre prietenii ei de la masă, extatic ocupaţi de farmecele tinerei, şi-l trase uşor pe bucătar de mânecă. Timid, el se lăsă cu greu adus, aşa grăsun cum era, prin încăpere spre masa lor, râsul său, acum larg pe toată faţa, lăsând să se vadă o gaură acolo unde îi lipsea un dinte. Mesenii aplaudau şi băteau din picioare, pe când Madame Cottin îl împingea pe şeful bucătar printre ei. Tânăra cu pieptul dezgolit surâse şi-l încurajă cu semne din cap pe uriaşul atât de sfios, zâmbitor, şi îl desprinse cu blândeţe pe iubitul ei de la sfârc – preotul continua să sugă încântat, nici măcar băgând de seamă veselia din jurul lui. Tânărul, cu buzele înspumate, îşi surâse şi el asentimentul şi bucătarul şef care, aplecându-se, prinse cu tandreţe sfârcul umflat între degetul mare şi arătător şi îl mulse în paharul de vin. Când se umplu, îl ridică triumfător ca pe un pocal de victorie şi bău laptele dulce dintr-o singură sorbitură extatică. Printre comentariile pline de apreciere, care-i veneau din toate părţile, cu privire la măiestria artei sale culinare, se întoarse cu mers legănat şi surâzând larg în bucătăria lui, iar uşile batante zvâcniră închizându-se după el.

La una dintre mesele celelalte, o masă mare, pregătită pentru o familie de opt persoane, buna

dispoziţie rivaliza cu cea de la masa tinerilor îndrăgostiţi la atenţia amuzată a celorlalţi oaspeţi. Cantităţi uriaşe de şampanie le erau aduse una după alta; paharele erau azvârlite şi sparte; se înălţau toasturi în hohote de râs; glasuri discordante, dar pline de bucurie, intonau cântece ţigăneşti. Se răspândi zvonul că se sărbătorea faptul că şeful familiei, un olandez bătrân, aproape orb, urcase pe muntele din spatele hotelului şi se întorsese aducând cu sine tufe de iarba păianjenului, plantă denumită astfel pentru că răsare doar pe locuri înalte şi în spărturile de stâncă muntoasă, accesibile doar păianjenului. Bătrânul se apucase de studierea plantelor sălbatice târziu în viaţă şi descoperirea de astăzi constituia împlinirea celui mai îndrăgit vis al lui.

Auzind asta, Madame Cottin şi tânăra schimbară câteva cuvinte în şoaptă şi îl chemară pe chelner. El îşi făcu apariţia grabnic, numai atenţie, şi apoi păşi sprinten către masa olandeză cu invitaţia lor. Aproape înainte să fi rostit cuvintele, ei săriseră de pe scaune şi porniseră să străbată sala, dornici să răspundă amabilei invitaţii. Şi după ce îşi goliră paharele, sau se înfruptară direct de la sânul ei, alţi clienţi surâzători şi veseli se ridicară ca să se alăture cozii. Şi membrii orchestrei îşi cerură partea lor. Până şi Vogel, care nu-şi părăsise expresia de superioritate şi aerul de plictiseală – ca şi cum ar fi spus: Tot sunt aici, haide să intru şi eu în horă – se apropie şi supse şi el câteva clipe de la sân.

Reîntorcându-se spre sora lui, îşi şterse laptele de pe buze cu un surâs sarcastic.

Soarele, apunând rapid, îşi răspândea untul peste copacii de dincolo de uşile de sticlă şi mesenii deveniră dintr-odată mai sobri. Preotul îşi desprinse gura de pe sfârc, sătul, şi îi mulţumi tinerei femei, simţind însă apoi cum i se strânge inima când îşi aminti de mama sa, de simţămintele lui de vinovăţie pentru singurătatea şi sărăcia ei, atât de departe acum, în Polonia lui natală. De asemenea, din păcate, îşi călcase legământul. Trebuia să se pregătească pentru slujba funebră în memoria celor care pieriseră în inundaţie şi în incendiu. Ar fi preferat o siestă; dar trebuia să-şi facă datoria. Se ridică şi privi în jur căutându-l pe pastor. Urmau să-şi împartă îndatoririle. Tânăra femeie îşi încheie rochia.

Simţea mâna iubitului care o pipăia pe sub faţa de masă. I se învârtea puţin capul, căci băuseră prea mult. Iubitul ei şi Madame Cottin se văzură nevoiţi să o susţină când părăsiră încet sala de mese. Ea insistă că putea merge şi singură şi că Madame Cottin ar trebui să o ia înainte pe scări ca să-şi ia mantoul pentru procesiunea funebră. Însă aceasta spuse că nu va participa. Nu mai avea putere.

În dormitor, Madame Cottin o dezbrăcă pe tânără şi o întinse cu toată grija pe pat. Penisul tânărului îndrăgostit se şi strecurase înăuntrul ei încă de pe când se străduiau să urce scările; şi acum Madame Cottin o lăsă cu corsetul şi ciorapii

pe ea, pentru ca el să poată rămâne înăuntru. Auzea vag litaniile jeluitorilor pe când se îndreptau spre cimitir şi se întinse liniştită, bucurându-se de plăcerea pe care i-o dăruia el. Ochii ei erau închişi, dar îl simţi cum îi ia mâna şi i-o îndreaptă spre locul unde voia ca ea să-şi apese degetele puţin în interiorul vaginului, alături de penisul lui. Simţi pe lângă mângâierea unghiei tinerei femei şi duritatea inelului doamnei Cottin.

— Mă ajută să răzbesc prin toate astea, şopti Madame Cottin, iar tânăra femeie murmură că înţelegea; propria ei verighetă îi fusese de ajutor în suferinţa ei, şi încă simţea că nu şi-o poate scoate de pe deget

Trupurile fură încărcate în căruţe, pe care le auziră o vreme hurducându-se printre pini, înainte de a se pierde în tăcere. Tânăra se simţea goală, acolo unde cu puţin mai înainte fusese atât de delicios umplută, şi, somnoroasă, ceru mai mult, iarăşi. Străduindu-se molatec să-şi deschidă ochii, îi urmări pe Madame Cottin şi pe iubitul său sărutându-se cu pasiune.

Cărarea care înconjura lacul urcând spre cimitirul din munte era foarte lungă, şi preotul mai făcuse drumul acesta pe jos o dată astăzi. Se simţea de asemenea îngreuiat de hrana pe care o consumase şi de băutura tare pe care o sorbise. Era limpede că şi ceilalţi se simţeau la fel, şi curând obosiră să mai intoneze imnurile funebre. Rămaseră tăcuţi, ascultând scârţâitul carelor pe cărarea de nisip.

Preotul începu o conversaţie ezitantă cu pastorul. Era prima dată când discuta mai îndelung cu un prelat al confesiunii opuse; însă asemenea dezastre creează apropierile cele mai ciudate, îşi spuse el. Era o conversaţie interesantă, în probleme de doctrină. Puteau cădea de acord măcar că iubirea Domnului era ceva de dincolo de puterea analizei. Curgea fluid, fără cusături sau articulaţii, prin întregul Creaţiei Sale. Începeau să se împleticească de oboseală – pentru că nici pastorul nu mai era tânăr – şi tăcură ca să-şi economisească puterile. Gândurile preotului se întorseseră la sânul din care supsese. Încerca să-şi amintească rotunjimea şi căldura lui. Se gândea şi la Madame Cottin, care-i dăduse sfaturi atât de bune, la plimbarea lor de astăzi, la sentimentele lui de culpabilitate.

Carnea amplă a doamnei Cottin, eliberată de strânsoarea oaselor de balenă care pătrunseseră mai adânc după masa suculentă, era acum şi gâdilată şi împunsă de cei doi prieteni tineri, iar ea se zbătea, ţipând ascuţit şi râzând, luptându-se să scape din mâinile lor. Făcuse imprudenţa să le spună că se gâdila uşor şi ei profitau acum din plin. Fireşte, nu i se putea împotrivi unui bărbat puternic, şi cu atât mai puţin şi tinerei femei care tăbărâse asupra ei. O dată sau de două ori se desprinsese aproape, să se dea jos din pat, dar de fiecare dată tânărul îşi implântase degetele groase în părţile cele mai moi ale coapselor ei, şi fusese silită să i se supună întinzându-se la loc gâfâind.

Pe urmă, într-o clipă de slăbiciune, când îşi pierduse echilibrul, ei o apucară de picioare şi i le desfăcură larg şi atunci ea începu să chicotească şi să se împotrivească din nou, şi apoi să se înece de râs când ei îi gâdilau tălpile. Tânărul i se strecură între coapse şi îi opri ţipetele cu gura lui, iar ea trebui să promită, ca să poată să respire, să fie o fată bună şi să-l lase să facă ce voia el. Acum gâfâia şi râdea, mai liniştită, şi râsul i se pierdu în icnete scurte, sacadate, printre buzele care surâdeau molatec sau se uneau cu ale lui în săruturi scurte, grăbite.

Briza ţeapănă îl trăgea de poalele tunicii militare, şi maiorul Lionheart îşi aminti de alte gropi comune în faţa cărora mai stătuse astfel, şi de toate scrisorile pe care fusese nevoit să le scrie. Pe când culoarea începea să se risipească pe cer şi lumina zilei să se întunece în umbra muntelui, avu impresia că vede o livadă de portocali plutind încet spre apele lacului; şi trandafiri. Impresia fu îndeajuns de puternică pentru a-l hotărî să o menţioneze la viitoarea reuniune pe care o plănuia pentru noaptea următoare. Trandafirii se potriveau parcă, straniu, cu roza din viziunea infirmierei mai vârstnice. Nu acordase prea multă atenţie acestui detaliu înainte, pentru că i se păruse că era mai curând căzută la mintea copiilor. Îi era milă de fata liniştită, tristă, încântătoare care era în grija ei. Dar poate chiar văzuse o roză în amurg. Iarba păianjenului – şi asta era ciudat. Părintele Marek

începu să vorbească şirului de îndoliaţi înţepeniţi, înfriguraţi, şi maiorul îşi întoarse gândurile spre locotenentul cel tânăr şi atât de frumos, nepotul său, care avea să sosească a doua zi dimineaţă cu primul tren. Aveau să facă minunate partide de schi. Mai încolo era pârtia lui favorită.

Universul, se gândea Bolotnikov-Leskov, este o celulă revoluţionară cu un singur membru; numărul perfect pentru a asigura siguranţa desăvârşită. Dumnezeu, dacă exista, ar putea să strângă din dinţi sub cea mai grea tortură, şi niciun cuvânt de trădare nu îi va scăpa de pe buze, pentru că nu avea nimic de trădat, nu ştia nimic.

Ascultând doar pe jumătate murmurul preotului, privi în jos cu o ciudată lipsă de sentiment spre capacul sicriului care ascundea vederii pe femeia aceea naivă şi tânără care îi împărtăşise entuziasmul; fusese atât de dedicată cauzei, încât deseori îi vorbise despre mileniul care va să vină chiar şi în timp ce făceau dragoste.

Pisicile, se gândea Enrico Mori, un violonist, nu au pe nimeni care să citească minciuni consolatoare în asemenea clipe. Pisicile ştiu că nu există înviere decât prin transplantarea în muzica mea. Mângâie capul pisicii negre care îi urmase tot drumul de la hotel. Stătea acum, torcând, în braţele prostituatei bolnave de cancer. Ştia că este prostituată pentru că fusese clientul ei odinioară, pe când era student la conservatorul din Torino. Se recunoscuseră din prima noapte, iar târfa roşise şi îşi abătuse privirea în predica sa,

părintele Marek vorbea despre giulgiul lui Iisus, pătat de sângele Lui. Chipul miraculos spunea: Aveţi credinţă în Mine, Eu am purtat pentru voi întunecimea şi frigul mormântului. Mori văzu că pastorul, alături de preot, părea stânjenit. Fireşte, îşi spuse, lui nu-i place vorbăria asta despre imagini.

În timp ce pastorul prelua slujba divină citind din serviciul protestant, Mori privi în jos şi spre dreapta, unde era un sicriu mic. Părinţii aruncau plângând flori deasupra. Mori o văzuse pe fetiţă câteva clipe; îl întrebase dacă îi dădea voie să cânte la vioara lui. Dar în acele câteva minute se împrieteniseră, şi îl tulburase profund să afle că arsese de vie.

Se amuză însă când pisica neagră sări din braţele prostituatei şi ţâşni în jos pe cărare, de parcă diavolii înşişi s-ar fi luat după ea. Se pierdu repede din vedere, pe cărarea spre hotel. O cheamă la vespre, îşi spuse Mori; căci începuseră să sune clopotele bisericii care se afla în spatele şi puţin mai sus de hotel; ecoul le era purtat nedesluşit peste lac şi un pescar singuratic în mijlocul apei purcese să îşi scoată pălăria. Mama fetiţei, la dreapta lui, se nărui la pământ şi, parcă la poruncă, alte femei leşinară în şir. Asta era partea proastă când organiza o slujbă comună, medită Mori; dura prea mult, era prea mare încordarea.

Un tunet le vui în urechi şi Lionheart, ridicându-şi ochii, înţelese că venise sfârşitul.

Auzise tunete şi mai puternice, la vremea lui, şi o scosese până la urmă cu bine la capăt; dar acum nu mai era scăpare. Piscul muntelui se dizolvase şi blocuri enorme de stâncă se prăbuşeau huruind pe coasta muntelui. Jeluitorii izbucniseră într-un imn susţinut şi o vreme păru că muzica oprise stâncile uriaşe în aer. Pământul li se deschidea sub picioare.

Tânăra îi văzu pe participanţii la slujba divină căzând, unul după altul, în tranşeea din faţa lor, ca şi cum o suferinţă de nesuportat i-ar fi doborât pe rând. Îi privi tresărind abia simţit, apoi pământul şi stâncile începură să se aşeze rostogolindu-se deasupra lor. Întunericul se lăsa foarte repede în seara aceea şi ei rămaseră întinşi, ascultând tăcerea după trăsnetul acela înfiorător. Îngheţat în umbra muntelui, aerul era cald încă în jurul hotelului alb, şi ei lăsară fereastra deschisă. Lacul sorbi lumina soarelui dintr-o singură respiraţie, iar luna nu ieşise să-i ia locul. Cu toţii erau foarte însetaţi, şi tânărul sună după cameristă. Micuţa japoneză tresări când văzu trei capete pe pernă; iar ei chicotiră văzându-i uimirea. Le aduse o sticlă de un litru de vin şi trei pahare.

Vinul parfumat îi învioră. Experienţa aceasta fusese unică, pentru ei toţi, şi o discutară acum fericiţi. Madame Cottin era încântată să-i vadă pe tinerii îndrăgostiţi mărturisindu-şi iubirea neştirbită unul pentru altul prin săruturi şi pipăieli jucăuşe.

Departe de a fi dăunat dragostei lor, această

experienţă le-o confirmase; sau cel puţin aşa simţea tânăra femeie. Generozitatea îl răsplăteşte întotdeauna pe cel care o dăruieşte, şi bunătatea lor faţă de această femeie tristă, rămasă acum singură, îi apropiase şi mai mult Astfel că ea era acum fericită. Şi iubitul ei era fericit, căci rămăsese întins confortabil între ele, carnea gustoasă între două felii de pâine proaspătă. Bău un pahar, aprinse o ţigară turcească pentru Madame Cottin şi i-o puse în mână; aprinse alta pentru sine, trase un fum, îl exală cu un suspin de plăcere, se întoarse să-i dăruiască iubitei sale un sărut plin de iubire.

Madame Cottin îi invidia pentru trupurile lor tari, tinere, căci acum, la treizeci şi nouă de ani, ea ştia că trecuse de partea cea mai frumoasă. Iar clopotele bisericii, sunând ca şi când ar fi venit din camera de deasupra, o întristau şi mai tare. Probabil că cel mai frumos lucru la care s-ar mai fi putut aştepta, la vremea ei, ar fi fost câteva aventuri scurte asemenea acesteia de acum; dar în cea mai mare parte a timpului era doar singurătatea. Se întinse după sticla de vin şi îşi turnă încă un pahar; dar vinul se opri să mai curgă şi paharul îi rămase pe jumătate gol.

— Atât a mai fost? întreabă ea, scuzându-se.

— E tot ce ştim noi că ar mai fi, spuse tânăra, cu vocea gânditoare. E tot ce mai putem fi siguri că ar mai fi fost Relativ siguri.

Pentru că sfârşiseră vinul, tânărul începu să mângâie sânii grăsulii, mai curând lăsaţi, ai

doamnei Cottin. Desfăcându-i coapsele, se sui iarăşi cam stângaci peste ea. Femeia cea tânără îi oferi un sfârc, pentru că vinul se preschimbase în lapte şi îşi simţea iarăşi sânii plini şi dureroşi. Ea îl primi în gură recunoscătoare. În acelaşi timp, el începu să-i sugă sânul, şi cercul plăcerii fu aproape complet. Tânărul era foarte excitat, plin de o erecţie măreaţă, şi împingea cu atâta putere încât Madame Cottin scoase un ţipăt; şi când ţipă, strânse din dinţi şi muşcă sânul tinerei, sorbind o clipă sânge laolaltă cu lapte. Se făcuse târziu când Madame Cottin se îmbrăcă şi se întoarse în camera ei. Hotelul era cufundat în întuneric, tăcut.

Portarul aţipit fu trezit de soneria de noapte. Când deschise uşa, îi văzu pe Bolotnikov-Leskov şi pe Vogel; se strecurară înăuntru obosiţi, mototoliţi şi murdari. Comandară fiecare câte o cană de cafea, un coniac mare şi un platou de sandvişuri, care să le fie aduse în camere, şi îşi cerură ziarele obişnuite a doua zi dimineaţă. Bolotnikov-Leskov îi făcu un semn scurt din cap lui Vogel când se despărţiră la etajul întâi. Nici măcar nu-l simpatiza, dar împărtăşeau aceleaşi principii generale de viaţă. De altfel, Vogel era un supravieţuitor, ca şi el însuşi, şi asemenea oameni preţuiesc cât o mie de înfrânţi plini de virtute.

Către seara zilei următoare el deveni deodată nerăbdător şi propuse să se dea jos din pat şi să facă o plimbare în sus pe munte. Ea se simţea obosită şi ar fi preferat doar câţiva paşi pe lângă

lac, poate împreună cu Madame Cottin. Însă el avea în gând o expediţie mai lungă, numai ei doi.

Sună, chemând-o pe cameristă să le aducă ceai şi să deschidă perdelele. Adaptându-şi ochii la revărsarea luminii, tânăra văzu că micuţa japoneză plânsese. O întrebă dacă se întâmplase ceva şi fata îi povesti despre dezastruoasa alunecare de teren care îi îngropase pe participanţii la înmormântare. Era foarte impresionată, pentru că ajunsese să ţină mult la maiorul englez care fusese una dintre victime. Spre surpriza ei, descoperise că acest maior vizitase ţara ei şi chiar ştia puţin limba. Singuratic, aşteptând sosirea nepotului său, locotenent în armată, el o invitase să-l însoţească în unele din plimbările lui, atunci când avea liber în câte o după-amiază. Fusese foarte interesat de studiile ei şi se dovedise un prieten inteligent. Avea să-i lipsească.

Recunoscătoare pentru simpatia pe care i-o arăta acum tânăra, camerista se scuză pentru câteva momente, şi se întoarse apoi strângând la piept o cărticică subţire, pe care, spunea ea, maiorul i-o dăruise abia ieri, la ultima lor plimbare împreună. Tânăra luă cartea şi văzu, pe coperta simplă: „*Creţuşca*, poeme de Harold Lionheart”. Răsfoi repede prin cele vreo douăzeci de poeme din carte şi i-o dădu îndărăt cu un semn plin de simpatie din cap.

— E ceva care să-ţi amintească de el, spuse ea

Cu ochii umezi, fata deschise cartea la pagina de titlu şi i-o întinse iarăşi. Tânăra văzu câteva versuri scrise de mână pe frontispiciu şi semnate „Cu dragoste de la maiorul Harold Lionheart”. Fata îi explică atunci că îi recitase maiorului câteva versuri pe care profesorul ei i le dăduse de scris pe timpul vacanţei. Şi ieri, când îi dusese ceaiul de dimineaţă, maiorul îi dăruise această carte şi, odată cu ea, traducerea făcută de el versurilor ei, pe prima pagină. Fusese atât de mişcat, încât izbucnise în plâns. Tânăra citi versurile:

În amurg, până şi sâmburele prunei poate schimba lacul cel verde făcându-l stacojiu.

Pruna care se mărită cu un bou se poate aştepta la o mare suferinţă, mare bucurie.

Ca şi cum ai muşca dintr-o prună să ajungi la sâmbure, aşa este pasiunea dar numai cât durează ceasul acesta

Când s-a copt pruna lebăda îşi ia zborul. Când iubirea mea este aproape de mine, inima mea cântă.

În spatele hotelului, cărarea urcând spre munte era abruptă şi pietroasă, şerpuind printre pâlcuri de zadă şi pini. La început, merseră cu braţele petrecute fiecare pe după mijlocul celuilalt; dar, pe măsură ce cărarea se îngusta şi urca tot mai abrupt, el o lăsă pe ea să meargă înainte. Nu avea deloc veşminte potrivite pentru munte, dar era singura rochie pe care o avea cu ea în căldura aceea moartă, transpiraţia făcea

ţesătura să i se lipească de fese şi de coapse; şi el nu putu rezista ispitei de a-şi strecura din când în când mâna în deschiderea dintre coapsele ei. Ajunseră la un platou răcoros, acoperit cu iarbă, unde turla bisericii se vedea cuibărită printre arborii de tisă. Oprindu-se să răsufle, el îşi petrecu braţul pe după mijlocul ei şi o întoarse astfel încât să-i poată săruta gâtul şi buzele. O trase în jos pe iarba tunsă scurt.

— Ar putea veni cineva, şopti ea pe când mâna lui îi trăgea tot mai sus rochia, până la şolduri.

— N-are importanţă, spuse el. Te vreau. Te rog. Te rog.

Un catâr priponit păştea iarba scurtă, rotindu-şi frânghia tot mai strâns în jurul unui ţăruş şi restrângându-şi tot mai mult domeniul. Animalul aparţinea unui ordin de călugăriţe care trăiau şi îşi ţineau slujbele în mănăstirea de lângă biserică. Fără ca îndrăgostiţii să-şi fi dat seama, o călugăriţă bătrână, încovoiată de vârstă, ieşi cu mers nesigur, ducând un coş de rufe la spălat; căci aproape de locul unde se opriseră curgea un pârâu. Li se păru că auzeau vuietul pietrişului căzând de deasupra lor, dar era călugăriţa bătrână care bătea rufele spălate cu un bătător mare de lemn.

Stânjenită, tânăra se strecură de sub iubitul ei şi îşi netezi rochia, trăgând-o în jos. Bătrână îşi opri un moment spălatul şi săgeată un zâmbet fără dinţi spre ei.

— Nu-i nimic, le spuse ea. Aici nimic nu e un păcat, datorită izvorului, să ştiţi şi voi. Să sorbiţi din el înainte de a pleca Dar nu vă grăbiţi. Îmi pare rău că v-am întrerupt. Nu stau mult.

Le explică apoi că aveau nevoie de pânzeturi noi pentru slujba ţinută în memoria părintelui Marek şi a celorlalţi catolici care muriseră în avalanşă. Îşi făcu semnul crucii cu evlavie.

Îndrăgostiţii îşi reluară actul dragostei, oprindu-se din nou ca să mulţumească surâzând când călugăriţa le ură ziua bună şi mult noroc, şi pomi cu mersul ei hurducat, purtându-şi coşul greu cu rufele ude. Amanţii îşi făcură palmele căuş şi băură din apa izvorului. Apa era rece ca gheaţa şi înviorătoare. Pe când îşi scuturau iarba de pe veşminte, priviră în jos spre lac, uimiţi să-l vadă deodată atât de roşu, ca o prună bine coaptă.

În sus, cărarea se pierdea printre stânci şi petice înşelătoare de zăpadă, şi trebuiau să păşească acum cu grijă. Uneori erau siliţi să se caţere în patru labe; şi întunericul care se lăsa repede le îngreuna urcuşul.

— Mi-am sfâşiat rochia, remarcă ea.

Şi el îi spuse că mâine avea să întrebe la gară, şi poate bagajul ei se găsise. Dacă nu, poate aveau s-o întrebe pe cameristă de vreo prăvălie de unde şi-ar putea cumpăra ceva de îmbrăcat

— Şi o periuţă de dinţi, spuse ea. Nu mi-ar mai păsa de nimic, dacă aş avea o periuţă de dinţi.

Ţinta ascensiunilor era un mic observator construit odinioară aici pe munte, părăsit mai

târziu. Îl găsiră tocmai când soarele dispăruse pe după un pisc, aducând dintr-odată noaptea adâncă. Era îngrozitor de frig, şi tinerei îi părea rău că nu-şi luase paltonul. Intrară în cochilia neagră. Nu era nimic înăuntru decât o despicătură în acoperiş, pentru telescopul care nu fusese instalat niciodată.

Greşise grosolan calculând timpul pe care avea să li-l ia urcuşul. Nu mai aveau nicio şansă să încerce coborârea în noaptea aceea

— Am să te încălzesc eu, îi spuse.

Şi se lungiră pe duşumeaua îngheţată şi el o ţinu strâns în braţe. Fulgi uscaţi de zăpadă cădeau peste ei prin crăpătura din dom.

— Te rog, nu trebuie să mă laşi însărcinată, îi şopti ea

El îi vedea albul ochilor, mai alb decât fulgii de zăpadă. Ea se gândea: Uite, în felul acesta se poate întâmpla atât de uşor. Nu, şi asta era ironia sorţii, într-un pat cald într-o ninsoare de roze şi de flori de portocali, ci într-o noapte îngheţată când stelele cad asemenea unor fulgi de zăpadă printr-o crăpătură îngustă. Un fulg rece îi căzu peste obraz şi ea îşi spuse: Acestea sunt seminţele Domnului. Ardoarea cu care făceau acum dragoste o încălzea Auzea cascade în munţi, departe, nu numai pe muntele acesta, ci dinspre toţi cei care înconjurau lacul şi hotelul alb. Şi cascadele cântau, pentru că noaptea şi zăpada le îngăduiau munţilor să se întâlnească şi să se contopească; cântau aşa cum cântaseră balenele în zori, neauzite, atunci când le

văzuseră secretara şi sora lui Vogel.

Tânăra se încălzise acum şi de la adâncurile de zăpadă care ningeau îngropând pe jumătate igluul. Cerul întreg cădea în noapte, toate stelele şi constelaţiile. Ea asculta acum înseşi începuturile universului, un sunet atât de blând „ca un suspin.

Dimineaţa erau conturaţi de chiciură şi înfometaţi; dar trebuiră să se mulţumească doar cu zăpada pe care o puteau strânge, un mănunchi întreg de stele albe, şi să o bea pe măsură ce se topea. Trecură prin peretele de stele care se strânsese în arcada uşii, şi li se tăie respiraţia când văzură cât de alb era totul sub ei. Chiar şi lacul era acoperit cu gheaţă. Doar verdele mai întunecat al câtorva brazi şi pini se mai arăta prin zăpadă şi gheaţă. Hotelul cel alb însuşi era pierdut în peisajul alb. Acolo unde ştiau că trebuie să fie hotelul era doar zăpadă adâncă.

— Trebuie să încercăm să găsim cărarea îndărăt, spuse el fără speranţă.

— Ştii că nu e posibil, spuse femeia. Nu mai putem merge pe propriile noastre urme; şi oricum, de ce am face-o? Ţine minte ce ne-a spus călugăriţa, că aici nu există păcat.

Tânărul nu-i răspunse; îşi atinse doar mustaţa cochetă, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că mai exista încă, şi porni cu paşi stângaci. Când soarele izbuti să treacă printre nori şi norii înşişi se desfăcură în grabă, se simţiră parcă mai înviorați. Truda aceasta de a-şi face drum prin

zăpadă le puse iarăşi sângele în mişcare; vibrau acum de căldură şi energie. Începeau să vadă gheaţa de pe lac spărgându-se în şuviţe mari, şi şuviţele dispărând treptat în apele albastre. Câteva păsări începură să ciripească. Zăpada aluneca, şuierând parcă molcom, de pe turla bisericii şi – îndreptându-şi paşii spre ea – constatară că nu era greu să ţină cărarea la jumătatea drumului între observator şi biserică era un loc plat pentru odihnă, cu o bancă de lemn şi un telescop, prin care puteai urmări alpiniştii încercând să se caţăre pe faţa abruptă a muntelui de dincolo de lac.

Se aşezară pe bancă şi se sărutară fericiţi. Ziua se făcea frumoasă; zăpada se topea încet, năruindu-se din mii de cascade spre lac, şi acum nu mai era niciun nor pe cer. Dar tot nu vedeau hotelul alb.

Tânărul se ridică şi se apropie de telescop. Îl îndreptă în jos, cam în direcţia hotelului, şi, când o bucată mai mare de zăpadă se desprinse şi căzu pe o verandă, el văzu fereastra camerei lor. Pentru că încă mai erau acolo cuvintele pe care le scrisese ea, cu suflul şi cu degetul ei, chiar înainte de a pleca, o frază din Heine. O chemă să vină să se uite. Ea surâse uşurată când văzu, vag înăuntru, periile lui de cap şi ceştile şi farfuriile rămase nestrânse pe tava de ceai, şi patul încă răvăşit începu însă să se îngrijoreze, căci nu-i explicase cameristei petele de sânge de pe cearşafuri. Însă fata era fără îndoială obişnuită cu

paturile acestea haotice, jurnale intime ale iubirilor celor găzduiţi acolo.

Îşi lăsă iubitul să preia telescopul, iar el îl răsuci la întâmplare. Vedea câteva flori de colţ legănându-se în bătaia vântului, probabil la vreo zece mile distanţă. Întorcând telescopul dinspre muntele îndepărtat spre aerul albastru de peste lac, întâlni o răsfrângere de lumină şi o clipă trebui să-şi ferească ochii. Privi iarăşi, cu fereală, şi văzu că era răsfrângerea unei clape metalice pe o jartieră albă prinsă de un corset Metalul rosese într-un loc elasticul şi, având impresia că recunoaşte obiectul, se surprinse respirând precipitat

— Nu e Madame Cottin? spuse.

Tânăra îşi apropie iarăşi ochii de aparat şi văzu o coapsă palidă, durdulie, profilându-se pe albastrul viu, şi o vânătaie aproape trecută. Şi mai sus – căci înclinase uşor telescopul – apăru o faţă trandafirie, încordată.

— Da, e Denise, spuse ea.

El privi iarăşi, şi surâse. Mai erau şi alţii care cădeau acolo, alături de ea; şi totuşi, cu ochiul liber nu se vedea nimic, decât cabina urcând minuţios pe sârmă, între doi munţi. Vânătaia aceea pe care el o făcuse pe coapsa cărnoasă îl împinse acum să se rostogolească târând-o şi pe prietena lui, surprinsă, pe iarba scurtă şi umedă a muntelui. Ea încercă să ţipe, dar aerul era prea rarefiat; pasiunea asta a lui neaşteptată îi tăia respiraţia.

Când cabina telefericului se desprinsese dintr-unul din firele cablului şi-i proiectase pe toţi ţipând prin acoperişul deschis şi apoi în jos prin văzduh, fiul brutăresei avusese prezenţa de spirit să se agaţe de pisica neagră care se căţărase în vagon după el. Pentru că băiatul o mângâiase în trecere pe treptele hotelului, pisica îl urmase tot drumul până la teleferic. Pisica mieuna acum şi zgâria din răsputeri, dar băiatul se ţinea mai departe agăţat de ea.

El nu-i mai sugea sfârcul, ci îl făcea să vibreze rapid cu limba; ca un copil care iscă inele izbind apa mării cu o piatră plată. Dincolo, cu fustele ridicate până la brâu împinse de vibraţiile aerului, femeile cădeau mai încet decât bărbaţii. Madame Cottin, simţind cum îi zvâcnea inima în gâtlej, văzuse un frumos adolescent olandez cum cădea prin aer doar la câţiva paşi de ea, vertical ca şi ea, şi avu impresia ciudată că de fapt nu cădea spre propria ei moarte, ci era ridicată tot mai sus de braţele lui puternice. O dată, şi asta fusese o experienţă de neuitat, o văzuse dansând pe Pavlova; deodată tânără şi zveltă, devenise ea însăşi Pavlova. Bărbaţii şi băieţii izbiră primii pământul sau suprafaţa lacului. Madame Cottin îl văzu pe băiatul brutarului căzând direct într-un pin, cu picioarele înainte, şi reuşind într-un fel sau altul să se întoarcă pe spate (care se frânse instantaneu) într-un gest menit să asigure supravieţuirea pisicii. Pisica neagră se smulse din braţele lui şi-şi croi drum agăţându-se cu ghearele

în jos pe trunchiul copacului.

Femeile şi fetele tinere căzură următoarele; şi la urmă de tot, după ceea ce părea o întreagă veşnicie, o grindină de schiuri sclipind în lumina soarelui, se revărsă peste pini şi în apele lacului.

Se odihniră din nou lângă pârâu – acolo unde măgăruşul încă mai păştea – şi sorbiră iarăşi apa limpede din căuşul palmelor. Vizitară biserica, umplută cu florile culese pentru serviciul memorial, şi apoi se plimbară prin cimitirul împrejmuit de ziduri pe care localnicii îl păstrau pentru ei. Cimitirul şi tisele înalte menţineau acolo căldura zilei. Fiecare mormânt avea câte o fotografie zâmbitoare a mortului pe lespede; şi erau multe vase de sticlă cu imortele. La unul dintre morminte, o bătrână în negru se aplecase ca să privească fotografia, iar tânăra femeie se ruşină că se lasă văzută aşa, cu rochia sfâşiată.

— Mie nu-mi plac imortelele, spuse ea, strecurându-şi braţul pe sub al lui şi trăgându-l afară din cimitir.

Pe măsură ce lacul se înălţa tot mai aproape de ei, văzu peştii înotând încolo şi încoace prin el; milioane de aripioare aurii sau argintii răsucindu-se şi rotindu-se fără rost peste toată veşnicia şi încă mai apoi. Sau cel puţin aşa i se părea ei. De fapt, nu erau fără rost; vedea bine că peştii aceia îşi căutau hrana; ochii lor rotunzi, fără gânduri, priveau cu interes la formele uriaşe, cenuşii, care alunecau prin apă, ca să-i hrănească pe ei. În zvârcolirile lor, peştii îi aminteau de mormolocii

dintr-un iaz, şi apoi de spermă, într-o imagine pe care i-o arătase demult guvernanta ei, sperma de o mie de ori mărită. Peştii zvâcneau doar cu o aparentă lipsă de ţel, în realitate căutau ceva.

La masă în seara aceea tânărul rămase oarecum descumpănit, căci ea era liniştită şi deprimată. Nu din cauza vreunei deprimări în atmosfera generală, căci în linii mari predomina buna dispoziţie. Sosiseră o mulţime întreagă de turişti şi fireşte că nimeni nu se aştepta să se arate prea abătuţi de dezastrele care se petrecuseră înainte de venirea lor. Dimpotrivă, erau într-o stare de spirit excelentă acum, la începutul vacanţei. Mai rămăseseră doar câteva chipuri familiare: Vogel, membrii mai în etate ai familiei olandeze (care mâncau în tăcere), Bolotnikov Leskov şi tânăra femeie palidă, tristă, patetic de subţire împreună cu infirmiera ei mai vârstnică.

Atât membrii orchestrei cât şi personalul căutau să menţină o atmosferă de bună dispoziţie, de dragul noilor veniţi; deşi şi printre ei erau unii care suferiseră pierderi. Cel care ştia să cânte la acordeon o convinsese pe micuţa japoneză, atât de populară printre oaspeţi, să încerce o partidă de schi, într-una din jumătăţile de zi când era liberă. Tânăra îndrăgostită se întristă auzind aceasta de la chelnerul lor. Îşi aminti de versurile cameristei, traduse de maiorul englez, şi i le repetă iubitului ei.

Pruna care se mărită cu un bou se poate

aştepta la o mare suferinţă, mare bucurie

Nu i se părea amuzante, aşa cum i se părea prietenului ei; le găsea mai degrabă tulburătoare, emoţionante, chiar erotice. Se punea pe ea însăşi în situaţia prunei, emanându-şi umezeala ca de rouă şi tremurând în patul nupţial în timp ce ora sosirii taurului se apropia. Anticipa sfâşierea aceea teribilă a himenului, penetrarea oribilă. O făcea să se înfioare, scăldată în sudoare.

Dar ştia că nu ar fi trebuit să se simtă astfel. Asta era ceea ce o deprimase; şi în cele din urmă, pe când mâncau un şerbet de lămâie, explică. Se întreba dacă nu ajunsese obsedată de sexualitate. Recunoştea că se gândea la sex aproape toată vremea. În sinea ei, recunoştea că-i place până şi cuvântul vulgar pentru el, care o făcuse să roşească atunci când se întâmplase să-l audă pe maiorul englez rostindu-l printre ramurile copacului. Şi alte cuvinte de care îi era ruşine doar pentru că le ştia. Se bucura de ele pentru că erau atât de murdare. Nu mai spusese niciodată nimănui nimic despre rătăcirea asta atât de nevrednică a ei.

El îi surâse indulgent şi-i luă mâinile în ale lui. Ea şi le eliberă trecându-şi-le absentă şi agitată de jur-împrejurul ceştii de cafea.

— Nu e, spuse ea, ca şi când lumea în jurul meu ar fi deodată înzestrată sexual. Asta poate că ar mai fi o scuză pentru mine, până la un punct. Dacă ar fi peştii, de exemplu, dându-şi drumul la icre, cu milioanele, ciorchinii care să încarce viile,

curmalele care să încovoaie palmierii, piersicile care să simtă pofte aşteptând taurul să vină în noapte.

Îşi ridică privirea din ceaşca de cafea, cerând ochilor lui verzi s-o ajute; dar el îi evită privirea rezemându-şi obrazul de un deget şi privind în spate, spre orchestră. Refuzul lui de a o ajuta o supără, pentru că el era în mare măsură vinovat pentru aceste obsesii ale ei. Înainte să-l fi întâlnit, reuşise să şi le controleze.

— Şi dacă nu mă gândesc la sex, mă gândesc la moarte, adăugă ea cu multă amărăciune. Uneori la amândouă în acelaşi timp.

Luă un cuţit de pe tava cu brânzeturi şi începu să-l răsucească în mâinile crispate.

Nu mai adăugă că prevăzuse moartea doamnei Cottin şi a studentei japoneze şi a femeii cu un singur sân şi ale tuturor celorlalţi; sau că prevedea moartea lui şi a ei însăşi.

Tânăra se mai învioră după ce el îi comandă un lichior la bar şi i-l duse pe terasa atât de plăcută, în ultimele raze calde ale soarelui. Unii dintre noii veniţi doreau să stea de vorbă cu ei, ştiind că văzuseră tragedia cabinei de teleferic. Aveau pe chipuri expresii de oroare şi compasiune, dar sub aceste expresii vibra senzaţia mult mai puternică de excitaţie stârnită de drama atât de spectaculoasă pe care ei o scăpaseră, precum şi o imensă uşurare că ruperea cablului se petrecuse astăzi şi nu mâine.

Vogel, stând în picioare, sau mai bine zis

legănându-se pe picioare alături de Bolotnikov-Leskov, în mijlocul unui grup de nou sosiţi, era beat. Spunea, cu o voce foarte stridentă, că ar fi putut fi mai rău – printre victime erau un mare număr de jidani. Se gândea la Madame Cottin şi la tinerii din familia olandeză.

Era o remarcă nespus de jignitoare în prezenţa perechii de olandezi bătrâni şi a tinerei femei invalide. Se coborî tăcerea Prietenul lui rus, foarte încurcat, îl trase pe Vogel de acolo. Când se întoarse, se scuză faţă de evreii care auziseră cuvintele lui. Era de neiertat, spuse el; dar poate că vor avea bunătatea să-şi amintească şi că Vogel suferise mai mult decât majoritatea pe urma dezastrelor de la hotelul alb, pentru că pierduse un văr în inundaţii, un prieten foarte scump în incendiu şi o soră în alunecarea aceea de pământ. De asemenea, şi el – Bolotnikov Leskov – ca şi Vogel, amândoi scăpaseră ca prin urechile acului, căci amândoi coborâseră la teleferic înaintea grupului principal, intenţionând să urce cu cabina, dar se răzgândiseră în ultimul moment din cauza vremii nesigure. Şi ei ar fi putut să fie printre cei care se prăbuşiseră.

Astfel că poate Vogel era de iertat că se îmbătase şi făcuse asemenea remarci nebuneşti. Deşi – trebuia să mai adauge şi asta – el nu era cel mai simpatic dintre oameni nici în momentele lui cele mai bune.

Dintre cei nou sosiţi, un medic belgian întrebă dacă nu credeau că acel cablu rupt ar fi

putut fi efectul unei acţiuni de terorism politic. Bolotnikov-Leskov spuse că era posibil. Dacă da, atunci el deplângea lucrul acesta, deşi după părerea lui asemenea acte disperate vor continua în mod cert atâta vreme cât mai exista nedreptate pe lume şi acte de violenţă îndreptate împotriva oamenilor.

Noii sosiţi începeau să se arate stânjeniţi de toate aceste discuţii despre violenţă şi acte de terorism, iar conversaţia de pe terasă se îndreptă treptat spre teme mai plăcute, cum ar fi fost probabilitatea pentru a doua zi a unei zăpezi mai ferme şi a vremii mai frumoase.

Tinerii îndrăgostiţi se retraseră la culcare, unde nu mai fură tulburaţi de nimic mai alarmant decât de soneria frecventă a telefonului undeva în profunzimile hotelului. Apelurile erau aproape în toate cazurile cereri de rezervare de camere, căci hotelul alb era extrem de popular şi aveau vara, ca şi iama, mai multe cereri decât ar fi putut fi satisface. Din acest punct de vedere doar decesele catastrofale din ultimele zile fuseseră providenţiale; dar nici chiar aceste rapide eliberări de camere nu puteau ţine pasul cu cererile, dintre care multe trebuiau refuzate. Personalul hotelului făcea adevărate minuni asigurând unui număr cât mai mare de clienţi camerele cerute. Chiar în ziua morţii doamnei Cottin, tinerii îndrăgostiţi auziră cum un pat de campanie era adus în camera de alături, ca să se instaleze o tânără pereche şi copilul lor.

Se găsi de asemenea loc şi pentru o altă pereche de tineri care urmau foarte curând să aibă un copil. La drept vorbind nu fusese loc pentru ei, dar tânăra femeie se arătase atât de plânsă şi deznădăjduită, încât în cele din urmă se eliberă o cameră de bagaje. Îndrăgostiţii fură deşteptaţi în cursul nopţii de ţipetele fetei; după care auziră alergături neobosită cu aducerea prosoapelor, a apei calde şi a celorlalte lucruri necesare pentru o naştere. Fu o altă noapte de frig mare şi de ninsoare, şi fusese un adevărat noroc că se găsise un adăpost pentru sărmana tânără. Deşi fusese o imprudenţă nebunească din partea lor să vină fără să se asigure de o cameră, când sarcina era atât de înaintată.

Spre lauda personalului suprasolicitat, trebuie spus că nu se plângeau niciodată. Erau pur şi simplu minunaţi – şi lucrul acesta apărea, în diferite feluri, mereu, în registrul clienţilor: „Hrană minunată, şi nimeni nu-şi cruţă osteneala. Ne mai vedem şi la anul.”… „Am avut numai ce a fost mai bun. Am fost trataţi regeşte.”… „Vă mulţumim că ne-aţi primit. Serviciul şi toate cele necesare cu totul ireproşabile. Ne mai întoarcem.”… „Totul desăvârşit”… „Nimic nu se poate compara cu condiţiile de aici. Ne-am bucurat de fiecare moment”. Întregul personal, de la băiatul care lustruia pantofii şi până la director, îşi dădeau osteneala să repare aripa avariată, folosindu-şi tot timpul liber, astfel ca să fie disponibile toate camerele. Chiar şi bucătarul-şef,

corpolentul şi zâmbitorul bucătar-şef, puse şi el mâna – în mod jenant într-o zi îndrăgostiţii fură tulburaţi de nişte zgârieturi la geamul lor, şi când îşi îndreptară privirile către el dădură cu ochii de şeful bucătar zâmbindu-le larg, cu bidineaua în mână. Tânăra femeie era tocmai încălecată pe la spate; roşind de ruşine, încercă să se prefacă o clipă că ar fi stat îngenuncheată în rugăciune. Dar ajunseseră atât de departe şi el le făcu atât de încurajator cu ochiul, încât li se păru că nu era nimic rău să-l cheme înăuntru şi să-l invite să li se alăture. Şi fără îndoială că se pricepea şi la alte lucruri decât la fripturi, pentru că aşa, cu ochii închişi şi cu faţa în pernă, ea nici nu mai deosebi cu care din ei făcea dragoste, totul era deopotrivă de moale, gras, suculent. Şi se simţea fericită simţind cum câte o parte a trupului ei era ocupată de altcineva Spiritul hotelului alb sufla împotriva oricărui egoism.

Uneori era neliniştită şi parcă închisă, dar dacă propunea să mai iasă puţin, el o lua iarăşi în braţe şi-i spunea că aveau atât de puţin timp. Afară era trist să nu-l mai vadă pe brutarul atât de familiar, aruncându-şi undiţa în centrul lacului. Sau pe băiatul brutarului cu zmeul lui… Pe bătrânul preot citind în şezlongul lui. Pe Madame Cottin împărţind o glumă cu multe râsete cu chelnerul tânăr, mai îndrăzneţ. Dar acum lebedele treceau printre piscurile muntelui; fie planând peste apele lacului, fie înălţându-se de pe el. Penele le erau atât de albe, încât vârfurile

orbitoare ale muntelui păreau cenuşii prin comparaţie.

FRAU ANNA G.

În toamna anului 1919, un medic cu care eram prieten mi-a cerut să examinez o tânără doamnă care în ultimii patru ani suferise de dureri violente la sânul stâng şi în regiunea pelviană, precum şi de dificultăţi cronice de respiraţie. Când îmi adresase această cerere, adăugase că el considera că era vorba de un caz de isterie, deşi existau unele indicii contrarii, care îl făcuseră să o examineze foarte amănunţit pentru a înlătura orice posibilitate a unei afecţiuni de natură organică. Tânăra femeie era căsătorită, dar trăia despărţită de soţul ei, în casa unei mătuşi. Pacienta noastră începuse o carieră muzicală promiţătoare, întreruptă însă de boală.

Prima mea întrevedere cu această tânără în vârstă de douăzeci şi nouă de ani nu m-a ajutat să realizez prea mari progrese în înţelegerea cazului, şi nici să deosebesc vreun semn al vitalităţii interioare pe care fusesem asigurat că o manifestă. Faţa ei, pe care ochii constituiau trăsătura cea mai atrăgătoare, arăta semnele unei mari suferinţe fizice; dar erau şi momente în care nu exprima nimic, şi în acele clipe îmi amintea de victimele unor traume de război, pe care fusese trista mea îndatorire să le examinez. Când vorbea, îmi era deseori greu să o aud, din cauza respiraţiei ei aspre şi precipitate. Ca o consecinţă a durerilor, avea un mers chinuit, aplecată de mijloc. Era extrem de slabă, chiar după criteriile acelui an

nefericit, când puţină lume din Viena avea îndeajuns de mâncare. Suspectam o anorexie de natură nervoasă, pe lângă celelalte tulburări de care suferea. Îmi spusese că simplul gând la mâncare îi făcea rău, şi că trăia numai cu portocale şi apă.

Examinând-o, am înţeles de ce colegului meu îi fusese greu să renunţe la ideea unei baze organice a simptomelor ei. Am fost izbit de caracterul precis al durerilor pe care mi le descria pacienta mea, genul celor pe care le aşteptăm de la un pacient suferind de o boală organică – în afară de cazul când este şi nevrotic pe deasupra. Istericul tinde să-şi descrie la nesfârşit suferinţa, şi va avea tendinţa să răspundă la stimularea părţii dureroase mai degrabă cu o expresie de plăcere, decât de suferinţă. Frau Anna, dimpotrivă, arăta locul unde o durea cu precizie şi calm: sânul stâng şi ovarul stâng; şi se crispa ferindu-se la atingerea mea.

Ea însăşi era convinsă că simptomele erau organice, şi a fost foarte dezamăgită că nu le puteam găsi cauza şi nu o puteam remedia. Propria mea convingere, tot mai fermă, că aveam de a face cu o isterie mi-a fost confirmată când mi-a mărturisit că suferea de asemenea de halucinaţii vizuale de o natură anormală şi înfricoşătoare. Se temuse să-mi mărturisească aceste „furtuni din cap”, pentru că i se păruse că asta ar constitui o recunoaştere a faptului că era nebună şi ar fi trebuit internată într-un ospiciu. Am fost în

măsură să o asigur că aceste halucinaţii, ca şi durerile fizice şi dificultăţile de respiraţie, nu erau semne ale demenţei; că, dată fiind însăşi natura incontrolabilă a realităţii, chiar şi mintea cea mai sănătoasă poate cădea pradă unor simptome isterice. Ulterior comportamentul ei a devenit mai destins, iar ea a reuşit să-mi spună câte ceva despre istoria bolii şi a vieţii ei în general.

Era cel de al doilea copil, şi singura fiică, a unor părinţi bucurându-se de o stare materială destul de bună. Tatăl provenea dintr-o familie de evrei ruşi aparţinând păturii negustoreşti, iar mama dintr-o familie de polonezi cultivaţi, catolici care se stabiliseră în Ucraina. Căsătorindu-se mai presus de barierele rasiale şi religioase, părinţii Annei îşi afirmaseră propriile idealuri liberale, dar suferiseră urmările, fiind izolaţi de restul familiilor lor. Singura rudă apropiată care nu se întorsese împotriva tinerei perechi fusese mătuşa pacientei mele (împreună cu care ea locuia acum), sora geamănă a mamei sale. Această femeie se măritase cu un vienez, profesor de limbi străine, aparţinând propriei religii şi pe care îl cunoscuse pe când participa la o conferinţă profesională la Kiev, oraşul natal al surorilor. De atunci, cele două surori fuseseră nevoite să trăiască despărţite, însă legătura strânsă dintre ele rămăsese neschimbată.

Ca rezultat al loialităţii faţă de sora ei geamănă, mătuşa Annei se înstrăinase şi ea tot mai mult de familie, cu excepţia tatălui, care venise să locuiască împreună cu ea acum, la

bătrâneţe. Pacienta simţea că propria ei viaţă fusese sărăcită de aceste înstrăinări în familie. Şi nu avea multe rude din propria ei generaţie care să compenseze această stare de lucruri. Mama ei născuse un fiu devreme în viaţa ei maritală, urmat cinci ani mai târziu de Anna. Mătuşa, spre marea ei durere, rămăsese fără copii.

Pacienta avea cele mai scumpe amintiri despre marna ei. Aceasta fusese o fire caldă, maternă, o femeie frumoasă, un spirit cu valenţe creatoare (era o acuarelistă de oarecare talent), întotdeauna de o veselie impulsivă. Dacă era uneori prost dispusă, de obicei ca urmare a unor zile urâte de toamnă sau de iarnă, îşi răsfăţa cu atât mai mult copiii când ieşea din aceste stări. Ea şi tatăl Annei alcătuiau un cuplu foarte prezentabil. Tatăl avea la rândul său multă energie şi farmec, iar copila îl adora, deşi ar fi vrut să nu fi fost mereu atât de ocupat. Muncise enorm, fără sprijin din partea propriilor lui părinţi, să-şi facă o situaţie în afaceri. Curând după naşterea Annei se mutase cu familia la Odesa, unde devenise proprietarul unei firme exportatoare de cereale. Aproape singura sa relaxare era navigaţia cu pânze: era proprietarul plin de mândrie al unui splendid iaht.

În acest port atât de pitoresc, primeau în fiecare vară vizitele unchiului şi mătuşii pacientei. Fetiţa aştepta totdeauna cu plăcere asemenea vizite, care, datorită obiceiului vienez al vacanţelor de vară lungi, durau câteva săptămâni.

Cu prilejul şederii acestor oaspeţi de familie şi dacă vremea era favorabilă ieşirilor cu iahtul, tatăl îşi lua mai multe zile libere de la ocupaţiile sale şi devenea mai bine dispus şi mai uşor abordabil; iar mama înflorea literalmente odată cu sosirea iubitei sale surori şi a soarelui, amândouă odată. Fireşte, sora mamei, ea însăşi fără copii, îi era total devotată micuţei nepoate. Mătuşa era o femeie cu o fire liniştită şi înclinaţii religioase. Pianistă înzestrată, ea prefera liniştea sălii de muzică posibilelor tulburări de pe iaht. Unchiul Annei era mai deschis: un bărbat cordial, mereu bine dispus, aşa cum trebuie să fie unchii. Pacienta îşi amintea de predispoziţia lui spre glume, cum de exemplu aborda o şapcă de căpitan la ieşirile în larg. Unchiul şi mătuşa erau importanţi pentru Anna, ei constituind singura sa „familie” în afară de părinţii şi de fratele ei – iar de frate nu era ataşată în mod deosebit

Dacă nu aş fi fost familiarizat cu tendinţele idealizante ale vieţii noastre de adulţi, aş fi crezut că prima copilărie a pacientei mele nu cuprinsese deloc interludii supărătoare sau neplăcute, ci constase doar din zile în care se jucase în nisip pe plajă şi plutise în iahtul tatălui ei, sub cerul albastru, de-a lungul ţărmurilor Mării Negre; şi că această stare de fericire ar fi durat la nesfârşit De fapt, asemenea amintiri fericite şi atât de vii se întindeau numai până la a cincea sa vară; căci de pe atunci plutea umbra evenimentelor care avea să reprezinte brusca şi cruda ei expulzare din

paradisul copilăriei – moartea mamei.

Aceasta avea obiceiul de a-şi mai lumina plictisul iernii făcând vizite ocazionale la Moscova, la prăvăliile, galeriile de artă şi teatrele de acolo. Pentru Anna existau două consolări: îl avea atunci numai pentru sine pe tatăl ei şi mama se întorcea totdeauna încărcată cu daruri. În anul acela, chiar înainte de Crăciun, ea nu mai reveni cu cadourile obişnuite. În schimb sosi o telegramă anunţând că un incendiu distrusese hotelul unde trăsese. Pentru mintea imatură a Annei un asemenea anunţ însemna doar că mama ei avea să mai întârzie câteva zile. Totuşi, când în seara aceea era dezbrăcată pentru culcare, fusese tulburată să o vadă pe guvernantă plângând. Îşi amintea că rămăsese o vreme fără să doarmă, întrebându-se unde ar fi putut fi mama şi ascultând furtuna care se întâmplase să se dezlănţuie chiar atunci. Două din halucinaţiile recurente din viaţa ei de mai târziu – o furtună pe mare şi un foc într-un hotel – erau în mod evident legate de acest eveniment tragic.

Profund lovit de această împrejurare, tatăl se retrăsese aproape complet în lumea afacerilor sale; şi în orice caz prefera compania fiului său, acum destul de mare ca să poată susţine o conversaţie serioasă. Anna fusese lăsată pe mâinile doicii şi guvernantei. Nu mai erau nici vizitele mătuşii şi unchiului, căci printr-o tristă coincidenţă unchiul murise câteva luni mai târziu, în urma unui atac de inimă. Ca profesor, venitul

său nu fusese mare şi văduva sa, o femeie încă tânără, fu silită să-şi vândă casă, să se mute într-un apartament ieftin şi să-şi câştige o viaţă modestă dând lecţii de pian. În afară de scrisori şi ceva daruri din când în când, nefericita femeie pierdu treptat contactul cu copiii surorii ei. Nici ea şi nici tatăl pacientei nu se mai recăsătoriseră.

Poate fi uşor imaginată singurătatea şi suferinţa morală a fetiţei, lipsită în mod atât de brutal de mamă, părăsită de mătuşa şi unchiul ei (cum fără îndoială i se păruse atunci), şi tratată cu indiferenţă de tatăl ei. Din fericire, avuseseră grijă de ea nişte oameni inteligenţi şi plini de devotament, în special guvernanta. La vârsta de doisprezece sau treisprezece ani, Anna vorbea trei limbi străine în afară de ucraineană, care-i fusese limba maternă, cunoştea literatura bună şi dădea dovadă de un talent remarcabil pentru muzică. Îi plăcea să danseze şi avusese ocazia să ia lecţii de balet la liceu. Aceasta îi oferise şi avantajul de a lega prietenii şi ea deveni, după cum se caracteriza singură, o fiinţă sociabilă şi care se bucura de popularitate. În general deci supravieţuise pierderii mamei sale mai bine decât ar fi fost în stare s-o facă alţi copii, poate cei mai mulţi.

Când împlinise cincisprezece ani, se petrecuse un incident caré avea să lase urme asupra ei. Era o vreme de tulburări politice; o revoltă a flotei; violenţe şi demonstraţii de stradă. Pacienta, împreună cu două prietene, se

aventuraseră imprudente în cartierul de docuri al oraşului ca să asiste la evenimente. Din cauza veşmintelor şi aspectului lor care le trăda ca făcând parte din lumea bună, ele fuseseră ameninţate şi insultate de un grup de insurgenţi. Fetele nu avuseseră de suferit gesturi fizice, dar fuseseră de-a dreptul înspăimântate. Ceea ce o tulburase cel mai mult pe pacientă fusese atitudinea tatălui ei, când se întorsese acasă. În loc să o mângâie, el o certase cu multă răceală pentru că se expusese primejdiei. Poate că bătrânul îşi ascundea astfel îngrijorarea şi că fusese realmente speriat de riscul grav căruia i se expusese fiica lui; dar pentru tânăra fată aerul său ostil constituise dovada finală că nu-i păsa de ea. De atunci începând, ea răspunsese reţinerii cu reţinere, răcelii cu răceală. Nu mult după acest episod, fusese victima primului ei moment de dificultate în respiraţie, tratat ca un simptom de astm, însă fără rezultat După mai multe luni, crizele îi trecuseră de la sine.

Curând după cea de a şaptesprezecea aniversare, ea părăsi Odesa şi casa tatălui ei, îndreptându-se spre St. Petersburg, fără alte perspective decât examenul la o şcoală de balet. În capitală era complet lipsită de prieteni, şi nu dispunea de niciun fel de mijloace de a se întreţine în afară de o mică moştenire de la mama ei, pe care ajunsese la vârsta să şi-o reclame. Trecu examenul şi locui o vreme în condiţii frugale, într-o cameră mobilată, într-un cartier sărac al

oraşului. Avu o legătură cu un tânăr care locuia în aceeaşi casă, un student, A., foarte implicat în mişcarea pentru reformele politice. El o introduse într-un cerc de prieteni cu preocupări asemănătoare.

Interesul ei faţă de luptele politice era pe de-a întregul subordonat legăturii ei sentimentale cu A. Ea aduse în această prima iubire întreaga fervoare pură şi generoasă a unei firi sensibile; relaţia dintre ei era o *affaire de coeur*, nu una carnală, însă, după o vreme, el o părăsi pentru alte preocupări mai importante – apropiata conflagraţie mondială. Aproape în acelaşi timp, ea se văzu părăsită şi de cariera pe care şi-o alesese; nu pentru că i-ar fi lipsit capacităţile artistice sau silinţa, ci pur şi simplu pentru că devenise femeie şi câştigase o greutate suplimentară pe care nu o mai putea lepăda, deşi nu mai mânca aproape nimic. Fu obligată să conchidă că natura nu o menise unei cariere de primă balerină. Din fericire, în acel moment de restrişte, una dintre profesoarele ei de balet, o văduvă tânără care locuia singură, îi deveni prietenă şi o invită să împartă cu ea locuinţa, până când avea să decidă ce avea să facă cu viaţa ei. Madame R. deveni deopotrivă mentora şi prietena ei. Mergeau la concerte şi teatre împreună, iar în timpul zilei, când Madame R. era la şcoala de balet, Anna citea din biblioteca ei bine dotată sau făcea plimbări de plăcere. Fusese o perioadă liniştită şi fericită a vieţii ei, restabilindu-i buna dispoziţie.

Această situaţie confortabilă şi reciproc avantajoasă luă sfârşit atunci când, pe neaşteptate, Madame R. se hotărî să se recăsătorească. Bărbatul în chestiune, un ofiţer de marină pensionat, le devenise un bun şi apropiat prieten amândurora, iar Anna nici nu bănuise un ataşament care să-i ameninţe propria existenţă liniştită. Însă nu se putea decât bucura de norocul binemeritat al prietenei ei. Madame R. Şi proaspătul ei soţ o rugară insistent pe Anna să continue să stea cu ei, însă ea nu dorea să devină o intrusă în fericirea lor. Nu ştia încotro să se îndrepte şi ce să facă; dar, exact la momentul potrivit, o soartă neaşteptat de favorabilă o mână pe tânăra femeie spre o ţară şi o profesie nouă. Mătuşa îi scrise din Viena spunându-i că tatăl ei – bunicul Annei – care locuise împreună cu ea timp de câţiva ani, murise, şi ea era singură din nou. O întreba pe Anna dacă nu dorea să vină să locuiască împreună cu ea, cel puţin pentru câteva luni. Tânăra femeie nu ezită să accepte invitaţia şi plecă spre Viena după ce-şi luă rămas bun cu tristeţe de la buna ei prietenă, Madame R., şi de la soţul ei.

Reîntâlnindu-şi mătuşa pentru prima dată după moartea mamei, ea fu copleşită de tristeţe, dar şi de fericire. Prima ei impresie fusese că era întâmpinată de propria sa mamă, ajunsă la o maturitate împlinită.[1]

1 Aproape adevărat, căci cele două femei fuseseră gemene identice.

În ce o priveşte, mătuşa fără îndoială că regăsea multe lucruri care să-i amintească de sora ei în înfăţişarea acestei tinere pline de sensibilitate şi de inteligenţă, în vârstă de douăzeci de ani. Mătuşa şi nepoata stabiliră de îndată o relaţie caldă, şi Frau Anna nu avu niciodată motive să regrete hotărârea de a-şi fi părăsit ţara natală.

Cum se întâmplă adesea, schimbarea de mediu aduse schimbări şi în firea ei însăşi. Fusese crescută fără excese de doica ei în credinţa catolică, confesiunea părţii feminine a familiei ei. În cursul anilor de adolescenţă se îndepărtase, dar acum, sub influenţa mătuşii, deveni de-a dreptul credincioasă. Într-un plan mai practic, şi aici ca o consecinţă a faptului că se găsea acum în mediul muzical al mătuşii ei, îşi descoperi entuziasmul şi o înclinaţie, care promiteau să umple locul lăsat liber de eşecul încercării ei de a deveni dansatoare. Sub îndrumarea unui prieten apropiat al mătuşii, tânăra învăţă să cânte la violoncel; şi, spre propria ei uimire, descoperi că avea mult talent pentru muzică. Făcu progrese atât de rapide, încât profesorul îi prezise că, în câteva luni, ar fi putut deveni un foarte bun instrumentist.

În mai puţin de trei ani de la sosirea ei la Viena, cânta într-o orchestră de profesionişti şi era logodită. Bărbatul de care era vorba era un tânăr avocat de familie bună, profund ataşat de lumea muzicii, cu care făcuse cunoştinţă cu prilejul unei

recepţii la Conservator. Tânărul avea maniere ireproşabile, era modest şi mai curând timid (o combinaţie de însuşiri care o atrăsese) şi între ei se născuse repede o legătură profundă. El se bucura de asemenea de aprobarea mătuşii ei, iar Anna se înţelegea bine cu părinţii lui. Îi ceru mâna şi – după o foarte scurtă luptă între dorinţa de a-şi găsi fericirea casnică şi cariera muzicală – ea îl acceptă.

Petrecură luna de miere în Elveţia şi se stabiliră apoi într-o casă frumoasă. Mătuşa, vizitatoare frecventă şi totdeauna binevenită, era fericită să ştie că un nepot sau o nepoată avea curând să o mângâie pentru durerea de a fi din nou singură; căci ea ştia cât de mult îşi dorea Anna un copil.

Singurul nor la orizontul fericirii tânărului cuplu îl aduceau zvonurile despre război. Când izbucniră ostilităţile, soţul primi ordin să se înroleze în departamentul juridic al armatei. Despărţirea lor fu tristă, dar cu alinarea gândului că el nu avea să fie trimis pe front şi că era undeva îndeajuns de aproape ca să se poată întoarce deseori acasă. Îşi scriau în fiecare zi şi pacienta mea se ocupa cu bune rezultate de cariera ei muzicală, într-un oraş care îşi păstrase încă dorinţa de a se bucura de ultimele manifestări ale culturii civilizate. Pe măsură ce experienţa îi îmbogăţea calităţile muzicale, cariera ei începu să înflorească. O avea pe mătuşa ei şi mulţi prieteni care o ajutau să se simtă mai puţin

singură. Una peste alta, în afara dezavantajului principal că era despărţită de soţul ei, era ocupată şi mulţumită.

Exact la vremea aceasta, pe când el aştepta prima permisie pe care să şi-o petreacă acasă, ea suferi o revenire a problemelor de respiraţie care o tulburaseră la Odesa, însoţite de dureri paralizante în piept şi în abdomen. Îşi pierdu pofta de mâncare şi trebui să abandoneze muzica Comunicându-i soţului ei că se îmbolnăvise şi că nu avea să-l poată face niciodată fericit, hotărî să se întoarcă să locuiască împreună cu mătuşa ei. Soţul, care obţinu o permisie excepţională, veni să pledeze pe lângă ea, dar ea rămase neînduplecată. Chiar dacă ştia că nu avea să o ierte niciodată pentru suferinţa pe care i-o provoca, îl imploră să o uite. El îşi continuase eforturile de a o recâştiga; şi doar de puţine luni consimţise la o separare legală. De patru ani, Frau Anna trăia într-o recluziune aproape totală. Mătuşa o dusese la mulţi medici, dar niciunul nu fusese în stare să descopere cauza bolii sau să-i aducă vreo ameliorare.

Aceasta era deci povestea pe care mi-o relatase nefericita tânăra. Istorisirea ei nu arunca nicio lumină asupra cauzelor isteriei. Era într-adevăr un teren foarte favorabil unei nevroze, mai ales prin pierderea timpurie a mamei şi indiferenţa tatălui. Dar dacă moartea prematură a unui părinte şi inadecvarea celuilalt ar fi cauze suficiente pentru apariţia isteriei, atunci am avea

mii de asemenea cazuri. Care anume, în cazul lui Frau Anna, era factorul ascuns, în măsură să-i determine această nevroză?

Ceea ce în conştiinţa ei era doar un secret şi nu un corp străin. Ea ştia, şi în egală măsură nu ştia într-un anumit sens, de asemenea, mintea ei încerca să spună ce anume era în neregulă; căci o idee refulată îşi creează propriul ei simbol adecvat. Psihosul unui isteric este ca un copil care are un secret, pe care nu-l poate spune nimănui, dar pe care toţi ceilalţi trebuie să-l ghicească. Şi astfel el trebuie să le uşureze sarcina răspândind în jur indicii. Era limpede că acest copil din mintea Annei ne spunea să privim la sânul şi la ovarul ei; mai exact sânul stâng şi ovarul stâng, căci inconştientul este un simbolist precis şi chiar pedant.

Timp de multe săptămâni nu am fost capabil să realizez decât foarte puţine progrese în încercările mele de a o ajuta în parte erau vinovate împrejurările în care lucram; era greu să creezi o atmosferă de încredere într-o încăpere neîncălzită pe timp de iarnă, cu pacienta şi cu medicul înfofoliţi în paltoane, şaluri şi mănuşi[2]. În acelaşi timp, analiza trebuia întreruptă câteodată mai multe zile în şir, când durerile deveneau atât de violente încât era obligată să rămână în pat. Se produsese însă o oarecare remisie a anorexiei; am reuşit să o conving să accepte hrana solidă – în

2 Combustibilul pentru căldură şi iluminare era foarte giru de procurat în perioada de imediat după război (nota editorului).

măsura în care alimentele hrănitoare puteau fi obţinute în oraş la vremea aceea

Un factor mult mai important care ne încetinea progresele era puternica ei rezistenţă. Deşi nu era la fel de ruşinos reticentă ca multe dintre pacientele mele, tânăra era totuşi de o rezervă care o reducea pur şi simplu la tăcere la orice fel de întrebare privind sentimentele şi comportamentul ei sexual şi care intervenea în cursul discuţiilor noastre. O întrebare inocentă, cum ar fi fost de exemplu una privind masturbarea în copilărie (fenomen aproape universal) era întâmpinată cu negaţii categorice. Aş fi putut la fel de bine adresa o asemenea întrebare Sfintei Fecioare, părea să spună întreaga ei atitudine. Am descoperit că aş fi avut temeiuri să pun la îndoială o parte din amintirile superficiale pe care mi le relatase, care nu ar fi rezistat unor investigaţii mai profunde. Atitudinea ei evazivă nu mai inspira încredere; şi începea să mă irite pierderea aceasta de timp. Ca să fiu drept cu ea, ar trebui să adaug că am învăţat relativ repede să disting în comportamentul ei adevărul de minciună; dacă îmi ascundea ceva, începea să se joace cu un crucifix pe care-l purta agăţat la gât, ca şi cum i-ar fi cerut iertare lui Dumnezeu. Exista deci în ea o propensiune spre adevăr, fie şi numai din superstiţie, ceea ce mă făcuse să perseverez în a o ajuta.[3] Am fost silit să scot prin viclenie adevărul

3 Mi-a spus într-o zi că acest crucifix era o moştenire de la mama ei. Aşadar, pietatea filială îi întărea evlavia religioasă.

de la ea, uneori aruncându-i câte o sugestie provocatoare. De cele mai multe ori accepta momeala, propunând retractarea sau modificarea versiunii iniţiale.

Una din aceste retractări se referea la legătura ei cu A., studentul de care fusese îndrăgostită la St Petersburg. Până atunci îmi povestise doar fapte fără însemnătate în ce-l privea: că fusese student la filosofie, dintr-o familie înstărită şi cu vederi conservatoare, cu câţiva ani mai în vârstă decât ea. Persista în versiunea că fusese o legătură „albă”. Am fost frapat de adjectivul pe care-l folosise, şi am întrebat-o ce asocia ea cu acest cuvânt, „alb”. Mi-a spus că îi evoca pânzele unui iaht; şi am presupus că îşi amintea de ambarcaţiunea tatălui ei. Însă în psihanaliză nu trebuie să ne grăbim niciodată să tragem concluzii; mi-a spus că se gândea de fapt la un anumit sfârşit de săptămână la Petersburg, când ea şi alţi membri ai acelui grup politic, inclusiv fireşte A., ieşiseră pe apele golfului. Era o vreme desăvârşită de vară şi fusese pentru ea o bucurie să poată ieşi din nou în larg şi să mai scape de discuţiile „serioase” care începeau să o plictisească şi chiar să o sperie. Nu se simţise niciodată atât de îndrăgostită de A., iar el era tandru faţă de ea şi plin de respect, ca întotdeauna. Trebuiseră să împartă cabina, dar el nu încercase să o atingă nici măcar o singură dată; conştiinţele lor rămăseseră la fel de albe ca

şi pânzele vasului, sau ca nopţile albe[4].

Vorbind, reîncepuse să se joace cu crucifixul, şi faţa îi era dominată de suferinţă. I-am spus, cu oarecare brutalitate, că îmi ascundea adevărul, şi că ştiam că avuseseră o legătură sexuală. Frau Anna mi-a mărturisit atunci că se culcase cu el de câteva ori, spre sfârşit; el o implorase şi în cele din urmă, aproape obosită, ea „căzuse” în păcat. Folosise verbul în limba engleză; discuţiile noastre se desfăşurau în germană, dar nu era ceva neobişnuit pentru ea să intercaleze din când în când termeni într-o limbă străină. Învăţasem să fiu atent la posibila lor semnificaţie.

Am hotărât „să-mi încerc mâna”, cum se zice. Îmi pare bine că eşti sinceră, i-am spus. Nu ai de ce să-ţi fie ruşine. Şi dacă tot am ajuns la asta, de ce nu mărturiseşti că ţi-a făcut un copil, dar pe care l-ai pierdut, când ai căzut o dată pe scări?

Sărmana fată s-a luptat o clipă cu propriile-i simţăminte, şi apoi a recunoscut că nu mă înşelasem; nu pe scări, ci după o cădere mai urâtă în studioul de dans. Nimeni nu aflase vreodată, cu excepţia doamnei R., nici măcar nu bănuise nimeni nimic; şi era uimită că eu îi aflasem secretul. M-a întrebat cum de ajunsesem să ştiu.

Am spus: Din cauza poveştii pe care mi-ai spus-o, cum că ai început să te îngraşi, şi că din cauza asta a trebuit să te laşi de dans; nu suna deloc adevărat Părerea mea e că nu ţi-a venit

4 O aluzie la nopţile de vară în nordul îndepărtat, unde zilele sînt despărţite doar de cîte un amurg scurt

niciodată uşor să te îngraşi, chiar dacă nu ţi-ar prinde rău. Era un mod evident de a-mi relata ce se întâmplase, indirect – căci în realitate voiai ca eu să ştiu. Probabil că ai continuat să dansezi în condiţia în care erai şi te-a speriat de moarte doar gândul că ai să începi să te îngraşi; n-ai ştiut ce ai putea face în această situaţie imposibilă.

Tăcerea tinerei mi-a arătat că ghicisem, şi mi-a părut bine că nu-mi dusesem interpretarea până la capătul ei logic – anume că ea, continuând astfel să-şi facă energic exerciţiile, nădăjduise în taină tocmai un asemenea deznodământ; şi poate chiar îl precipitase. Era suficient de tulburată că păcatul ei de tinereţe fusese dat la iveală”.

Din acel moment însă, a devenit însă mai însufleţită şi mai sinceră, parcă uşurată că povara perfecţiunii ireale i se ridicase de pe umeri. A început chiar, curând după aceasta, să dea la iveală mici scânteieri de umor plin de şiretenie. Îmi descria una dintre halucinaţiile ei recurente, în care se vedea căzând prin aer spre o moarte sigură. Ochii îi scânteiară o clipă şi spuse: „Dar nu o să am copil î”[5]

Într-o zi mi-a povestit un vis. De obicei dormea prost şi visa puţin, acesta însuşi un aspect al opoziţiei ei faţă de tratament Astfel că un vis complet era o adevărată raritate, şi am cheltuit o mulţime de eforturi încercând să-i înţeleg semnificaţia. Iată visul, aşa cum mi-a fost relatat

5 în text e Un joc de cuvinte bazat pe termenul niederkommen, care înseamnă şi „a cădea“ şi „a naşte un copil“.

de Frau Anna:

Mergeam cu trenul, aşezată în faţă, unui bărbat care citea. Mi-a căutat de vorbă şi mi s-a părut că era mult prea familiar. Trenul s-a oprit într-o gară în plin câmp şi m-am hotărât să cobor, să scap de el. Am fost surprinsă să văd un număr mare de persoane coborând, pentru că era o gară foarte mică, complet moartă. Însă inscripţiile de pe peron spuneau că era Budapesta, ceea ce explica totul. Am trecut repede pe lângă controlor, nevrând să-i arăt biletul meu, căci se presupunea că mergeam mai departe. Am traversat un pod şi m-am găsit în faţa unei case care avea numărul 29. Am încercat să deschid cu cheia mea, dar în mod surprinzător uşa nu s-a descuiat, aşa că am trecut mai departe şi am ajuns la numărul 34. Deşi cheia nu se întorcea în broască, uşa s-a deschis. Era un mic hotel particular. În hol era o umbrelă argintie, pusă să se usuce, şi m-am gândit: Aici stă mama. Am intrat într-o cameră albă. În cele din urmă a venit un domn în vârstă şi a spus: „Toată casa e pustie”. Am scos o telegramă din buzunarul pardesiului şi i-am întins-o. Îmi părea rău pentru el, căci ştiam ce conţine. A spus, cu o voce îngrozitoare: „Fiica mea a murit”. Era atât de şocat şi de îndurerat, încât am simţit că nu mai exist pentru el.

Când am ascultat prima dată visul acesta, m-am îngrijorat, căci el îmi arăta că aceea care îl visase ar fi fost în stare să-şi pună capăt suferinţelor, luându-şi singură viaţa. Drumurile cu

trenul sunt ele însele vise despre moarte; şi în cazul acesta în cu atât mai mare măsură, întrucât ea coborâse din tren „înainte de a ajunge la gara ei” şi „într-o gară în plin câmp”. Felul în care îl evitase pe controlorul de bilete era o aluzie evidentă la interdicţiile sinuciderii; iar podul era un alt simbol al morţii, într-un sens, visul lui Frau Anna nici n-ar fi putut fi mai limpede; totuşi, eram sigur că el conţinea şi multe elemente de natură şi mai personală. I-am cerut deci să descompună visul bucăţică cu bucăţică şi să-mi spună ce crede despre ele. Câştigase oarecare experienţă în interpretarea viselor din analizele anterioare ale unor asemenea fragmente mai puţin însemnate; mai mult, întrucât era o femeie inteligentă, îi încurajasem dorinţa de a citi materiale legate de unele cazuri ale mele dinainte.

— Îmi trece ceva prin minte, mi-a spus ea, dar e cu neputinţă să fie legat de visul acesta, căci s-a întâmplat acum multă vreme, şi e ceva rămas fără mare importanţă în viaţa mea.

— Nu contează, i-am răspuns. Povesteşte.

— Bine, atunci. Presupun că bărbatul acela din tren mi-a adus aminte de cineva care m-a sâcâit pe drumul de la Odesa la Petersburg, unde încercasem să-mi fac o viaţă nouă. A fost – când oare? – acum doisprezece ani, şi uitasem complet întâmplarea asta. Nu că m-ar fi speriat în mod deosebit, pentru că mai erau o mulţime de oameni de faţă. Însă se aplecase spre mine şi continua să-mi vorbească insistent, întrebându-mă ce aveam

să fac odată ajunsă la Petersburg şi oferindu-se să mă ajute să găsesc o locuinţă. A devenit supărător şi până la urmă a trebuit să mă mut într-un alt compartiment

Am întrebat-o dacă i se întâmplase ceva recent care s-o facă să viseze întâmplarea, şi am încercat să o îndrum îmbinând detalii, cum era cartea pe care o citea însoţitorul ei în vis.

— Da, dacă mă gândesc bine, îmi amintesc că tânărul acela din trenul de Petersburg m-a iritat atât de tare şi pentru că mi-a vorbit fără întrerupere, în timp eu voiam să-mi citesc mai departe cartea. Era un Dante şi trebuia să mă concentrez ca să-l înţeleg, pentru că italiana mea nu e prea bună. Şi pentru că tot aţi adus vorba, cred că în visul acesta apare şi fratele meu.

Ar trebui să mă întrerup în punctul acesta ca să spun că Frau Anna trecuse recent printr-o împrejurare oarecum tulburătoare. Fratele ei, împreună cu soţia şi cei doi copii ai lui, se hotărâse să părăsească Rusia, ca urmare a mişcărilor revoluţionare, şi să emigreze în Statele Unite; se opriseră la Viena, ca să îşi ia adio cum ar veni, de la Anna şi mătuşa ei. Pacienta mea nu-şi mai văzuse fratele de mai mulţi ani, şi acum era posibil să nu-l mai revadă niciodată. Deşi – sau poate tocmai pentru că – nu fuseseră niciodată foarte apropiaţi, revederea şi despărţirea o deprimaseră şi mai mult.

— Pe când ne luam rămas bun la gară, fratele meu a căutat să treacă mai uşor peste stânjeneala

momentului încercând să-şi aleagă nişte cărţi pentru drum. Îmi amintesc că m-am gândit că *Viaţa nouă* de Dante ar fi fost ceva potrivit; dar pe fratele meu nu îl interesează scriitorii clasici, este un om cu foarte mult simţ practic. Şi-a cumpărat nişte cărţi de aventuri. Era oricum absurd să te gândeşti că poţi cumpăra Dante de la un stand de cărţi într-o gară.

Începeam să întrevăd cum avea să evolueze visul. I-am amintit de numerele caselor şi am întrebat-o dacă aveau vreun înţeles pentru ea

S-a gândit atent, dar a recunoscut că o nedumereau.

— Poate pentru că dumneata însăţi ai douăzeci şi nouă de ani? i-am spus. Şi fratele dumitale are – cu câţi ani mai mult? Cinci?

Frau Anna a aprobat, surprinsă de logica matematică a visului ei.

— Te-ai oprit întâi la uşa propriei dumitale case. Ar fi trebuit să fie cheia cea bună, dar nu era. În schimb ai reuşit să intri la numărul 34 – reşedinţa fratelui dumitale, ca să spunem aşa. Acolo erai doar un oaspete, aşa că ai văzut-o ca pe un hotel particular.

Am întrebat-o dacă îl recunoaşte pe bărbatul care intrase în cameră. I-am – readus în minte cuvintele lui: „Toată casa e pustie”.

După o vreme, a izbutit să descopere asociaţa de idei. Fratele ei pomenise, cam lipsit de tact, cât de tulburat fusese tatăl său de plecarea lor; căci intrase în afacerea tatălui şi continuase să

locuiască aproape de el şi după ce se căsătorise. Frau Anna îşi amintea că se gândise, cu oarecare amărăciune, că acum tatăl ei avea să se simtă singur, în casa pustie; bătrânul nu-şi exprimase niciodată altceva mai mult decât un regret convenţional atunci când ea părăsise casă, şi niciodată dorinţa s-o mai vadă.

În punctul acesta impresiile mele despre acest vis au devenit certitudine. Plecarea fratelui, cu totul, cu copiii şi cu soţia, *en route* spre o *viaţă nouă*, contrastând cu propria ei senzaţie de a fi ajuns într-un punct mort, sau mai degrabă într-o călătorie fără rost. Fratele ei avusese întotdeauna certitudinea de a fi favoritul tatălui, şi ştiuse încotro să se îndrepte; spre deosebire de călătoria în care plecase Anna, pe atunci fată tânără, spre un oraş îndepărtat, în ceea ce fusese, în mod limpede, o ultimă încercare disperată de a-şi face tatăl să-i ia în seamă existenţa. Tatăl fusese dispus să-şi lase fiica inocentă şi lipsită de experienţă să înfrunte pericolele fizice şi morale – prefigurate de acel tânăr atât de insistent din tren.

După părerea mea, în visul ei se amestecau două fantezii diferite. Dacă tatăl ar fi primit o telegramă anunţându-i moartea ei, atunci în sfârşit poate i-ar fi părut rău. Dar alături de o asemenea dorinţă, nu atât contrazicând-o cât accentuându-i aura tragică, era dorinţa de a nu se fi născut niciodată – ca fată, ca Anna Dacă ar fi putut lua locul fratelui ei! Abandonează călătoria aceasta cu trenul, care reprezintă propriul destin,

pentru a intra într-o existenţă imposibilă, în persoana şi sub chipul fratelui ei. În hotelul particular, camera albă reprezenta pântecele mamei, care aştepta doar sosirea tatălui Annei pentru a concepe copilul de sex bărbătesc. Umbrela pusă la uscat în hol era simbolică pentru penisul descărcat Tatăl ei duce o viaţă nouă pentru că fără un FIU „casa lui e goală”. Anna era moartă

— Prin sinucidere sau profilaxie; n-avea importanţă cum, şi lui nu-i păsa Reacţia lui şocată şi îndurerată era produsul speranţei ei de a-şi vedea împlinită dorinţa. Visul ei cunoştea şi aspectul acesta: ea „nu exista” pentru el.

Tânăra femeie era covârşită de tristeţea visului şi nu mai părea dispusă să îmi conteste interpretarea – cu excepţia unui singur punct, încărcat de tristeţe, despre care nu avea inima să-mi vorbească atunci, şi pe care îl trec sub tăcere până la timpul potrivit. În orice caz, acesta nu ştirbea nimic din semnificaţia generală, care era evidentă.

În timpul discuţiei noastre, pe când o chestionam cu privire la natura atenţiilor exagerat de familiare ale tânărului din tren, şi-a amintit de un fragment uitat. Nu credea că acest material nou ar fi putut avea vreo importanţă deosebită, dar am învăţat din experienţă că elementele unui vis uitate la început şi amintite mai apoi sunt de obicei detalii esenţiale. Aşa avea să se dovedească şi în cazul acesta, deşi adevăratul lor înţeles nu

avea să devină limpede decât mult mai târziu în cursul analizei.

I-am spus tânărului că mergeam la Moscova, în vizită la familia T., şi mi-a răspuns că ei nu vor putea să-mi ofere găzduire şi că va trebui să dorm în pavilionul de vară. Acolo va fi foarte cald, a adăugat el, şi aveam să fiu obligată să-mi scot toate hainele de pe mine.

Familia T., mi-a explicat ea, erau nişte rude îndepărtate din partea mamei, care se stabiliseră la Moscova. Mama şi mătuşa ei îşi petrecuseră vacanţele împreună cu ei în tinereţe şi rudele acestea păstraseră legături afectuoase cu mama Annei după căsătoria ei. Frau Anna nu le întâlnise niciodată dar, potrivit mătuşii ei, erau oameni calzi şi ospitalieri. Mătuşa chiar îi vorbise despre ei cu doar o zi înainte; amintindu-şi cu nostalgie de vacanţele pe care le petrecea la ei şi regretând că nu o putea duce pe Anna să-i cunoască, pentru că era sigură că o asemenea vizită i-ar fi făcut mult bine nepoatei ei. Dar cei doi erau acum bătrâni şi s-ar fi putut să nici nu fi supravieţuit tulburărilor.

Fragmentul acesta mi se părea că exprima dorinţa tinerei femei de a se elibera de tristele constrângeri ale vieţii ei de acum şi de a recâştiga paradisul pierdut al anilor petrecuţi împreună cu mama: adică de a se afla goală în „pavilionul de vară”, sau în casa de atunci a verilor fericite şi calde. Nu mi-a contrazis interpretarea, amintindu-şi totodată un amănunt din acei ani depărtaţi pe care-l găsea amuzant, dar şi emoţionant, acum

când şi-l amintea.

Casa lor din Odesa se afla pe o proprietate de mai multe hectare, cu copaci şi boschete semitropicale, care se întindeau până la ţărmul mării. Aveau şi o mică plajă numai a lor. Pavilionul de vară se afla în mijlocul unei dumbrăvi, într-o parte mai izolată a grădinii. Proprietarii dinainte îl lăsaseră în paragină, şi ca urmare nu mai era decât rareori folosit. Într-o după-amiază înăbuşitor de caldă, cu toţii se răspândiseră peste tot prin parc şi prin casă, obligaţi să se izoleze de căldura prea mare. Tatăl Annei era probabil la slujbă, şi parcă şi fratele ei dispăruse pentru restul zilei cu nişte prieteni. Anna era încălzită şi plictisită, jucându-se fără rost pe plajă, unde se afla şi mama cu şevaletul ei, dar care nu dorea să fie tulburată. După ce fusese certată că vorbeşte prea mult, Anna se gândise să-i caute pe mătuşa şi pe unchiul ei. Rătăcise deci căutându-i prin parc şi ajunsese în cele din urmă la pavilionul de vară. Fu încântată să-i găsească pe cei doi acolo, dar îi văzu comportându-se într-un fel pe care nu-l înţelegea; umerii mătuşii erau dezgoliţi, deşi de obicei ea şi-i ferea de soare, şi unchiul o îmbrăţişa. Îmbrăţişarea continuă, erau prea absorbiţi ca să bage de seamă că Anna se apropia printre copaci, şi ea se îndepărtă iarăşi neobservată. Se întoarse pe plajă ca să-i relateze mamei această întâmplare ciudată; dar mama îşi părăsise şevaletul şi se dusese să se întindă pe o stâncă plată mai încolo, şi părea să fi adormit Copilul ştia că erau două

situaţii în care sub niciun motiv nu trebuia să-şi deranjeze mama: când picta şi încă şi mai mult atunci când era adormită. Aşa că, dezamăgită, se îndreptă iarăşi îndărăt spre casă, să-şi ia un pahar de limonadă.

Ce puteam eu face cu această amintire? Era parcă în prea mare măsură o impresie de adult; dar asta nu era o dovadă că aveam de a face cu o închipuire. Eu îmi am îndoielile mele că avem vreodată cu adevărat amintiri *din* copilărie; amintirile *legate de* copilărie sunt mai degrabă tot ce ne-a mai rămas. Amintirile noastre din copilărie ne arată acei ani de început nu aşa cum au fost ei, ci aşa cum ne-au apărut apoi, în perioade mai târzii, când ne-au fost stârnite asemenea amintiri. Tânăra era amuzată de amintirea primei întrezăriri a sexualităţii adulte; în vreme ce în acelaşi timp era emoţionată de descoperirea intimităţii pline de tandreţe dintre mătuşa şi unchiul ei, în atmosfera de relaxare a unei vacanţe de vară la Odesa; mai ales acum, când mătuşa ei găsea prea dureros să vorbească despre acele timpuri.

Totuşi eram silit să o întreb dacă nu cumva fusese martoră la ceva mai mult decât i se părea că îşi aminteşte acum. Dacă da, amintirea nu o putea conduce mai departe; şi de fapt părea cu totul improbabil ca o pereche de tineri căsătoriţi, care ar fi putut foarte bine rămâne în izolarea camerei lor, s-ar fi expus riscului de a fi surprinşi într-o situaţie jenantă. Cu toate acestea, apariţia

acestei amintiri în visul lui Frau Anna părea să arate că era importantă. Nu era imposibil ca ea să fi fost legată de isteria sa; căci cei pe care Meduza îi transformă în stane de piatră i-au văzut faţa înainte, într-o vreme când n-ar fi ştiut să-i dea un nume.

Zilele şi săptămânile care au urmat nu au adus prea mari progrese. Pentru aceasta erau probabil de vină atât pacienta cât şi medicul. Frau Anna, în ce o priveşte, se retrăsese cu totul în spatele meterezelor sale de apărare, şi uneori invoca înrăutăţirea simptomelor drept scuză pentru a nu mai veni la consultaţii. Ca să fiu cinstit faţă de ea, sunt sigur că suferinţele erau insuportabile. M-a implorat să stabilim o operaţie pentru înlăturarea sânului şi ovarului. În ce mă priveşte, mărturisesc că ajunsesem să fiu iritat de neajutorarea ei şi contaminat de apatia ei. Îmi povestise că o dată aruncase ceva de mâncare unui câine de pe stradă şi că animalul fusese prea slăbit ca să se mai poată târî până la fărâma aruncată; şi că ea însăşi se simţea în mare măsură la fel. Constatam eu însumi că uneori renunţam cu totul la analiză şi mă limitam să încerc să o fac să nu se mai gândească la sinucidere. I-am spus că sinuciderea e doar o formă deghizată de asasinat; şi că ar fi fost şi o acţiune fără rost, foarte probabil fără niciun efect asupra victimei vizate, tatăl ei. Frau Anna mi-a replicat că numai suferinţele inimaginabile o îndemnau să se gândească vreodată la a le pune capăt astfel. În

aceste discuţii, era cât se poate de raţională. În afară de aceste simptome debilitante, nimeni nu ar fi socotit-o isterică. Mă izbeam de ceva impenetrabil, care îmi sporea iritarea. M-am gândit să mă folosesc de atitudinea ei evazivă ca de o scuză pentru a încheia tratamentul; totuşi, nu m-am putut convinge să fac aşa ceva pentru că în ciuda a tot şi a toate, era o femeie de caracter, inteligentă şi de o mare sinceritate lăuntrică.

Pe urmă s-a petrecut un eveniment trist, care ar fi putut să-mi ofere o scuză desăvârşită pentru întreruperea tratamentului: moartea bruscă şi neaşteptată a uneia dintre fiicele mele[6]. Poate că starea mea de spirit atât de apăsătoare din săptămânile precedente constituise o pregătire. Nu trebuie să zăbovim asupra unui asemenea eveniment; deşi cineva înclinat spre misticism s-ar fi putut întreba ce traumă secretă din mintea Creatorului se convertise în simptomele suferinţei, pretutindeni în jurul nostru. Întrucât eu nu am asemenea înclinaţii, nu am văzut nimic altceva decât *Fatum et Ananke*. Când m-am întors la îndatoririle mele, am găsit o scrisoare de la Frau Anna. Pe lângă asigurările de compasiune pentru durerea mea şi faptul că mă anunţa că plecase împreună cu mătuşa ei să petreacă o scurtă vacanţă la Bad Gastein[7], scrisoarea ei conţinea o

6 Cea de a doua fiică a lui Freud. Sophie, în vîrstă de douăzeci şi şase de ani. care a murit la Hamburg la 25 ianuarie 1920, a lăsat doi copii, dintre care unul în vîrstă doar de treisprezece luni.

7 Staţiune balneară populară în Alpii austrieci.

aluzie la visul de cu câteva săptămâni înainte.

Am fost foarte tulburată de elementele profetice din visul meu. Nu le-aş menţiona, dacă n-aş fi sigură că nu au scăpat nici memoriei dumneavoastră.

La vremea respectivă am fost pe jumătate convinsă că omul care primise telegrama eraţi dumneavoastră (cel puţin în parte) dar m-am temut să nu vă supăr în mod inutil, cunoscând sentimentele pline de tandreţe pe care le aveţi faţă de toate fiicele dumneavoastră. Am bănuit de multă vreme că, laolaltă cu celelalte infirmităţi ale mele, sunt blestemată şi cu ceea ce se cheamă darul profeţiei. Am prevăzut moartea a doua cunoştinţe ale mele în război. E ceva moştenit din partea mamei, după toate aparenţele – ceva ce ţine de sângele ţigănesc; dar nu e un dar care să-mi facă plăcere – dimpotrivă. Sper că asta nu vă va necăji mai mult decât e cazul.

Nu am de făcut niciun fel de comentariu în ce priveşte „profeţiile” lui Frau Anna, decât că ştirea dureroasă sosise într-adevăr (ceea ce nu e un fapt neobişnuit) printr-o telegramă. Pare plauzibil că mintea atât de sensibilă a pacientei mele discernuse în mine nelinişti, mult sub nivelul conştient, legate de o fiică cu copii mici, locuind foarte departe, într-o epocă în care bântuiau multe epidemii.

Ceea ce s-a întâmplat cu Anna la întoarcerea de la Gastein a fost cu totul neaşteptat şi ilogic. În atât de mare măsură încât, dacă aş fi fost scriitor

de povestiri romanţioase, în loc de a fi om de ştiinţă, aş ezita să rănesc sensibilităţile artistice ale cititorilor mei dezvăluind următoarea etapă a terapiei aplicate în cazul acesta

Sosind cu o întârziere de cinci minute la consultaţie, ea a intrat bine dispusă în cabinetul meu, cu aerul degajat al cuiva care vrea doar să spună în trecere bună ziua, înainte de a porni mai departe să se întâlnească cu o prietenă pentru a merge la teatru sau la cumpărături. Dovedea o mare locvacitate, cu o voce fermă, vibrantă, fără nicio urmă din vechile ei dificultăţi de respiraţie. Câştigase poate vreo zece kilograme în greutate, dobândind, sau redobândind, atributele unei feminităţi atractive. Avea o strălucire plină de vivacitate în obraji şi o scânteie în priviri. Purta o rochie nouă, foarte cochetă, şi avea o coafură schimbată care se potrivea chipului ei. Aveam în faţă, pe scurt, nu pe invalida slabă, deprimată pe care o aşteptasem, ci o tânără atrăgătoare, uşor cochetă, strălucind de sănătate şi vigoare. Aproape că nu mai era nevoie să-mi spună că simptomele bolii ei dispăruseră.

Îmi petrecusem deseori vacanţele la Gastein, dar niciodată în experienţa mea apele termale de acolo nu se dovediseră atât de miraculoase. I-am spus aceasta, adăugând sec şi că poate ar fi trebuit să-mi abandonez practica medicală şi să îmi deschid un hotel acolo. A râs zgomotos apoi, amintindu-şi de durerea mea, şi-a luat o expresie de regret pentru veselia ei atât de lipsită de tact

Am asigurat-o că buna ei dispoziţie era un tonic pentru mine. Însă am constatat repede că, departe de a fi dispărut, isteria îşi schimbase doar direcţia[8] Dacă înainte îi măcinase puterea trupească cu dureri violente, lăsându-i mintea liberă, acum îi eliberase trupul, dar cu preţul minţii. Locvacitatea nestăpânită a scos repede la iveală o lipsă de raţionalitate fantastică. Buna ei dispoziţie era umorul disperat al soldaţilor care glumesc în tranşee; şi eforturile de a susţine o discuţie coerentă se pierdeau într-un monolog parcă de vis, ca într-o transă hipnotică. Înainte fusese nefericită dar raţională, acum era fericită, dar dementă. Vorbirea îi era plină de produsele imaginaţiei şi de halucinaţii; în unele momente nici nu mai era vorbire, ci *Sprachgesang*, pur şi simplu un recitativ ca de operă, elevat şi liric dramatic. Ar trebui să adaug şi că, de când intrase în orchestra operei principale a oraşului, ajunsese devotată cu totul acestei arte.[9]

Părea inconştientă de efectul pe care-l crease şi rămânea convinsă mai departe cu toată jovialitatea că era pe deplin vindecată. Pentru că nu reuşeam să înţeleg nimic din relatările ei despre şederea la Gastein, i-am propus să încerce

---

8 De fapt, un oarecare teren fusese recîştigat de la inamic. Ceea ce vedeam de fapt acum era isteria care se lupta cu disperare să-şi apere poziţiile.

9 Frau Anna G. era de fapt cântăreaţă de operă, nu instrumentistă. Dorinţa lui Freud de a-i proteja identitatea a fost aceea care l-a îndemnat să facă modificarea, în ciuda faptului că eludarea realităţii i-a displăcut întotdeauna, chiar şi în detaliile aparent cele mai banale.

să-şi scrie impresiile. Într-o împrejurare anterioară răspunsese foarte bine la o asemenea propunere, întrucât avea gusturi literare şi îi plăcea să scrie – era, de exemplu, o pasionată autoare de corespondenţă. Însă nu eram deloc pregătit pentru producţiile literare ale acestei noi Anna, cu care a sosit înarmată a doua zi. Ezitând, mi-a pus în mână o carte cu coperţi moi. Am văzut că era partitura operei *Don Giovanni* de Mozart. Îşi scrisese, după cum am constatat, „impresiile" de la Gastein printre portativele muzicale, ca o alternativă la libretul operei; şi încercase chiar să păstreze ritmul şi rima originalului, astfel că scrierea ei putea fi citită aproape ca o compoziţie în versuri stângace. Dacă versiunea lui Frau Anna la Mozart ar fi fost cântată în vreuna din operele de aici, însă, directorul operei ar fi fost pus sub urmărire pentru atentat la morala publică, fiindcă era pornografică şi lipsită de sens. Folosise expresii de felul celor auzite doar în mahalale, în cazărmi şi în cluburile exclusiv masculine.

Nu pricepeam de unde aflase aceşti termeni, căci după cunoştinţa mea nu frecventase locurile în care se vorbea astfel.

La prima vedere nu am descoperit altceva decât unele referiri la halucinaţiile ei şi o îndrăzneaţă recunoaştere a transferului. În fantezia ei, locul lui Don Juan fusese luat de unul dintre fiii mei

— Cu care, nu mai e nevoie să adaug, nu făcuse niciodată cunoştinţă. Era evident că îşi

exprima dorinţa de a lua locul fiicei mele dispărute, prin căsătorie. Când i-am spus care e părerea mea, Anna a răspuns oarecum ruşinată că fusese doar o glumă, „pentru a-mi ridica moralul”.

Găsind că o asemenea revărsare de imagini iraţionale mă depăşea, am invitat-o să se retragă şi să compună ea însăşi o analiză a materialului pe care îl produsese, într-o manieră reţinută şi sobră. Pe bună dreptate, a considerat cererea a mea ca pe o mustrare, şi a trebuit să o asigur că găsisem acest „libret” al ei foarte interesat. După o pauză de câteva zile, mi-a adus un caiet şcolar umplut cu scrisul ei dezordonat. Aştepta cu respiraţia tăiată (literalmente, căci trecea printr-o perioadă de uşoară revenire a simptomelor de astm) pe când eu îmi aruncam privirile peste câteva file. Am văzut că, în loc să scrie o interpretare, aşa cum îi cerusem, preferase să-şi extindă fanteziile iniţiale, brodând practic pe marginea aproape a fiecărui cuvânt, astfel încât părea că nu câştigasem nimic decât sarcina de a mă confrunta cu lectura herculeană a unui document de mari proporţii şi extrem de dezlânat Deşi într-o oarecare măsură îşi mai temperase brutalitatea descrierilor de natură sexuală, era aceeaşi revărsare cu caracter erogen, un potop iraţional şi libidinos; valurile erau mai puţin covârşitoare în proporţii, dar acopereau parcă un teritoriu mult mai extins. Aveam acum de a face cu o imaginaţie dezlănţuită, care nu mai cunoştea limite, asemenea inflaţiei monetare necontrolate din acele luni – o valiză de bancnote

care n-ar fi putut cumpăra nici o singură pâine. Am petrecut împreună un ceas nerodnic, după care i-am promis că îi voi citi documentul cu grijă când voi avea răgaz. Făcând aceasta am început să întrezăresc semnificaţia dincolo de această mască grotescă. Mult din textul acesta era cea mai pură gândire refulată, de un sentimentalism ieftin atunci când nu era dezgustătoare; dar ici şi colo apăreau pasaje nu lipsite de abilitate şi simţire; descrieri naturale de dimensiuni „oceanice”, amestecate cu o fantezie erotica Nu te puteai împiedica să nu gândeşti în cuvintele poetului:

„Nebunul, iubitul, poetul, în imaginaţie contopindu-se…”1 Când am lăsat deoparte caietul, eram convins că el ar fi putut să ne spună tot ce ar fi fost de spus, dacă am fi fost capabili să înţelegem totul.

Există o glumă care spune că „Iubirea e ca dorul de casă”; şi ori de câte ori cineva visează un loc sau o ţară şi îşi spune, în timp ce visează: „Locul acesta îmi este cunoscut, ani mai fost aici şi altă dată”, putem interpreta acel loc drept fiind părţile genitale ale mamei sale, sau trupul ei. Toţi cei care au avut prilejul să studieze jurnalul lui Frau Anna au avut acest sentiment; „hotelul alb” le este cunoscut, este trupul propriei lor mame. Este un loc fără păcate, lipsit de povara noastră de căinţă, căci pacienta ne spune că şi-a rătăcit bagajele pe drum şi ajunge lipsită până şi de o periuţă de dinţi. Hotelul vorbeşte în limbajul florilor, miresmelor şi gusturilor. Nu e nevoie să

încercăm să aplicăm o clasificare rigidă a simbolurilor sale, aşa cum au făcut unii dintre cei care l-au cercetat: să pretindem, de exemplu, că vestibulul ar reprezenta cavitatea bucală, scara esofagul (sau, potrivit altora, actul împerecherii), balconul sânii, pinii din jur părul pubian şi aşa mai departe; ceea ce e mai important este senzaţia generală creată de hotelul alb, angajarea lui totală faţă de oralitate – suptul, mâncatul, îndopatul, băgatul în gură, cu întregul narcisism fericit al unui sugar la pieptul mamei. Este aici unitatea deplină a primilor ani ai copilului, paradisul autoerotic, harta primei noastre ţări a iubirii aruncate pe hârtie cu întreaga *belle indifférence* a unei isterice.

Aici mi se părea că era dovada profundei identificări a Annei cu mama ei[10] precedând complexul oedipian. Şi dacă facem abstracţie de intensitatea manifestată în cazul Annei, acest lucru nu ar trebui să ne surprindă. Sânul este primul obiect al iubirii; copilul sugând la pieptul matern a devenit prototipul primei relaţii de iubire. Descoperirea unui obiect de iubit la pubertate este de fapt regăsirea lui. Mama Annei, cu inima ei caldă şi iubitoare de plăceri, îi lăsase moştenire copilei ei un autoerotism de o viaţă întreagă[11], şi deci jurnalul ei reprezenta o

10 W. Shakespeare – Visul unei nopţi de vară

11 Există de asemenea dovezi că ea şi-a îndrumat fiica de-a lungul etapelor mai tîrzii cu un minimum de represiuni. Pasaje din jurnal lasă să se înţeleagă că Anna avea o conştiinţă sănătoasă şi moderată a

încercare de întoarcere la timpul când erotismul oral domnea necontestat şi legătura dintre mama şi copil era neatinsă. Astfel, în „hotelul alb” nu există scindare între Anna şi lumea exterioară; totul este înghiţit întreg. Libidoul nou născut covârşeşte orice pericole potenţiale, asemenea pisicii negre pe care ea o descrie ca scăpând ca prin urechile acului de la moarte. Aceasta este latura „bună” a hotelului, ospitalitatea lui abundentă. Însă umbra agresivităţii lui distructive nu poate fi ignorată nici un singur moment, şi cu atât mai puţin în momentele celei mai mari plăceri. Mania a-toate-dăruitoare îşi plănuia deja vizita la hotelul condamnat

Aveam acum senzaţia ridicolă ca în clipa aceea cunoşteam absolut tot ce era de cunoscut despre Frau Anna, cu excepţia cauzei isteriei ei. Se năştea un al doilea paradox: cu cât mă convingeam că acest „jurnal de la Gastein” era un document remarcabil de curajos, cu atât mai ruşinată era Anna de faptul că scrisese un text atât de dezgustător. Nu-şi putea imagina de unde ajunsese să audă expresiile acelea atât de lipsite de delicateţe, sau de ce considerase potrivit să le folosească. M-a implorat să-i distrug scrierile, căci erau doar fragmente diavoleşti lepădate de „furtuna din capul ei” – ea însăşi rezultat al bucuriei de a fi scăpat de dureri, i-am spus că pe

---

faptului că aparatul genital rămîne în vecinătatea canalului de scurgere, şi de fapt (ca să citǎm din Lou Andreas-Salomé) „în cazul femeii, este luat doar cu o chirie”.

mine mă interesa doar să pătrund până la adevărurile pe care eram sigur că le cuprindea remarcabilul ei document; adăugând că eram bucuros că evadase de sub supravegherea cenzorului, a controlorului de bilete, în drumul ei spre hotelul alb.

Doar cu cea mai mare greutate mi-am convins pacienta să recitească împreună cu mine naraţiunea aceasta a ei, oprindu-ne în locurile care îi provocau asociaţii de idei. Uşoara dificultate de respiraţie odată trecută nutrea convingerea că era deplin vindecată, şi nu putea înţelege insistenţa mea de a continua analiza.

— Hotelul alb este locul unde am stat atunci, a început ea. Îmi plăcea la munte, era o atât de mare uşurare după mizeriile îndurate la Viena; dar voiam şi un lac, un lac mare, pentru că mă simt mai în largul meu lângă apa Hotelul avea o piscină verde, căreia i-am îngăduit să se transforme într-un lac! Cei mai mulţi dintre cei din jur erau clienţi ai hotelului. Era un amestec extraordinar de oameni care încercau să-şi reia obiceiurile după sfârşitul războiului, presupun. De exemplu, a existat într-adevăr un ofiţer englez, un om care-şi ţinea spatele foarte drept şi era extrem de politicos, care suferise un şoc sub bombardamentul artileriei în Franţa Scria poezii, şi-mi arătase şi mie una din cărţile lui. M-a luat prin surprindere; chiar dacă nu mi se păreau foarte bune, atâta cât puteam judeca eu scrierile în limba engleză. Vorbea mereu despre un nepot

care trebuia să sosească mai târziu, ca să schieze împreună. Dar eu auzisem pe cineva spunând că nepotul fusese ucis în tranşee. Maiorul ne-a chemat o dată la o reuniune, ca să ne spună că ne aflăm sub ameninţarea unui atac. M-am gândit să ţes o poveste amuzantă în jurul acestor date – pentru că în fond sunt atât de multe lucruri pe care nu le înţelegem, ca frunzele toamna şi stelele căzătoare.

Am întrerupt-o ca s-o întreb dacă nu exista în copilăria ei ceva care să explice comparaţia, atât de frecventă, a stelelor căzătoare cu florile.

— Cum adică?

— Îmi amintesc că ai spus că meduzele acelea păreau nişte stele albastre sub apă.

— A, da! Luasem obiceiul să alerg pe plajă dimineaţa îndată ce mă sculam, ca să văd dacă s-au mai strâns meduze peste noapte. Da, desigur, e mult din trecutul meu amestecat în toate astea Am avut odată o cameristă tânără japoneză la Odesa, şi ea îmi recita mereu haiku-uri – poezioarele lor scurte – pe când ştergea praful sau făcea curat prin camere. M-am gândit ce interesant ar fi fost să-l întâlnească pe maiorul acela englez de la Gastein, căci erau amândoi fiinţe singuratice cărora le plăcea poezia. Maiorul mi se părea tare trist, încercând să-i convingă pe cei din jur să joace cu el câte o partidă de biliard. E un amestec de trecut şi prezent, cum este şi în mine însămi. Rusul, de exemplu – e prietenul meu din Petersburg aşa cum mi-l închipui acum. A ajuns

ceva important, i-am văzut numele în ziar.

Am remarcat că portretul pe care i-l făcuse avea trăsături pronunţat satirice.

— M-a părăsit, înţelegeţi Mai exact, s-a părăsit pe el însuşi, pentru că avea multe părţi bune atunci când ne-am cunoscut; putea să fie plin de afecţiune şi tandru, chiar timid Din cauza asta l-am iubit.

Frau Anna a făcut o pauză să-şi recapete respiraţia, apoi a continuat:

— Erau îngrozitor de mulţi oameni egoişti la hotel. Ar fi fost cu adevărat în stare să continue să-şi scrie ilustratele joviale, chiar dacă hotelul ar fi ars până în temelii, atâta vreme cât ei înşişi n-ar fi fost victimele incendiului. (Era o referire la fragmentul din jurnalul ei scris în forma unor ilustrate, de tipul banal, pe care le trimiţi prietenilor când eşti în vacanţă.) Era şi un taraf de ţigani, şi un pastor luteran cu faţa parcă brânzită, şi un omuleţ simpatic de care râdeau toţi, pentru că era un simplu meşter brutar şi vorbea ca un necioplit; şi o familie mare de olandezi. Însă olandezul bătrân nu era botanist. Iarba păianjenului a fost un mic dar pentru dumneavoastră.

Roşi surâzându-mi.

— Ştiu cât de mult vă place să colecţionaţi specimene rara M-am uitat printr-o carte cu flori de munte şi aceasta mi s-a părut cea mai rară.

— Şi ce e cu prostituata aceea la pensie? am întrebat Era şi ea la hotel?

— Nu. Sau mai degrabă, da. Eu însămi.

— Cum vine asta?

A făcut o pauză înainte de a spune:

— Am gânduri necuviincioase.

Am observat că dacă asemenea gânduri necuviincioase ar fi o dovadă de imoralitate, atunci toţi pacienţii mei din Viena, ba chiar toate femeile respectabile din Viena, ar fi fost în aceeaşi măsură prostituate. O respectam, am adăugat, pentru sinceritatea atât de deschisă a confesiunii ei, pentru care avusese nevoie de atâta curaj.

La două sau trei săptămâni după reluarea şedinţelor noastre de analiză, simptomele lui Frau Anna au revenit cu toată vigoarea. A fost o lovitură grea pentru ea. I-am spus că eu nu eram surprins şi că nu trebuia să dispere. Aşa cum o avertizasem dinainte, recăderile erau un lucru obişnuit, dar simptomele aveau să revină permanent atâta vreme cât nu ajungeam la rădăcinile isteriei; şi am asigurat-o, cu mai multă convingere decât simţeam cu adevărat, că ne apropiam de lumina de la capătul tunelului.

Recitind jurnalul Annei fusesem din nou izbit de energia fetidă şi neruşinată a producţiilor ei sexuale. Am întrebat-o dacă mai avusese şi alte relaţii erotice în afară de cea cu studentul A., la St. Petersburg, şi de soţul ei, şi ea mi-a răspuns cu un nu emfatic. Viaţa ei sexuală deci se limitase la o scurtă relaţie pe la optsprezece ani şi la cele câteva luni de la începutul mariajului. Nu mă puteam împiedica să bănuiesc că această femeie,

în mod evident o natură pasională şi atât de capabilă de simţăminte puternice, nu-şi câştigase victoria asupra nevoilor sexuale fără lupte grele, şi că încercările ei de a-şi reprima acest cel mai puternic dintre toate instinctele o expusese unei epuizări mintale serioase.

Venise vremea să atac însăşi legătura de iubire narcisistică, punctul central în jurnalul ei. Căci, ca să folosesc analogia cu genul ei artistic favorit, în teatrul reprezentat de trupul mamei sale, se aflau pe scenă doar două personaje importante care-şi cântau duetul de dragoste, oricâţi figuranţi s-ar mai fi găsit în spatele lor. Cel puţin aşa mi se înfăţişa mie situaţia.

Îmi vorbea întotdeauna de soţul ei înstrăinat într-un fel care îmi dădea certitudinea că încă îl mai iubea. Nu îl condamna defel pentru această înstrăinare; se purtase ireproşabil cu ea în toate privinţele: fidel, plin de consideraţie, generos şi bun. Responsabilitatea pentru ruptură îi revenea ei în întregime, însă motivul pe care îl invoca permanent reprezenta în mod limpede o eschivă: ea ar fi dorit să-i dăruiască copii, şi asta mai mult decât orice pe lume, dar se convinsese că ei nu ar fi adus altceva decât nenorocire. Deşi avea remuşcări pentru a-i fi provocat atâta nefericire soţului ei, ar fi fost cu mult mai rău să-i fi zădărnicit dreptul de a avea o familie. Fusese un noroc, spunea, că la insistenţele ei practicaseră *coitus interruptus*, căci aceasta însemna că el putea obţine anularea mariajului şi se putea

căsători cu cineva care să-l poată face fericit. Nu voia, sau nu putea, să explice mai departe, şi nu e nevoie să mai spun că nu am fost câtuşi de puţin satisfăcut de această explicaţie a ei.

În credinţa că fanteziile cu un caracter atât de pronunţat narcisic trebuiau să se lege categoric de viaţa ei sexuală, am întrebat-o într-o zi pe cine anume credea ea că îi reprezentau îndrăgostiţii.

— În afară de faptul că tânărul de care e vorba este fiul meu, am adăugat însă barierele erau la locul lor. A insistat că îndrăgostiţii erau modelaţi după un cuplu în luna de miere care locuia la hotelul din Gastein. Lipsa de discreţie în comportamentul lor public îi făcuse notorii. Cameristele se plângeau de ei pentru că se sculau târziu dimineţile; şi într-o excursie se comportaseră scandalos chiar în faţa Annei şi a mătuşii ei; deşi, trebuia să se recunoască, nu chiar atât de scandalos ca personajele din jurnalul ei. Comportarea lor o şi şocase şi o amuzase deopotrivă, dar, pe de altă parte această tânără pereche o emoţionase, căci darul ei premonitoriu, care o făcea să semene Cassandrei, îi spunea că tânărul mire nu avea să trăiască mulţi ani.

— *Dumneata* nu eşti deloc prezentă în portretul tinerei doamne? am întrebat-o cu ironie.

— Fireşte că da! V-am şi spus asta.

— Cu soţul dumitale.

— Nu neapărat Mă gândeam mai ales la perechea aceea în luna de miere.

Se juca iarăşi cu crucifixul.

— Haide! Ai să-mi spui acum şi că îndrăgostiţii s-au împrietenit cu o corsetieră şi au invitat-o în patul lor!

— Nu, bineînţeles că nu! Cred că trebuie să fi fost Madame R.

Afirmaţia aceasta nu era neaşteptată, pentru că-mi vorbise întotdeauna de prietena şi mentora ei din St. Petersburg cu o căldură excepţională Am întrebat-o de ce o transformase pe Madame R. Într-o croitoreasă de corsete.

— Pentru că ea a pus întotdeauna mare preţ pe disciplină, dacă voiam să reuşim în balet. Autodisciplină până la suferinţă

— Aşadar, hotelul, alb…

— E tocmai viaţa mea, vedeţi! m-a întrerupt ea cu o oarecare iritare; ca şi cum ar fi spus, ca Charcot: *Ça n'empêche pas d'exister*[12].

— Şi prietena asta a dumitale avea obiceiul să se angajeze în asemenea aventuri frivole? am întrebat-o.

— Sigur că nu! E evreică, acum ortodoxă, şi ştiţi că aceştia sunt cei mai religioşi!

Frau Anna a continuat spunând că se gândise la mariajul prietenei ei (sperând că erau sănătoşi

---

12 Unul din citatele favorite ale lui Freud. Replica lui Charcot spune în formularea ei integrală: „La théorie c'est bon, mais ça n'empêche pas d'exister (Teoria e bună, dar asta nu împiedică lucrurile să existe).

şi fericiţi în vremurile acestea tulburi) şi la imaginile mistice din Cântarea Cântărilor.

— Alcătuiau o pereche ideală. A avut noroc să găsească un bărbat atât de prezentabil şi de distins să o ia în căsătorie. Nu mai era tânăr, firește, dar unii bărbaţi par să devină mai atrăgători pe măsură ce îmbătrânesc.

Tăcuse, stânjenită parcă; şi am întrebat-o dacă nu fusese cumva o oarecare rivalitate între ea şi Madame R. Când a respins această idee, respiraţia i-a devenit din nou precipitată şi vocea răguşită; mâna i s-a ridicat fără voie spre piept. I-am amintit că recunoscuse că relaţia lor o luase şi pe ea prin surprindere.

— Nu te-ai gândit niciodată că interesul lui s-ar fi îndreptat spre dumneata, Frau Anna?

Nu mi-a răspuns, ci a clătinat din cap, străduindu-se să-şi recapete suflul.

— În jurnalul dumitale, nu eşti oare la un moment dat împinsă la o parte de această doamnă, Frau Anna? am insistat Patul dumitale e invadat de o rivală, nu?

— N-are nimic de-a face cu asta! mi-a răspuns cu o expresie de mare suferinţă.

Apoi, în starea de tulburare în care se afla, a lăsat să-i scape o mărturisire surprinzătoare.

— Dacă vreţi să ştiţi, este vorba de luna de miere cu soţul meu – aveţi dreptate. Cel puţin în parte. Cele două femei sunt în realitate una singură. Vedeţi, mă gândisem că dacă aş fi fost binecuvântată cu vioiciunea şi optimismul

prietenei mele, în ciuda tuturor celor prin care trecuse, atunci n-aş mai fi fost atât de îngrozitor de crispată

— Şi de ce ai crezut asta, Frau Anna?

— Mi-era teamă că nu voi face faţă aşteptărilor lui.

— Înţeleg. El te credea virgină, bineînţeles, şi dumneata te temeai că vei fi dată în vileag?

— Da.

Şi îşi atinse iarăşi crucifixul.

I-am spus că mă făcea să-mi pierd timpul; că nu-i mai puteam tolera minciunile; că, dacă nu se hotăra să fie complet sinceră cu mine, nu mai avea niciun rost să ne continuăm şedinţele. Până la urmă, recurgând la asemenea ameninţări, am reuşit să smulg de la ea adevărul cu privire la căsătorie. Latura intimă a vieţii ei maritale fusese nu o dezamăgire, ci un dezastru complet – un coşmar, cel puţin din punctul ei de vedere. Ce o făcuse astfel erau halucinaţiile de care nu se eliberase niciodată cu totul, dar care în acea perioadă o urmăriseră constant. Îi apăreau în faţa ochilor ori de câte ori avea loc contactul sexual. Erau genul obsesiv descris în jurnalul ei şi se deosebeau numai în detalii. Inundaţiile şi incendiul de la hotel puteau fi puse în legătură cu moartea mamei sale; celelalte două halucinaţii, căderea de la o mare înălţime şi participanţii la înmormântare îngropaţi într-o alunecare de teren, îi erau inexplicabile; aceasta din urmă era cea mai frecventă, dar şi cea mai înfricoşătoare, deoarece

suferea de claustrofobie.

Nu credea că soţul ei avusese vreo idee de toate acestea. Nu-mi puteam imagina ce tortură fusese să vadă asemenea imagini în faţa ochilor în timp ce se prefăcea a fi în extaz? m-a întrebat. Şi nu eram de acord că o asemenea căsătorie nu ar fi putut dura fără a-i provoca soţului ei un mare rău?

S-a scuzat că nu îmi mărturisise toate acestea mai devreme în cursul analizei noastre, spunând că nu dorise să pară că îşi condamna soţul. Şi a susţinut cu tărie că el nu avea nicio vină Fusese tandru, răbdător şi atent, şi toate mângâierile lui intime care conduceau spre coitul însuşi îi făcuseră plăcere; cel puţin până când conştiinţa faptului că halucinaţiile deveniseră inevitabile o făcuse să se teamă chiar şi de aceste preliminarii. De altfel, spunea ea, lucrul nu era important, căci era sigură că aceste halucinaţii i se iveau numai pentru a o avertiza împotriva unui lucru pe care mi-l spusese deja: că nu trebuia cu niciun preţ să aibă copii. Chiar şi *coitus interruptus* comporta un element de risc.

La Gastein, se resemnase că nu va avea copii şi aceasta fusese cauza pentru care îşi recâştigase sănătatea. Fusese în stare să-şi sublimeze dorinţele şi nevoile; dar în atmosfera fetidă a Vienei, acestea se întorseseră să o bântuie, şi odată cu ele şi simptomele.

Trebuia acum să fiu de acord, a încheiat ea crispată, că fericirea pe care o descrise în jurnal nu s-ar fi putut referi niciodată la propria ei

căsnicie; doar catastrofele erau „autobiografice”. A remarcat şi că, dacă exista cineva care să-i poată fi soţ, atunci acela era avocatul german pe care ea îl numise Vogel. Mi-am exprimat uimirea, iar Frau Anna mi-a răspuns că nu ştia de ce îl zugrăvise în culori atât de negre şi că ar fi dat orice să poată retracta E adevărat, soţul şi familia lui exprimau uneori vederi oarecum antisemite; dar mai puţin frecvent şi cu mai multă moderaţie decât alţii. Asta nu stârnise niciodată vreo neînţelegere între ei, pentru simplul motiv că ea nu considerase necesar să-i comunice acest aspect neimportant al biografiei ei[13]. Era foarte tulburată de caricatura răutăcioasă pe care i-o făcuse unui tânăr cumsecade. A trebuit să o asigur că era un lucru complet de înţeles; fusese constrânsă să-l nedreptăţească, lucru extrem de dureros pentru ea, şi deci acum era furioasă pe el pentru că o făcuse să sufere.

Curând după dezvăluirea problemelor de natură sexuală ale mariajului, am fost în măsură să aduc la lumină o altă amintire neplăcută din trecutul ei. Îi dădusem să studieze istoria unui caz, care fusese de curând publicată[14], iar ea

13 Tatăl Annei îşi renegase total partea de moştenire biologică evreiască, şi în consecinţă ea însăşi nu se simţea deloc evreică. O dată se descrisese pe sine însăşi ca fiind „creştină din centrul Europei“.

14 D in istoria unei nevroze infantile (Omul-lup) (1918). Fără ca Frau Anna să fi avut cunoştinţă de acest caz, existau un număr surprinzător de similitudini în detaliile lor. într-o anumită ocazie chiar ea se întîlnise fără îndoială cu acest pacient anume pe scări, după ce acesta întîrziase mai mult la mine, discutînd unele aspecte ale cazului său.

insistase să discute cu mine despre obsesia lui faţă de *coitus more ferarum* (de obicei cu servitoare şi femei de condiţie socială joasă). Părea să o intereseze excesiv această problemă; şi desigur asta mi-a amintit de un incident către sfârşitul jurnalului ei. În această ordine de idei, i-am sugerat că era surprinzător faptul că o formă de contact sexual nepracticat în mod obişnuit în cercurile bune putuse intra în experienţa ei de viaţă. La acesta, pacienta mea a părut descumpănită, şi a rămas tăcută; dar când şi-a mai revenit a dezvăluit un incident petrecut la St Petersburg şi care îl avea ca erou principal pe A., tatăl copilului ei avortat.

Incidentul era legat de ceea ce ea singură numise mai devreme o amintire deosebit de fericită în relaţia cu el: croaziera făcută la un sfârşit de săptămână în Golful Finic. Relaţia lor data la vremea respectivă de vreo trei luni şi dăduse naştere unei apropieri profund romantice – dar încă „albe”, ca să folosesc termenul prin care o descria Frau Anna. Pe iaht se aflau poate o duzină de tineri. Croaziera începuse destul de armonios. Se distrau minunat amestecând discuţiile serioase cu cantităţi mari de băuturi alcoolice puse la dispoziţie de tatăl lui A., un om bogat. Apoi, în cea de a doua zi, Anna şi prietenul ei ajunseseră să se certe mai serios. Era vorba despre Madame R., care începuse să o invite pe Anna şi pe alţi câţiva elevi acasă la ea, pentru discuţii mai libere şi activităţi culturale mai

deosebite. A. o acuzase pe Anna că-şi vinde sufletul estetismului. Cearta lor fusese exacerbată şi de faptul că el şi prietenii lui începuseră să accepte necesitatea violenţelor politice; iar defunctul soţ al lui Madame R. tocmai fusese ucis de o bombă destinată unui om politic. Anna, care asistase nemijlocit la suferinţa şi singurătatea profesoarei ei, consecinţe ale unor asemenea acţiuni de violenţă, îi spuse lui A. că hotărâse să se retragă din grup.

Intrat într-un adevărat delir de furie împotriva ei, A. se transformase brusc, devenind de nerecunoscut faţă de tânărul de care se îndrăgostise. Încântătoarea vacanţă la bordul iahtului căpătase o înfăţişare sinistră în ochii ei, preschimbată într-un coşmar ca din *Demonii* lui Dostoievski. Prietenul ei îi pârlise părul cu trabucul, şi făcuse şi alte gesturi agresive faţă de ea. Ea îi declarase atunci că încheiase relaţia dintre ei şi se întorsese în cabină unde, după ce plânsese un timp, în cele din urmă adormise. Ceva mai târziu fusese tulburată din somn şi, trezindu-se, asistase la spectacolul înfricoşător şi degradant al lui A., împreună cu o altă tânără femeie, întinşi pe patul de vizavi şi făcând dragoste.[15] Departe de a se simţi ruşinat de propria lui purtare, el îi aruncase Annei tot felul de remarce grosolane şi agresive, şi era limpede că urmărise s-o trezească din somn. Anna nu mai

15 1920.

aşteptase încheierea excursiei ci, fiind încă din copilărie o bună înotătoare, sărise în mare şi ajunsese înot la ţărm.

Spre profunda ei nemulţumire, câteva săptămâni mai târziu, se lăsase convinsă că el se căia şi că o iubea încă. Arunca vina asupra alcoolului pe care-l băuse, a atmosferei atât de încărcate a momentului şi a abstinenţei lor sexuale. Ea l-a reprimit şi a devenit, pentru o scurtă perioadă, amanta lui. Aşa cum avea să se întâmple mai târziu şi cu soţul ei, a început să aibă halucinaţii dureroase. S-a mutat în apartamentul lui. A rămas însărcinată. Apoi a aflat că el pornise într-o călătorie cu trenul spre sudul ţării, însoţit de tânăra de pe iaht. În momentul acela atât de îngrozitor pentru ea, viaţa i-a fost salvată de prietenia cu Madame R., căci Anna începuse să bântuie podurile peste Neva, cu gândul de a pune capăt suferinţei; şi era convinsă că, după ce pierduse copilul, asta ar fi făcut dacă nu s-ar fi mărturisit profesoarei sale şi nu ar fi fost primită cu braţele deschise în casa ei.

Atât de dureroasă fusese pentru pacienta mea experienţa retrăirii întâmplărilor din acea perioadă a vieţii ei, încât aproape că nu am mai avut inima să o întreb de ce, cu câteva luni înainte, îmi vorbise în cuvinte atât de frumoase despre excursia cu iahtul. Când i-am pus totuşi până la urmă această întrebare, a susţinut că făceam o confuzie între două episoade petrecute în două weekend-uri diferite.

Simptomele bolii continuau să fie foarte serioase; dormea prost, pierduse în greutate tot ce câştigase, ajungând iar la regimul autoimpus de portocale şi apă. O dată mi-a spus:

— Susţineţi că boala asta e probabil legată de nişte evenimente timpurii din viaţa mea şi pe care eu le-am uitat Dar

— Evident, în poziţia la care făcusem aluzie.

chiar dacă ar fi aşa, nu puteţi schimba aceste evenimente în niciun fel. Cum vă propuneţi atunci să mă ajutaţi?

Şi i-am răspuns:

— Fără îndoială, soarta va găsi mai uşor decât mine mijloacele să te scape de boală. Dar câştigăm mult dacă vom reuşi să transformăm depresia isterică într-o stare de banală nefericire.

În acest moment, în dezvăluirea dureros de înceată a misterioasei maladii a tinerei mele paciente, am început să fac legătura între tulburările sale şi teoria mea cu privire la instinctul morţii. Ideile încă nedesluşite din eseul numai pe jumătate scris, *Dincolo de principiul* plăcerii, începuseră, aproape pe nesimţite, să capete formă concretă, pe măsură ce meditam la paradoxul tragic dominând destinul lui Frau Anna. Jinduia să satisfacă cerinţele libidoului ei; dar în acelaşi timp exista în ea o tendinţă imperioasă, din partea unor forţe pe care nu le înţelegeam, de a-i otrăvi însăşi sursa plăcerii. Avea, după cum recunoştea singură, un instinct matern neobişnuit de puternic; şi în acelaşi timp exista şi un edict

absolut, impus de o forţă autocratică pe care nu o puteam identifica, împotriva procreării. Îi plăcea hrana; şi totuşi nu voia să mănânce.

Ciudată de asemenea (deşi prea mulţii ani de psihanaliză mă orbiseră parţial faţă de ciudăţenia situaţiei) era nevoia irezistibilă de a retrăi noaptea de furtună în care aflase despre moartea mamei ei într-un hotel incendiat. Am spus că, în anumite momente, expresia feţei ei îmi amintea de chipurile unor victime ale nevrozelor provocate de război. Nu e clar încă de ce aceste victime ale frontului retrăiesc iarăşi şi iarăşi voit în vise evenimentele traumatice originare. Dar este de asemenea adevărat că toată lumea, nu numai nevroticii, dă semnele unui impuls iraţional de a repeta. Am observat de exemplu un joc pe care-l juca cel mai vârstnic dintre nepoţii mei, care continua să îndeplinească, reluându-le mereu de la început, nişte acţiuni care nu aveau decât un înţeles neplăcut pentru el

— Acţiuni legate de absenţa mamei lui. Există de asemenea un model comportamental prin care subiectul se automolestează şi care poate fi urmărit pe parcursul vieţii anumitor persoane, începeam s-o văd pe Frau Anna nu ca pe o femeie despărţită de restul semenilor prin boala ei, ci ca pe o fiinţă în care isteria exacerba şi intensifica o luptă universală între instinctul vieţii şi cel al morţii.

Nu există oare un „demon” al repetiţiei în vieţile noastre, şi nu se naşte el în mod necesar

din faptul că instinctele noastre omeneşti sunt profund conservatoare? Nu s-ar putea oare, aşadar, ca toate fiinţele vii să ducă dorul acelei stări anorganice, acelei condiţii originare din care au ieşit printr-un accident? Altminteri de ce ar mai exista moartea? mă întrebam. Căci moartea nu poate fi considerată drept o necesitate absolută, avându-şi baza însăşi în natura vieţii. Moartea este mai degrabă un expedient Astfel se desfăşura argumentaţia în mintea mea.

Frau Anna se afla pur şi simplu pe linia frontului, s-ar fi putut spune; iar jurnalul ei constituia mesajul cel mai recent, însă populaţia civilă, dacă îi pot denumi astfel pe cei sănătoşi, era la rândul ei mult prea familiarizată cu bătălia constantă între instinctul vieţii (sau libidoul) şi instinctul morţii. Copiii şi armatele construiesc turnuri de piatră doar pentru a le dărâma. Îndrăgostiţii perfect normali ştiu că ceasul victoriei este şi ceasul înfrângerii; aşadar ei împletesc în coroanele funerare ghirlandele victoriei, numind teritoriul pe care l-au ocupat *la petite mort*. Şi nu mai puţin cunosc poeţii obositoarea luptă:

Ach, ich bin des Treibens müde!
Was soll all der Schmerz und Lust?[16]

16 Goethe, *Cântecul de noapte al călătorului*: „Am obosit de toată agitaţia asta! Ce să înţeleg din toată suferinţa şi bucuria aceasta?” Citatul e potrivit, ţinând seama de circumstanţele în care a fost scrisă comunicarea *Frau Anna G*. În 1930 lui Freud i-a fost acordat Premiul Goethe pentru literatură. Răspunsul lui,

În timp ce mă ocupam astfel de aspectele universale ale condiţiei lui Frau Anna, Eros în luptă cu Thanatos, am dat întâmplător peste rădăcina suferinţelor ei personale. Până la punctul acesta nu izbutisem să izolez vreun eveniment anume care ar fi putut constitui cauza declanşării acestei isterii. Durerile de la sân şi din ovar se manifestaseră într-o perioadă când era ocupată şi fericită, repurtând succese în cariera reluată şi anticipând cu nerăbdare prima permisie a soţului ei, convinsă că totul avea să fie bine. Nu găsea niciun episod neplăcut care să fi avut vreo legătură cu boala ei. Se dusese la culcare într-o seară, foarte fericită, după ce îi scrisese soţului ei o scrisoare plină de afecţiune, lăsându-l să înţeleagă că i-ar fi plăcut să rămână însărcinată în cursul acestei permisii. Durerile o treziseră în

---

text magistral prin care-şi exprimă mulţumirile (citit la Frankfurt de Anna Freud), a impresionat Consiliul Municipal până într-atât, încât a fost invitat să scrie un studiu de psihanaliză care să fie publicat într-o ediţie elegantă, cu tiraj limitat, în onoarea atât a centenarului morţii lui Goethe, în 1832, cât şi a celei de a 40-a aniversări a apariţiei *Studiilor despre isterie* de Freud şi Breuer. Freud, acceptând, a propus să scrie despre Frau Anna Comitetul pentru sărbătorirea centenarului a acceptat iniţial dorinţa ca scrierile pacientei să apară ca o anexă la acest studiu, dar a reacţionat cu o previzibilă consternare, când a descoperit natura reală a acestui material. Dincolo de substituirea unor asteriscuri convenţionale în locul cuvintelor indecente, Freud nu a permis niciun fel de cenzurare. Publicarea studiului a fost amânată. Odată cu instalarea la putere a naţional-socialiştilor, tot planul a fost abandonat; şi în 1933 toate scrierile lui Freud au fost arse pe un rug public la Berlin.

aceeaşi noapte.

Într-o zi, a sosit la consultaţie într-o stare de spirit neobişnuit de bună. Mi-a explicat că primise o scrisoare de la vechea ei prietenă din Petersburg, cu splendida veste că ea şi soţul ei supravieţuiseră teferi, deşi în condiţii materiale mult mai proaste, şi fuseseră binecuvântaţi cu un fiu. Chiar dacă acesta avea deja trei ani, ea îi reamintea lui Frau Anna de promisiunea de a fi naşă, dacă se va mai ivi o asemenea fericită împrejurare. Era prima ştire pe care Anna o primea despre prietena ei după aproape patru ani, şi prima pe care o primea direct de la ea de dinainte de război. Era deci uşor de înţeles fericirea ei.

Însă, pe când îşi exprima bucuria la gândul că avea un mic fin, durerile, până atunci doar moderate, i s-au intensificat brusc. Erau acum atât de mari, încât m-a rugat să-i îngădui să plece acasă Nu eram dispus să o las să plece fără a fi încercat să descopăr cauza acestei neaşteptate înrăutăţiri, şi am întrebat-o dacă nu cumva era geloasă pe fericirea lui Madame R. Sărmana tânără plângea de durere, negând însă cu vehemenţă asemenea simţăminte urâte.

— N-ar fi deloc surprinzător şi nici discreditabil, Frau Anna, am spus. În fond, dacă dumneata nu ţi-ai fi părăsit soţul, ai fi putut fără îndoială dumneata însăţi să fii într-o asemenea fericită situaţie.

A continuat, plângând, să nege orice gelozie, dar mi-a mărturisit adevărul, fără să-şi dea seama, prin gestul de a-şi pipăi iar crucifixul. Consideram că sosise momentul potrivit să-i spun, în sfârşit, ce „dar providenţial” fusese uneori pentru mine acest crucifix; dar chiar înainte să-i fi putut explica de ce, a început să îmi povestească, deodată animată, că îşi amintea cu mai multe amănunte cum începuseră durerile.

Înainte de a se întoarce acasă să-şi scrie scrisoarea de fiecare seară către soţul ei, luase liniştită cina cu mătuşa, după un concert de după-amiază. Îşi amintea cum chiar în acea zi primise ultima oară ştiri despre Madame R. Ştirile îi parveniseră printr-un noroc. Soţul ei îi scria că tocmai discutase cu un ofiţer venit din capitala Rusiei; şi, într-un moment mai relaxat găsiseră un fir de coincidenţe vagi care le lega laolaltă vieţile. Ofiţerul o cunoştea pe prietena Annei şi povestise despre ea că era sănătoasă şi (din câte ştia el) aştepta un copil. Frau Anna comentase această ştire incitantă cu mătuşa ei. Să fi fost adevărat? Nu era oare primejdios să faci un copil la vârstă aceasta înaintată? Ce dar de botez să-i trimită când aveau să-i îngăduie împrejurările? Mătuşa îi sugerase un crucifix, iar Anna se declarase de acord. Asta era tot ce-şi amintea din conversaţie. Se întorsese acasă, scrisese o epistolă plină de iubire şi încântare, şi se trezise în cursul nopţii bolnavă.

Tânăra femeie, căreia îi mai trecuseră

durerile în elanul povestirii, îşi mângâia iarăşi crucifixul în timp ce-mi vorbea; i-am explicat ce semnificaţie aveau pentru mine aceste gesturi involuntare. Explicaţia mea i-a readus dureri mari, dar i-a trezit şi o mulţime de amintiri despre acea seară, dezlegând nodul isteriei. Nu mai e nevoie să spun că aceasta nu s-a petrecut fără mari tulburări din partea ei şi multe încercări de dezvăluire a mecanismelor ei de apărare din partea mea. Pe scurt, povestirea ei era următoarea:

Se simţise şi tulburată şi încântată de ştirile de la St. Petersburg. Mi-a mărturisit că aceasta pornea de la faptul că îşi dădea seama că, dacă i-ar fi îngăduit soţului ei consumarea reală a actului sexual, ea însăşi ar fi putut foarte bine să fie însărcinată acum. Însă înlăturase acest gând neplăcut, abordând problema darului de botez. Mătuşa se întâmplase să menţioneze că acest crucifix îi fusese dăruit la naştere şi că îl purtase zi şi noapte încă de la prima comuniune. Spunând aceasta, îşi pipăise cu mândrie cruciuliţa de argint. Cât de tocită era, remarcase ea

— Spre deosebire de cea a Annei; pentru simplul motiv, adăugase ea, că marna Annei şi-o smulsese pe a ei de la gât în ziua nunţii şi nu o mai purtase niciodată. Fusese un gest de mânie împotriva ostilităţii părinţilor. Într-adevăr, începând din acea zi încetase să mai urmeze obiceiurile religioase. Crucifixul îi rămăsese neatins în caseta de bijuterii, până când ajunsese

în cele din urmă la Anna.

Mătuşa făcuse apoi o remarcă oarecum lipsită de tact cu privire la caracterul surorii ei ca fiind egoist şi frivol; apoi, căindu-se repede, începuse să o laude şi să vorbească veselă despre acele vremuri îndepărtate. Rareori i se întâmpla să vorbească despre trecut, căci subiectul era dureros; Frau Anna se bucura că avea prilejul să povestească despre mama pe care abia dacă o cunoscuse. Mătuşa îşi amintea de frumuseţea surorii ei; şi de a ei chiar, în acele zile dinainte de a fi ajuns bătrână şi oloagă, căci, fireşte, semănau atât de bine. Scosese albumul de fotografii ca să dovedească; şi îşi amintea surâzând că cei din jur obişnuiau să spună că le puteai deosebi una de la alta doar coborându-ţi privirea spre pieptul lor, ca să vezi care din ele îşi purta cruciuliţa! Privind pozele celor două frumoase tinere, Anna surâdea şi ea, şi parcă îşi aducea aminte că auzise spunându-se aşa ceva. Apoi o amintire cu totul uitată îi săgetase prin minte: incidentul din pavilionul de vară. Dar felul în care şi-l amintise atunci – şi îl relata acum – se deosebea într-o anumită privinţă de versiunea pe care o auzisem înainte.

Copila era plictisită şi apăsată de căldură, supărată pe mama atât de preocupată de pictura ei. Toţi ceilalţi se făcuseră nevăzuţi după masa de prânz. Anna se hotărî să se întoarcă la atmosfera mai răcoroasă a casei şi s-o mai sâcâie pe doică o vreme. Uitase că era jumătatea de zi liberă a

doicii, astfel că se mulţumi să bea puţină limonadă şi să se joace singură cu păpuşile în camera copiilor. Se mai răcori parcă puţin când ieşi iarăşi afară. Plecă într-o călătorie de explorare printre copaci şi ajunse la scena din pavilionul de vară Fu şocată să dea cu ochii de pieptul şi umerii dezgoliţi ai mătuşii sale şi se trase îndărăt printre tufişuri. Se îndreptă spre plajă, să-i ceară mamei să-i explice de ce mătuşa şi unchiul se comportau atât de straniu; dar acum mama era aţipită pe o stâncă. Ştia că era o regulă strictă să nu-i deranjeze pe cei mari atunci când se odihneau, astfel că Anna se întoarse în casă şi se jucă mai departe cu păpuşile. În sinea ei era de fapt mai mulţumită că mama adormise acolo pe ţărm – pentru că, fireşte, ea ştia bine că nu mama ei era aceea care dormea acolo. Pe lângă sutele de semne tainice prin care un copil îşi recunoaşte mama, era cu neputinţă să nu recunoşti rochia cu guler înalt a mătuşii şi licărirea argintului pe piept, în contrast cu goliciunea şocantă a femeii din pavilionul de vară.

Dar atunci, ce făceau mama şi veselul ei unchi împreună în pavilionul de vară? Era aici ceva mult prea profund tulburător şi deconcertant, şi copila uită totul în joc; Anna adultă, atunci când imaginea aceasta îi fulgerase iarăşi prin minte împreună cu toate nuanţele cunoaşterii mature, presupusese imediat tot ce putea fi mai rău; şi constatase că îi era cu neputinţă să suporte asemenea cunoaştere.

Simţământul fragil al propriei valori fusese susţinut de icoana purităţii şi bunătăţii mamei ei. O singură pată şi imaginea avea să se sfărâme, sfărâmând-o şi pe ea. Acum, îmbrăţişarea acelei unice după-amiezi devenise a incestului în nenumărate pavilioane de vară din nenumărate veri. Nu mai purta crucifixul, pentru că nu mai merita să-l poarte; astfel i se înşirau neştiute gândurile, chiar şi în timp ce continua să asculte reminiscenţele mătuşii. Apoi, instantaneu, alt gând – nici ea, Anna, nu merita să poarte crucifix; şi ea trebuia să şi-l smulgă de la gât!

Dar din ce motiv? Nu cunoştea niciunul. Ea îşi îndeplinea îndatoririle religioase şi ducea o viaţă fără reproş. Aproape prea fără reproş! într-un sens, nu era oare geloasă pe mama ei? Rea

Relatarea mătuşii privind gestul atât de impulsiv al surorii ei avusese un efect dureros asupra pacientei mele, care avea să revină deseori asupra ei.

poate să fi fost într-adevăr; dar cât de mare trebuie să fi fost plăcerea ca să dorească să zboare în braţele lui la cel mai mărunt prilej, oricare ar fi fost riscul? Fireşte, la el trebuie să se fi dus de fiecare dată când o lăsase pe Anna singură cu doica şi revenise după atâtea zile. Trebuie să fi fost ceva care mi-a lipsit, îşi spunea ea; căci eu nu mă pot închipui călătorind astfel, sute de mile – îndurând asemenea torturi! Ce se petrece cu mine? E limpede că otrava aceea curge încă în venele mele, dar în cu totul altă direcţie. Şi

eu nu pot nici măcar să-mi împart povara cu vreo altă fiinţă, aşa cum putea s-o facă mama Eu sunt complet singură. Dintr-odată adevărul despre ea însăşi, pe care această tânără femeie nu şi-l recunoscuse până atunci, o arse zvâcnind ca un fulger sfâşiind întunericul; şi eu aş alerga acum sute de mile – chiar în clipa asta, dacă ar fi cu putinţă – ca să-mi văd prietena! Dar acum ea poartă copilul lui. Sunt mai singură decât oricând!

Totul era acum limpede. Îi ascultasem povestirea agitată cu o certitudine tot mai pregnantă că ştiu cum se va sfârşi; nu era câtuşi de puţin în dezacord cu anumite suspiciuni pe care le avusesem dinainte. Însă limpezirea situaţiei a avut un efect zdrobitor asupra sărmanei femei. A început să se zbată, ţipând, când am rezumat sec situaţia în cuvintele:

— Deci dumneata nu ai vrut un copil, ai vrut copilul lui Madame R. – dacă Natura ar fi făcut cu putinţă aşa ceva s-a plâns de cele mai cumplite dureri şi a făcut un efort disperat să respingă explicaţia: nu era adevărat, o împinsesem eu aici, cu vorbele mele, ea era incapabilă de asemenea simţăminte, nu şi-ar fi putut ierta niciodată aşa ceva, voise să spună doar că prietena ei va fi acum şi mai puţin dispusă să simpatizeze cu groaza ei nefirească de a rămâne însărcinată. I-am prezentat fapte incontestabile. Nu era semnificativ faptul că suferise de halucinaţii devastatoare în timpul singurei activităţi sexuale pe care i-o îngăduie conştiinţa? Că singurele ei relaţii

durabile şi rodnice fuseseră acelea cu femeile? Că avea încă puternice instincte materne, şi totuşi, când ajungea la împlinirea lor, era covârşită de repulsie în faţa acelei legături casnice permanente pe care ar fi atras-o după sine maternitatea? Că jurnalul ei comunica o imagine cu mult mai vie a personalităţii lui

Madame R. (sub trăsăturile lui „Madame Cottin”) decât aceea a tânărului bărbat? în comparaţie cu Madame Cottin, nu rămânea el un cifru?

Dar sărmana tânără încă refuza să accepte. O vreme, simptomele au rămas la fel de dureroase. Gradul de suferinţă şi intensitatea luptei nu au slăbit până când nu i-am oferit cele două argumente prin care urmăream să o consolez – că nu suntem răspunzători de simţămintele noastre; şi că purtarea ei, faptul că ea se îmbolnăvise în aceste împrejurări, era o dovadă suficientă a caracterului ei moral. Căci fiecare dar îşi are preţul lui, iar preţul eliberării de sub apăsarea unei cunoaşteri de netolerat fusese isteria. La vremea când se întorsese acasă în seara aceea, îşi îngropase atât de total conştiinţa propriei homosexualităţi, încât fusese în măsură să-i scrie o epistolă neobişnuit de pătimaşă soţului ei. Câteva ore mai târziu se iviseră durerile. Meduza respinsă îşi primise răsplata. Însă aceasta meritase plătită; căci alternativă ar fi fost şi mai rea.

După ce i-am explicat toate acestea,

rezistenţa ei a slăbit, fără a dispărea vreodată cu totul. Mai curând s-ar fi putut spune că a acceptat şi a respins totodată explicaţia propusă, în nerăbdarea ei de a îndrepta discuţia noastră spre descoperirea mai puţin ameninţătoare a comportamentului mamei sale. Uşurarea de a fi dezvăluit mecanismul acelei amintiri din copilărie era aproape palpabilă; şi pe măsură ce continuam să o explorăm, am ajuns la o îmbunătăţire treptată a stării ei.

Nu mă puteam împiedica să nu admir modul economic în care mintea ei făcuse inofensivă această amintire, printr-o simplă tăietură, ca şi cu un foarfece, care nu lăsase în urmă nimic mai vizibil decât o tandră îmbrăţişare maritală. Dar încă nu eram sigur ce anume văzuse. Dacă ascundea o descoperire cu mult mai devastatoare, dacă nu fusese ceva mai mult decât frumoasa ei mamă şi unchiul ei îmbrăţişându-se, mai mult sau mai puţin în văzul oricui s-ar fi întâmplat să treacă pe acolo, totul putea fi relativ nevinovat A fost de acord că era adevărat - în teorie; era totuşi convinsă că mama şi unchiul ei comiteau un adulter, şi că ea înţelesese asta cumva, chiar atunci, la vârsta de patru sau cinci ani. Mi-a adus, ca dovadă a vinovăţiei lor, tulburarea şi indulgenţa sporită a mamei, care precedau vizitele cumnatului. Îşi amintea de depresiunile mamei ei toamna şi iarna, de drumurile la Moscova, şi de darurile bogate pe care le aducea la revenirea acasă – ca şi cum ar fi vrut să-şi mântuie

conştiinţa Nu credea că mama ei se ducea în realitate la Moscova, ci mai degrabă în vreun loc mai convenabil între Odesa şi Viena – probabil Budapesta – pentru a se întâlni cu cumnatul ei. (Ca profesor de limbi străine, el avea fără îndoială numeroase conferinţe la care participa…) îşi amintea de tăcerea jenantă, atât înainte cât şi după ce mama ei fusese adusă acasă pentru înmormântare; refuzul de a mai vorbi despre moartă, atunci sau mai târziu; faptul că mătuşa ei nu venise la înmormântare, nu-i mai vizitase niciodată acasă, şi acum aproape că nu mai vorbea deloc despre acea epocă din viaţa ei. Când am argumentat că existau explicaţii la fel de bune, şi încă şi mai probabile, pentru toate acestea, s-a înfuriat, aproape ca şi cum ar fi avut nevoie să stabilească vinovăţia mamei. Şi-a amintit, cu o bruscheţe care dădea naştere la bănuieli, că marinarii care o insultaseră la vârsta de cincisprezece ani făcuseră remarci obscene cu privire la mama ei, spunând că toată lumea ştia că pierise împreună cu un amant la Budapesta. Folosiseră un cuvânt murdar ca să sugereze că trupurile lor carbonizate nu se mai lăsaseră desprinse unul din celălalt.

Susţinea acum fireşte că unchiul nu murise în urma unui atac de inimă la Viena la câteva luni după moartea mamei ei, ci în acelaşi incendiu la hotel. Tatăl şi mătuşa ei fabricaseră laolaltă povestea aceasta pentru a preveni bârfele; dar, aşa cum se întâmplă de obicei în asemenea istorii,

toată lumea din Odesa ştia probabil ce se întâmplase, cu excepţia Annei şi a fratelui ei. Când am întrebat-o dacă n-ar fi trebuit să o abordeze pe mătuşa ei vorbindu-i de aceste bănuieli, mi-a spus că nu voia să redeschidă nişte răni vechi. Am insistat totuşi să o facă, sau chiar să consulte colecţiile de ziare vechi; căci eram sigur că imaginaţia îi scăpase de sub control. Situaţia ei se îmbunătăţise atât de mult, încât acum a început să facă singură plimbări prin oraş. Şi într-o zi a dat buzna la mine în cabinet cu o expresie triumfătoare. Mi-a fluturat prin faţă două fotografii. Una, cam întunecată şi mototolită, era a mormântului unchiului ei. Îl descoperise doar după multe căutări, pentru că mătuşa ei nu-l vizita. Mormântul era năpădit de iarbă, cum se vedea din fotografie. Spre surprinderea mea, datele morţii pe cele două pietre tumulare, aproape şterse de vreme dar încă lizibile, erau aceleaşi. A trebuit să recunosc că eram impresionat şi că dovezile, aşa cum se prezentau, înclinau spre versiunea ei asupra evenimentelor. Mi-a surâs, savurându-şi triumful.[17]

E timpul să rezumăm acum ce ştim despre

17 Visul ei pare să fi pregătit calea spre dezvăluirea acestei traume. A coborît din tren într-un loc numit „Budapesta“ deşi e „total mort“. Bărbatul din tren o avertizează că familia T. din Moscova nu o va putea găzdui, şi că va trebui să înnopteze complet dezbrăcată, în pavilionul de vară. Părerea lui Frau Anna în privinţa asta, în perioada ei de reacţie contrară, fusese că ar fi fost foarte greu de crezut că mama ei ar fi stat la un hotel dacă ar fi ajuns la Moscova; era aproape sigură că ar fi locuit la familia T., rudele atît de ospitaliere.

cazul acestei nefericite tinere. Circumstanţele din anii copilăriei reuşiseră să o încarce cu o grea povară de vinovăţie. Orice fată, când atinge faza oedipală, începe să nutrească impulsuri distructive faţă de mama ei. Anna nu constituia o excepţie. Dorea ca mama ei să fie „moartă”, şi – ca şi când ar fi atins o lampă magică – mama ei *devenise* moartă. Datorită şarpelui (penisul unchiului) din paradisul ei, Annei îi rămăsese câmp liber şi putea face ceea ce îşi doreşte orice fetiţă, adică să îi nască un copil tatălui ei. Însă în loc să îi aducă fericirea, moartea mamei îi adusese suferinţe sufleteşti uriaşe. Învăţase că moartea înseamnă să zaci pentru veşnicie în pământul îngheţat şi nu doar să lipseşti ceva mai mult de acasă. Iar matricidul nu-i fusese răsplătit cu dragostea tatălui; dimpotrivă, el devenise şi mai rece şi mai îndepărtat; în mod evident, o pedepsea pentru teribila crimă. Anna îşi provocase singură expulzarea din paradis.

Susţinută încă de afecţiunea surogatelor de mamă, doicile şi guvernantele ei, fusese pedepsită – şi de data asta de către bărbaţi – atunci când gloata de marinari o agresaseră şi o înspăimântaseră. Învăţase de la ei că poate mama îşi meritase moartea, căci fusese o femeie rea la vremea aceea, asprimea tatălui faţă de ea o făcuse să-şi idealizeze intens mama; remarcile marinarilor îi fuseseră insuportabile şi trebuiau îngropate în inconştientul ei, laolaltă cu amintirile despre incidentul din pavilionul de vară. La

vremea aceea apăruseră simptomele pierderii respiraţiei şi astmului – poate o reprezentare simbolică a sufocării într-un incendiu. În acelaşi timp, tatăl îi dovedise o dată pentru totdeauna că bunăstarea ei îl lăsa rece, şi ea şi-l alungase din inimă, hotărându-se să-şi facă o viaţă nouă, despărţită de el.

În capitală, avusese nenorocul să se ataşeze de un iubit nevrednic de ea, un bărbat cu un temperament sadic şi oarecum morbid. Dar era de aşteptat ca ea să-şi aleagă un iubit de felul acesta, căci la vârsta de şaptesprezece ani tiparul de natură impulsivă al relaţiilor ei fusese deja stabilit. Era de aşteptat ca actul sexual cu A. să se transforme într-un eşec; şi de asemenea ca ea să lege o prietenie cu o femeie şi să fie „salvată” de aceasta, deşi nu înainte de a fi suferit noi traume. Acasă la Madame R. Îşi recâştigase stima faţă de sine; afecţiunea maternă a văduvei fusese absorbită în modelul idealizat al dragostei materne – adevărata primă iubire. Simţăminte de natură homosexuală se năşteau în ea, deşi nu şi le putea recunoaşte faţă de ea însăşi, şi cu atât mai puţin faţă de Madame R. Din fericire, reuşise să învingă şocul căsătoriei prietenei, căci reintrase în viaţa ei mătuşa, o femeie ale cărei sentimente materne fuseseră zăgăzuite şi care era de fapt imaginea nefiresc de asemănătoare a mamei ei. Apare tentaţia de a vedea în descoperirea de către Anna a talentului ei muzical la vremea aceea, mai ales, o „înflorire” spontană născută din simţul

restabilit al propriei sale valori.

Împinsă de dorinţa de a-şi dovedi sieşi că era capabilă de o relaţie normală, îşi găsise un soţ. Uşor de prevăzut, fusese un alt dezastru, dar ea nu acceptase să-şi recunoască eşecul. Trebuie să fi fost de fapt uşurată în taină atunci când izbucnirea războiului îi despărţise. Totuşi, fusese nevoie de o boală mintală gravă pentru ca ea să facă pasul de a pune capăt căsniciei, dând (pentru sine însăşi şi pentru alţii) drept justificare faptul că nu ar fi fost în stare să facă faţă naşterii copiilor.

Unele ştiri despre Madame R. Şi o remarcă în trecere a mătuşii ei amenințaseră să distrugă tot ceea ce construise cu atâta trudă. Mariajul ei fusese o ipocrizie; şi muzica era, cel puţin în parte, o sublimare a adevăratelor ei dorinţe. Ideea incompatibilă trebuia reprimată cu orice preţ; iar preţul fusese isteria. Simptomele erau, ca întotdeauna în cazul inconştientului, adecvate: durerile la sân şi în ovar, din cauza urii inconştiente faţă de feminitatea ei deformată; anorexia de natură nervoasă: o fatală ură faţă de sine însăşi, dorinţa de a dispărea de pe faţa pământului. De asemenea, pierderea respiraţiei şi sufocările care o bântuiseră la pubertate reapăruseră, ca o consecinţă a faptului că întrezărise adevăratele împrejurări ale morţii mamei ei. Rămânea nesigur de ce anume durerile îi atacau partea stângă a corpului. O isterie se leagă nu rareori de o slăbiciune în constituţia

corporală, cu condiţia să rimeze cu simbolismul primar; şi ar fi putut exista o sensibilitate în sânul şi ovarul stâng al pacientei, care să devină manifestă mai târziu în viaţa ei. Pe de altă parte, această fixare pe stânga putea să fi provenit dintr-o amintire niciodată scoasă la suprafaţă. Nicio analiză nu e vreodată completă; isteriile au mai multe rădăcini decât un copac. Astfel, într-o fază relativ târzie a analizei, pacienta a început să manifeste o uşoară fobie faţă de impulsul de a se privi în oglindă, susţinând că actul îi provoca palpitaţii de natură nervoasă. Această fobie, din fericire de scurtă durată, nu a fost niciodată explicată în mod satisfăcător.

Analiza în cazul lui Frau Anna a fost mai puţin completă decât celelalte. Întrucât era acum practic restabilită, era dornică să-şi reia cariera muzicală. S-au iscat unele neînţelegeri, pe care într-un fel eram bucuros să le constat, căci însemnau că îşi recâştiga independenţa. Cele mai multe dintre ele priveau felul în care apreciam ataşamentul ei faţă de Madame R.; era încă prea puţin dispusă, în anumite momente, să recunoască deschis că acest ataşament avea o componentă homosexuală. Amândoi am ajuns la concluzia că discuţiile noastre trebuiau întrerupte şi ne-am despărţit în termeni amicali.

I-am spus că o consideram vindecată de orice afecţiune, în afară de însăşi viaţa ei, ca să spun aşa. Nu m-a contrazis. A plecat, ducând cu ea perspective rezonabile de a supravieţui, într-o

existenţă care avea să rămână pentru totdeauna dificilă până la un punct, şi poate adesea singuratică. La sfârşit, era în măsură să spună că înţelegea de ce mama ei ar fi putut dori afecţiune şi noutate după ce primele trăiri extatice ale căsătoriei se uzaseră. Acceptarea aceasta a trecutului pe care nu-l mai putea schimba datora mult atmosferei senine de la Gastein şi faptului că după aceea îşi scrisese „jurnalul”: un exemplu interesant al felului în care inconştientul pregătise psihicul pentru eventuala descărcare în conştient a ideilor refulate.

I-am comparat jurnalul cu scena unei opere – dar o scenă prezentând o mare deosebire. Şi anume faptul că în această dramă a ei personajele sunt interşanjabile. Astfel, tânărul este din când în când (sau chiar în acelaşi timp) tatăl Annei, fratele, unchiul[18], iubitul ei A., şi chiar neînsemnatul, tânăr din trenul de la Odesa Anna însăşi este (în anumite momente) cântăreaţa de operă; dar este şi prostituata cu un singur sân, palida, firava invalidă cu uterul extirpat, amanta îngropată în mormântul comun. Uneori „vocile” sunt distincte, dar cel mai adesea ele se contopesc, se pierd una în alta: „spiritul hotelului alb era împotriva egoismului”. Cu un ajutor moderat din partea medicului, jurnalul Annei o

18 în cea mai mare parte, unchiul este bucătarui-şef; pornind de la şapca de căpitan de vas pe care o purta în glumă, de la faptul că îşi spunea „şef“, numindu-1 pe tatăl ei „căpitan“, şi pînă la pofta de mîncaFe imensă, care îi rămăsese în amintire.

îndrumase spre sănătatea psihologică, prin acceptarea individualităţii tainice a mamei ei. Există un simbol al croitoresei de corsete pe care pacienta nu l-a menţionat: ipocrizia Mama ei nu era aşa cum apărea, nici pe departe atât de strictă – cu ea însăşi. Ea era Meduza, şi în acelaşi timp Ceres. Când părea în cel mai înalt grad iubitoare faţă de copilul ei, era poate cu mintea în altă parte. Însă adânc sub nivelul conştient, pacienta învăţa să-i ierte mamei caracterul supus greşelii, şi prin aceasta (şi mai profund) propriul ei caracter.[19]

Mă înşelasem deci atunci când presupusesem că personajele centrale fuseseră „un bărbat, o femeie; o femeie, un bărbat”[20]. În ciuda oricăror aparenţe contrare, rolul bărbatului, al tatălui, în teatrul intim al pacientei mele, era unul de subordonare, şi eram puşi în faţa a doua „eroine” – pacienta şi mama ei. Documentul lui Frau Anna exprima dorinţa ei nostalgică de a se întoarce spre adăpostul siguranţei, hotelul alb de la origine – toţi am stat acolo – pântecele matern.[21]

---

19 Accentul neobişnuit pus de Freud pe rolul mamei pacientei sale poate fi explicat în parte prin moartea recentă a propriei lui mame, la 12 septembrie 1930. Din scrisoarea sa către Jones: „Importanţa ei pentru mine nu poate fi îndeajuns subliniată... Fără suferinţă, fără jale, lucru poate explicabil prin împrejurări, prin vîrstă ei înaintată şi eliberarea de compătimirea faţă de neajutorarea ei. Cu o senzaţie de uşurare pe care cred că o pot înţelege. Mie nu-mi era îngăduit să mor cîtă vreme trăia ea, dar acum pot să mor. Intr-un fel, valorile vieţii s-au schimbat considerabil la nivelurile mai profunde“.

20 Gottfried von Strassburg, Tristan.

21 Manucrisul din 1931 continuă din acest punct cu un nou paragraf.

Cam un an mai târziu am întâlnit-o iarăşi pe Frau Anna, cu totul întâmplător. Printr-o coincidenţă plăcută, întâlnirea a avut loc la Bad Gastein, unde eram în vacanţă cu altcineva din familia mea. Ieşisem la plimbare, când am văzut un chip familiar. A reieşit că Anna cânta în orchestra unei mici companii aflate în turneu şi am fost încântat să constat că arăta bine; de fapt, era mai curând corpolentă decât firavă. Părea bucuroasă să mă vadă, şi şi-a exprimat speranţa că vom asista la concertul din seara aceea. Era în drum spre repetiţie. Opera pe care urmau să o cânte era o compoziţie modernă destul de obscură, şi m-am grăbit să mă declar neştiutor în ale muzicii moderne – adăugând că aş fi venit în mod sigur dacă ar fi cântat *Don Giovanni*! Aluzia aceasta vicleană şi-a făcut efectul, iar ea mi-a surâs. Am întrebat-o dacă era familiarizată cu limba operei (a cărei partitură o avea în mână) şi mi-a răspuns că da, adăugase şi ceha repertoriului ei. Persoana care mă însoţea şi-a exprimat admiraţia pentru faptul că Anna stăpânea atâtea limbi străine, iar Frau Anna a răspuns cu un surâs

---

„Mi s-a părut adecvat acest prilej ca să prezint un caz în care raţiunea şi imaginaţia pot fi văzute ca parteneri în căutarea adevărului, aşa cum se manifestau în mintea geniului pe care îl omagiem Dezordonat şi sentimental cum este jurnalul lui Frau Anna, eu cred că Goethe însuşi ar fi văzut în el mai multă puritate decît vulgaritate; şi că nu ar fi fost surprins să afle că pe tărîmul libidoului, nivelul cel mai sublim şi cel mai jos sînt strîns legate, şi într-un fel depind unul de altul: «Din Cer, de partea cealaltă a lumii către Iad». Fie ca poezia şi psihanaliza să continue multă vreme să ilumineze din perspectivele lor diferite chipul omenesc în întreaga lui nobleţe şi suferinţă.“

trist, în cuvinte destinate mai curând mie, că şi ea se întreba uneori de unde moştenise acest dar. Era poate inevitabil ca ea să se întrebe dacă nu cumva răceala tatălui faţă de ea, după moartea mamei, nu provenea dintr-o bănuială că nu era copilul lui.

Frau Anna mi-a spus că simptomele continuaseră să îi apară din timp în timp, dar nu atât de grave încât să îi ameninţe cariera Totuşi se temea că faptul că îşi începuse cariera atât de târziu şi întreruperea atât de lungă o vor împiedica să mai ajungă la performanţe. Mă bucur să spun că am mai auzit despre ea în decursul anilor, ca despre o interpretă plină de talent, urmându-şi o carieră încununată de succese la Viena, şi continuând să locuiască împreună cu mătuşa ei.

STAŢIUNEA BALNEARĂ 1

În primăvara anului 1929, doamna Elizabeth Erdman călătorea cu trenul între Viena şi Milano. Îşi îngăduise luxul unui loc la clasa întâi, pentru a fi sigură că nu avea să se simtă prea obosită la sfârşitul călătoriei; şi o mare parte din drum rămăsese singură în compartiment, admirând peisajele, citind din când în când dintr-o revistă, sau închizând ochii şi repetând, cu voce scăzută, rolul pe care urma să-l cânte. Trenul era aproape gol şi ea se găsi apoi tot singură în vagonul restaurant, mare şi plăcut, când se duse să-şi ia masa de prânz. Atenţiile unui număr atât de mare de chelneri o făceau să se simtă stingherită, şi îşi înghiţi repede mâncarea şi se întoarse în compartimentul ei.

Trenul se opri într-un mic sat din Tirol – gara se reducea aproape doar la un singur peron – şi doamna Erdman crezu la început că în tren se afla vreun demnitar oarecare, căci peronul era plin de lume. Apoi însă, spre neplăcerea ei, constată că era vorba de pasageri, încărcaţi cu rucsacuri şi geamantane şi care năvăleau spre tren. Erau mult prea numeroşi ca să încapă în vagoanele de clasa a doua; se răspândiră şi la prima clasă. Cinci bărbaţi şi femei încărcaţi cu rucsacuri îşi forţară intrarea în compartimentul ei, iar ea se grăbi să-şi ridice lucrurile în plasă. Erau acum oameni şi pe coridor, rezemându-se de ferestre şi de uşă. După agitaţia aşezării pe locuri, rucsacurile şi schiurile

fură îndesate în plasa de deasupra capului doamnei Erdman şi ea se trezi înghesuită într-un colţ de corpolenţa tovarăşilor ei de drum. Aveau atâtea haine pe ei, încât păreau – chiar şi cei trei bărbaţi – însărcinaţi; vorbeau tare şi râdeau cu acea camaraderie grosolană a oamenilor care au petrecut o vacanţă împreună şi care deci, pentru moment, îl privesc pe orice străin de grupul lor ca pe un intrus. Doamna Erdman începu să simtă urmele uşoare ale unei claustrofobii, în mijlocul unui asemenea vârtej; acesta era cuvântul şi imaginea care îi veniră în minte. Se ridică scuzându-se şi, păşind peste picioarele lor întinse, îşi făcu drum spre uşă.

De asemenea, spre ghinionul ei, simţi exact în clipa aceea nevoia de a merge la toaletă. Dar când privi pe coridor în ambele sensuri, îi deveni limpede că ar fi trebuit să ducă o luptă înfricoşătoare ca să treacă prin aglomerarea de oameni, din care mulţi stăteau cocoţaţi pe geamantanele sau rucsacurile lor. Un tânăr, aflat la câţiva metri de ea pe coridor, îi remarcă expresia îngrijorată şi îi făcu semn politicos că ar fi putut trece pe acolo, însă ea clătină din cap cu un surâs crispat, ca şi când i-ar fi spus

— *Nu merită osteneala*, *pot să aştept*! – şi el îi răspunse la surâs, interpretându-i mesajul, amuzat de situaţie. Doamna Erdman văzu că el se afla într-un mic „luminiş” în faţa unei ferestre deschise şi îşi croi drum cu coatele într-acolo ca să se poată opri lângă el. Scoase capul prin fereastră şi

respiră cu nesaţ aerul curat de afară.

Mult mai uşurată, se rezemă apoi de uşa de sticlă a unui compartiment. Tânărul o întrebă dacă ar fi deranjat-o fumul şi, când ea îi spuse că nu, îi oferi o ţigară din tabachera lui. Ea refuză, după care el remarcă în treacăt că observase că multe femei fumau în zilele noastre; şi oare nu fusese niciodată tentată să încerce şi ea? Da, spuse ea, fumase cu plăcere în tinereţe, dar renunţase de teamă că i-ar fi dăunat vocii. Imediat regretă că spusese asta, căci o asemenea remarcă avea să atragă întrebări pline de curiozitate, iar răspunsurile ei l-ar fi putut face să-şi închipuie că făcea paradă de talentul său. Întrebările aşteptate se făcură auzite şi ea recunoscu că cra cântăreaţă, profesionistă ca să spunem aşa; era în drum spre Milano, unde urma să cânte la operă. Şi da, era vorba de un rol important

Tânărul fu impresionat îi privi cercetător faţa obişnuită, oarecum marcată de vârstă – dar cu ochi şi buze expresive – ca să încerce să-şi amintească dacă îi văzuse fotografia în ziare. Se pricepea prea puţin la muzică, spuse el, fiind student la geologie la Universitate, însă toată lumea auzise de Scala din Milano. Ea trebuie să fi fost una dintre „dive”. Femeia râse – devenind aproape atrăgătoare în clipa aceasta – şi clătină din cap cu vigoare.

— Deloc, mi-e teamă! spuse ea. Înlocuiesc doar pe cineva. Poate că ai auzit de Serebriakova? (Tânărul clătină din cap.) Da, *ea* e o mare

cântăreaţă. Ea cânta rolul acesta, dar a căzut pe scară şi şi-a fracturat braţul. Dublura nu s-a dovedit la înălţime, astfel că direcţia a fost pusă în încurcătură. Opera se cântă în ruseşte, ştiţi, şi nu sunt multe soprane care să cânte în limba rusă şi care să nu fie angajate pe multe luni înainte. Eu am fost singura la care s-au putut gândi!

Scoase un fel de chicotit şi ridurile din colţurile ochilor i se adânciră scurt. Se simţea încântată de propria ei modestie, care era reală, şi fericită să se simtă atât de liberă de orice iluzii grandomane.

Tânărul de alături scoase câteva sunete ca să-şi exprime neîncrederea, iar ea întări.

— E adevărat! E singurul motiv pentru care am obţinut rolul. Dar asta nu mă supără. Ştiu că am avut noroc. Eu n-am să ajung o cântăreaţă mai bună vreodată – am aproape patruzeci de ani. Va însemna că am cântat la Scala într-un rol bun. Va fi ceva de care să-mi aduc aminte!

Şi ridică amuzată din umeri.

Îndreptă conversaţia spre tânărul din faţa ei. Îşi dădea examenele de absolvire în vara aceea, spuse, şi apoi spera să obţină un post de profesor la Roma şi să se căsătorească acolo cu prietena sa. Făcea acum acest drum ca să se întâlnească cu ea, după o binemeritată săptămână de odihnă, cu ascensiuni şi schi în munţi, dormind sub cerul liber. Se simţea înviorat. Îi puse întrebări cu privire la această experienţă interesantă, dar îl găsi spre dezamăgirea ei împiedicat în exprimarea

aspectelor spirituale ale alpinismului. Marea sa ambiţie, spuse el, era să escaladeze Jungfrau. Doamna Erdman găsi această remarcă mai curând amuzantă, nu-şi dădea seama de ce, dar îşi ascunse zâmbetul, aprobându-l serioasă din cap în timp ce el îi descria cât de greu avea să fie.

După lacurile strălucitoare şi văile rodnice ale Tirolului, trenul intră cu zgomot într-un tunel, descurajând conversaţia. Călătoria prin întunericul muntelui fu îndeajuns de lungă ca să-i convingă pe amândoi că nu aveau nimic în comun şi că nu avea rost să stea mai departe de vorbă; astfel că, ieşind la lumină, rămaseră tăcuţi până când doamna Erdman spuse că va porni în expediţia aceea primejdioasă pentru ca să se spele pe mâini. La întoarcere, se strecură prin înghesuială pe lângă tânărul interlocutor, schimbând cu el doar o formulă de despărţire şi urări de noroc. Se aşeză în locul ei strâmt şi începu să privească spre, mai degrabă decât prin, fereastră, pentru că o ploaie torenţială începuse să şiroiască pe geam.

Din fericire, la gara următoare, dincolo de graniţa italiană, se mai adăugară nişte vagoane; şi când controlorul trecu prin vagonul lor scoţându-i pe pasagerii de clasa a doua de pe locurile de clasa întâi, doamna Erdman scoase un suspin de uşurare şi îşi reluă postura comodă. Se gândi că ar fi făcut mai bine să revadă încă o dată partitura rolului ei – avea tot timpul; dar prima strofă, cea cu ţăranii care se întorc de la câmp, îi stârni o

dispoziţie visătoare, şi se întrerupse. Când trenul ajunse la periferia Milanului se simţea emoţionată, şi trebui să se lupte iarăşi cu respiraţia, dintr-odată scurtă. Se ridică în faţa oglinzii ca să se pieptene şi să-şi refacă rujul de buze. Se temea că interlocutorii ei de acum aveau să o găsească prea bătrână ca să mai joace rolul unei fete tinere. Îşi imagina cum aveau să li se alungească feţele dând ochii cu ea.

Dar dacă grupul celor veniţi să o întâmpine avu asemenea simţăminte cu adevărat, şi le ascunse bine. Un bărbat înalt, încovoiat, cu un început de chelie, făcu un pas spre ea înclinându-se, prezentându-se drept signor Fontini, directorul artistic. Soţia lui, o femeie scundă, durdulie, pretenţios îmbrăcată, îi schiţă o reverenţă; şi doamna Erdman strânse patru sau cinci mâini, prea precipitată ca să mai înregistreze numele. Apoi fu orbită de bliţurile fotografilor şi condusă, pe jumătate pe sus, de signor Fontini şi de ceilalţi, printr-o forfotă de reporteri care-i azvârleau întrebări cu carnetele de notiţe pregătite. În confuzia şi agitaţia sosirii, îşi uitase un geamantan în tren, şi unul din oamenii directorului trebui să fugă să i-l aducă. În sfârşit reuşiră să iasă din gară şi – cu o umbrelă ţinută deschisă deasupra ei ca să o apere de ploaie –, fu poftită într-o limuzină care pomi fără întârziere. La hotel, în inima oraşului, o aştepta un alt comitet de recepţie şi un buchet de flori îi fu împins literalmente cu forţa în braţe. Însă signor Fontini, cu grijă ca vedeta sa

principală suplimentară să nu fie prea obosită, îi deschise drumul spre lift şi o escortă personal până în apartamentul ei de la etajul al treilea. Un paj al hotelului şi un hamal îi urmau cu bagajele. Signor Fontini îi sărută mâna, spunându-i că acum trebuia să se odihnească vreo două ceasuri şi că avea să vină să o conducă la masa de seară, pe la opt şi jumătate. Rămasă singură în apartamentul de lux, se prăbuşi pe o canapea. Salonul aerisit, încăpător, era cuvenit pentru o regină. Peste tot erau vaze cu flori. Se dezbrăcă, umplu cada; şi, întinsă în apa fierbinte, extraordinar de răsfăţată şi la adăpost, începu să se teamă că realizările ei artistice nu aveau să justifice asemenea bunăvoinţă.

După ce se găti pentru cină, se aşeză la masa de scris cu vederea spre strada aglomerată şi îi scrise o ilustrată mătuşii ei, la Viena. „Dragă tanti, scrise, plouă tare, afară cu ploaie, şi cu flori în apartamentul meu. Da, apartament! Sunt copleşită de sensibilitatea lor faţă de propria mea importanţă. Nu mă gândesc numai la flori. N-am să fiu în stare să fac faţă dineului, şi cu atât mai puţin repetiţiei de mâine – sau mai ales spectacolului propriu-zis! Am să cad pe scară şi am să-mi rup un picior. Cu dragoste, Lisa”.

Şi iat-o, la masa care gemea de flori, argintărie şi cristaluri, ea însăşi, marea Serebriakova, zveltă, frumoasă şi elegantă, în ciuda faptului că-şi ţinea braţul într-o eşarfă. Una dintre marile soprane ale lumii, şi încă abia cu

puţin trecută de treizeci de ani. Avusese bilet să se întoarcă în Uniunea Sovietică ieri, dar se hotărâse să rămână ca să-i ureze succes succesoarei ei. Lisa fu copleşită de atâta bunătate din partea unei mari artiste. Doamna Serebriakova afirmă chiar că era o admiratoare ferventă a vocii doamnei Erdman; o auzise o dată la Viena cântând *La Traviata*. Fusese la primul ei turneu în străinătate, când ea însăşi era încă o necunoscută.

Bunătatea şi buna ei dispoziţie o ajutară pe Lisa să se simtă imediat în largul ei. Artista povestea în chip foarte nostim cum căzuse pe treptele Operei şi cum încercase să-şi cânte mai departe rolul.

— Mi-am dat seama că nu era posibil, spuse ea sec, când publicul a început să hohotească.

Nu o „înghiţiseră" pe tânăra eroină romantică aşa cum o vedeau pe Tatiana, cu braţul în eşarfă pe tot parcursul spectacolului, mai ales că acţiunea se întindea pe parcursul mai multor ani. Complimentând-o pe Serebriakova pentru curajul ei, unul din criticii mai de seamă îşi exprimase îngrijorarea faţă de nivelul chirurgiei din Rusia ţaristă.

— Aşa că am încercat-o pe dublură, spuse signor Fontini cu un suspin, desfăcându-şi braţele cu un gest dezolat. Oribilă. După trei seri ajunseserăm să cântăm cu sala goală. Dar nu vom mai avea problema aceasta mâine seară, pot să vă promit. Se manifestă un interes imens faţă de venirea dumneavoastră.

Insistă atât de mult asupra acestui punct, încât s-ar fi putut crede că Serebriakova însăşi fusese în mare măsură o soluţie de compromis; comitetul de selecţie o dorise cu adevărat pe doamna Erdman toată vremea. Lisa lua toate aceste complimente cu dramul cuvenit de sare şi cu un surâs; dar începuse să simtă, oricât ar fi fost de ciudat, că ar fi putut cânta rolul Tatianei la fel de bine ca şi Serebriakova încetase de asemenea să-şi mai facă griji în ce priveşte vârstă; căci al patrulea membru al grupului de meseni, un bariton rus până atunci cunoscut ei doar ca un nume respectat, se dovedi a fi mai în vârstă decât şi-l închipuise. Victor Berenstein, care îl interpreta pe Oneghin, avea părul complet alb şi era desigur cu mult peste cincizeci de ani. Înclinat spre corpolenţă şi palid la ten, el o privea prin ochelarii cu ramă de baga, cântărind-o cu toată amabilitatea pe noua sa parteneră. Lisa îl observa şi ea, gândindu-se că era un noroc că ea era doar un mediu pentru muzica lui Ceaikovski şi cuvintele lui Puşkin, căci în viaţa reală nu se putea concepe pe sine însăşi îndrăgostindu-se de bărbatul acesta, oricât de prietenos şi încântător. Lucrul cel mai atrăgător la persoana lui

— În afară de voce firește – erau mâinile. Erau mai zvelte decât restul trupului, într-un anume fel; masculine, dar tandre şi expresive. Degetele lui subţiri tăiau până şi friptura din farfurie cu tandreţe şi expresivitate.

Ca şi Serebriakova, îşi exprimă profunda

admiraţie faţă de vocea ei şi îşi mărturisi bucuria că putuse să preia rolul, deşi fusese anunţată atât de târziu. O auzise cântând Schubert pe un disc vechi. Dar cum Lisa nu înregistrase niciodată vreun disc, şi îi şi spuse asta, el roşi tot de confuzie şi de jenă, devenind intens preocupat de o bucată mai groasă de friptură.

Atât el cât şi Serebriakova (Victor şi Vera cum insistau să le spună) cântau la Opera din Kiev; şi Lisa întoarse repede conversaţia spre acel oraş atât de frumos, unde de fapt se născuse şi ea. Interesul faţă de acest detaliu, care nu fusese inclus în notiţa ei biografică, îi permise lui Victor să-şi redobândească degajarea. Plecase din acel oraş când nu avea decât un an, explică Lisa, astfel că nu avea niciun fel de amintire despre el, decât din vreo două vizite scurte în timpul unor vacanţe. Îi plăcuse ceea ce văzuse. Cei doi comeseni ruşi se întreceau în a-şi exprima entuziasmul faţă de oraşul lor. Fireşte, condiţiile fuseseră de adevărat coşmar până nu demult; dar, treptat, lucrurile se îmbunătăţeau. Prezenţa lor la Milano era un indiciu că se făceau progrese; singurele drumuri în străinătate înainte fuseseră în grupuri şi ansambluri riguros controlate.

— Nu te simţi niciodată ispitită să te întorci? întrebă Vera. Nu ţi-e dor de casă?

Lisa clătină din cap.

— Eu nici măcar nu sunt sigură unde e casa mea M-am născut în Ucraina, dar mama era poloneză. Am chiar şi o urmă de sânge ţigănesc în

mine, mi s-a spus! Am trăit ia Viena timp de aproape douăzeci de ani. Aşa că spuneţi-mi dumneavoastră care e patria mea!

Înclinară din cap a înţelegere, spunând că ar fi fost aproape la fel de greu şi pentru ei să răspundă la o asemenea întrebare. Vera era din Leningrad şi Victor din Georgia, şi amândoi erau, firește, evrei.

— Prin rasă, nu religie, adăugă Vera repede.

În mod evident gândindu-se că signor Fontini s-ar fi putut simţi exclus din conversaţia dintre ei, ea îl întrebă unde anume se simţea *el* acasă.

— La Şcala, spuse el.

Toată lumea izbucni în râs, iar Victor propuse un toast pentru patria natală a gazdei lor, splendida La Scala.

De atunci începând, se râse mult la masa lor. Vera avea un umor sec şi Lisa se surprinse, pe sine şi pe ei, arătându-se în forma ei cea mai spirituală. Scânteind de vinul spumos şi de excitaţia nervoasă, îi cuceri cu totul prin anecdotele ei absurde

— Dar adevărate. Victor Berenstein avu deodată o criză de tuse teribilă când, în mijlocul uneia din poveştile doamnei Erdman, se înecă cu vinul.

Serebriakova îl avertiză să nu mai bea aşa de mult, căci avea să cânte la repetiţia de dimineaţă şi nu avea nevoie de o mahmureală.

— E în stare să se îmbete şi cu lapte, îi explică ea Lisei, în vreme ce el însuşi protesta

spunând că astea sunt prostii – nu se îmbătase niciodată în viaţa lui.

Vera îşi dădu ochii peste cap.

— Ai dreptate! oftă el, împingând la o parte paharul cu vin încă plin; şi Serebriakaova îl bătu uşor peste mână, aprobatoare.

El îi răspunse luându-i mâna într-a lui şi mângâindu-i-o. Se priveau adânc în ochi şi zâmbeau plini de afecţiune. Lisa ajunsese deja la concluzia că între ei doi exista o relaţie intimă. La început se gândise că nu era mai mult decât o prietenie, camaraderia născută din faptul că lucraseră împreună în acelaşi teatru mai mulţi ani, şi erau acum împreună într-o ţară străină. Nu era desigur surprinzător că atunci când căutau în discuţia lor pe ruseşte un cuvânt sau o frază italiană, foloseau între ei formulele intime ale persoanei a doua singular. Dar pe măsură ce trecea timpul şi Victor se ameţea puţin, ea îşi dădea seama că aceştia doi erau îndrăgostiţi unul de altul. Era uşor surprinsă că Serebriakova, cu faţa ei de un oval atât de pur, cu ochii verzi, oblici, cu părul lung şi blond (la fel de argintiu ca şi numele ei), îşi găsise să se îndrăgostească de un bărbat cu atât de mult mai în vârstă decât ea şi atât de neprezentabil. Gusturile erau într-adevăr greu de înţeles. Descoperirea o descumpănise, şi nu ştia nici ea singură de ce. Nu era desigur vorba de o reacţie puritană din partea ei, deşi ştia că Serebriakova era măritată, iar Berenstein dădea toate semnele că şi el ar fi fost însurat. Poate că

era mai curând caracterul acesta făţiş al comportării lor. De exemplu, după ce îi spuseseră noapte bună lui signor Fontini şi urcaseră în liftul hotelului, Vera închisese ochii şi îşi rezemase capul de umărul lui Victor Berenstein; şi doar eşarfa care-i imobiliza atât de stângaci braţul o împiedica să încerce un contact şi mai apropiat El îşi petrecuse braţul pe după talia ei şi îi mângâia părul. Când se opriră la etajul al doilea, urându-i Lisei noapte bună, o ţinea încă astfel îmbrăţişată.

Lisa se simţi singură şi deprimată regăsindu-se în apartamentul ei tăcut, înconjurată de florile lipsite parcă de orice rost îşi mai descoperi un rid pe faţă, pe când se pregătea de culcare. Dormi puţin şi coborâse deja la micul dejun înainte ca personalul sălii de mese să-şi fi început serviciul. Îşi termina ultima ceaşcă de cafea când intrară Victor şi Vera – împreună.

Când sosi ca s-o conducă pe Lisa la Operă, signor Fontini arătă spre grămada de geamantane şi cutii de pălării care aşteptau în hol. „Sunt ale divei, spuse el, vedeţi şi dumneavoastră că îi place să călătorească simplu!” Urma să plece cu trenul de amiază, imediat după repetiţia la care o rugase pe Lisa să-i îngăduie să fie şi ea de faţă. Cu pieptul palpitându-i de emoţie, Lisa surâse la această remarcă sarcastică, apoi ieşiră afară în lumina soarelui cald de primăvară şi fură zoriţi să urce în limuzina care să-i ducă cei câţiva metri până la Operă. Uitase replicile de început ale Tatianei şi trebui să deschidă partitura ca să se liniştească.

În cabină erau alte flori. Fu împinsă repede în cabina de probă, unde îşi petrecu următoarea oră fiind ajustată ca să încapă în rochiile Verei – căci aşa i se părea. Era prea ameţită de statutul de star, cu care nu era obişnuită, pentru ca să mai poată scoate un singur cuvânt, şi se lăsa doar târâtă şi împinsă, ca o regină într-un stup. Rochiile acelea splendide trebuiau scurtate şi lărgite pe alocuri. Apoi fu împinsă spre cabina de machiaj, să-şi lase ridurile netezite până apărea epiderma proaspătă a unei fete tinere, în timp ce croitoresele făceau ultimele ajustări la costume. I se turnă cafea pe gât; fu înghesuită şi încheiată în rochie. Ceilalţi nu erau deloc mulţumiţi de părul ei lung şi fără strălucire, şi în care începuseră să se vadă şuviţe cărunte. Nu erau deloc încântaţi. Până seara aveau să-i găsească o perucă. Doamnele din echipa de machiore plescăiră din limbă şi la tenul ei uleios, pentru că începuse deja să transpire, încurcată, mărturisi că avea tenul într-adevăr gras şi tendinţa să asude, mai ales când era agitată.

Pe urmă se trezi pe scenă. Fu aplaudată de membrii orchestrei, ai corului, de tehnicienii prezenţi şi de câteva persoane din sală (Serebriakova printre ele). Lensky, un tânăr italian, frumos de-a dreptul, mereu codamnat să piardă în duelul cu Oneghin, îi sărută mâna; la fel făcu şi bătrânul ei soţ din ultimul act, prinţul, un român bărbos, între două vârste. Signor Fontini i-l prezentă de asemenea pe dirijor, un bărbat cu talie de viespe, cu o reputaţie de energie nesecată

şi strălucire mereu gata să izbucnească şi care o intimida pe Lisa. Trecut de şaizeci de ani, acest om părea să spună prin manierele adoptate parcă pentru ea: „De ce m-aţi mai împovărat şi cu nişte ologi şi nişte băbătii? „într-o germană împiedicată (recurgând la această limbă din motive doar de el ştiute), el îi împărtăşi precipitat câteva sfaturi tehnice. Se duse să-i strângă mâna şi concertmaestrului. Oneghin îi surâse larg. Ea făcu semn din cap că era gata să înceapă. Toată lumea, cu excepţia interpretelor rolurilor surorii ei şi Doamnei Larina ieşiră în grabă de pe scenă. Dirijorul îşi ridică bagheta.

Şi mai târziu, când – bătu cu bagheta în pupitru ca să atragă atenţia asupra unei greşeli, nu avu cuvinte de critică decât la adresa suflătorilor. Lisei îi murmură un scurt compliment; şi Serebriakova, din staluri, îi adresase semnul prin care îşi exprima aprecierea, ridicându-şi degetele mari în aer. Repetiţia continuă bine. În interpretarea ei apăreau câteva defecte evidente, dar de obicei şi le corecta imediat ce i se atrăgea atenţia asupra lor. Era evident de asemenea că mai avea multe de învăţat despre felul în care trebuia să îşi potrivească mişcările pe scenă şi gesturile cu cele ale celorlalţi interpreţi.

— Asta o vei face foarte repede, îi spuse Victor la sfârşitul repetiţiei de dimineaţă. Oricine poate să vadă că eşti o actriţă înnăscută. Te mişti ca o balerină. Fireşte, aproape că ai şi fost balerină! Se vede. Şi lucrul cel mai important este

că… poţi să cânţi! Slavă Domnului că ai putut să vii!

Şi Vera se grăbi să urce pe scenă şi o îmbrăţişă exuberantă cu braţul bun.

— *Chudno*! îi spuse. Absolut magnific!

Mărturisi că îi dăduseră lacrimile în timpul scenei scrisorii.

— Parcă am auzit-o pentru prima dată!

Laudele ei generoase o emoţionară pe Lisa atât de tare, încât nici nu mai fu în stare să-i mulţumească. Nu-şi revenise cu totul încă după acel moment, aproape de sfârşit, când ei însăşi îi dăduseră lacrimile. Era clipa când trebuia să-i spună lui Oneghin, cuprins de remuşcări, că ea încă îl mai iubea, dar că răspunsul lui venise prea târziu; nu-şi mai putea trăda jurământul de căsătorie. La cuvintele „Fericirea era atât de posibilă, atât de aproape” îşi adusese aminte de lin student din Petersburg pe care îl iubise cu tot sufletul ei plin de ardoare, aşa cum Tatiana îl iubise pe Oneghin. Şi, asemenea lui Oneghin, tânărul acela îi respinsese iubirea, darul ei generos, şi îşi înăbuşise propriile impulsuri nobile de dragul unui vis, al unei iluzii de libertate. În timp ce cânta, Lisa fusese copleşită de aceste amintiri cu care nu mai era obişnuită. O clipă ameninţaseră să-i covârşească vocea. Se simţea furioasă pe sine însăşi. Voiai desigur să faci publicul să plângă, dar cântăreţul trebuia să rămână rece şi cu ochii limpezi.

Totuşi, se simţi iarăşi fericită simţind că

trecuse acest mare hop cu un succes rezonabil. Dirijorul înclină din cap mulţumit; signor Fontini spuse „Bravo!”, deşi cu o expresie lugubră; şi Monsieur Moreau, concert-maestrul, îşi lovi lemnul viorii cu arcuşul, ca să-şi arate aprobarea Mai mulţi membri ai orchestrei bătură scurt din palme, apoi cu toţii se risipiră să bea un pahar. Avea să mai fie o repetiţie după-amiază. Vera şi Victor o invitară să meargă împreună cu ei la *trattoria* lor favorită pe o stradă dosnică, unde erau serviţi repede şi mâncarea era bună şi ieftină. Vera spuse că nu avea intenţia să plece cu trenul de amiază; acum că o auzise pe Lisa cântând, nici cu caii sălbatici nu s-ar mai fi dat smulsă din Milano până după spectacolul de diseară. Victor era în mod evident entuziasmat de schimbarea planurilor ei; în faţa maşiniştilor o strânse în braţe şi o sărută apăsat pe buze.

La masa frugală de prânz, Lisa le ceru sfaturi, iar ei îi făcură câteva sugestii pe care le găsi foarte bune; chiar se întrebă cum de nu se gândise şi singură la asemenea soluţii.

În toiul acestei discuţii vesele şi creatoare, fură tulburaţi de apariţia la masa lor a unui băieţel slab, zdrenţăros. Îşi întindea mâna cerşind bani. Faţa îi era devastată de cine ştie ce boală urâtă. Dar înainte ca ospătarii să fi apucat să-l gonească, Lisa insistă să-i dăruiască tot mărunţişul pe care-l avea la ea Dintre toate suferinţele, cel mai greu îndura suferinţele copiilor. Noii ei prieteni erau întru totul de acord cu ea, şi cu tristeţe; iar Victor

spuse că asta era ceea ce putea îndreptăţi speranţele în Uniunea Sovietică.

— Nu se pot face toate peste noapte şi mai există încă inegalităţi monstruoase. Dar am pornit în sfârşit în direcţia cea bună.

Vera îl aprobă; şi Lisa asculta, impresionată de entuziasmul lor cumpănit. Continuară să vorbească, despre muzică şi politică – dar mai ales despre muzică – până se făcu timpul să se întoarcă pentru repetiţia de după-amiază. Vera se scuză spunând că se ducea la hotel să se odihnească. Între Oneghin şi fosta Tatiana urmă o scurtă scenă de dragoste, care o puse într-o oarecare încurcătură pe Lisa, care se întoarse spre stradă.

Când se ridică apoi cortina pentru spectacolul ei de început, constată că îi pierise orice emoţie; şi niciun fel de sentimente personale nu mai interveniră când cântă „Fericirea era atât de posibilă, atât de aproape”. În schimb, constată că răspundea tot mai instinctiv şi mai plăcut la vocea dramatică şi gesturile lui Berenstein. Îşi făcură plecăciunile finale în faţa unor aplauze calde, chiar dacă nu furtunoase. În culise, toată lumea se grăbi să-i iasă în întâmpinare să o felicite; dar lauda pe care o preţui cel mai mult fu un gest tăcut din partea lui Oneghin, care îşi uni degetul gros şi arătătorul în cerc, ca pentru a-i spune: „Am izbândit. Are să fie grozav”. Ea îi lăudă cu toată sinceritatea interpretarea. La repetiţii nu fusese pe de-a-ntregul sigură cât de mult avea să-i placă vocea lui, dar la spectacolul propriu-zis o

copleşise. Sigur, glasul lui era acum în perioada mai curând tomnatică, după cum fără îndoială ştia şi el, dar panta aceasta dureroasă a declinului fizic părea doar să adauge bogăţiei sale spirituale. El îi întrerupse laudele, ridicând din umeri cu un gest de nemulţumire.

— S-a dus, spuse el. Nu mai ajung la notele de sus. Acesta e cântecul meu de lebădă.

Dar Serebriakova, strângându-l de braţ, spuse:

— Prostii.

Aplecându-se spre ea, îi şopti la ureche:

— Am aranjat o mică petrecere în apartamentul nostru. În cinstea primei tale seri şi a ultimei pentru Vera. Vino, te rog.

Apartamentul *nostru*! Caracterul acesta aproape neruşinat de direct o năuci. Ea prefera ca asemenea legături să fie învăluite în oarecare discreţie. Acceptă cu mulţumiri, începând să simtă (cu trei ceasuri prea târziu, ca să spunem aşa) tensiunea intensă a împrejurării. Avea să fie bine să se destindă cu o băutură oarecare. Astfel că, după ce se schimbară de costume, se îngrămădiră în limuzine şi fură transportaţi înapoi la hotel.

Apartamentul „lor” de la etajul al doilea se dovedi a fi şi mai spaţios şi mai elegant încă, şi acoperit cu mai multe flori, decât al ei. Repede, camerele se umplură şi deveniră neîncăpătoare; aerul era dens de fum de ţigară şi de zumzetul vocilor; chelnerii forfoteau peste tot cu tăvi cu pahare de vin.

După ce băură câteva pahare, Lisa îi mărturisi lui Victor câte griji îşi făcuse temându-se că ar fi fost prea bătrână pentru rol. El izbucni în hohote de râs; şi îi spuse că ultima lui Tatiana, la Kiev, trebuise să fie adusă pe scenă într-un scaun cu rotile! Dar el era, sigur, cel mai bătrân Oneghin înregistrat vreodată!

— Dumneata ai exact vârstă nimerită. În fond, câţi ani ai? Treizeci şi cinci, treizeci şi şase! Bine, dar la treizeci şi nouă de ani nu eşti nici măcar în floarea vârstei, nici pe departe, şi ai putea trece uşor drept o fetişcană de optsprezece ani! Da, da, vorbesc serios! Dar un bărbat cu părul alb de cincizeci şi şapte, făcând pe un tinerel de douăzeci şi opt – asta chiar înseamnă să încerci să întinzi prea mult coarda! E bine că italienii sunt crescuţi să creadă în miracole!

Şi hohoti iarăşi de un râs nestăpânit.

Vera apăru lângă ei, iar Lisa îi povesti şi ei gluma.

— Dar tu eşti doar un pui de primăvară, abia ieşit din găoace, Lisa, scumpa mea! spuse Vera Zău, să ştii că vocea ta e acum cu mult mai bună decât atunci când te-am ascultat la Viena – şi de atunci încă m-am îndrăgostit de ea *Trebuie* să vii la Kiev, nu-i aşa, Victor? Am să-i vorbesc directorului nostru despre tine cum ajung acasă. Fireşte, el te cunoaşte deja după reputaţie şi sunt sigură că are să fie încântat să cânţi pentru el. Trebuie să stai la noi, sigur că putem găsi loc pentru tine, chiar dacă… – ochii ei verzi dănţuiau –

o să am un copil! Da, dar e încă secret. Numai tu şi cu Victor ştiţi, aşa că te rog nu mai spune nimănui. De asta mă întorc acasă – ca să mă odihnesc – deşi mă despart atât de greu de Victor. Să ai grijă de el, o să ai, nu? Suntem amândoi foarte fericiţi. Aproape că-mi pare bine că mi-am rupt braţul; deşi – surâsul i se posomorî o clipă – ar fi putut fi ceva serios. Vezi, oricum n-aş fi fost în stare să duc până la capăt tot stagiunea! Mă gândeam că are să-mi pară rău să trebuiască să renunţ la cariera mea o vreme, dar acum constat că nu-mi pare rău deloc. N-am fost mai fericită în viaţa mea! Aşa că eu o să am un bebeluş atunci când ai să vii tu!

Bucuria ei o molipsi şi pe Lisa; iar Victor râdea şi el prosteşte. Problema morală nu era treaba ei, îşi spuse Lisa; ştia doar că fuseseră buni şi generoşi cu ea, şi că îi iubea foarte mult, în adevăratul înţeles al cuvântului, pe amândoi. Îi strânse tare mâinile Verei şi-i spuse că era fericită pentru ea şi că ar fi fost minunat să vină să le facă o vizită, chiar dacă n-ar fi putut să cânte la Operă Dar ei erau siguri că în privinţa asta nu avea să fie absolut nicio problemă; avea să fie primită cu braţele deschise. Lisa fu apoi răpită de signor Fontini ca să le fie prezentată unor doamne foarte bogate, binefăcătoare ale Operei - bătrâne doamne ale căror oase foşneau ca nişte frunze uscate şi care se revărsară asupra ei într-un mod aproape jenant. Se simţi uşurată când directorul ceru puţină linişte. Treptat murmurul glasurilor se

stinse şi el începu un discurs destul de confuz de bun venit în cinstea splendidei doamne Erdman şi de despărţire plină de regrete, adresat miraculoasei Serebriakova. Se ridicară paharele, se închinară toasturile şi dirijorul cu talia de viespe ceru un cântec de rămas bun din partea divei. Cererea fu sprijinită cu aclamaţii, care deveniră şi mai zgomotoase când Serebriakova rezistă încercărilor de a o trage spre pianul unde Delorenzi, dirijorul, se aşezase deja nerăbdător. (Pianul, unul mare, de concert, făcea parte din mobilierul apartamentului; şi Lisa avea unul.)

În sfârşit, frumoasa vedetă a Operei – albul eşarfei contrastând aproape elegant cu negrul simplu al rochiei ei de mătase – le îngădui să o escorteze prin cameră, surâzând prin înghesuială prietenilor şi admiratorilor; şi schimbă câteva cuvinte cu Delorenzi. Acesta începu arpegiile senine, familiare ale preambulului la *An die Musik* de Schubert; apoi soprana îşi luă zborul. Nu o lăsară să scape cu doar un singur cântec scurt, astfel că ea le mai oferi – căci Victor scosese la iveală o partitură cam hărtănită pentru Delorenzi – o impresionantă baladă ucraineană Lanţurile repetitive şi totuşi nesfârşit variate ale melodiei, fiecare frază sunând limpede, pură, ca un pahar de cristal, încărcate de dorul apărător de patria atât de bogată, arunca o adevărată vrajă asupra ascultătorilor. Ai fi putut jura, atunci când ultima din multele fraze ale cântecului se stinse, că glasul ei continua să răsune în bătăile inimilor tuturor.

Cu toţii erau prea profund emoţionaţi ca să mai aplaude. Dirijorul se ridică de pe scaun, se înălţă în vârful picioarelor – era un bărbat foarte scund – şi o sărută pe amândoi obrajii.

Lisa suferea. Îi venise foarte greu să rămână în această încăpere în timp ce cântase Vera, covârşită de o sufocare care-i tăiase, cu adevărat dureros, respiraţia. I se părea că avea să moară. Nu avea nimic de a face cu faptul că îl auzise pe un membru al orchestrei spunând, persoanei de alături după ce se încheiase piesa de Schubert: „Acum asta zic şi eu o voce adevărată”. Nu era geloasă; ştia că nu se va putea compara niciodată cu vocea aceasta, care se ridicase până la cât ar fi putut nădăjdui cineva să se apropie vreodată de perfecţiunea muzicală, până în pragul paradisului, şi poate chiar şi mai departe. Nu numai că o respecta cu un fel de evlavie pe Serebriakova, o plăcea la culme – poate chiar se îndrăgostise de ea, în decursul unei singure zile.

În parte, desigur, era efectul zăpuşelii, al fumului, zgomotului şi înghesuielii provocate de aglomerarea atâtor trupuri. Dar mai mult decât atât, era ceva care pornea de la clipa când Vera anunţase că avea să aibă un copil; căci începuse să-şi piardă respiraţia în timp ce Vera îşi dezvăluia extatică secretul. Dintr-un motiv oarecare, pe care nu-l înţelegea, lucrul acesta o tulburase foarte tare. Acum, îndată ce Vera încheie melodia aceea populară, Lisa se îndreptă spre ea şi, cu vocea întretăiată, îi mulţumi pentru interpretarea ei

minunată şi pentru toată petrecerea aceasta, dar acum trebuia să meargă la culcare, căci fumul începea să o jeneze şi să-i tulbure vocea.

— Nu vrei să aştepţi ziarele? o întrebă Vera dezamăgită.

În siguranţă în propriul ei apartament, urmărită doar de zvonul nelămurit al conversaţiei urcând din covorul de sub picioarele ei, Lisa deschise o fereastră şi inspiră cu nesaţ aerul rece al nopţii. Începea să-şi revină. Am ajuns oare o fată bătrână acrită, fără să-mi fi dat seama până acum? se întrebă, începând să se dezbrace. Dormi foarte prost iarăşi, zvârcolindu-se şi trezindu-se mereu. Adormi doar când zorii începuseră să licărească printre draperiile de la ferestre şi visă că era în picioare la marginea unei râpe adânci, pline cu nenumărate sicrie. Chiar la picioarele ei o vedea pe Vera, cu trupul ei zvelt şi drept arătându-se dezgolit sub capacul de sticlă. Plângând acolo după ea, ea însăşi oprită într-un şir lung de oamenii care plângeau, auzi deodată un huruit deasupra capului şi îşi dădu seama că se producea o alunecare de teren care avea să se prăbuşească peste ea şi s-o îngroape. Dar înainte să se întâmple asta, fu trezită de telefon. Era Vera – care voia să ştie dacă se simţea bine, pentru că i se păruse că avea respiraţia cam întretăiată şi neliniştită. Lisa o lămuri acum că o trezise dintr-un vis urât şi că îi era recunoscătoare pentru asta

— Bine, uită acum de visul ăsta urât – uite, tocmai ni s-au trimis ziarele în cameră. Cronicile

sunt excelente! Pe cuvânt! De altfel, le meriţi cu adevărat. Coborâm îndată să ne luăm micul dejun – trenul meu pleacă într-un ceas. Grăbeşte-te şi vino cu noi. Aducem noi ziarele. Victor vrea să-ţi spună bună dimineaţa

Şi, după o pauză, Lisa auzi vocea profundă a lui Victor rezonând într-un „Bună dimineaţa”, apoi închiseră. Mult mai înviorată, ea sări din pat, alergă spre camera de baie şi se îmbrăcă repede. Ajunse jos în sala de mese aproape înaintea prietenilor ei. Ei îi oferiră ziarele, deschise la rubrica de critică muzicală. Dar înainte să înceapă să citească, Vera îşi lăsă mâna peste a ei şi spuse:

— Ţine minte că toţi criticii sunt nişte cinici. Crede-mă, astea sunt cronici bune, mai bune decât am avut eu – nu-i aşa, Victor?

Victor aprobă din cap după o scurtă ezitare. Lisei nu să i părură deloc bune. „Trebuie să recunoaştem din păcate că o Serebriakova cu un singur braţ e mai bună decât o Erdman cu amândouă”, scria unul din criticii muzicali. Celălalt spunea că vocea ei era „aspră şi provincială” şi că de fapt cântase mai mult cu emoţie decât cu sensibilitate. Erau, pe de altă parte, fireşte, şi unele calificative mai de natură să echilibreze tonul: „competentă”, „încercări brave”, „scena scrisorii Tatianei jucată şi cântată emoţionant”, „potenţial expresiv”.

— Crede-mă, asta e o laudă foarte înaltă din partea criticilor din Milano, insistă Vera, luând iar mâna Lisei şi strângându-i-o tare ca s-o convingă;

căci vedeau amândoi că era necăjită.

Însă nu criticile o necăjeau. La drept vorbind, nu erau deloc proaste. Fusese avertizată în ce-i priveşte pe criticii milanezi şi ştia că exista un element de adevăr în cuvintele liniştitoare ale Verei. Nu, pur şi simplu avusese un şoc, iar asta o făcuse să se înfurie foarte serios pe ea însăşi pentru propria sa prostie. Unul dintre critici spusese: „Acordul muzical şi dramatic cu totul deosebit al echipei Serebriakova-Berenstein datorează desigur mult îndelungii lor cariere la Opera din Kiev şi de asemenea – asta se înţelege de la sine – faptului că sunt soţ şi soţie”. Lisa îşi amintea acum că întâlnise numele lui Victor foarte recent într-un articol despre Serebriakova Serebriakova era, fireşte, doar numele ei de artistă. Totul era acum limpede şi evident De ce se pripise să tragă o concluzie aberantă? Scria limpede, constată mai târziu, în programul care-i fusese înmânat de signor Fontini la sosire; dar, fără să ştie cum, ochii îi trecuseră pe deasupra înghiţindu-şi în grabă cafeaua, Vera sări în picioare şi se aplecă să o îmbrăţişeze şi să o sărute pe Lisa. Pe când soţul ei o învăluia într-o capă roşie şi i-o încheia la gât, ea îi spuse Lisei că aştepta să o vadă la Kiev, anul viitor.

— Nu mai veni să mă conduci. Termină-ţi micul dejun. Şi noroc! Ţinem legătura!

În prima ei zi liberă se duse la liturghie la catedrală, dar clădirea uriaşă o oprimă, şi hotărî să nu mai meargă acolo. Era prea

instituţionalizată. Prefera să se afle într-o minoritate, mai la margine; îi era mult mai uşor să creadă în Dumnezeu astfel. Şi la Viena erau mult prea mulţi catolici; însă şi aşa, biserica nu era atât de neîncetat prezentă cum era aici. Ea însăşi nu putea crede în ceva atât de universal acceptabil şi atât de infailibil sigur. Până şi *Cina cea de taină* a lui Leonardo, pe care se duse să o vadă într-o mănăstire apropiată, o izbi ca un suflu de răceală. Era prea simetrică. Oamenii nu stau la masă în felul acesta.

Poate că pe măsură ce te apropii mai mult de Dumnezeu, cu atât mai greu îţi este să crezi în El. Din cauza asta îl trădase Iuda – şi cântase cocoşul pentru Petru. Întorcându-se pe jos de la *Cina cea de taină*, Lisa fu nevoită să treacă pe lângă una din cutiile duhnitoare de tablă, la marginea străzii, unde urinau bărbaţii. Deşi trecu în toată graba şi ţinându-şi faţa întoarsă într-o parte, zări două feţe măslinii, zbârcite, pe deasupra peretelui urinalului, adâncite într-o conversaţie. Înainte de a-şi fi putut opri gândul acesta blasfemator, îi văzu pe cei doi bărbaţi ca Iisus şi Iuda, cu veşmintele ridicate, opriţi într-o conversaţie cu jumătate de glas, unul lângă altul, după Cină. Trebuie să fi fost greu pentru Iuda, aflat atât de aproape, să vadă în El pe Fiul lui Dumnezeu. Şi poate şi mai greu pentru Maria, alături de El în ceruri. Ceea ce însemna că şi Lui trebuie să-i fie cu neputinţă. Aşezat acolo sus, asemenea lui Boris Godunov, pesemne că şi El e torturat de sfânta prefăcătorie

a întregii situaţii.

Momentul acesta blasfemator trecu, dar o lăsă teribil de oprimată. Înainte de a-i scrie o ilustrată mătuşii sale, privi atentă poza Era o reproducere ceţoasă a misteriosului giulgiu sfânt, păstrat la Ţorino. Nu era prima dată că vedea reproduceri cu el, şi se întrebă dacă fusese într-adevăr giulgiul lui Hristos; dar aici i se părea că avea o importanţă mai mare, pentru că giulgiul era atât de aproape. Se gândi că poate s-ar simţi mai inspirată dacă s-ar duce să-l vadă. Astfel că într-o altă zi de pauză luă trenul spre Torino.

Se duse împreună cu Lucia – dublura ei. Era o membră a corului, aceea al cărei eşec catastrofal determinase telegrama urgentă către Lisa Lombarda cu părul negru ca pana corbului, cu buze pline, roşii, cu ochi negri, strălucitori, şi gene lungi fusese aleasă mai mult pentru înfăţişare decât pentru vocea ei.

Nu se aşteptase nimeni ca Serebriakova, cunoscută ca fiind puternică precum un cal de povară, să lipsească de la vreun spectacol. Dar Lucia avusese marea şansă şi dăduse greş. Părinţii ei şi cei şase fraţi, plini de mândrie, fuseseră prezenţi în seara când fusese scoasă din scenă cu fluierături. Lisa ştia ce lovitură teribilă suferise biata fată şi se împrietenise cu ea, încercând să remedieze câte ceva din moralul ei afectat Temându-se să nu pară condescendentă, adoptase la început o atitudine energică, profesională, spunându-i că dorea să parcurgă unele din ariile

rolului împreună cu ea. Cum era de aşteptat, fata fusese rezervată şi chiar puţin jignită; dar era îndrăgostită cu pasiune de muzică şi găsise acele după-amiezi petrecute în apartamentul Lisei studiind partitura şi exersând împreună atât de interesante şi instructive, încât îşi lepădase atitudinea neprietenoasă. Lisa, la rândul ei, descoperise că îi făcea plăcere să o ajute pe fată să îi remedieze unele neajunsuri tehnice; avea o voce promiţătoare şi făcea progrese sub îndrumarea ei. Dacă ar fi luat-o acum de la capăt, probabil că ar fi făcut faţă în mod rezonabil.

Lucrul acesta era important pentru Lisa, căci criza de astm din prima seară – din fericire scurtă – o obliga să ia în considerare posibilitatea ca într-o seară să nu mai poată să cânte. Astfel că, în afară de compasiunea care o îndemnase, avea şi temeiuri profesionale solide pentru a încerca să îşi ajute dublura.

De acum erau bune prietene; o prietenie amestecată cu un pic de adoraţie din partea Luciei şi poate cu o afecţiune maternă din partea Lisei – căci Lucia abia împlinise douăzeci de ani. Religioasă ea însăşi şi cunoscând bine oraşul Torino, fusese încântată să accepte când Lisa o rugase să o însoţească în „pelerinajul” ei.

Acum erau acolo, privind nu giulgiul însuşi – care, într-o ramă de fier, rămăsese ascuns vederii când îngenuncheaseră în catedrala din Torino – ci o copie în mărime naturală atârnată pe peretele muzeului, văzând urmele cuielor, urmele flagelării,

înseşi trăsăturile lui Hristos. Aceste urme şi trăsăturile apăruseră nu în fotografia lui Secondo Pia a giulgiului, ci pe negativul ei. Era acolo şi o călugăriţă care privea imaginea, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, făcându-şi mereu semnul crucii şi murmurând: „Teribil! Teribil! Teribil! Ce oameni răi! Ce oameni răi, răi!” Şi Lisa era profund emoţionată. Chipul slăbit, torturat, dar atât de demn, şi trupul aşa cum se imprimase pe ţesătura giulgiului – cu mâinile aşezate cum se cuvenea peste părţile genitale. Privind în sus spre imaginea fotografiată, fu convinsă că era într-adevăr Hristos.

În confesional, revenită în catedrală, Lisa îi spuse preotului că acum, după ce văzuse o reproducere a fotografiei giulgiului sfânt, nu mai credea în învierea lui Iisus. După un moment de gândire, preotul îi spuse că nu ar fi trebuit să judece un lucru de o atât de copleşitoare importanţă după o relicvă îndoielnică.

— Noi nu susţinem că acesta este giulgiul sfânt, spuse el. Numai că ar putea fi. Dacă crezi că este fals, acesta nu e un motiv să te îndoieşti de înviere.

— Dar tocmai asta este, părinte, spuse ea. Sunt sigură că giulgiul este real.

În vocea preotului se citea nedumerirea.

— Şi atunci de ce spui că ţi-ai pierdut credinţa?

— Pentru că omul pe care l-am văzut acolo e

mort. Mi-a amintit de nişte flori presate.

Preotul o sfătui să se ducă acasă şi să se roage în liniştea camerei ei.

Lisa se mărturisi a doua oară, acum Luciei, pe când stăteau amândouă aşezate pe o bancă pe malul râului, bucurându-se de căldura soarelui ascuns după un văl subţire de nori şi mâncând pâine cu brânză. De data aceasta era o confesiune laică. Îi povesti fetei câte ceva din dezastrele vieţii ei; lipsa legăturilor cu tatăl şi (mai puţin important) cu fratele ei; eşecul în prima carieră, baletul, în parte datorită stării proaste a sănătăţii ei, dar mai ales lipsei de talent; căsătoria anulată – şi totuşi cu sentimentul că mariajul era pe toată viaţa. O invidia pe Lucia pentru că avea o familie numeroasă şi iubitoare; îi invidia tinereţea şi perspectivele de a ajunge să-şi găsească fericirea în propria ei familie. Şi, din cauză că începuse atât de târziu şi a unei boli lungi, Lisa nu avea să fie niciodată mai mult decât o cântăreaţă bună – pe când Lucia putea cel puţin să spere să fie o mare interpretă cândva.

— Cum aţi reuşit?

Fata se întrerupse plecându-şi capul, roşind la propria ei îndrăzneală.

— Vrei să spui, fără să fi cunoscut dragostea? A, încercând să nu mă mai gândesc la asta Nu a fost uşor. Nu sunt… lipsită de pasiuni, pot să te încredinţez. Dar poţi reprima multe lucruri dacă te adânceşti cu totul în muncă.

— Eu n-aş putea să mă adâncesc niciodată

până într-atâta, spuse fata suspinând.

Privea cu un surâs ambiguu spre inelul de logodnă

— Eşti foarte înţeleaptă, draga mea, spuse Lisa

Rămaseră tăcute. Lisa era tulburată de un gând nebunesc care îi trecuse prin minte, şi anume că dacă mâinile lui Hristos nu ar fi fost aşezate cu atâta tact, şi totuşi în chip sugestiv, Biserica nu ar mai fi putut să-l arate imaginea.

— E bine că Roma e atât de departe, îi spuse ea lui Victor. Dacă m-aş duce acolo aş trece şi eu la ateism ca tine!

El spuse că nu era ateu. Nu ar fi fost cu putinţă să te naşti în Caucaz şi să priveşti miile de stele pure şi strălucitoare pe cerul nopţii, fără să simţi măcar o licărire a simţământului religios.

Remarca asta o făcu pe Lisa să jinduiască după liniştea munţilor. Putea face drumul până la Lacul Como şi îndărăt într-o zi. Îl întrebă pe Victor dacă n-ar fi vrut să meargă cu ea Lui i se luminară ochii, strălucind o clipă, prin ochelarii cu ramă de baga, asemenea piscurilor înzăpezite ale Georgiei natale.

Într-o zi perfect senină de iunie îşi sorbeau ceaiul pe terasa unui hotel, privind peste lacul scânteietor spre perspectiva munţilor transparenţi. Se simţea atât de uşoară, încât şi-ar fi putut lua zborul de pe terasă ca să plutească peste apele lacului. Briza răcoroasă, înviorătoare, ar fi purtat-o ca pe un fulg. Şi Victor era fericit,

datorită munţilor şi a scrisorii pe care o primise în dimineaţa aceea de la Vera, care era într-o dispoziţie minunată, doar că îi ducea dorul. Cu aceeaşi poştă Lisa primise de la ea un dar. Era o reproducere a Peninsulei Cherson de Leonid Pasternak. Îi vorbise Verei de Cherson, ca o parte a regiunii de coastă a Mării Negre de care-i plăcea să-şi aducă aminte. Era un dar plin de atenţie, emoţionant.

Pe când îşi sorbeau ceaiul, Victor îşi reciti scrisoarea chicotind la câteva fragmente pe care i le citi cu glas tare şi Lisei. „Mi-am cumpărat un corset aşa-zis de maternitate, iubitule. Am să fiu grasă ca o scroafă când ai să te întorci tu acasă”. Cât de transportat de bucurie era, îi spuse, că va avea un copil, aşa pe neaşteptate, toamna, cum ar fi venit Ce dor îi era de Vera; şi cât de greu i-ar fi fost să îndure, dacă n-ar fi avut compania Lisei. Prima lui soţie şi băiatul lor de zece ani fuseseră omorâţi în timpul Războiului Civil. Un obuz rătăcit căzuse peste casa lor. Nici acum nu putea vorbi despre asta. Până nu o întâlnise pe Vera nu se mai aşteptase să regăsească fericirea în viaţă.

Făcură o plimbare în sus pe munte cu funicularul. El continuă să-i vorbească despre soţia lui şi despre copilul care avea să vină, făcând pauze ca să-i arate câte un aspect al peisajului. Nu-l ştiuse atât de vorbăreţ. De fapt, fără prezenţa Verei ca mediator, constatase că nu era uşor de comunicat cu el. Vorbea foarte puţin, cu excepţia momentelor când era ameţit de băutură; şi soţia

lui îi lăsase ordine stricte în privinţa aceasta. Dar astăzi, aici în munţi, se deschisese cu totul, chiar dacă subiectul de conversaţie era la fel de îngust ca linia funicularului. Nici Lisa nu era deosebit de vorbăreaţă, mulţumită să surâdă şi să aprobe din cap, bucurându-se de frumuseţea peisajului. Era târziu după-amiază când coborâră iarăşi în oraş, şi niciunul din ei nu se simţea îndemnat să se grăbească spre gară. El îi sugeră să încerce să găsească nişte camere aici, la hotelul luxos unde îşi băuseră ceaiul.

— Nu e nevoie de noi la Operă până mâine seară, insistă el. Fontini nu este stăpânul nostru – chiar dacă aşa îşi închipuie el! Şi nici Delorenzi, arogantul ăla! înţeleg ce vrei să spui despre

Milano. E un loc îngrozitor! Ei, dracu’ să-i ia, haide să stăm aici peste noapte!

Lisa se dovedi „fată bună”, după momentul iniţial de surpriză.

— Splendid! spuse el, şi dădu fuga înăuntru în hotel:

Reveni, anunţându-şi cu surâs larg succesul.

— Dar nu avem niciun fel de lucruri pentru noapte! îşi aminti ea dintr-odată.

— De ce ai nevoie?

Ea se gândi o clipă.

— De fapt, doar o periuţă şi pastă de dinţi, cred!

— Aşteaptă aici.

În câteva minute era înapoi, cu două pungi de hârtie.

— Uite aici bagajul nostru, râse el. Eu am avut nevoie de ceva mai multe – plus instrumentele de bărbierit!

Urcând cu liftul, se amuzară împreună de privirea bănuitoare pe care le-o aruncaseră funcţionarul de la recepţie şi portarul. După ce se instalară în camerele lor, cinară pe îndelete, în linişte. Sala de mese era aglomerată, dar atât de încăpătoare şi de înaltă încât îi invita parcă pe meseni să mănânce în tăcere, sau să converseze cu glas scăzut. Victor îşi revenise din dispoziţia lui vorbăreaţă; însă tăcerea lui era caldă, primitoare, deloc stângace. Priveau amândoi prin uşile de sticlă spre lacul liniştit, care începuse să-şi unduiască apele în amurgul coborând pe nesimţite. După aceea făcură o plimbare pe mal. Noaptea se lăsa repede printre munţi, până când piscurile nu mai puteau fi „văzute" decât după absenţa stelelor în dreptul lor, căci cerul deschis larg deasupra era plin de stele. Lisa simţi giulgiul sfânt căzându-i din faţa ochilor şi credinţa îi reveni dintr-odată, vie. Oricât ar fi părut de banal, Victor avea dreptate - nu puteai privi în sus spre asemenea stele luminoase fără să crezi că exista *ceva* cu adevărat.

În faţa uşii camerei ei, o surprinse sărutând-o apăsat pe buze.

— Am tot vrut să fac asta de săptămâni de zile! chicoti el. Ai buze atât de… pline şi de delicios arcuite! Vera are să mă ierte! Sper că nu te-ai supărat? Ne vedem dimineaţă.

Nu-şi exprimase în niciun fel curiozitatea în ce priveşte trecutul ei; dar o remarcă a ei la micul dejun, cum că ar fi fost „probabil pe jumătate evreică” îi trezi interesul. Ea se auzi, în cursul călătoriei liniştite cu trenul înapoi spre Milano, povestindu-i lucruri pe care nu le mai spusese până atunci nimănui. Nefiind un bun orator, Victor era un foarte bun ascultător; şi pentru ea fu o mare uşurare să poată sta astfel de vorbă deschis cu cineva – cineva plin de compasiune şi în acelaşi timp nu prea apropiat Una peste alta, această excursie la Lacul Como se dovedi tonică, înviorând-o într-o asemenea măsură, încât putu apoi face faţă cu tot calmul celor două săptămâni care mai rămăseseră din stagiune.

Cu o săptămână înainte de sfârşit, ea simulă o migrenă supărătoare înaintea unui matineu. Lucia o înlocui şi trecu cu succes acest examen. Astfel că Lisa îşi lăsă migrena să se prelungească şi în timpul serii. Lucia cântă din nou. Victor – şi signor Fontini, şi Delorenzi – se arătară uimiţi de inexplicabila evoluţie a dublurii.

2

Victor rămase peste noapte la Viena, cu Lisa şi mătuşa ei, înainte de a-şi relua călătoria atât de lungă spre Kiev. O găsi pe bătrână doamnă încântătoare şi cultivată. De fapt, nici nu era atât de in vârstă, doar că reumatismul ei dureros o îmbătrânise. Din fericire nu-i atacase încă mâinile, şi mai era în măsură să cânte la pian, cu tehnică şi

sensibilitate. Îi rugă să-i împărtăşească din bucuriile muzicale pe care nu le putuse cunoaşte, deplângând faptul că nu se simţise destul de bine pentru a merge la Milano împreună cu nepoata ei. Cu acompaniamentul ei plin de vigoare, cântară împreună scena finală a operei, cu o vervă nestăpânită şi un firesc pe care nu le atinseseră niciodată pe scenă. Totul venea prea târziu!

În cursul lunilor care urmară întoarcerii sale, şi pentru prima dată după mulţi ani, Lisa se simţi tulburată de dorinţele trupului. Într-o noapte, se întoarse acasă de la un concert însoţită de fiul uneia dintre prietenele mătuşii ei, un tânăr atrăgător dar cam îngâmfat, puţin trecut de douăzeci de ani. El o convinse să permită şoferului de taxi să-i lase în drum la apartamentul lui, pentru un ultim pahar înainte de culcare. Ea îi spuse că era „indispusă”, dar el răspunse că nu avea niciun fel de obiecţie în această privinţă, dacă ea însăşi nu avea. De fapt, ea ar fi avut de obiectat – i se părea a fi urât şi de un gust îndoielnic – dar îi îngădui să facă dragoste cu ea. Lucrul cel mai bun fu că în parte îi uşurase poftele fizice, fără niciunul dintre efectele secundare de care suferise pe vremuri; fără îndoială pentru că acum concepţia nu mai era posibilă.

Dar se simţea degradată, pentru că nu însemna nimic pentru el, decât o cucerire şi un obiect de curiozitate obscenă, lăsându-se sedusă când se afla într-o asemenea situaţie. Îi refuză atenţiile timp de o lună, apoi se duse iarăşi la el

acasă. Când terminară, el o supuse unui interogatoriu brutal şi de neiertat cu privire la precedenţii săi iubiţi. Nu-i spuse nimic, fireşte, dar după ce ajunse acasă şi se încredinţă că mătuşa ei era bine, răspunse întrebărilor lui, în tăcere şi numai pentru ea însăşi, înfricoşată de răspuns. Fusese bineînţeles Willi, soţul ei, şi Alexei, studentul din Petersburg, prima şi poate singura ei iubire. Dar ce putea spune pentru a-i justifica pe ceilalţi? Tânărul ofiţer care o sedusese când avea şaptesprezece ani, în trenul de la Odesa la Petersburg. De fapt, fusese în parte vina compartimentelor de dormit mixte din trenurile ruseşti; beţia pe care i-o dădea afirmarea independenţei; înfiorarea de a se simţi astfel purtată cu atâta iuţeală prin noapte; şampania cu care nu era obişnuită, în realitate însă, fusese doar neruşinare. La fel de scurtă, fără semnificaţie şi pur carnală, şi cu păcatul adulterului în plus, fusese relaţia cu muzicianul, cu care petrecuse o noapte, curând după ce soţul ei plecase în armată. Se întâlnise întâmplător cu el iarăşi câţiva ani mai târziu, la Bad Gastein, şi fusese prea stânjenită ca să-i mai vorbească. Şi în sfârşit acest tânăr dandy – un lucru fără nicio semnificaţie şi degradant. Numărându-l şi pe soţul ei – cinci bărbaţi! Câte femei din Viena erau oare atât de promiscue, în afară de cele din lumea cea mai de jos, care îşi vindeau favorurile? îi părea bine că încetase să mai simtă nevoia să meargă la spovedanie. Oricum, nu aveau să mai fie şi alţii. Timp de

cincisprezece ani îşi sublimase dorinţele – până la acest episod ruşinos – şi era cu mult mai liniştitor să se păstreze pură; ca să nu spună neutră.

Aureolată de debutul ei încununat de succes la Scala, Lisa constată că începea să fie căutată pentru spectacole de operă şi recitaluri, şi se cufundă din nou în lumea muzicii. Primea des ştiri de la Vera şi Victor; şi una din scrisorile lor îi aduse o veste care o încântă şi o incită. Victor îi scria că se lăsase convins să cânte Boris Godunov anul viitor la Kiev – ca bariton era terminat – acesta avea să fie cântecul său de lebădă – şi propunerea ca Lisa să fie invitată să cânte rolul Marinei, soţia poloneză a pretendentului, îi fusese primită cu entuziasm. Putea aştepta foarte curând o invitaţie oficială. Ei doreau cu ardoare să o revadă. Vera adăugase un asterisc după expresia „cântecul de lebădă” şi mâzgălise dedesubt: „Nu zău, şi cine-l crede?!” plus încă o frază sau două în care spunea că era minunat că Lisa avea să vină la Kiev şi că ea, Vera, nu mai încăpea în nicio rochie, dar că la vremea sosirii Lisei avea să fie iarăşi zveltă şi să alăpteze un bebeluş gras.

Însă o lună mai târziu, sosi o scrisoare care, cu toată căldura mesajelor personale, lăsa totuşi să transpară un mesaj întunecat printre rânduri. Planurile de punere în scenă a operei *Boris Godunov* fuseseră amânate, pentru că ar fi fost prea greoaie pentru gustul publicului. Erau necăjiţi, şi ar fi dorit foarte mult s-o vadă; dar poate că ar fi fost mai bine dacă mai aşteptau

puţin, până când bebeluşul avea să mai crească, pentru a nu mai avea nevoie de toate atenţiile Verei. Poate până atunci şi Opera avea să accepte să joace *Godunov*. Deşi, chiar dacă ar fi făcut-o, Victor nu avea să mai joace rolul principal, căci se hotărâse să se retragă.

Împreună cu o hăinuţă albastră de copil pe care o împletise ea însăşi, Lisa trimise o scrisoare spunând că înţelegea foarte bine; şi în orice caz i-ar fi fost greu să o lase singură pe mătuşa ei, al cărei reumatism se agravase.

Două săptămâni mai târziu sosi o epistolă, ca o lovitură în plină faţă. Vera murise la naştere. Era urmarea acelei căderi pe scară la Milano. Aşa credea Victor, chiar dacă ceilalţi nu erau de aceeaşi părere. Copilul, un băiat, era bine. Mama lui Victor venise imediat, din Georgia, să aibă grijă de el. Era foarte bătrână, dar în puteri; se bucura să o aibă lângă el. Toţi spuneau că bebeluşul era leit Vera Lui Victor nu-i vénea să creadă că iubita sa Vera nu mai era Aruncase toate înregistrările ei, pentru că nu suporta să-i asculte vocea şi să ştie că ea nu mai exista Deschisese o dată radioul – şi o auzise cântând un cântec de leagăn de Brahms pentru copilul ei.

În ziua care urmă sosirii acestei scrisori, apărură necroloagele Serebriakovei în ziarele din Viena, parcă pentru a-i confirma dispariţia

Lisa plânse zile întregi. I se părea incredibil că poate jeli cu atâta durere şi poate duce până într-atât dorul unei prietene pe care o cunoscuse

pe durata unei singure zile. Şi totuşi aşa era Lui Victor nu ştia ce i-ar fi putut scrie. Cuvintele de tristeţe şi de simpatie i se părură false când le aşternu pe hârtie, chiar dacă izvorau din suflet.

Continuă să simtă suferinţa mult după ce şocul trecuse. În iarna aceluiaşi an, primi veşti de la Leningrad despre moartea Ludmilei Kedrova, prietena şi fosta ei profesoară de balet de la Mariinsky. Întreţinuseră un schimb cald de scrisori de-a lungul anilor, ori de câte ori le îngăduise situaţia politică; şi Lisa nu uita niciodată ziua de naştere a finului ei. Ludmila avea doar cincizeci de ani. Morţile acestor două prietene, amândouă cu copii mici care ar fi avut atâta nevoie de ele, o îndurerară profund.

Ea însăşi se simţi rău un timp: durerile de sân şi din regiunea pelviană, pe care nu le mai avusese de mulţi ani. Era din cauza suferinţei sufleteşti, îşi spuse; şi acestei dureri i se adăugă şi mirarea că moartea Verei o tulburase mai mult decât cea a Ludmilei. Se întreba dacă în parte nu se jelea astfel pe ea însăşi. O legase pe Vera de acea singură zi din viaţa ei în care fusese tratată, oricât de absurd şi de nemeritat, ca o persoană importantă. De atunci avusese mai multe angajamente decât oricând, dar niciunul nu fusese foarte important; şi acum era iarăşi mai puţin căutată. Se deşteptă într-o dimineaţă şi constată că avea patruzeci de ani. Alţii ştiuseră asta înaintea ei. Era acea cântăreaţă de operă care aproape că reuşise, dar nu întru totul; şi puţini

directori artistici sunt dispuşi să angajeze o asemenea fiinţă pentru spectacolele lor. Fireşte, dacă ar fi fost o Patti, o Galli-Curci, o Melba, ar fi însemnat că era abia la început; dar dacă erai doar o cântăreaţă talentată – erai terminată. Cel puţin aşa se simţea; şi parcă nici nu mai cânta atât de bine. Ştia că ateste temeri erau morbide, şi le atribuia faptului că nu trăise cu adevărat până nu împlinise treizeci de ani, ceea ce îi mărea sensibilitatea la trecerea anilor. Şi acum, fie ca o urmare a tulburărilor de care suferea la gât, sau pur şi simplu a pierderii încrederii în ea însăşi, vocea nu-i mai era la fel de pură. Nu-i era de niciun ajutor, bineînţeles, nici faptul că avea necazuri şi cu dinţii. Dentistul îi salvă pe unii dintre ei cu nişte plombe cu aur, dar trebui să-i facă patru extracţii. Placa dentară îi afectă vanitatea şi vocea. Era ridicol, îşi spuse, să cânţi *Moartea Isoldei* şi să fii conştientă că ai dinţi falşi.

Un eveniment de undeva de departe, şi care nu avea nicio legătură cu ea personal, o chinuia mai mult decât suferinţele acestea. Un bărbat care săvârşise mai multe asasinate fusese judecat şi condamnat la moarte la Düsseldorf. Cazul era senzaţional din multe puncte de vedere şi deci fusese larg comentat de presă, chiar şi la Viena. Condamnatul ucisese la întâmplare bărbaţi, femei şi copii – mai mult femei şi fetiţe. Terorizase Düsseldorful şi acum, când fusese prins, se stârnise o asemenea reacţie publică, încât avea să fie folosită ghilotina de mult ruginită – prima

execuţie în Germania după mulţi ani de zile. Îmbinând în măsuri diferite seriozitatea şi senzaţionalul, ziarele austriece participau acum la o dezbatere aprinsă cu privire le pedeapsa capitală. Era, desigur, o temă asupra căreia cu toţii aveau opinii pătimaşe şi argumentate.

Deşi torturată de gândul la copiii asasinaţi, Lisa avea convingerea pasionată, instinctivă, că era îngrozitor să iei viaţa unei fiinţe umane. Mulţi dintre prietenii ei erau de acord. Mulţi alţii considerau deopotrivă de ferm şi cu temeiuri „morale” că acest asasin în masă, Kürten, ar fi trebuit nimicit asemenea unui câine turbat Discuţiile erau aprinse. Una dintre prietenele ei, o profesoară pe nume Emmy, în mod normal cea mai blândă şi mai bună dintre fiinţe, se înroşise la faţă de furie şi ieşise ca o furtună din cafeneaua unde avuseseră această discuţie. Înainte de a pleca, ea aruncase în poala prietenei ziarul de senzaţie care publicase detaliile cele mai sordide ale cazului. Lisa trebui să lupte cu valurile de greaţă ca să citească articolul.

Criminalul, fireşte, avusese o copilărie indescriptibil de nefericită: zece copii înghesuiţi într-o singură încăpere, laolaltă cu părinţii lor; supravieţuiseră mâncând câini şi şobolani; violaţi de o soră mai mare; tatăl, un psihopat alcoolic. Pentru Kürten, şcoala fusese în arta torturării şi masturbării animalelor. Toate acestea îi confirmau Lisei că faptul că devenise un criminal nu era din vina lui. Restul articolului o făcu să se întrebe

dacă era chiar şi în interesul lui să fie lăsat să trăiască. Ucisese pentru că trebuia să bea sânge. Într-o noapte trecuse prin asemenea chinuri încât, negăsind o victimă, tăiase capul unei lebede adormite pe lac şi-i băuse sângele. Se relata că îşi exprimase speranţa că, atunci când îl va fi lovit cuţitul ghilotinei, va mai rămâne în viaţă îndeajuns de mult timp ca să-şi audă propriul sânge ţâşnind.

Mai erau şi alte detalii înfiorătoare; că îşi dezgropase unele dintre victime mult după omor şi avusese contacte sexuale cu ele; şi – încă şi mai înspăimântător – toată vremea continuase să trăiască placid alături de soţia lui, care nu ştiuse nimic despre activitatea şi obsesiile sale tainice. Însă imaginea lebedei şi jindul bărbatului acesta de a-şi auzi sângele ţâşnind fură detaliile care o bântuiră pe Lisa săptămâni de zile, ca un coşmar de care nu se putea scutura nici în timpul zilei. Se oprea brusc în plină stradă, – cu capul învârtejindu-i-se când se gândea la lebăda adormită, la cuţitul ghilotinei căzând.

Şi cu gândul că numai prin mila lui Dumnezeu, sau printr-un noroc, era Elizabeth Erdman din Viena şi nu Maria Hahn din Düsseldorf! Trezindu-se într-o dimineaţă, plină de senzaţia dulce a vieţii, cu mici planuri încântătoare de a-şi cumpăra cine ştie ce fleacuri sau de a merge la o petrecere… cunoscând un bărbat plăcut, încântător, plimbându-se împreună cu el prin pădure; şi apoi… Neantul. Dar încă şi mai de neînchipuit de oribil ar fi fost să se fi

născut ca Peter Kürten… Să-şi fi petrecut fiecare clipă a vieţii, singura viaţă care i se dăruise, fiind Kürten… Apoi însă, simplul gând că cineva trebuise să fie Maria Hahn şi altcineva Peter Kürten o împiedica să simtă fericirea de a fi Lisa Erdman…

După executarea criminalului, citise în ziarul lăsat de Emmy că la vremea când asasinul nu fusese încă arestat, un milion de persoane fuseseră indicate poliţiei ca fiind acest Monstru, interogate şi cercetate peste tot în Germania. Însă Kürten nu se aflase printre ele; căci însuşi procurorul arătase că asasinul era „mai curând un om drăguţ”. În temniţă, primise mii de scrisori de la diferite femei, cam jumătate din ele ameninţându-l cu torturi sălbatice, iar restul scrisori de dragoste. Lisa plânsese citind pasajul; şi plânse din nou, mai târziu în aceeaşi zi, pe când stătea liniştită alături de mătuşa Magda Convinsă că îşi plângea încă prietenele, mătuşa o certă pentru că trăia în trecut.

Dar nu era trecutul – ci prezentul. Căci chiar dacă asasinul acesta era mort (şi Lisa se ruga în inima ei să nu fie acelaşi Peter Kürten atunci când avea să treacă în starea, oricare va fi fost aceea, care-i cuprinde pe cei morţi), undeva – chiar în clipa aceea – exista cineva care impunea cea mai groaznică oroare cu putinţă unei alte fiinţe omeneşti.

Trecură multe săptămâni înainte ca ea să poată să trăiască iarăşi pe deplin în propriul ei

trup şi înainte ca durerile să înceapă să se topească în junghiuri periodice. Mult după ce cazul dispăruse din titlurile ziarelor, o minune de numai trei zile, continuă să fie bântuită de chipul unui băieţel întins pe o saltea într-o cameră cu unsprezece alte fiinţe; de chipul unui bărbat, timid şi cumsecade, cu ochelari, simpatizat de colegii de muncă şi iubit de copii; şi de imaginea unei lebede albe cuibărite la malul unui fac, pierdută într-un somn din care nu avea să se mai trezească.

Dar mătuşa Magda trebuia ajutată să se îmbrace şi să se spele; cumpărăturile trebuiau făcute; *Liebestod* trebuia cântată; dentistul trebuia consultat; o prietenă trebuia vizitată la spital; un rol nou trebuia repetat; instalatorul trebuia chemat să repare o ţeavă spartă; felicitările de Crăciun trebuiau scrise şi darurile cumpărate şi expediate spre familia îndepărtată a fratelui din America; şi după aceea alte felicitări şi daruri pentru prieteni de mai aproape; trebuia cumpărat un palton nou; scrise nişte scrisori de mulţumire.

Schimba frecvent scrisori cu Victor Berenstein, străduindu-se din răsputeri să răspundă frământărilor lui: marile întrebări ale morţii şi vieţii veşnice care îl preocupau acum. Ea însăşi era mai descumpănită decât fusese vreodată; şi îi spuse asta. Totuşi el părea să găsească alinare în prietenia ei în zilele negre prin care trecea. Nu numai pentru el personal, căci lăsa să se înţeleagă că în general condiţiile se

înrăutăţiseră.

În vremea aceea posomorâtă de moarte şi boli, se produse şi o reînviere din trecutul ei mort; nimeni altul decât însuşi Sigmund Freud. O scrisoare veni din senin, anunţând-o că citise cu interes şi plăcere cronici despre apariţia ei la Scala din Milano şi că nădăjduia că această carieră artistică a ei va continua să înflorească şi că starea sănătăţii ei era bună. El însuşi „decădea paşnic şi mai mult sau mai puţin fără suferinţe" în moarte, după repetate operaţii la maxilar. Proteza pe care era silit să o poarte era monstruoasă. Continua să lucreze, chiar dacă numai cu mari eforturi, şi terminase de curând un studiu consacrat cazului ei, care urma să fie publicat la Frankfurt, laolaltă cu manuscrisele ei. Acesta era motivul pentru care îi scria acum. Voia să aibă amabilitatea să citească studiul pe care-l alătura, şi o dactilogramă a propriilor ei materiale (pe care s-ar fi putut să le fi uitat), şi să-l anunţe dacă avea vreo obiecţie? Aşezase firește o mască asupra adevăratei ei identităţi, dar ar fi dorit să ştie că avea deplinul ei acord pentru a publica materialul. Avea să urmeze şi un onorariu modest, din care va avea grijă ca ea să primească jumătate pentru contribuţia ei esenţială.

Lisa, care suferea la vremea aceea din cauza noii plăci dentare, fu cuprinsă de remuşcări citind despre suferinţele infinit mai mari ale profesorului; şi luă aceasta drept un semn că nu trebuia să se plângă. Îi înţelegea suferinţa de a nu

putea fuma ţigări de foi; îi vorbise despre această interdicţie în scrisoarea lui, ca fiind de departe cea mai dureroasă consecinţă a cancerului şi a aparaturii mutilante pe care era silit să o poarte.

Îndată după ce puse la uscat vesela de la micul dejun, Lisa duse pachetul voluminos în camera ei de culcare. Până seara, când avea spectacol, nu-şi mai părăsi camera decât ca să-i pregătească dejunul mătuşii sale. Mătuşa Magda, ai cărei ochi erau încă ageri, văzu că plânsese şi că nu mânca aproape nimic. Presupuse că era vorba de scrisoarea şi pachetul pe care le primise de la profesorul Freud şi astfel, cu înţelepciune, se abţinu de la comentarii. Alcătuirea unui răspuns o costă pe Lisa eforturi atât de mari, încât nu mai avu nimic de dăruit publicului din acea seară şi realizarea ei artistică fu, după cum spuse critica, „lipsită de culoare”.

Apart 3 Leopoldstrasse 4, 9 martie 1931

Dragă domnule profesor Freud.

Scrisoarea dumneavoastră a fost o mare surpriză pentru mine şi mi-a făcut o plăcere dureroasă. Plăcerea, pentru că am primit ştiri de la cineva căruia îi datorez atât de mult. Suferinţă, pentru că am fost silită să scormonesc prin cenuşa unui foc mort Nu că aş regreta asta; a fost un efort salutar.

Îmi pare rău să aflu de starea proastă a sănătăţii dumneavoastră. Am convingerea că eforturile medicului dumneavoastră vă vor aduce

o restabilire completă. Lumea are prea multă nevoie de dumneavoastră pentru ca să vă lase să „decădeţi paşnic”, şi cu atât mai puţin să suferiţi. Aţi fost atât de bun să vă interesaţi de sănătatea mea şi a mătuşii mele. Mătuşa Magda suferă mult de pe urma reumatismului, dar rămâne bine dispusă şi vioaie, iar eu însămi sunt sănătoasă. Anul trecut nu a fost, din nefericire, unul bun în alte privinţe. Prietena mea din Petersburg, doamna Kedrova (Madame R.) a murit iarna trecută, lăsând un soţ şi un fiu de paisprezece ani (finul meu pe care nu l-am văzut niciodată). O altă prietenă apropiată a murit la naştere. Mă gândesc la aceşti copii rămaşi fără mamă; şi citind *Frau Anna G.* mi-am amintit de tragedia din familia dumneavoastră. Sper că nepoţii dumneavoastră sunt bine. Trebuie să fi crescut mult. La vremea aceea am avut sentimentul îngrozitor că unul dintre ei nu avea să supravieţuiască multă vreme mamei sale. Vă rog să-mi alungaţi temerile asigurându-mă că nu a fost aşa. Sunt convinsă că a fost un produs al imaginaţiei mele bolnăvicioase, atât de agitată la vremea aceea. Vă rog să transmiteţi salutările mele respectuoase soţiei dumneavoastră şi Annei, şi să-i amintiţi cumnatei dumneavoastră de mine. Când am întâlnit-o atunci, scurtă vreme, la Gastein, am avut simţământul că am fi putut fi bune prietene dacă am fi avut şansa să ne fi cunoscut mai bine.

Citind studiul dumneavoastră, atât de frumos scris şi atât de înţelept conceput, am fost mai

emoţionată decât pot spune. Dar nu cred că e nevoie să mai spun asta. A fost ca şi când aş fi citit povestea vieţii unei surori mai mici care e moartă – în care pot vedea o asemănare de familie, dar şi mari deosebiri; caracteristici şi acţiuni care nu ar fi putut fi niciodată ale mele. Nu vreau să par critică; dumneavoastră aţi văzut ce v-am îngăduit eu să vedeţi; nu – cu mult mai mult decât atât, pătrunzând cu mult mai profund în mine decât a făcut-o altcineva vreodată. Nu a fost vina dumneavoastră că v-am părut incapabilă să spun adevărul, sau să-i fac faţă. O pot face acum, mai ales datorită dumneavoastră.

Ca să răspund cererii dumneavoastră imediate: firește că nu pot avea niciun fel de obiecţie faţă de publicarea studiului de caz. Voi fi onorată. Cât despre scrierile mele ruşinoase – sau să le spun neruşinate? – … ce aş putea spune, dacă le consideraţi necesare? Am simţit că roşesc toată recitindu-le. Crezusem şi sperasem că au fost de multă vreme distruse. Cu siguranţă că nu pot fi publicate? Dar presupun că trebuie incluse pentru a da sens studiului? Asemenea aiureli obscene – cum de le-am putut scrie tocmai eu? Nu v-am spus că atunci la Gastein eram stăpânită de o adevărată febră de dorinţe fizice. Da, aşa bolnavă cum eram – sau poate pentru că eram bolnavă. Un chelner foarte tânăr şi impertinent, trecând pe lângă mine pe scară, m-a atins într-un chip foarte intim şi apoi mi-a aruncat o privire neruşinată şi sfidătoare, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Mi-a amintit de fiul dumneavoastră (cel din fotografie). Oricum, tot restul timpului cât am stat acolo, am avut cele mai fabuloase fantezii în legătură cu acest tânăr chelner. Nu ştiu cum se potriveşte el cu homosexualitatea mea, dar ştiţi că eu nu am acceptat niciodată acest punct de vedere.

Trebuie să mărturisesc că am scris de fapt versurile acelea – „lucrurile acelea triviale" cum le numiţi atât de exact – în timpul petrecut la Gastein. Vremea era îngrozitoare şi timp de trei zile nu am putut pune piciorul afară, din cauza unei furtuni de zăpadă. Nu puteam face nimic altceva decât să mănânc (ceea ce făceam ca o posedată), să citesc, să-i studiez pe ceilalţi clienţi ai hotelului şi să-mi continuu fanteziile cu privire la chelnerul de care v-am vorbit Maiorul englez îmi dăduse ideea să încerc să scriu poezie. Mi-a arătat într-o zi un poem pe care tocmai îl compusese, despre zilele de şcoală, când stătea întins într-o vacanţă de vară cu o fiinţă iubită (al cărei sex rămâne nesigur) într-un parc englezesc, sub un anume prun. Era un poem sentimental şi nereuşit. Mi-am spus că nu puteam scrie mai prost, şi în plus mi-a plăcut întotdeauna să scriu versuri. Niciodată cu succes, bineînţeles. Am vrut să fiu şocantă; sau mai bine zis voiam să fiu sinceră în ce priveşte simţămintele mele complicate faţă de sexualitate, şi de asemenea voiam ca mătuşa mea să ştie cum eram în realitate. Am lăsat foile scrise la vedere pe undeva

şi ea le-a citit. Vă puteţi închipui cât a fost de îngrozită.

Aşa că atunci când mi-aţi propus să scriu, m-am gândit să vă pun la încercare cu aceste versuri. Le-am copiat deci pe partitura mea la *Don Giovanni*. Nu ştiu de ce am făcut-o. Asta vă arată că eram cu adevărat nebună. Când mi-aţi cerut să încerc să le interpretez, m-am gândit să reiau textul la persoana a treia, să văd dacă mă ajută să le înţeleg mai bine. Dar nu m-a ajutat. Era nevoie de dumneavoastră ca să faceţi asta; şi mi se pare remarcabil felul în care aţi înţeles tot mai profund elucubraţiile astea, în anii care au trecut de atunci. Analiza dumneavoastră (pântecele matern şi aşa mai departe) mi se pare profund adevărată, deşi mult prea îngăduitoare faţă de vulgaritatea brutală a textului.

Corsetul ca reprezentând ipocrizia – da! Dar de asemenea restricţiile impuse de codul manierelor, de tradiţii, moralitate, artă. În revelaţiile mele indecente mă simt ca şi cum m-aş înfăţişa în faţa dumneavoastră fără protecţia corsetului, şi roşesc”.

Îmi pare rău că nu v-am spus că scrisesem deja *Don Giovanni*. Nu-mi închipui că e important. Dar sunt şi alte minciuni, importante, şi m-am hotărât să vă vorbesc despre ele, căci s-ar putea să consideraţi că studiul de caz are nevoie să fie modificat – sau chiar abandonat Nu v-aş condamna dacă m-aţi detesta pentru toate minciunile şi jumătăţile de adevăr pe care vi le-am

spus.

Aţi avut dreptate să credeţi că amintirea mea despre pavilionul de vară a fost un paravan pentru altceva. (Deşi incidentul din pavilionul de vară s-a petrecut şi el.) într-un anumit moment în perioada copilăriei mele am urcat pe iahtul tatălui meu într-un moment când nu ar fi trebuit să o fac şi i-am găsit acolo pe mama, pe mătuşa şi pe unchiul meu, toţi trei complet goi. A fost un asemenea şoc, încât am avut impresia că vedeam faţa mamei (sau poate a mătuşii) răsfrântă într-o oglindă; dar nu, erau amândouă acolo. Mi s-a părut că mama (sau poate mătuşa) era îngenuncheată în rugăciune; unchiul meu îngenuncheat şi el în spatele ei. În mod cât se poate de evident, era un act sexual *a tergo*. Puteţi fi sigur că nu am stat să mă încredinţez atunci… După toate aparenţele, aveam trei ani când s-a întâmplat lucrul acesta.

Toate astea mi-au revenit în minte acum vreo cinci ani, după o discuţie foarte tensionată cu mătuşa Magda Aflasem de la fratele meu Iuri (de la Detroit) că tata murise. Dăduse faliment şi îşi pierduse şi casă, fireşte, şi trăia o viaţă singuratică într-o singură cameră. Nu aş putea spune că am suferit aflând de moartea lui, însă ştirea m-a impresionat, şi m-am hotărât să clarific situaţia cu mătuşa mea Sărmana de ea, era sfâşiată de remuşcări. Era evident că voia, undeva în adâncul ei, să îşi spele conştiinţa de singurul lucru urât pe care-l săvârşise vreodată. A mărturisit că, de două sau trei ori la Odesa, ea şi

mama mea se culcaseră cu unchiul meu. Nu putea explica faptul că îngăduise să se întâmple aşa ceva, decât spunând că o femeie trebuie să facă multe pentru a-i face plăcere soţului ei; şi pot înţelege asta. Se pare că mama şi tatăl meu avuseseră multă vreme o căsătorie albă. Unchiul meu a convins-o pe mătuşa Magda că ar fi fost inofensiv şi chiar o faptă bună… Oricum, lucrul s-a întâmplat; dar ea a fost extrem de nefericită din cauza asta; iar când eu am dat buzna orbeşte peste ei, atunci a fost scuza perfectă pentru a pune capăt obiceiului. Au nădăjduit cu toţii că eram prea tânără pentru a înţelege.

După aceasta, mătuşa mea a sperat că le venise tuturor mintea la cap. S-a spovedit (cred) şi a nădăjduit că întreaga ruşinoasă poveste era de domeniul trecutului. Nu ştiuse niciun moment că ceilalţi doi continuaseră să se vadă – făcând chiar eforturi cu totul deosebite ca să se întâlnească în timpul lunilor de iarnă; şi că trebuie să fi fost vorba nu doar de o simplă atracţie fizică, ci de o dragoste adevărată între ei. Descoperise adevărul doar când îi bătuse un poliţist la uşă, sperând să găsească un fiu sau o fiică – pentru că, potrivit registrului hotelului din Budapesta, atât ea cât şi unchiul meu muriseră în incendiu… Avusesem dreptate, apropo – unchiul Franz era la o conferinţă pedagogică… Trupurile fuseseră carbonizate, încât erau de nerecunoscut. Numai după ce i-au fost arătate bijuterii aparţinând femeii moarte în incendiu, mătuşa Magda a

recunoscut obiectele aparţinând surorii sale. Şi trebuise să-i trimită o telegramă tatălui meu. Vă puteţi închipui… Dacă nu aş fi iertat-o pentru episoadele sordide de acasă, ar fi trebuit să o iert când am aflat prin ce coşmar trecuse. Un alt gând care o chinuise fusese că poate acel „trio” al lor nici nu constituise începutul; că poate de fapt ceilalţi doi râseseră pur şi simplu de ea E un lucru pe care nu-l vom şti niciodată.

Mătuşa mea este convinsă că va ajunge în iad pentru rolul ei în această tragedie, deşi eu am făcut tot ce am putut ca s-o conving că toţi facem lucruri oribile, dar că putem fi iertaţi. Fireşte, atunci când a murit tata şi s-au descoperit toate, ea a trăit simţăminte de vinovăţie îngrozitoare pentru felul în care îl înşelaseră toţi trei. Şi eu, la rândul meu, trebuie să cer iertare tatălui meu. Nu am fost de loc cinstită faţă de el în analiza pe care am făcut-o faptelor. Dacă a existat într-adevăr o relaţie proastă între noi, o mare parte din vină mi-a aparţinut Vedeţi, cred că eu am ştiut chiar de atunci (nu mă întrebaţi cum) că moartea mamei mele avusese ceva de a face cu scena la care asistasem la bordul iahtului; şi sunt sigură că – în modul lipsit de logică al copiilor – l-am condamnat pe el pentru că nu fusese acolo. L-am blamat pentru moartea mamei mele. Şi am avut dreptate, în măsura în care, dacă el ar fi petrecut mai mult timp cu noi, poate că nu s-ar fi întâmplat nimic din toate acestea Ceea ce, apropo, nu se întâmplase numai din cauza afacerilor; făcea parte şi din

Bund, partidul democratic evreiesc. Avea multe pe cap. Ar fi trebuit să fiu mai tolerantă.

Recunosc de asemenea că sunt vinovată de a-l fi calomniat pe Alexei (A.). Sfârşitul acela de săptămână petrecut pe iaht în Golful Finic – a fost într-adevăr un sfârşit de săptămână splendid; cu excepţia unor discuţii despre violenţă. A fost prima dată când m-am culcat cu el şi, pentru mine cel puţin, a fost un lucru minunat. Am halucinat puţin – „incendiul" – dar asta n-a fost nimic în comparaţie cu bucuria de a fi una cu bărbatul pe care-l iubeam. Incidentul pe care l-am descris nu a avut loc. Alexei era foarte corect, chiar puritan, în ce priveşte sexul. Era întru totul capabil să împuşte oameni sau să-i arunce în aer – şi e evident că a şi făcut asta de multe ori de atunci încoace – dar nu să facă dragoste cu o altă femeie în prezenţa mea. Era foarte atent să nu permită sentimentelor să se amestece cu devotamentul său faţă de cauză; de fapt, ca să fiu sinceră, am fi fost amanţi cu mult mai devreme dacă lucrurile ar fi depins de mine. Sunt sigură că a suferit pentru că a trebuit să mă părăsească, dar el considera căsătoria şi existenţa unui copil ca ameninţând să-i distrugă misiunea în viaţă. Tânăra împreună cu care a părăsit Petersburgul era mai mult un camarad, cred, decât orice altceva. Probabil că se potrivea cu el – eu eram o fire prea emotivă, prea frivolă, pentru a putea fi tovarăşa unui revoluţionar.

Dar să ne întoarcem la acest sfârşit de

săptămână de pe iaht... După ce am făcut dragoste, *cred* că m-am trezit în mijlocul nopţii (dar în cabina noastră era încă lumină), şi mi-am văzut faţa în oglinda dulapului. *Cred* că trebuie să-mi fi reamintit atunci scena din copilărie cu unchiul şi cele două surori gemene. Probabil că atunci când m-aţi întrebat despre un act sexual *a tergo*, *mi-am amintit că îmi amintisem*, şi am confundat cele două iahturi. E singurul fel în care îmi pot explica, sau scuza, minciunile grosolane. Nici măcar nu sunt sigură că ştiam că mint. Eram atât de furioasă pe Alexei pentru că renunţase la ceea ce fusese între noi, că voiam să-l acuz de un lucru grosolan şi îngrozitor. Îmi pare rău. Cum am spus, cred că eram incapabilă să spun adevărul. Mă puteam lăsa foarte uşor împinsă tot mai departe pe tărâmul imaginaţiei. Sunt sigură că mi-a făcut plăcere ideea că am fugit înot de pe iaht.

Nici măcar nu mi-a pârlit părul cu ţigara. Văzusem peste umăr scăpărarea chibritului dumneavoastră şi mi-am amintit sunetul părului sfârâind, dar asta nu fusese pe iaht cu Alexei, ci mai înainte, la Odesa, când fusesem „capturată” de marinari. A fost ceva mai urât şi mai înfricoşător decât v-am lăsat să credeţi. Nu erau marinari de pe *Potemkin*, cum cred că am spus, ci de pe un vas care adusese grâu pentru tatăl meu. M-au recunoscut pe stradă ca fiind fiica lui şi m-au silit să mă întorc la navă împreună cu ei. Dăduseră foc şi devastaseră prin oraş, şi băuseră; erau de nestăpânit. Am crezut că aveau de gând să mă

omoare. Vedeam, de pe punte, docurile incendiate care ne despărţeau de apă (asta cred că e hotelul arzând). N-au spus că mama ar fi fost o femeie de moravuri uşoare – aşa cum aţi intuit, am inventat detaliile astea Nu, m-au insultat pentru că eram evreică. Până atunci nu mă gândisem că ar fi fost ceva rău să fii evreu. La vremea aceea erau multe resentimente antisemite în Rusia, ca şi simţăminte revoluţionare. Exista chiar şi o organizaţie dezgustătoare care propovăduia exterminarea evreilor ca rasă Tata îmi dăduse să citesc unul dintre manifestele lor, parte a „educaţiei" mele ca membră a unui grup persecutat Dar toate acestea le-am aflat mai târziu, după botezul de pe vas. Marinarii îl considerau pe tata un exploatator murdar (şi poate şi eu), şi habar nu aveau că din punct de vedere politic el era de partea lor. M-au scuipat, au ameninţat că-mi vor arde sânii cu ţigările, au folosit un limbaj obscen pe care nu-l mai auzisem niciodată M-au silit să săvârşesc acte sexuale orale cu ei, spunând că nu eram bună, ca evreică împuţită ce eram, decât de... Dar puteţi ghici singur expresia pe care au folosit-o.

Până la urmă mi-au dat drumul. Dar începând de atunci nu mi-a mai venit uşor să-mi recunosc sângele de evreică M-am străduit din răsputeri să îl ascund; şi cred că asta ar putea fi una din cauzele evaziunilor şi minciunilor mele – din tinereţe; şi mai ales faţă de dumneavoastră, domnule profesor. Pentru că ştiam că sunteţi evreu, bineînţeles, şi mi se părea ruşinos să-mi fie

ruşine. Cred că acesta a fost lucrul cel mai important pe care vi l-am ascuns. Am încercat să vă ofer câteva indicii în „jurnal”.

Tata a fost foarte bun cu mine după acel episod; dar şi de data asta tot el era vinovat, în ochii mei, pentru că era evreu. Ceea ce mă descumpănea cu totul, ceea ce găseam insuportabil

— Şi asta încă nu pot înţelege; poate că mă puteţi ajuta dumneavoastră – era că, privind îndărăt spre acele evenimente înfiorătoare, le găseam excitante. Spuneţi că am răspuns la toate întrebările privind masturbarea ca şi când aş fi fost Sfânta Fecioară. Da, aveaţi perfectă dreptate să bănuiţi că nu spuneam adevărul. Sigur e că nu m-am purtat ca Sfânta Fecioară; cel puţin nu după întâmplarea de pe vas – sincer, nu-mi pot aminti nimic mai devreme în viaţa mea. Stăteam întinsă în pat şi îmi repetam cuvintele pe care le folosiseră ei, retrăind în închipuire ceea ce mă siliseră să fac. Pentru o fată „pură” cum eram eu, educată de doica mea catolică, potrivit căreia carnea este păcătoasă, reacţia mea era mai oribilă decât evenimentul însuşi. Poate din cauza asta am ajuns să mă îmbolnăvesc de „astm” nu la multă vreme după aceea. Cred că îmi amintesc că am citit într-una din istoriile unui caz al dumneavoastră că simptomele de infecţie în gât şi altele asemenea izvorăsc din vinovăţia stârnită de astfel de acte.

Mi-am revărsat simţămintele şi fanteziile

complicate – chiar de pe atunci! – în nişte poeme teribil de proaste şi un jurnal personal. Într-o zi am surprins-o pe camerista noastră japoneză citindu-mi jurnalul. Nu ştiu care dintre noi două a fost mai ruşinată. De fapt aşa ne-am trezit amândouă împreună în pat, sărutându-ne. Aha! veţi spune, exact cum am afirmat dintotdeauna! Recunoaşte şi ea acum! Dar nu e adolescenţa o epocă de experimentări? Totul a fost absolut inocent, şi nu s-a repetat niciodată, nici cu ea şi nici cu altcineva Eram amândouă singure şi dornice de afecţiune. Cred de asemenea – în baza celor pe care le-am învăţat de la dumneavoastră – că încercam să mă apropii mai mult de tatăl meu, fie şi printr-un intermediar. Vedeţi, era foarte limpede (de fapt ea a şi recunoscut asta) că una dintre funcţiile ei era să aibă grijă de nevoile lui fizice, din când în când. Nu era singura care făcea aceasta Cred că aproape toate celelalte, începând cu menajera, avuseseră o „misiune" în acest sens. Era un bărbat încântător şi prezentabil, şi firește exercita o putere nelimitată. Sonia, guvernanta mea, a lipsit o vreme în condiţii foarte suspecte şi sunt sigură că el îi aranjase un avort. Însă japoneza aceasta, foarte drăguţă de altfel, era favorita lui în acea perioadă. (S-a întors acasă la scurtă vreme după ce am plecat eu la Petersburg.) Făcând-o să mă sărute atunci, fără îndoială că „îl atingeam" pe el şi în acelaşi timp îl pedepseam în felul acesta pentru că mă neglijase.

Îmi dau seama că pot lăsa impresia că

retractez ceea ce am spus înainte. Tata a încercat cât a putut el mai bine să stabilească o legătură cu mine; era generos cu banii şi evita cât se poate de scrupulos să-l favorizeze pe fratele meu. Dar am simţit permanent că era o luptă în el, o chestiune de *datorie*. Poate că se temea de femei şi era mai mulţumit cu legăturile ocazionale. Trebuie să fi fost un bărbat în stare de pasiuni, altminteri nu s-ar fi căsătorit niciodată cu mama, împotriva tuturor impedimentelor. Însă îmi închipui că a ajuns să regrete că cedase în faţa unor asemenea emoţii. Când l-am cunoscut eu părea rece şi calculat, aruncându-se cu întreaga sa energie în afaceri şi – în mare taină – în intrigile politice în interesul Bund-ului. După episodul cu vaporul şi marinarii, cred că şi-a dat seama că mă „pierduse" şi a făcut un efort special să fie cât mai drăguţ cu mine. M-a luat chiar cu el într-o vacanţă la schi în Caucaz. A fost un dezastru, pentru că am simţit că regreta fiecare moment pe care-l petrecea departe de munca lui. Însă acum începusem deja să-l condamn pentru vina îngrozitoare de a fi evreică. Am fost amândoi nesfârşit de uşuraţi să ne întoarcem acasă.

Ajung acum la soţul meu. El şi întreaga lui familie erau oribil de antisemiţi. Într-o măsură mult mai mare decât v-am lăsat să credeţi. E adevărat, nu cred că era o excepţie în privinţa aceasta – dar pentru el literalmente orice se întâmpla, se întâmpla din vina evreilor. În orice altă privinţă era un om foarte plăcut şi bun la

inimă, şi ţineam extrem de mult la el. Nu am minţit în această direcţie. Dar, înţelegeţi, pe atunci trăiam o minciună. El spunea că mă iubeşte; dar dacă ar fi ştiut că am sânge evreiesc m-ar fi unt. Ori de câte ori spunea „Te iubesc" eu înţelegeam „Te urăsc". Nu aş fi putut continua. M-a costat enorm, totuşi, căci în multe privinţe eram foarte potriviţi şi voiam să mă stabilesc şi să-mi întemeiez o familie.

Ajung astfel la seara când mi-am adus aminte de incidentul din pavilionul de vară, şi poate şi alte incidente. Câteva clipe atunci am fost plină de fericire! înţelegeţi? Eram deodată convinsă că tatăl meu nu era tatăl meu, că nu eram evreică şi că aş fi putut trăi împreună cu soţul meu şi rămâne însărcinată, cu conştiinţa liniştită! însă, bineînţeles, nu am rezistat faptului că mă simţeam bucuroasă că mama mea era o adulterină şi că ar fi fost în stare să mă înfăţişeze soţului ei ca fiind copilul lui

— Atât de indescriptibil de sordidă şi imorală. Să te bucuri de asemenea lucruri! Şi astfel, aşa cum ştiţi şi dumneavoastră, am „îngropat" conştiinţa acestui fapt.

Pentru că a venit vorba, pot să vă spun că am obţinut anularea căsătoriei. Am auzit că s-a recăsătorit şi s-a mutat la München după război.

Vedeţi acum că despărţirea noastră a avut foarte puţin de a face cu problemele sexuale. Întotdeauna mi-a fost greu să cunosc aşa cum ar fi trebuit voluptatea, ştiind că erau alţi oameni care

sufereau „pe cealaltă pantă a dealului”. Şi există întotdeauna asemenea oameni. Nu-mi pot explica halucinaţiile mele; dar ştiu că ele erau distincte, într-un anume fel, de plăcere (pe care continuam să o simt). La fel a fost şi cu Alexei; şi trebuie să vă mărturisesc şi că am „făcut experienţa” cu unul dintre instrumentiştii din orchestra operei, nu multă vreme după ce soţul meu plecase în armată, şi am simţit aceleaşi lucruri şi cu el (deşi fireşte plăcerea a fost extrem de superficială, şi marcată de vinovăţie). Nu am minţit când am spus că halucinaţiile erau legate de frica de a nu rămâne însărcinată. Dacă am dreptate, ar trebui acum să fi scăpat de pericol, ca să spun aşa, pentru că am început să sar peste cicluri

— Poate cam devreme... în orice caz, nu se mai pune problema să verific.

Nu-mi pot explica nici durerile. (Au revenit din când în când.) încă mai cred că sunt de natură organică, în cine ştie ce fel anume; şi continuu să mă aştept, de fiecare dată când consult un doctor, să mi se spună că am suferit de vreo boală exotică la sân şi la ovar în toţi aceşti cincisprezece ani! „Astmul” meu de la vârsta de cincisprezece ani poate să fi fost de natură isterică, în privinţa asta sunt de acord cu dumneavoastră; dar nu cred că restul tulburărilor au fost la fel. Să luăm lucrurile de la început încă o dată. Mi-am pierdut mama când aveam cinci ani. A fost un lucru îngrozitor; dar, cum spuneţi dumneavoastră, pretutindeni există orfani. A murit în împrejurări oribil de

imorale – şi într-un fel cât se poate de dureros. Da, dar aş fi putut să mă împac cu o asemenea idee. Există oare vreo familie care să nu-şi aibă taina ei? Sincer pot spune că nu am dorit întotdeauna să vorbesc despre trecut; eram mai interesată de cele ce mi se întâmplau în momentul respectiv şi cele ce mi se puteau întâmpla în viitor. Într-un fel, dumneavoastră mi-aţi provocat fascinaţia faţă de păcatul mamei mele, şi vă voi fi veşnic recunoscătoare pentru că mi-aţi oferit prilejul să scormonesc în trecut. Dar nu cred nici un singur moment că asta a avut ceva de a face cu faptul că ajunsesem paralizată de durere. Mă făcea să mă simt nefericită, dar nu bolnavă. Şi în cele din urmă, da, e cu putinţă să existe o componentă uşor bisexuală în structura mea; dar nu e nimic neapărat sexual, sau cel puţin nimic căruia să nu fi fost în stare să-i fac faţă foarte uşor. Una peste alta, simt că viaţa mea a fost mai uşor de suportat pentru că m-am simţit apropiată de femei.

Ceea ce mă chinuie este întrebarea dacă viaţa este bună sau rea. Mă gândesc des la scena văzută din întâmplare pe iahtul tatii. Femeia pe care o crezusem îngenuncheată în rugăciune avea pe faţă o expresie crâncenă, înfricoşătoare; dar imaginea ei reflectată era liniştită şi surâzătoare. Femeia surâzătoare (cred că trebuie să fi fost mătuşa mea) îşi ţinea mâna peste sânul mamei mele (ca şi cum ar fi vrut s-o asigure că totul era bine, că pe ea lucrul acesta nu o deranja). Dar chipurile lor – cel puţin pentru mine acum – erau

atât de contradictorii. Şi trebuie să fi fost contradictorii şi în sine; femeia cu grimasa fericită; şi femeia surâzătoare, tristă. Meduza şi Ceres, aşa cum spuneţi atât de bine. Poate sună nebuneşte, dar cred că ideea incestului mă tulbură cu mult mai profund ca simbol decât ca eveniment real. Binele şi răul acuplându-se, ca să formeze lumea. Nu, iertaţi-mă, ajung să bat câmpii. Delirul unei fete bătrâne singuratice!

De aici, fobia oglinzilor de care am suferit scurtă vreme. A fost pe când citeam despre cazul „omului-lup”, cu obsesia lui de necontrolat faţă de actul sexual *more ferarum*. (Nu suntem oare atât de aproape de animale?) De altfel, l-am cunoscut. Sau mai degrabă i-am cunoscut familia, din auzite, la Odesa. Reieşea foarte limpede din detalii. Din cauza asta – dacă mi-aţi îngădui să vă cer ceva? – aş prefera să nu vă referiţi la Odesa ca fiind „oraşul lui M…” Nu va păcăli pe nimeni din cei apropiaţi, care au rămas puţini. Cei care nu-s îndeajuns de apropiaţi vor fi înşelaţi de prezentarea mea ca violoncelistă (!), şi vă mulţumesc pentru această acoperire.

Povestea omului-lup m-a urmărit ani de zile; un fel de imagine a lui Hristos în epoca noastră.

Cel puţin *acum* am fost sinceră cu dumneavoastră, şi nu pot face altceva decât să vă exprim regretele mele pentru că nu am fost sinceră cu dumneavoastră *atunci*, când aţi cheltuit atât de mult din timpul şi energia dumneavoastră pe o pacientă nevrednică. Mă mişcă mai mult

decât pot spune conştiinţa faptului că atâta înţelepciune, răbdare şi bunătate au fost consacrate unei tinere sărmane, cu o fire atât de slabă, mincinoasă. Vă asigur că lucrul acesta nu a rămas fără roade. Înţelegerea pe care am dobândit-o cu privire la mine însămi, atâta cât este ea, v-o datorez numai dumneavoastră.

Vă urez tot succesul în publicarea acestui studiu de caz, dacă vă veţi hotărî să o faceţi până la capăt Aş prefera ca numele meu să fie omis din orice fel de negocieri. Dacă mi se cuvine vreo sumă de bani, vă rog să o donaţi unor opere de caritate.

A dumneavoastră foarte sinceră.

Lisa Erdman

Simţea o mare uşurare că mărturisise totul – tot ceea ce era relevant. Intenţionase să-i spună şi despre faptul că se culcase cu bărbatul „neimportant” în trenul dinspre Odesa spre Petersburg, prima ei experienţă sexuală şi de asemenea prima ei experienţă a halucinaţiei; dar scrisoarea ajunsese atât de lungă, şi atât de plină de minciuni îndreptate, încât i se făcuse frică, încă una ar fi putut vărsa paharul; şi într-adevăr nu era important, n-ar fi putut spune că-i apăsase vreodată conştiinţa.

Da, era minunat că se descărcase de toate astea Aşteptă îngrijorată un răspuns. Când zilele, şi apoi săptămânile, trecură fără un răspuns de la profesor, neliniştea ei deveni un fel de spaimă. Îl

jignise ireparabil. Se înfuriase pe ea şi chiar, cum ar fi putut fi altfel? îi merita mânia. Crizele de astm reveniră (şi sigur nu pentru că ar mai fi practicat felaţia); fu nevoită să anuleze trei angajamente artistice din motive de sănătate. Într-o dimineaţă, scăpă o tavă cu micul dejun în drumul dintre bucătărie şi dormitorul mătuşii, pentru că i se păruse că aude vocea ca de tunet a lui Freud blestemând-o.

Suferea de coşmaruri, unul dintre care o făcuse să geamă atât de violent încât o aduse pe mătuşa ei, şontâcăind în baston, în camera ei de culcare, albă la faţă ca şi cămaşa de noapte. Se întâlnise cu un bărbat urcând scările spre apartamentul ei. Acesta îşi scosese pălăria şi-i spusese că era omul-lup, şi venise s-o conducă la Freud. Se speriase, dar el îi vorbise foarte amabil, explicându-i că Freud dorea doar să revadă împreună cu ea denumirile unor locuri din manuscris, înlocuind iniţialele cu numele adevărate. Astfel că mersese cu el, dar în loc s-o conducă la Freud acasă, o dusese într-o pădure. Avea nevoie de ajutorul ei, îi spusese – arătându-i nişte fotografii pornografice înfăţişând o fetiţă care spăla pe jos, îngenuncheată şi cu rochia ridicată până la şolduri. Acesta era singurul mod în care se putea uşura de dorinţa sexuală – privind aceste fotografii. Discutară serios chestiunea, iar el păru recunoscător pentru că îl ajutase. Se aflau pe malul unui lac, şi ea admira lebedele. Când se întoarse iarăşi spre bărbatul acela, el se

transformase într-un lup adevărat, cu un cap de lup între pălăria şi paltonul lung, vechi şi negru. Mârâia arătându-şi colţii şi atunci ea fugi, iar el porni după ea, încercând s-o muşte de cap. Şi chiar pe când fugea astfel, căutând să-şi salveze viaţa, ştia că îşi merita soarta, din cauza acelei scrisori către Freud. Aici fusese zgâlţâită şi trezită de mătuşa Magda, în cămaşa ei de noapte albă, cu chipul la fel de înspăimântat ca al bătrânei bunicuţe din *Scufiţa Roşie*.

Când în cele din urmă sosi o scrisoare, îi trebuiră mai multe ceasuri ca să-şi adune curajul să o deschidă. Îi tremurau mâinile cu care despăturea hârtia. Şi se crispă toată de suferinţă când o citi (dar asta mai ales din cauza paragrafului despre nepotul lui). Şi se înroşi toată la referirea lui la scăparea din condei, disperată că nu reuşeşte să îşi amintească şi contextul. Totuşi, în general, scrisoarea era mai iertătoare decât o merita.

Berggasse 19.18 mai 1931

Dragă doamnă Erdman, îţi mulţumesc pentru scrisoarea dumitale din 29 martie. Am găsit-o, fireşte, cât se poate de interesantă; nu în ultimul rând pentru acea alunecare de condei când ai scris „poate am fost” în loc de „poate că el (tatăl meu) a fost”. La urma urmelor, nu este o eroare la fel de revelatoare ca cea făcută de una dintre corespondentele mele englezoaice, care mi-a scris că mă compătimeşte pentru „ovreiul care îmi

creează probleme” în loc de „falca”[22]. De altfel aceasta e cauza întârzierii răspunsului meu. Falca, vreau să spun. A trebuit să suport o nouă operaţie, şi mă tem că am rămas astfel în urmă cu corespondenţa.

Îmi pare bine să aflu că dumneata şi mătuşa dumitale sunteţi bine. Ca răspuns la întrebarea dumitale, micul meu nepot Heinz a murit când era în vârstă de patru ani. Cu el, viaţa mea afectivă s-a încheiat.

Să revenim la subiectul principal. Prefer să prezint studiul de caz aşa cum l-am conceput, în ciuda tuturor imperfecţiunilor. Intenţionez, dacă eşti de acord, să adaug un post scriptum, în care să fie prezentate şi discutate rezervele pe care le-ai formulat Mă voi simţi obligat să subliniez că medicul trebuie să aibă încredere în pacientul său, tot aşa cum pacientul trebuie să se încreadă în medic.

Îmi amintesc o formulă a lui Heraclit: „Sufletul omului este o ţară îndepărtată, care nu poate fi străbătută sau explorată”. Nu e întru totul adevărată, cred; dar succesul trebuie să depindă de un port accesibil deschis printre stânci.

Al dumitale foarte sincer, Sigmund Freud

Lisa răspunse cu o scrisoare scurtă, mulţumindu-i pentru răbdarea sa şi exprimându-şi

---

22 Eroare explicabilă în engleză: jew = evreu; jaw = falcă (n.trad.).

durerea faţă de exactitatea premoniţiei ei. Mărturisi că simte remuşcări, ca şi cum premoniţia aceea ar fi fost într-un fel de vină pentru moartea copilului. Nu aştepta nicio replică la această epistolă; îl rugă chiar să nu se mai ostenească să-i răspundă. Cu toate acestea, peste câteva zile sosi o scrisoare, de la adresa din Berggasse.

Dragă doamnă Erdman.

Nu trebuie să te necăjeşti în legătură cu moartea nepotului meu, care este acum departe în trecut Fără îndoială, încă de la moartea mamei sale, el a purtat germenii bolii fatale. Experienţa în domeniul psihanalizei m-a convins că telepatia există. Dacă aş putea să-mi trăiesc iarăşi viaţa, mi-aş consacra-o studiului acestui factor. Este limpede că dumneata eşti deosebit de sensibilă. Nu trebuie să laşi însă asta să te tulbure în mod inutil.

De fapt, unul dintre visele dumitale din timpul tratamentului m-a convins că posezi această putere. Probabil că l-ai uitat Potrivit notei pe care mi-am făcut-o atunci, ai visat că un bărbat şi o femeie de vârstă mijlocie se căsătoreau într-o biserică din Budapesta; şi la mijlocul ceremoniei un bărbat din asistenţă s-a ridicat în picioare, a scos un pistol din buzunar şi s-a împuşcat Mireasa a scos un ţipăt – era fostul ei bărbat – şi a leşinat. Când mi-ai povestit visul, era perfect limpede că el se referea la un eveniment tragic petrecut mai

devreme în acelaşi an (1919), la Budapesta. Unul dintre colegii mei cei mai de seamă, cu practică în acest oraş, se căsătorise cu o femeie pe care o curtase timp de optsprezece ani. Ea nu voise să divorţeze atâta vreme cât fiicele ei, nu erau măritate. În chiar ziua în care colegul meu o luase în căsătorie, fostul soţ se sinucisese. Sunt sigur că ştiai că eu aveam cunoştinţă de acest caz, şi că l-ai amestecat în situaţia mamei dumitale; care, sunt convins, se afla la rădăcina tulburărilor de care sufereai.

În visul acela erai şi dumneata prezentă, ca o figură „ceţoasă”, consolând-o pe femeia leşinată şi totuşi conştientă că şi mirele avea nevoie de compasiunea dumitale, într-o măsură mai mare decât s-ar fi cuvenit. Şi s-a dovedit că acel coleg al meu avusese o relaţie dubioasă cu una dintre fiicele doamnei cu care se căsătorise. Tânăra îmi fusese de fapt pacientă la un moment dat

Ar trebui să adaug că nimeni din Viena, cu excepţia mea şi a unuia sau doi dintre colegii mei mai apropiaţi, nu cunoştea tragedia prilejuită de nunta prietenului nostru; cu siguranţă că dumneata n-ai fi putut obţine de nicăieri informaţia aceasta. Aş fi vrut să citez şi visul acesta în studiul meu, dar faptul că se aplică în chip atât de evident la experienţa colegului meu din Budapesta făcea imposibil lucrul acesta; cu atât mai mult cu cât starea sănătăţii lui nu este bună, iar el crede în existenţa forţelor telepatice.

Ţi-am povestit toate acestea doar ca să-ţi

demonstrez că darul dumitale este de natură inconştientă. Nu poţi face nimic în privinţa aceasta. Nu-l poţi schimba, după cum n-ai putea să transformi frumoasa dumitale voce într-un croncănit de corb. Aşa că nu încerca.

Îţi trimit urările mele cele mai bune.

Al dumitale foarte sincer, Sigmund Freud

Remarcând cât de fericită şi vioaie arăta acum nepoata sa, mătuşa Magda se întreba dacă nu era vorba de apariţia vreunui prieten. Oricare ar fi fost motivul, pentru ea era o uşurare, căci se temuse că Lisa se îndrepta spre o altă prăbuşire nervoasă.

De fapt, Lisa avea senzaţia că este foarte apropiată de Freud; mai apropiată chiar decât pe vremea când îl vedea aproape în fiecare zi. Tonul ultimei sale scrisori o făcuse să se simtă astfel; atât de neaşteptat de cald; făcându-i complimente referitoare la vocea şi înzestrările ei de natură psihică, şi încă acel compliment şi mai important de a împărtăşi cu ea taina colegului său. Era ceva ciudat în asta Nu că ar fi bănuit că nu era adevărat; Freud era incapabil să mintă. Îşi amintea visul – cu excepţia fragmentului pe care Freud îl desprinsese de restul, parcă pentru a i-l sublinia Ea însăşi nu-şi amintea să fi fost prezentă la tragedia nunţii din vis, ca o figură „ceţoasă” aducând mângâiere.

Nu era oare o modalitate pentru Freud de a-i cere ajutorul şi sprijinul, acum în bătrâneţea şi infirmitatea lui? îşi aducea aminte de singura

remarcă personală pe care o scăpase vreodată faţă de ea: o aluzie – nu mai mult decât atât – la faptul că propria sa căsnicie, pe plan fizic, se încheiase atunci când el avea patruzeci de ani. Nu figurase şi asta în visul ei? Freud era soţul de vârstă mijlocie, al cărui eu mai tânăr murise deja Avea deci nevoie de consolare „într-o măsură mai mare decât s-ar fi cuvenit" din partea tinerei femei care avea grijă în clipa aceea de mireasa leşinată… Da, asta ar fi fost, în mod evident, Anna Freud şi mama ei. Dar Lisa era „Anna" în studiul de caz… „O relaţie dubioasă"… „Tânăra îmi fusese de fapt pacientă la un moment dat"…

Apela la prietenia ei; dar se temea că ea ar fi găsit necuvenită o exprimare deschisă. Poate chiar ceva mai mult decât prietenia. Dacă aşa stăteau lucrurile, nu trebuia să se dea în lături de la a încerca să-l consoleze. Lisa îşi provocă singură, cu aceste gânduri, o stare de mare încordare, întrebându-se cum să răspundă apelului lui. Hotărî că cel mai bun mod era să răspundă într-un spirit de destindere amicală, referindu-se la problemele cazului discutat – şi să vadă pur şi simplu ce avea să se întâmple.

16 iunie 1931

Stimate domnule profesor Freud.

Am fost profund emoţionată de calda şi generoasa dumneavoastră scrisoare. M-a mişcat şi complimentul pe care mi l-aţi făcut în ce priveşte vocea mea – până când mi-am adus aminte că nu

m-aţi auzit niciodată cântând! Altminteri n-aţi mai fi spus că e o voce frumoasă. Realitatea este că are, cu fiecare zi ce trece, tot mai multe din însuşirile unui glas de corb.

Aproape că în ultima vreme nu am făcut nimic altceva decât să revăd în minte seara aceea când a început „isteria” mea. Îmi amintesc câteva detalii suplimentare, pe care poate că le veţi găsi utile în scrierea anexei la textul dumneavoastră. În primul rând, eram (cum am mai spus) fericită la gândul că ar fi fost cu putinţă să nu fiu evreică. Chiar faptul că „ar fi fost cu putinţă să nu fiu” era de ajuns să mă justifice în a mă dărui complet soţului meu, cu conştiinţa împăcată; şi, cu voia Domnului, în a-i naşte un copil. Până atunci fusesem tulburată de apropierea permisiei lui (aveaţi dreptate). Mai era mai puţin de o lună până atunci, în scrisorile lui, el insista să „mergem până la capăt”. Nu-l puteam condamna; era cât se poate de firesc. Dar uram până şi gândul acesta. Acum însă, datorită incertitudinii care mi se părea că ar fi existat în ce-l privea pe tatăl meu, simţeam că pot fi de acord şi i-am compus o scrisoare pasională în timp ce mă întorceam acasă de la mătuşa mea

Dar noaptea am avut nişte coşmaruri îngrozitoare. Înţelegeţi, mai erau şi alte lucruri care mă frământau. Una din sarcinile lui Willi consta în a-i pune sub acuzare pe dezertori, şi el tocmai câştigase un asemenea proces, ceea ce însemna că un sărman soldat avea să fie împuşcat

îmi scrisese despre pledoaria strălucită prin care convinsese tribunalul – era în mod evident foarte încântat de el însuşi. Mi se făcuse rău. Nu mai puteam pune de acord persoana lui, cum îmi apărea din acea scrisoare, cu bunătatea lui aşa cum o ţineam minte. Astfel că durerile, care au început în aceeaşi noapte, nu au fost oare rezultatul emoţiilor acestora haotice, fără a avea nimic de a face cu amintirile neplăcute refulate? (Mă pricep grozav să îmi suprim amintirile neplăcute – odată „am uitat", la o oră după ce citisem anunţul, că interpretul principal din opera în care urma să cânt era căsătorit cu cântăreaţa principală – pe care eu o înlocuiam pentru că se îmbolnăvise pe neaşteptate. Asta doar pentru că îmi construisem o fantezie în care urma să am o minunată legătură sentimentală cu el!) Dar asemenea convenabile lapsusuri nu mă îmbolnăvesc.

Şi nu mi-a fost mai bine atunci când dumneavoastră m-aţi ajutat „să scormonesc" legătura aceea amoroasă a mamei mele, pur şi simplu pentru că mă incitase felul în care asta clarifica misterele? Clarificare! Anagnorisis! Cântasem tocmai într-un oratoriu nou numit *Oedipus Rex*, puteţi să vă închipuiţi? îmi place ideea clarificărilor. „Mai multă lumină! mai multă lumină!" Mai multă lumină – şi mai multă iubire.

Ce credeţi? Acestea toate sunt doar nişte idei ceţoase, şi nu sunt deloc sigură de înţelesul lor.

Tragica întâmplare legată de colegul

dumneavoastră o voi trata fireşte în modul cel mai confidenţial. În ciuda acestora toate, scrisoarea dumneavoastră pare mai plină de viaţă şi sper că aceasta înseamnă că sănătatea dumneavoastră s-a îmbunătăţit Eu sunt bine. Mătuşa Magda e agitată, pentru că fratele meu vine în vacanţă din Statele Unite. Ea nu prea mai are o viaţă proprie acuma. Nu suntem cu totul singure – avem o pisicuţă pufoasă şi cam poznaşă. Din păcate i-a provocat mătuşii o eczemă şi va trebui să-i găsesc un alt cămin (pisicii, vreau să spun!). Uneori duc dorul unei companii mai stimulante. Aş da mult pentru încă una dintre discuţiile noastre din zilele de atunci, de demult. Acum mătuşa mă aşteaptă să facem o pasienţă la două mâini. Asta mă va împiedica să mai cedez slăbiciunii mele de a scrie scrisori lungi şi dezlânate.

Cu salutări din inimă, Lisa

După ce expedie scrisoarea, trăi din nou neplăcuta dar nu nefamiliara experienţă de a-şi aminti, sau de a se teme că îşi amintea, partea cea mai îndoielnică a visului. Singura parte bună era că nu fusese şi mai limpede în exprimările ei. Dar nu aştepta un răspuns, şi nici nu primi vreunul.

Lisa şi mătuşa ei găzduiră un timp doi turişti americani cu părul cărunt, George şi Natalie Morris. George deţinea un post de răspundere într-o fabrică de automobile din Detroit şi o ducea foarte bine. Natalie avea chiar o haină de vizon.

„Nu ştiu ce caută aici, în Europa, îi scrise ea

lui Victor. Mă tot aştept să scoată nişte steguleţe americane şi să înceapă să le fluture, plimbându-se pe străzi. Am o prietenă din New York care à făcut cunoştinţă cu ei şi care a fost neplăcut impresionată de accentul lor american grosolan. Duc dorul paharelor cu lapte bătut de la băcănia lor din colţul străzii. Spun că nu înţeleg cum de putem trăi într-un apartament atât de mic şi de înghesuit (s-a mai micşorat de când au fost aici împreună cu copiii lor, după război!). Le e grozav de frică să nu se îmbolnăvească de dizenterie. Natalie nu găseşte nicăieri un coafor să-şi facă permanent şi să-şi vopsească părul. George purică în zadar paginile externe ale ziarelor, după rezultatele din baseball. El şi cu mine nu avem nimic în comun, nici măcar amintirile. Parcă am trăit în peisaje diferite. Cum de am ieşit dintr-un acelaşi pântec? Nu m-am putut convinge să-i sărut la sosire, în gară, obrazul albăstrit de barba de peste noapte, aşa că ne-am mulţumit să ne strângem mâinile. *Meine Bruder*! Citesc *Infernul* ca să-mi ridic moralul. Fireşte, pentru pentru mătuşa Magda e distractiv. Pentru ea, el e încă micul ei nepot Iuri, o altă fiinţă cu care poate să stea de vorbă”.

După două săptămâni de asemenea vizită infernală, Lisa înţelese de ce veniseră. Copiii îşi luaseră zborul din cuib, iar George se simţea părăsit şi golaş, secătuit şi uscat, ajuns la menopauză. Voia ca Lisa şi mătuşa sa să se întoarcă împreună cu ei în Statele Unite. Le

făcuse deja rost de vizele de intrare. Lisa ar fi putut da lecţii de muzică; erau nenumărate ocazii. George formulă această propunere într-o seară la masă, şi Natalie îşi adăugă propriile eforturi de convingere. Ar fi vrut mult să-şi aducă părinţii de la Moscova, dar nu era posibil.

Lisa respinse direct propunerea. Dar mătuşa Magda fusese emoţionată de invitaţie şi promise că se va gândi. În cele din urmă, după multe discuţii lacrimogene cu nepoata sa, acceptă. Avea să fie o sfâşiere teribilă să le părăsească, pe Lisa şi Viena. Dar, în fond, acum, abia dacă mai vedea ceva din cea de a doua; doar priveliştea de la fereastră, căci scările reprezentau un efort care-i depăşea puterile. Din cercul ei de prietene, cele mai multe văduve sau fete bătrâne, „unele nu mai erau, şi altele plecaseră şi mai departe…” – inclusiv cea mai bună prietenă a ei, profesoara de canto a Lisei, care emigrase împreună cu copiii în America. Scria cu multă căldură despre ospitalitatea americanilor.

George şi Natalie îi puteau oferi o cameră plăcută la parter şi o maşină cu care să iasă la plimbare. Dispuneau de bani ca să-i asigure cea mai bună îngrijire medicală, şi o asistentă dacă şi când avea să simtă nevoia. Dacă ea pleca, avea să fie mai bine şi pentru Lisa, îi spuse. Era tot mai mult o povară pentru ea (era adevărat, deşi ea negă asta). Lisa nu se mai putea aştepta să mai câştige la fel de bine prea mult de acum încolo, şi atunci ce avea să se întâmple cu ele? Rămasă

singură, Lisa va putea să se întreţină din lecţii la conservator, poate.

La drept vorbind, hotărârea fusese deja luată, deşi atât de mătuşa Magda, cât şi nepoata vărsaseră lacrimi amare. „Era amuzant să priveşti faţa fratelui meu, îi scrise iarăşi Lisa lui Victor. Sunt sigură că asta speraseră de fapt Pe mine nu mă simpatizează mai mult decât îi simpatizez eu pe ei, dar pe mătuşa Magda pot să o trateze ca pe un animal de casă, ca pe o bătrânică interesantă din Europa, pe care o pot scoate să o arate prietenilor. Au promis chiar să-i cumpere un pian cu coadă, ca să organizeze seri culturale vieneze. Deci, scumpul de George îşi caută şi el mama

Lisa asistă la îmbarcarea în tren a mătuşii, asemenea unui *obiect d'art* scump pe care familia Morris îl achiziţionase în vacanţă. Lisa şi mătuşa ei nu avură curajul să se privească în ochi, căci amândouă ştiau că nu aveau să se mai vadă niciodată. Un alt strat de epidermă fusese acum lăsat la o parte, iar apartamentul era dintr-odată foarte mare şi pustiu. Lisa petrecea tot mai multă vreme în casă, pe măsură ce angajamentele continuau să se răărească. Se interesă de elevi la conservator. De când cu după-amiezile pe care le petrecuse cu Lucia la Milano se gândise că i-ar plăcea să dea lecţii, şi s-ar fi putut chiar să aibă talent pentru aşa ceva Dar anii zadarnici şi goi i se întindeau înainte.

Apoi, în primăvara anului 1934, Victor îi scrise de la Kiev ca să-i spună că lucrurile

mergeau mult mai bine. Anii de recolte proaste se încheiaseră. Oamenii aveau de ajuns de mâncare. I se ceruse să pună în scenă *Boris Godunov*, şi avea să condiţioneze acceptarea ofertei de invitare a Lisei ca să cânte rolul Marinei. Jinduia s-o revadă. De fapt, acum că putea s-o invite cu conştiinţa împăcată, dorea să o ceară în căsătorie. Nu era un gest impulsiv; se gândise mult la asta. Se simţise mult mai bine cu ea, în cele două săptămâni petrecute la Milano, decât se simţise vreodată cu altă femeie, cu excepţia Verei şi a primei sale soţii. Era sigur că aceasta ar fi fost şi dorinţa Verei. Nu-i ceruse oare să aibă grijă de el în locul ei? Micuţul Kolia începea să se sălbăticească şi avea mare nevoie de o mamă adevărată. Mama lui Victor îşi dăduse toată osteneala, dar era bătrână şi dorea să-şi petreacă anii din urmă acasă la ea, în satul unde se născuse şi trăise toată viaţa. Îi era dor de casă, aşa cum pot să simtă asta numai cei mai tineri şi cei foarte bătrâni. Dar nu ar fi vrut ca Lisa să creadă vreun moment că o cerea de nevastă doar din considerente practice. Simţea că se apropiaseră unul de altul prin anii de corespondenţă; dar şi el îmbătrânea, iar viaţa era prea scurtă ca să o trăiască prin scrisori… Dacă ea se putea hotărî să se mărite cu un bărbat care se apropia de senilitate, el avea să fie copleşit de bucurie.

Lisa strânse laolaltă, înghesuindu-le într-o singură zi, toate experienţele nevrotice, halucinatorii, prin care trecuse în viaţa ei. Umbla

că într-un vis – se trezise în dormitor ţinând în mână o cană cu apă cu care voise să intre în bucătărie; turnă lapte într-o sită pe care o luase drept cratiţă. Nu ştia ce să facă; şi nu avea pe nimeni s-o ajute să ia o hotărâre, nimeni de care să se simtă îndeajuns de apropiată şi cu care să poată sta de vorbă. Ar fi avut toate motivele să spună da. Ţinea la Victor şi îl admira Inima îi era plină de dragoste şi de compătimire pentru băieţelul rămas fără mamă. Propria ei viaţă, în ciuda multor cunoştinţe şi a câtorva prieteni nu destul de apropiaţi, era tot mai singuratică.

De asemenea, în oraş începuseră actele de violenţă. Timp de câteva zile se auziră împuşcături şi avu impresia că se afla din nou la Odesa, la începutul secolului. Ştirile politice de pretutindeni erau îngrozitoare şi se părea că ce era mai rău urma să întâmple abia de acum înainte.

Timp de trei nopţi la rând visă copii şi consideră că era un semn că trebuia să se ducă să-i fie mamă băieţelului Verei. Dar avea să ştie oare cum? Şi îl iubea pe Victor îndeajuns pentru aşa ceva? Sigur, nu-l iubea aşa cum îl iubise pe Alexei, sau chiar pe soţul ei. Şi totuşi, pe când îi recitea iarăşi şi iarăşi scrisoarea, începea să-l iubească tot mai mult, şi inima începea să-i zvâcnească.

Amână răspunsul de la o zi la alta şi de la o săptămână la alta. Se îmbolnăvi de nehotărâre, şi îi era rău în fiecare clipă peste zi – şi cea mai mare parte a nopţii. Apoi mintea i se opri literalmente, şi nu mai fu în stare nici măcar să gândească. O

întreagă după-amiază rămase într-o biserică, dar nu ieşi de acolo mai aproape de a fi găsit răspunsul. Durerile îi reveniră în foită, abia mai putea respira. Nu mai mânca. Se gândise chiar, incoerent, să se ducă la Berggasse, să bată la uşa lui Freud şi să i se arunce la picioare. Avea să-i adreseze o întrebare oarecare, irelevantă, şi după cum avea el să-i răspundă „da” sau „nu” avea să-şi formuleze şi ea răspunsul către Victor.

Într-o dimineaţă luă partitura la *Evgheni Oneghin* de pe bancheta uzată a pianului şi cântă câteva pasaje din ea. Apoi, pentru că avea prea mult timp liber la dispoziţie, începu să-şi formuleze răspunsul sub forma scrisorii Tatianei către Oneghin. Îşi spuse că avea să lase rimele să o conducă spre hotărârea corectă. După ce scrise, şi tăie, toată ziua, ajunse la acest rezultat, imediat după ce bătuse miezul nopţii…

De parcă aş fi copil – iar tremur toată; şi tocul iar nu mi-l mai stăpânesc.

Tot astfel se pierdea şi Tania odată;

Şi nici eu gândurile nu mi le mai desluşesc.

Şi doar în asta îi mai semăn ei, ei, Tatianei de altă dată – îmi arde acuma pieptul, de-o singură văpaie, şi mi-s ochii grei, şi n-am odihnă. Tu – ştiu – te căieşti de-a dreptul că mi-ai scris astfel, de-acele şoapte, care atât mă chinuie de atunci, zi şi noapte.

Zi şi noapte!

De ce m-ai mai stârnit astfel! îmi era inima potolită, focul se stingea mocnit, şi tot mi se

părea, de-atunci mi se părea că patima nevrednică mi s-ar fi ostoit Aş fi rămas să mor aşa, mulţumită.

Acum e prea târziu să-mi mai deprind altminteri inima – să mă mai cuprind de graba de odinioară a Tatianei – s-ascult iar şoapte de dragoste alăturea de tine. Acum ştiu.

Acum e prea târziu!

În carte aici, bătrâna doică este, şi nu Tatiana, cea care stă s-asculte şoapte de demult, neştiutoarea, atât de plicticoasa *niana*, care-a uitat cuvântul dragostei de mult.

E un cuvânt de mult înstrăinat. Şi ştiu că mi-a fost mai uşor să-l uit, decât să-l mai păstrez în amintirea asta stearpă. Poate mai visez că-l mai aud şoptind, şi mă înspăimânt, în inima asta care-mi zace în trup ca-n mormânt;

E adevărat că acuma spaimele parc-ar mai vrea să mi se potolească – de când am trecut, şi eu, poate cam prea devreme, apele acelui urât Rubicon – cred că ai să înţelegi ce spun.

Şi tocmai de-asta, nu ai prefera să-ţi iei o soaţă tânără de-ajuns, să-i dea o surioară cu adevărat micului Kolia, atât de neastâmpărat?

E drept, i-aş fi o mamă iubitoare, şi ţie ţi-aş fi alături, gata oricând, să-ţi dăruiesc tot ce mi-ai cere – şi tu ştii asta căci nu sunt deloc nepăsătoare.

În noaptea aceea, când m-ai sărutat, eu am ştiut, şi ştiu şi acuma cât de bine te-am recunoscut, ştiam că numai tu ai fi putut deschide torentul revărsat cu tot ce era în mine, mort şi

îngheţat.

Şi oare cine eşti tu – înger al mântuirii, sau o ispită doar a neînfăptuirii adevărate – şi cine sunt şi eu? o neştiutoare, copilă cu un trup uscat, îmbătrânit? şi ştiu că te-ai căi dacă te-ai mai nunti acum la bătrâneţe – şi ai simţi atunci că sunt destine mult mai rele decât singurătatea, cu spaimele ei grele.

Fie atunci! Iată că aleg acum, nu voi veni s-o mai cânt pe ţarina din ţara leşilor – căci acum cristalina odinioară vocea mea s-a înecat în fum.

Ar fi o nebunie… să mă mai prefac n-aş fi în stare, oricât aş vrea să pot s-o fac iarăşi reală pe mireasa pretendentului la tron; a răguşit acum gâtlejul care odinioară era atât de tandru, revărsând notele dulci, ca de vioară – Mai bine acuma cată să surâd, şi să arunc în lături ce nu se mai poate păstra – şi s-arunc deoparte.

Acuma astea sunt doar vane şoapte, şi cea care a fost odată o privighetoare ar mai nălţa acum ţipăt de corb răguşit.

Vei şti atunci şi tu că jocul s-a sfârşit.

Termin acuma – ştiu, mi-ai mai cerut ceva… şi dacă nu-ţi va fi de tot urât, da, voi veni, nu ca să cânt, decât doar, poate, ascunsă după vreo perdea – şi poate…

Şi mai adăugă, la sfârşit, ca un post scriptum, câteva din versurile simple şi necăutate ale lui Puşkin… „Poate toate astea-s lenevie, / Iluzii ale unui suflet lipsit de experienţă, / Şi ce-i menit de soartă e cu totul altceva… / închipuie-ţi, sunt

singură aici! / Şi nu mă-nţelege nimeni!…” Câteva clipe, aşteptând să se zvânte cerneala, fu ea însăşi o fată tânără de pe la 1820, bolnavă de dragoste, de-a dreptul nebuneşte aruncându-şi deoparte orice rezerve, dezvăluindu-şi inima în faţa unui cinic incapabil să iubească Dar, spre deosebire de Tatiana, Lisa nu ezită să închidă plicul, alunecându-şi limba peste clapa lui, o dată ce-şi semnase acolo înăuntru numele; şi, neavând o doică bătrână cu care s-o trimită, îşi îmbrăcă ea însăşi paltonul şi se grăbi pe scări în jos în noaptea întunecoasă să arunce scrisoarea la cutia poştală de la colţul străzii.

3

După dureroasele săptămâni bântuite de îndoieli, după nesfârşitul împachetat al bagajelor şi despărţirile lacrimogene – prima săptămână la Kiev fu un adevărat delir. Zâmbetul larg al lui Victor pe peronul gării; întâlnirea cu Kolia şi bătrâna lui bunică în apartamentul lor; o recepţie la Operă, unde toţi protejaţii lui Victor – nişte tineri încântători – îi urară bun venit; îşi reînnoi scurtele întâlniri de altă dată cu oraşul, în plimbări pe jos şi cu trăsura; şi apoi ce bucurie (poate cu excepţia sentimentului că era privilegiată) că apartamentul lor era chiar în inima oraşului, în Kreşciatik, cu elegantele sale prăvălii, teatre şi cinematografe. Pe urmă, după o ceremonie simplă, petrecerea de nuntă, încă şi mai dezlănţuită decât recepţia de primire;

promisiunile că va avea mulţi elevi la canto – dacă desigur Kolia nu avea să fie o povară prea obositoare; câte un pahar de sărbătorire cu unul şi cu altul, între timp ajutând-o pe mama lui Victor să-şi facă bagajele. Nu mai avea timp să se gândească – decât că luase hotărârea cea bună.

Fusese ideea ei s-o însoţească pe mama soacră în lunga ei călătorie cu trenul până la Tiflis şi să întoarcă apoi pe Marea Neagră; puteau lua vaporul din micul port georgian Poţi, şi să călătorească pe mare spre Odesa; şi de acolo până la Kiev cu trenul. Avea să fie un fel de scurtă lună de miere, şi o experienţă încântătoare pentru micul Kolia. Lisa era de părere că agitaţia plăcută a unei excursii pe mare avea să îl consoleze pentru pierderea bunicii, creând atmosfera plăcută şi liniştită în care copilul şi noua lui mamă să ajungă să se cunoască.

Mama lui Victor era o femeie micuţă, încovoiată, cu ochi veseli, cu părul răzit, dar sprintenă şi vioaie, în vârstă de optzeci de ani. Era cea mai emoţionată dintre ei pentru că se întorcea în satul natal să-şi încheie acolo zilele. Căsătoria fiului ei nu o descumpănise câtuşi de puţin; ba chiar era limpede că pentru ea fusese o uşurare. Îşi iubea din toată inima nepotul şi plânse pentru că trebuia să-l părăsească; dar era prea mult pentru o femeie bătrână.

La Tiflis, fu lăsată în grija unei mulţimi de rude şi vecini, care o întâmpinară cu bocete, ca pe o moartă. Lisa îşi văzu soţul copleşit de această

întâlnire cu trecutul, doar ca să îi spună iarăşi adio; şi mai ales de faptul că îşi îmbrăţişa mama probabil pentru ultima dată. Era prea dureros să mai prelungească această despărţire, dar din fericire aveau o legătură rapidă cu un tren care străbătea munţii spre coastă. Curând se găsiră urcând încet panta abruptă – trenul împins de două locomotive, ca doi elefanţi de povară – printr-un peisaj spectaculos, pe care atât Lisa cât şi Victor erau prea deprimaţi, fiecare din cauze diferite, ca să se mai gândească să-l admire. Apoi Marea Neagră le apăru în faţa ochilor, şi trenul coborî în goană spre ea Nu fu o problemă în Poţi să găsească un vas de transport care lua şi pasageri; Lisa plutea iarăşi pe marea copilăriei ei.

Când Victor i-l prezentase întâia oară pe băiatul său în vârstă de patru ani cu vorbele: „Spune bună ziua doamnei care are să fie mama ta”, copilul îi întinsese mâna să i-o strângă pe a ei şi spusese serios: „Bună, Lisa”. Asta o făcuse să râdă şi spărsese de la început gheaţa. Îl ridicase imediat în braţe, îmbrăţişându-l strâns şi sărutându-l, jurând că era leit mama lui, cu acelaşi păr blond şi drept, ochii la fel de verzi şi surâsul ei poznaş. El zâmbise când îl sărutase – şi călătoria pe mare nu mai păruse necesară, întrucât se şi lipise de ea îi spunea mai departe Lisa. Pentru ea, era foarte bine aşa; să-i spună mamă când avea să vină timpul, dacă avea să vină vreodată – nu era o problemă pentru ea.

— E un copil atât de bun, Victor! îi spuse,

uimită, când el se duse la culcare fără să stea la discuţii, în cabină. Nu cred că are să fie vreo problemă în niciun fel.

Victor chicoti şi îi spuse că asta era doar liniştea dinaintea furtunii.

Însă ei nu-i venea să creadă că ar fi putut izbucni vreo furtună. Câteva răbufniri, asta sigur; dar ştia de pe acum că le va putea face faţă. Fireşte, era îndeajuns de vârstnică să-i fie bunică; dar lui avea să i se pară tânără după bătrânica aceea cu părul rar care-l crescuse până atunci. Avea să aibă ea grijă ca băiatul să aibă destui tovarăşi de joacă.

Era un băieţel cu spirit aventuros, şi găsi curând puntea de comandă şi acolo se institui singur prim ofiţer. Conduse vasul toată dimineaţa, şi trebui adus jos la masă de către un steward zâmbitor. Totuşi, fu încântat să-şi regăsească tatăl şi pe noua doamnă – îmbrăţişând genunchii acesteia şi spunând: „Bună, Lisa”. Ieşiră la plimbare împreună pe punte şi priviră delfinii. Ea îi povesti cum iama, marea era acoperită de gheţuri, şi mai târziu, când îl dezbrăcă şi-l culcă, îi spuse o poveste despre o balenă mare, cu numele nostim de Porfiria, care, cu sute şi sute de ani în urmă, rătăcise pe aceste mări pentru că şi ei îi plăceau aventurile. Nişte marinari răi încercaseră s-o prindă, dar ea era întotdeauna mai iute şi mai isteaţă decât ei. Băieţelul o asculta întins liniştit în pat, sugându-şi degetul şi privind-o cu ochi rotunzi.

Când el adormi, cinară cu ofiţerii vasului şi cu alţi câţiva pasageri. Chiar şi cei nemuzicali auziseră de Victor Berenstein şi erau impresionaţi de renumele lui. Îl rugară să le cânte în acompaniamentul pianului mic de la bord. El protestă râzând, spunându-le că trecuse vremea când mai putea cânta; şi îi îndemnă în schimb să-i ceară Lisei să cânte, căci şi ea era o interpretă renumită. Astfel că perechea fericită în luna de miere fu silită să cânte nişte duete. Şi, în cabină, el o certă pentru că minţise că îşi pierduse vocea. Ar fi trebuit să repete cu ea în *Boris* la întoarcerea acasă, nu cu parvenita aceea de Bobrinskaia de la Leningrad! îi respinse râzând linguşelile; Kolia se întoarse în somn, aşa că se cocoţă pe pătucul lui şi-i fredonă încetişor un cântec de leagăn. El adormi repede iarăşi, adânc.

Se dezbrăcară jenaţi, chiar şi pe întuneric, căci acum era prima dată când împărţeau aceeaşi cameră. Apartamentul lor din Kiev avea doar două dormitoare, şi la început Lisa împărţise unul din ele cu mama lui. În noaptea nunţii li se păruse că ar fi fost ostentativ să schimbe camera; şi oricum, era numai pentru una sau două nopţi. Jenat, el se urcă în patul îngust alături de ea; dar îndată ce se îmbrăţişară, se simţiră în largul lor şi fericiţi. Nu mai era pasiunea sălbatică a tinereţii, dar asta tot nu ar mai fi fost cu putinţă, cu micul Kolia dormind alături de ei. Trebuiau să păstreze tăcerea. Poate şi asta îi ajută; nu se simţeau obligaţi să se zbată nestăpâniţi cum se presupune

că ar trebui să facă amanţii… şi asta îi împinse pe amândoi, în anumite clipe, să-şi dorească să fi putut face aceasta

Se mişcau în schimb încetişor, tăcuţi, odată cu trosnetele lemnăriei vasului şi cu plescăitul valurilor. Ea nu mai avea niciun fel de viziuni neplăcute; zări doar, prin hubloul rotund, fulgerările farului familiar şi pe care-l uiase. Pe când făceau dragoste, ascultă respiraţia liniştită a copilului. Şi capul care i se odihnea pe piept era parcă tot al unui copil. Fulgerele farului luminau părul alb al soţului ei.

Călătoria îi aduse tot ceea ce nădăjduise, şi chiar mai mult decât atât. Când debarcară la Odesa, într-o dimineaţă rece de vară târzie, simţi că începuseră să alcătuiască un grup de familie. Una dintre fotografiile lor de vacanţă, realizată de un pasager care făcuse drumul cu ei, releva începuturile pline de speranţă ale unei adevărate unităţi: sprijiniţi de o barcă de salvare, iată statura înaltă, greoaie a lui Victor, într-o manta de astrahan şi cu căciulă de blană, cu chipul lui durduliu şi amabil întors cu o privire mândră spre soţia sa, cu gulerul paltonului ridicat şi cu părul răvăşit de briză; ea, la rândul ei, privind mândră în jos spre băieţelul care stă între ei, ţinându-i de mâini. El surâde spre aparatul de fotografiat, cu ochii închişi – căci a clipit când nu trebuia.

Lisa nu recunoscu oraşul, şi oraşul nu o recunoscu pe ea Pe când se plimbau pe jos sau treceau în trăsură prin locurile pe care le ştia

odinioară, se simţea… nu chiar moartă, dar ireală, ca şi când n-ar fi fost niciodată vie. De fapt, cineva o recunoscuse. O femeie trecută, de vârstă mijlocie, se oprise nesigură pe trotuar şi, privind-o drept în ochi, spusese: „Lisa Moruzova?”. Dar Lisa clătinase din cap şi trecuse mai departe, trăgându-l pe Kolia de mânecă, să-l ajungă pe tatăl lui. Femeia îi fusese prietenă bună; fuseseră împreună în aceeaşi clasă de balet.

Victor îi înţelesese greşit expresia întunecată de pe chip, şi îi trăsese afectuos braţul pe după al lui. Se aflau în port, în docuri, şi se gândise că o mâhnise aerul dezolant al locurilor.

— Nu te necăji; totul a trecut acum, murmurase el.

Începuse să-i explice de ce cele mai multe din antrepozitele odinioară active din docuri erau acum cu obloanele trase şi părăginite, printre ele şi cele care purtaseră firma *Moruzov*, *Exporturi de cereale*. Acum, deasupra porţilor, era o firmă guvernamentală, dar vopseaua se scorojise şi de pe ea şi geamurile erau sparte.

Kolia vru să arunce o privire prin ferestrele oarbe şi tatăl lui îl ridică până la pervaz. Dar nu era nimic de văzut înăuntru, decât întunericul şi nişte sticle sparte.

Luară un autobuz spre răsărit, de-a lungul coastei, spre vechea ei casă Clădirea albă, spaţioasă, fusese transformată într-un sanatoriu. Deşi nu era accesibil unor vilegiaturişti obişnuiţi, Victor, artist sovietic de frunte, reuşi să obţină o

cartelă de masă Sufrageria atât de plăcută era plină, în cea mai mare parte aparent cu muncitori veniţi din Rostov. Nu mai rămăsese nimic din tablourile sau mobilele de la foştii proprietari; doar pomii de dincolo de uşile de sticlă ce dădeau spre terasă erau aceiaşi. Şi o chelneriţă bătrână, care le aduse ciorba de varză, fusese una dintre servitoarele din zilele de demult. Îi servi cu un aer îmbufnat, şi era limpede că nu o recunoscuse pe Lisa; nici Lisa nu avea vreo dorinţă de a se face recunoscută, cu toate că în trecut schimbase deseori cuvinte prietenoase cu ea.

După masă se plimbară prin parc. O alee de beton se întindea acum spre golfuleţul şi plaja minusculă; dar acestea nu se schimbaseră. Numai că acum o mulţime de necunoscuţi se bălăceau prin apă, în locul micului grup de membri ai familiei din copilăria ei. Îl ajută pe Kolia să se dezbrace, şi îşi scoase şi ea pantofii şi ciorapii (sumecându-şi fustele). Chiar şi Victor îşi ridică pantalonii şi intră în apa puţin adâncă. Lisa căută meduzele pe sub suprafaţa apei, dar nu erau. Se lungiră apoi, lăsând soarele să le zvânte picioarele ude; razele soarelui erau calde, dar nici pe departe atât de fierbinţi cum şi le amintea ea, poate pentru că vara era târzie.

Nici plantele, copacii şi florile din parcul atât de mare nu erau subtropicale, aşa cum îi spunea memoria Fu surprinsă de nepotrivirea asta. Poate că memoria ei confundase vechea lor grădină cu vreunul din celelalte locuri pe care le vizitaseră cu

iahtul lor mai departe, spre sud. Lăsându-l pe Victor să stea la soare pe plajă, îl luă pe copil într-o expediţie de explorare. Schimbările nu se întinseseră şi asupra arborilor deşi din această porţiune izolată a parcului; doar că pavilionul de vară, care începuse să se părăginească încă de pe vremea ei, nu mai era acum decât un labirint de hăţişuri şi tufe crescute printre pietre şi lemne putrede.

Avea senzaţia că ea însăşi nu mai era decât o fantomă. Ea era ireală, copilul de lângă ea, ireal. Era complet ruptă de trecut şi deci nu mai trăia nici în prezent. Dar dintr-odată, pe când stătea rezemată de un pin înalt şi-i respira mireasma pătrunzătoare, amară, i se deschise pe neaşteptate în faţă un spaţiu limpede către propria ei copilărie, ca şi când s-ar fi stârnit vântul dinspre mare, risipind ceaţa Nu era o amintire dinspre trecut, ci trecutul însuşi, la fel de viu, de real; şi ea înţelese atunci că ea însăşi şi copilul de acum patruzeci de ani erau aceeaşi fiinţă. Revelaţia aceasta o umplu de fericire. Dar imediat avu o altă intuiţie, aducând cu sine o bucurie aproape de nesuportat Căci pe când privea înapoi, prin spaţiul acela deschis spre copilăria ei, nu mai era un perete orb, ci doar o întindere fără sfârşit, aserçjenea unei alei deschise, în care era mai departe ea însăşi, Lisa. Stătea încă acolo, de la începutul tuturor lucrurilor. Şi când privi în direcţia opusă, către viitorul necunoscut, spre moarte, spre întinderea nesfârşită de dincolo de

moarte, tot ea însăşi era. Toate veneau din mireasma pinilor.

Restul zilei trecu asemenea unui fulger. Aşeză flori pe mormântul mamei ei, după ce Victor o ajutase să cureţe bălăriile; vizită crematoriul şi găsi numele tatălui ei în cartea de aduceri aminte; scrise şi puse la poştă ilustrate către mătuşa Magda, fratele ei George, o prietenă din Viena şi finul ei (pe care avea să-l întâlnească în curând); îl duseră pe Kolia la locul de joacă din parc şi îi cumpărară o jucărie scumpă, pentru că fusese atât de răbdător şi cuminte. Luară trenul de noapte spre Kiev. Anticipau o cină liniştită după ce Kolia avea să adoarmă (ar fi trebuit să fie frânt după ziua aceasta). În realitate, el aproape că nu dormi deloc în noaptea aceea şi avu grijă să nu doarmă nici ei. Gemu, plânse îmbufnat, se simţi rău, o ceru tot timpul pe bunica, o muşcă pe Lisa de deget, îi deranjă pe ceilalţi călători cu scâncetele lui. Dimineaţa, când coborâră istoviţi din tren, Victor şi Lisa arătau atât de epuizaţi, încât prietenii care veniseră să-i întâmpine – persoane cu influenţă care aveau şi o maşină la dispoziţie – făcură tot felul de comentarii cu două înţelesuri. Kolia era de-acum un îngeraş care picotea în braţele tatălui său.

Apartamentul 5 Kreşciatik nr. 118, Kiev, U.R.S.S.

4 noiembrie 1936

Dragă mătuşă Magda.

Nu pot să cred că e aproape Crăciunul. Sper că darurile noastre v-au făcut plăcere. Scrisoarea voastră a fost binevenită, ca întotdeauna. Îmi pare rău că trebuie să stai atâta în pat; tu, care ai fost totdeauna atât de activă. Dar a fost frumos din partea lui George şi a Nataliei că au avut grijă să-ţi aranjeze camera de culcare şi să-ţi dăruiască un aparat de radio. După cum spui, ai noroc că te afli pe mâini atât de bune. Te rog să le transmiţi dragostea mea. Ne-a bucurat mult vestea avansării lui George; dar sunt sigură că a meritat-o pe deplin. Şi te rog transmite felicitările mele şi lui Toni, care şi-a luat doctoratul. Doctor Morris! Sună grozav! Părinţii ei trebuie să fie foarte mândri, şi sunt sigură că sunt şi e şi aşa frumoasă! Arată minunat în mantia şi capa festivă, şi pariez că are o mulţime de admiratori. Nu pot să cred că e aceeaşi fetiţă care a locuit cu noi la Viena. Aş vrea să mai stau de vorbă cu ea acum. Sunt sigură că se mai gândeşte şi acum la mine (dacă-şi mai aminteşte în vreun fel de mine) ca la femeia uscăţivă, mereu atât de deprimată încât nu mai avea vreme pentru nimeni altcineva Ce păcat că nu putem să ne cunoaştem mai bine. Asta e valabil şi pentru Paul, fireşte. Îmi bine că are note atât de bune la şcoală.

Viaţa noastră a fost foarte agitată în săptămânile astea Kolia a început şcoala şi îi place foarte mult, după câteva zile neplăcute la început. Dar el e un mic visător! într-o zi ne-am trezit cu el

acasă în mijlocul dimineţii – crezuse că s-a făcut ora mesei, când nu era decât recreaţia mare! Şi a venit tot drumul până acasă pe toate străzile acelea, singur! Creşte ca o ferigă sălbatică şi e greu să te mai ţii de el cu toate de câte are nevoie. Hainele, sigur, sunt scumpe, şi nu totdeauna uşor de procurat Dar ne descurcăm foarte bine; avem mult noroc. Victor mai mormăie din când în când că îmbătrâneşte, ceea ce e o prostie, cum îi spun, căci e sănătos şi tânăr în inima lui. Pune acum în scenă o nouă operă, despre construirea unui stăvilar; nu e chiar atât de proastă cum ar putea să pară. Are unele părţi frumoase. Intraseră puţin în panică la gândul că nu vor putea să termine costumele la timp, aşa că vreo două săptămâni m-am dus şi am dat o mână de ajutor la cusut şi la surfilat. A fost distractiv, lucrând aşa, contra timpului, şi râzând laolaltă cu fetele acelea tinere. Şi am două eleve foarte bune, care vin la noi acasă de trei ori pe săptămână. Aşa că timpul zboară.

Cu numai două săptămâni înainte să înceapă noua operă, am primit ştirea că mama lui Victor a murit şi a trebuit să dăm fuga la Tiflis, la înmormântare. Sigur, nu era ceva neaşteptat, avea o vârstă frumoasă şi fusese bolnavă o vreme; dar întotdeauna e o lovitură, şi e bine că el a fost atât de ocupat, i-a mai izgonit gândurile negre. Nişte prieteni ai noştri au avut grijă de Kolia. Nu am lipsit decât câteva zile, dar i-am dus dorul; şi cred că şi lui i-a părut bine când ne-am întors.

E păcat că nu te-ai simţit destul bine ca să îi

poţi face o vizită Hannei şi nici ea ţie, dar e frumos din partea ei că ţi-a telefonat de ziua ta. (îmi pare bine că darul nostru a sosit la timp.) Telefonul e un lucru minunat. Tot vreau să-i scriu şi ei, fie şi doar ca să-i spun cât îi sunt de recunoscătoare pentru lecţiile ei minunate, acum când am elevele mele. Transmite-i cele mai bune urări din partea mea când îi scrii.

Da, ar fi minunat să luăm o dată ceaiul împreună. Eşti totdeauna în gândurile mele. Sper că tratamentul cu aur a avut efecte bune. E grozav că acum o duci mai bine cu ochii. Nădăjduiesc că îţi plac batistele pe care le-am brodat – un mic dar din Ucraina Acum a început să ningă – prima ninsoare în iarna asta – şi trebuie să-mi pun paltonul şi căciula să mă duc să-l iau pe Kolia de la şcoală. Dragostea noastră, şi cele mai bune urări de Crăciun tuturor.

Cu dragoste, Lisa, Victor şi Kolia

VAGONUL DE DORMIT

Se trezi, poate pentru a zecea oară în noaptea aceea, şi gemu deznădăjduit văzând că încă nu se apropiau zorii. Ascultă foşnetele din perete. Nu avea să mai audă niciodată zgomotele acestea. I se uscase gura de nerăbdare; ar fi vrut să-i poruncească soarelui să răsară, ca să poată pomi şi ei la drum. Prima dată când „se mutaseră în altă casă”, nu făcuseră altceva decât să străbată oraşul până în partea cealaltă; şi fusese o schimbare în rău. Locul acesta era de-a dreptul urât. Dar astăzi aveau să traverseze graniţe, să treacă prin deşerturi, peste lanţuri de munţi – şi aveau să meargă tot mai departe. Mâine noapte vor dormi în tren! Abia aştepta să pornească. Sigur, trebuie să fie aproape dimineaţă şi avea să o audă pe maică-sa mişcând.

Aveau să joace cărţi în tren, el şi Pavel. Dar tot era păcat că nu veneau şi ceilalţi, pentru că jocul era mai interesant în patru. Pavel era un prieten bun, dar nu prea amuzant de unul singur. Avea să le ducă dorul celorlalţi din grupul lor. Or să-i lipsească mai multe lucruri; cotrobăielile de aici, să vezi ce mai poţi să ciupeşti fără să fii prins; şi să nu trebuiască să te duci la şcoală. Da, asta avea să fie partea cea mai grea, deşi avea să-i facă plăcere mamei. Nu că nu s-ar fi priceput să-i dea de lucru şi să-l ţină ocupat; dar după câteva ceasuri obosea şi ea, din fericire, şi-l lăsa să iasă pe afară. Avea să-i ducă dorul oare camerei

ăsteia? Da, puţin, chiar dacă era un loc atât de mizer, era totuşi acasă. Dar or să fie o grămadă de alte lucruri care să-l facă să uite repede.

Dar lui Şura avea să-i ducă dorul, sigur. Şura era cu adevărat prietenul lui cel mai bun. Deşi se întreba uneori dacă Şura nu-l simpatiza poate pe Pavel mai mult. N-ar fi vrut să recunoască, dar era puţin gelos. Însă mama spunea că probabil şi ceilalţi copii aveau să capete voie să vină şi ei mai târziu. Avea să ducă dorul vizitelor acasă la Şura, pentru că acolo era totdeauna ceva de mâncare. Îi plăcea şi mama lui Şura, era tânără şi vioaie. Ar fi vrut ca mama lui să nu fie atât de bătrână. Era jenant să ai o mamă bătrână. Şi avea şi tuşea asta aşa rea, care nu se mai oprea, şi spera că nu avea să moară. O auzi tuşind şi acum, de partea cealaltă a perdelei. Bun, asta însemna că se făcuse aproape timpul să se scoale.

Partea ciudată a somnului era că nu ştiai cât mai era ceasul. Puteai uneori să-ţi faci o idee dacă te uitai pe fereastră, dar cu perdeaua trasă peste patul lui, nu putea să vadă fereastra Era întuneric beznă. Îi trecu prin minte gândul îngrozitor că poate era abia miezul nopţii! Sigur, nu se putea! Simţea că era noaptea târziu acuma, nici el nu ştia cum; şi ştia că trebuiau să se trezească devreme de tot, înainte de sosirea zorilor.

Se întoarse pe partea cealaltă şi încercă să îşi treacă timpul închipuindu-şi locul spre care se ducea Singurul lucru care putea să-i ajute închipuirea erau poveştile din Biblie pe care i le

spunea uneori mama; dar nici ele nu-i foloseau crea mult. Erau şi plicticoase. Mai bine să viseze la călătorie. Îi plăceau trenurile. Prima dată când mersese cu trenul fusese bolnav, aşa îi spusese mama, şi fusese o povară pentru toţi – asta când era mic de tot. El nu-şi aducea aminte. Drumul cel mai lung pe care-l făcuse fusese cel până la Leningrad. Atunci când dormise într-o cameră din ceea ce fusese un palat adevărat. Avea pe atunci numai cinci sau şase ani, dar ţinea minte o mulţime de lucruri din vacanţa aceea Erau acolo şi un om bătrân şi unul mai tânăr; şi când privise peste pervazul ferestrei fusese surprins să vadă apă. Îşi amintea că fusese odată pe un vapor, dar amintirea era ştearsă. Însă amintirile erau ciudate, pentru că avea impresia că îşi aducea de prima petrecere de ziua lui. Îşi amintea că bunica îl ţinuse în braţe ca să sufle lumânarea de pe tort Dar asta fusese cu mult înainte ca mama şi tatăl lui să-l ducă pe vaporul acela Poate că numai îşi închipuia că îşi aduce aminte de acea primă zi a lui, pentru că în album era o fotografie cu ea Bunica îl ţinea să sufle lumânarea, şi era şi tata acolo, zâmbind.

Îşi evocă zgomotul roţilor trenului care-i ducea la Leningrad şi îndărăt, şi amestecă zgomotul ăsta cu foşnetul gândacilor din perete. Era un fel de muzică ciudată. Îi plăcea să asculte tot felul de zgomote, şi mai ales noaptea când încerca să audă şi sunetele în tăcere, sau să-şi

aducă aminte de ele. Fusese printre ultimii din clasa lui la muzică şi le declarase părinţilor că nu putea să sufere muzica, ceea ce fusese o dezamăgire pentru ei. Şi era adevărat, într-un fel; muzica pe care fusese el silit să o înveţe. Toate notele alea plicticoase. Dar (şi ăsta era un mare secret) el avea să fie compozitor când va fi mare. O adevărată surpriză pentru mama. Dacă avea să mai trăiască până atunci. Se foi fără să-şi găsească locul.

Şi tata era bătrân, dar toate astea nu aveau importanţă, atâta vreme cât el urma să se întoarcă. Îşi aminti ultima oară când îl văzuse pe tata – încă pe jumătate adormit, cum îl sărutase, îl strânsese în braţe şi îi spusese că trebuie să fie cuminte şi să aibă grijă de mama. Asta era amintirea cea mai urâtă din viaţa lui, tot aşa cum vacanţa la Leningrad fusese cea mai frumoasă. Nu doar noaptea aceea, ci şi săptămânile care urmaseră, când copiii ceilalţi îl necăjiseră poreclindu-l şi spunându-i că tatăl lui fusese trădător. Asta fusese chiar înainte ca şi unii dintre taţii lor să fie duşi la închisoare; după aceea fusese şi mai rău. Fusese bătut. Asta când îi obligaseră să se mute. Dar el era sigur că tata nu fusese trădător. Şi mama era sigură. Nu înţelegea de ce tata trebuia dus la închisoare pentru că făcuse călătorii în străinătate, cu ani de zile înainte, sau pentru că pusese în scenă o operă despre un ţar plin de cruzime. Sigur închisoarea, oriunde ar fi fost ea, avea să fie închisă curând; şi

când tata se va întoarce, o să vină să-i caute – şi ei nu vor mai fi acolo! Dintr-odată plecarea nu i se mai părea o idee bună. Avea o imagine a tatălui lui bătând la uşă, şi apoi întorcându-se să plece, cu o expresie tristă pe chip.

O auzi pe mama tuşind iarăşi şi îi fu limpede acum că era trează. Curând avea să se scoale, să aprindă focul şi să pregătească micul dejun. Se cuibări mai bine în pat, bucurându-se de căldura aşternutului. Ea se opri din tuşit şi se făcu iar tăcere; ca şi cum s-ar fi pregătit să se scoale. Aştepta sunetele familiare: scârţâitul patului, trosnetul scândurilor duşumelei, oftatul, foşnetul şi scuturătura uşoară a veşmintelor îmbrăcate, scârţâitul pantofilor. Dar nu le auzi; numai câte o tuse a mamei; şi aţipi iarăşi şi visă că se întorsese tata, că mergeau toţi trei la plimbare cu sania pe străzile înzăpezite.

Bătrână şedea întinsă în pat, gândindu-se la multele lucruri pe care le avea de făcut. Pe urmă se dădu jos înfiorându-se, căci era o dimineaţă de toamnă rece, şi încă întuneric. Dacă se trezeau atât de devreme aveau să ajungă la timp ca să prindă locuri în tren. Ascultă zgomote de mişcare, deasupra, dar familia Sciadenko nu se trezise încă. Se îmbrăcă încet şi se mai încălzi puţin, deşi tot mai tremura. Era nesiguranţa şi spaima, ştia şi ea bine, mai mult decât noaptea rece; căci îşi păstrase nişte haine călduroase tocmai pentru asemenea nevoi şi pusese de asemenea deoparte nişte lenjerie groasă pentru Kolia, pe care o

aşezase pe scaunul de lângă patul lui. Aveau să fie pe drum o noapte sau chiar două cu trenul şi era posibil să fie foarte frig. Se învârtea prin cameră numai în ciorapi, pentru că nu voia să-l trezească pe Kolia cu clămpănitul pantofilor. Lasă-l să mai doarmă până în ultimul moment. O să-l obosească destul drumul.

Aprinse lumânarea pe care o pusese deoparte pentru Crăciun, pe urmă făcu focul în sobă cu ultimele vreascuri. La licărirea focului şi a lumânării se vedea că nu era o femeie atât de bătrână, în ciuda părului cărunt şi a mişcărilor ţepene – probabil nu avea mai mult de cincizeci de ani. I se părea bătrână doar lui Kolia şi – în cea mai mare parte a timpului – şi ei însăşi. Când focul se aprinse de-a binelea, îşi strecură picioarele în pantofi, îşi puse paltonul pe umeri, ridică încetişor zăvorul şi ieşi pe pipăite în curte. Trase de uşa privăţii deschizând-o. Pe când se lăsa pe vine peste groapă, încercând să nu tragă în piept mirosul greu, auzi un foşnet în spatele ei şi o formă prelungă şi cenuşie alunecă pe lângă picioarele ei şi ţâşni prin uşa pe care să învăţase s-o lase întredeschisă, tocmai pentru a îngădui asemenea retrageri. Înfiorându-se toată, simţind încă alunecarea moale a şobolanului peste gleznă, rupse o bucată din ziarul *Ukrainskoe Slovo*, se şterse repede, se ridică şi îşi trase în jos rochia. Când ieşi iarăşi în curte, inspiră adânc. Nu era încă aer proaspăt cu adevărat, căci în Podol se ridica în permanenţă o duhoare de grăsime

râncedă şi de putreziciune din grămezile de gunoaie; dar se obişnuise cu ea, dulce şi pură prin comparaţie cu aerul din privată. Apoi se întoarse în casă.

Căutând să facă cât mai puţin zgomot cu putinţă, îşi scoase paltonul, îşi descheie rochia şi turnă o parte din apa din găleată în lighean, asigurându-se că mai rămăsese de ajuns. Apa era preţioasă; unul din ei trebuia să se ducă în fiecare zi până la Nipru să aducă găleţi proaspete. Trăgându-şi rochia în jos peste umeri, se spălă. Acum îi auzea pe alde Sciadenko mişcându-se deasupra, forfot de picioare grăbite. Avea să fie liniştitoare prezenţa Liubei. Puse resturile de coji de cartofi în tigaie. Turtiţele aveau să-i mai încălzească stomacul lui Kolia pe drum. Inhală mirosul plăcut al cartofilor care începuseră să sfârâie.

Era timpul să-l trezească pe fiul ei. Până nu demult i-ar fi şoptit la ureche şi l-ar fi gâdilat uşor să-l trezească. Dar acum se făcuse mai rezervat şi ţinea la un spaţiu al lui anume, aşa că pusese o perdea care să împartă odaia în două şi să-i dea iluzia de independenţă. Se opri deci în deschizătura din perdea şi-i şopti numele. Când el gemu, îi spuse că mâncarea era aproape gata. „Avem turtiţe!” spuse, ca să-l ispitească. Deşi el gemu iarăşi şi se întoarse pe partea cealaltă, ştia că n-avea să mai lase să treacă mult şi o să sară din pat. Era foarte nerăbdător să plece la drum.

Pe când aranja masa de dimineaţă, îşi făcu şi

el apariţia, îmbrăcat în pantaloni şi maiou, şi trase încântat pe nări mirosul bun al turtiţelor, şi se aşeză la masă. Îi spuse că ar fi trebuit să se spele întâi – dar înainte de asta trebuia să se ducă la toaletă, căci li se cam terminase apa şi nu aveau de ajuns să se spele de două ori. Fiind obligaţi să trăiască în asemenea condiţii de murdărie, era sigură că nu rămăseseră sănătoşi în aceşti trei ani din urmă decât având cea mai mare grijă pentru curăţenie. Mormăind că nu avea încă nevoie să meargă, băiatul îşi trase totuşi haina peste maiou şi deschise cu zgomot uşa.

Când se aşezară să mănânce turtiţele, el o întrebă iarăşi cum credea că avea să fie locul unde mergeau acum. Nu-i putea răspunde decât cu frânturi din lecţiile de odinioară din copilăria ei – dumbrăvile înmiresmate de portocali, cedrii Libanului… Iisus mergând pe apă… „Eu sunt roza din Sharon”… Geografia şi Sfânta Scriptură i se amestecau în minte şi îi era greu să creeze o imagine convingătoare. Se simţea deznădăjduit de neştiutoare. Geografia nu fusese niciodată punctul ei tare. Începea să se lumineze de ziuă şi ea privi afară în curtea sordidă, cu grămezile ei de gunoaie şi pereţii din spate ai altor cocioabe.

— Are să fie un paradis în comparaţie cu ce e aici, Kolia, spuse. Ai să vezi. Vom fi foarte fericiţi acolo.

Însă Kolia nu părea convins. Era supărat pentru că doi dintre prietenii lui cei mai buni, Şura şi Bobik, nu erau evrei şi nu puteau veni cu

ei. Şi ştia că îl mai necăjea şi gândul că tatăl lui nu avea să mai poată să dea de ei.

— Nu-ţi face griji, îi spuse ea, ne găseşte el. Au liste cu toţi cei care au emigrat. Când se întoarce la Kiev, va afla exact unde suntem şi va veni direct să dea de noi.

Încerca să-şi facă vocea şi expresia feţei cât mai convingătoare, şi îşi atinse cu un gest scurt crucifixul de la gât Nu găsise încă momentul potrivit să-i spună că tatăl lui va mai veni înapoi. Avea să o facă după ce se vor stabili undeva, în siguranţă, departe de aici, într-un loc unde să poată începe o viaţă nouă.

Terminară de mâncat, apoi ea spălă vasele cu apa care mai rămăsese. Le şterse şi le aşeză bine în geamantanul ponosit Deşi cele mai multe din obiectele lor fuseseră vândute sau amanetate în încercările de a supravieţui, mai erau destule de îndesat într-un singur geamantan. Kolia trebui să se aşeze pe el ca să-i poată prinde încuietorile. Mai înnodă şi o sfoară peste capac, să fie sigură că nu avea să se desfacă pe drum. Din fericire, geamantanul era rezistent Fusese scump atunci când îl cumpărase, cu o parte din banii pe care i-i dăruise tatăl ei când împlinise şaptesprezece ani. Se întoarse cu gândul la plecarea ei din Odesa, cu treizeci de ani în urmă, şi trăi din nou acea senzaţie de spaimă lipicioasă. Îşi simţea pieptul gol pe dinăuntru şi în acelaşi timp greu ca de plumb.

Pe lângă geamantan mai aveau un pachet

învelit în hârtie şi legat cu sfoară. Conţinea o sticlă cu apă, câteva cepe şi câţiva cartofi. Kolia furase aceste alimente cu câteva zile în urmă, când se dezlănţuiseră devastările. Aproape se îmbolnăvise de spaimă, gândindu-se la riscurile la care se expusese; dar se hotărâse să păstreze hrana N-avea să fie uşor de dovedit că cele câteva legume erau de furat; şi ar fi fost aproape la fel de primejdios să le ducă îndărăt îi încredinţă pachetul lui Kolia şi-i spuse să îl ţină bine şi să nu îl scape din mână îşi puseră paltoanele pe ei şi se opriră faţă în faţă, nesiguri. Ştia că nu trebuie să arate cât de înspăimântată era

— Spune-le adio gândacilor! glumi ea

Kolia păru gafa să izbucnească în plâns şi asta o făcu să-şi dea seama că era încă un copil, deşi se purta ca un om mare. Îl strânse la piept, tare, şi îl asigură că totul avea să fie bine şi că se bucura că-l avea pe el ca să aibă grijă de ea.

Lăsându-şi bagajul în holişor, urcară scările să vadă dacă familia Sciadenko era gata însă Liuba şi copiii alergau încă de colo-colo total dezorientaţi. Cu trei copii şi o soacră – o bătrână care avea nevoie să fie aproape cărată pe sus – Liuba arăta istovită cu mult încă înainte de a pleca la drum în ziua asta, care avea să fie atât de lungă. Tot felul de haine erau aruncate peste tot pe duşumea şi ea se lupta s-o îmbrace pe Nadia, cea mai mică. Pavel şi Olga nu făceau nimic s-o ajute, ca întotdeauna; bătrâna se văicărea într-un colţ; şi Nadia începuse şi ea să zbiere, pentru că

abia acum îşi dăduse seama că trebuiau să lase pisica aici, pe Vaska Liuba încerca s-o liniştească, asigurând-o că Vaska avea să se descurce foarte bine din resturile aruncate prin curţi. Dar Nadia nu se lăsa liniştită.

— Pot să fac ceva? întrebă Lisa; dar Liuba clătină din cap, şi spuse că mai bine să plece înainte şi să încerce să le ţină loc într-un compartiment gol; ea şi ai ei aveau să-i ajungă mai târziu.

Nu ştia cum avea s-o poată duce pe soacră până la gară, dar aveau să se descurce într-un fel; se descurcau întotdeauna

Lisei îi căzu privirea peste uneltele de cizmărie, care se aflau într-o ladă de lemn într-un colţ. O privi întrebătoare pe Liuba şi prietena ei roşi, lăsându-şi ochii în jos. Lisa ştia că n-avea rost să mai spună nimic; o să ia uneltele bărbatului ei, deşi aveau o şansă la un milion ca Vania să-şi mai regăsească vreodată familia, chiar dacă va fi eliberat cândva Lisa se simţea ea însăşi vinovată, pentru că nu mai avea aproape nimic din ce-i aparţinuse lui Victor. Totul fusese vândut ca să-şi cumpere de mâncare. Şi pe urmă, pachetele şi scrisorile îi fuseseră trimise îndărăt, ceea ce însemna moartea lui aproape sigură; pe câtă vreme soţul celeilalte mai era încă viu undeva, după câte ştia ea. Fusese arestat şi condamnat pentru că mormăise ceva de faţă cu un client despre materialele mizerabile cu care trebuia să lucreze.

Se auzeau semne de viaţă din celelalte locuinţe care dădeau în curtea lor.

— Mai bine plecaţi, spuse Liuba. Cu puţin noroc, n-au să fie prea mulţi aşa devreme.

Kolia se trase spre uşă nerăbdător, dar Lisa mai zăbovea, plină de îndoială. Părea totuşi cel mai bine aşa, să ajungă devreme şi să ţină locuri. Cele două femei cărunte se îmbrăţişară şi Liuba vărsă câteva lacrimi. Era foarte emotivă. Pe când se ştergea la ochi, Kolia scoase din buzunar pachetul vechi de cărţi de joc, ca să-i arate lui Pavel că nu le uitase. Apoi mama îl urmă în jos pe scări, apucară geamantanul şi pachetul şi ieşiră în aleea care dădea spre stradă. Se iviseră zorile, dar era încă puţină lumina.

Ieşind în stradă, rămaseră fără glas. Întregul Podol se pusese în mişcare. În Loc să poată înainta repede, trebuiau să-şi deschidă trudnic drum printr-o coadă abia târându-se, largă cât toată strada. Era ca mulţimea uriaşă în care fusese prinsă odată Lisa, şi care se înghesuia să ajungă la stadionul de fotbal din Kiev. Însă masa de oameni de atunci fusese alcătuită din bărbaţi, în cea mai mare parte, care aveau braţele libere. Mulţimea de acum, vălurindu-se înceată în sus pe Glubociţa, îşi căra cum s-ar spune casele în spinare: lăzi şi cutii de lemn şi carton, coşuri de răchită, lăzi de tâmplări… Şi în lipsa bărbaţilor teferi, care se retrăseseră odată cu armata, aici erau invalizi, ologi, femei cărându-şi copiii plângând. Bătrânii şi cei ţintuiţi la pat îşi luaseră în spate paturile şi

porniseră la drum. Unele femei aveau funii cu cepe trecute pe după gât, asemenea unor coliere uriaşe. În faţa Lisei şi a băiatului ei, un adolescent voinic căra în spinare o femeie foarte bătrână. Alte familii se uniseră după cât se vedea şi închiriaseră câte un cal şi o căruţă să-i ducă pe bătrâni şi bagajele. Doar cei mai săraci dintre săraci locuiau în Podol, dar cu toţii aveau mai multe bunuri decât puteau căra. Mulţimea din faţa lor era atât de deasă, încât Lisa înţelesese că se puteau considera norocoşi să poată găsi locuri în vreun compartiment pentru ei doi; să reţină un compartiment întreg pentru Liuba şi ai ei era în afară de orice discuţie.

Geamantanul era foarte greu – prea greu pentru Kolia, care o încântă oferindu-se politicos să schimbe poverile o vreme – şi ei îi păru bine la început că se iveau mereu pauze lungi în mersul lor, când mulţimile din faţa lor păreau să se fi oprit cu totul. Putea atunci să-şi lase geamantanul jos. Dar situaţia ei era cu atât de mult mai bună decât a tuturor celor cu lăzi şi cutii şi poveri de tot felul, încât îi era aproape ruşine. Apoi, într-una din aceste halte involuntare, se întâmplă un lucru îngrozitor: o femeie bătrână, cu o basma murdară pe cap, ţâşni dintr-o curte, înşfăcă geamantanul şi fugi cu el înapoi în curte. Ţipând după ea, Lisa şi Kolia îşi croira drum prin mulţime până la gard; dar doi bărbaţi voinici ieşiră de după zid şi le bararăă intrarea în spatele lor era o grămadă întreagă de asemenea bagaje. Lisa se rugă de ei,

plânse, dar zdrahonii erau impasibili. În acest răstimp, mulţimea se urnea încet mai departe, ferindu-şi ochii. Nu erau nici poliţişti, nici soldaţi în jur la care să poată face apel. Se întoarse de la poartă, cu lacrimile şiroindu-i pe obraz. Kolia îşi strecură sfios mâna într-a ei şi se lăsară duşi mai departe de mulţime. Ea se opri din plâns şi se şterse la ochi; o cuprinse deznădejdea gândindu-se la comorile de neînlocuit - hainele, scrisorile, albumul cu fotografii, desenul de Leonid Pasternak şi alte obiecte preţioase, împachetate cu atâta grijă în seara trecută.

În case se vedeau chipuri lipite de geamuri, privind la masa densă de emigranţi. Unii păreau să se uite cu milă, dar alţii râdeau batjocoritor. Acum se iviseră soldaţi prin portaluri, cercetându-i atent pe cei ce le treceau prin faţă. Un grup strigă spre o femeie tânără din faţa lui Kolia: „Komm waschen!” Arătau cu degetul spre curtea din spatele lor, ca şi cum ar fi vrut să spună: „E nevoie de curăţenie”. Fata îşi întoarse capul spre ei şi făcând asta o văzu pe Lisa, dar nu dădu niciun semn că ar fi recunoscut-o. Lisa o recunoscu îndată; era fiica primului violoncelist de la Opera din Kiev. O strigă pe nume – Sonia – şi fata privi înapoi la bătrâna aceasta, căutând prin memorie. În cele din urmă şi-o aduse aminte, deşi era foarte schimbată. Lisei îi fu teamă că cealaltă avea să o respingă, şi n-ar fi condamnat-o dacă ar fi făcut-o. Era limpede că, pentru a-şi salva propria familie, Victor negociase cu libertatea, şi chiar cu vieţile,

mai multora dintre muzicienii de la Operă – inclusiv cea a tatălui fetei. Însă Sonia părea să se bucure că se putea alătura cuiva cunoscut, oricât de departe, şi se opri ca să-i lase să o ajungă din urmă.

O întrebă pe Lisa dacă ştia la ce oră urma să plece trenul. Îi era frica să nu rămână pe jos. Se opriseră aproape de tot şi tânăra se ridică din nou pe vârful picioarelor în pantofii ei cu tocuri înalte, să încerce să vadă peste capetele celor din faţă Era imposibil să zărească ceva, cu excepţia unei mase cenuşii de capete şi de vehicule încărcate cu tot soiul de troace. Oftă exasperată Valiza îi era grea şi fata era obosită.

— Ai dreptate să-ţi iei bagaje puţine, spuse arătând cu capul spre pachetul lui Kolia.

Lisa îşi vărsă obida cu privire la geamantanul furat. Nu mai aveau nimic.

— Ei, încearcă să nu te mai necăjeşti, spuse tânăra femeie. Am auzit că au de gând să trimită bagajele separat şi să le împartă în mod egal când vom ajunge în Palestina.

Zvonuri – nu fuseseră decât zvonuri de când Kolia şi Pavel dăduseră buzna în casă ieri, strigând că se puseseră afişe pe gard şi că mulţimi de oameni se strânseseră în faţa lor. Lisa şi Liuba, care coseau ceva împreună, dăduseră fuga şi îşi croiseră drum prin mulţimea agitată ca să citească anunţul. Ca de obicei, era pe hârtie ieftină de împachetat, tipărit în rusă, ucraineană şi germană Ordinul spunea că toţi jidanii care locuiau în

oraşul Kiev şi în împrejurimi trebuiau să se prezinte la ora opt, în dimineaţa zilei de luni, 2 septembrie 1941, la colţul străzilor Melnikosky şi Kohturov (lângă cimitir). Trebuiau să-şi ia cu ei documentele, banii, lucrurile de preţ, precum şi haine groase, lenjerie de corp etc. Orice jidan care nu se supunea acestor ordine şi va fi găsit, indiferent unde, avea să fie împuşcat.

Cuvintele acestea parcă paşnice, obişnuite (haine călduroase, lenjerie de corp etc.) erau în chip inexplicabil mai înfricoşătoare decât termenul rece şi dispreţuitor de jidan". Oamenii şopteau silabisind cuvintele decretului, ca şi cum nu le-ar fi înţeles.

— Un ghetou, un ghetou, şopti cineva; şi o bătrână începu să se jelească.

— Ne condamnă pe noi pentru incendii, spuse un bătrân cu barbă albă.

Oamenii de lângă el îşi aruncară instinctiv privirea către centrul oraşului, unde aerul era încă înăbuşitor de la focurile care continuau să ardă.

Germanii intraseră în oraş cu o săptămână în urmă ca mândri eliberatori de sub jugul rusesc şi fuseseră întâmpinaţi cu pâine şi sare. Frizerii ucraineni şi evrei tunseseră ofiţeri germani afabili. Nimeni nu regreta faptul că generalii germani – şi nu conducătorii partidului comunist sau actorii şi muzicienii privilegiaţi – ocupau apartamentele luxoase din Kreşciatik. Apoi, când noii ocupanţi se instalaseră comod printre tablourile şi pianele de concert, întregul Kreşciatik se transformase într-

un infern. Germani şi ucraineni se treziseră pe nepusă masă aruncaţi în aer. Lisa, ca şi toţi ceilalţi, ieşise să privească focul imens arzând centrul istoric al oraşului, unde locuise şi ea odată.

Era limpede că Armata Roşie – care îi condamnase pe barbarii nazişti, ca şi când ar fi fost de conceput că aceştia se aruncaseră singuri în aer! – era răspunzătoare pentru aceste explozii. Câţiva soldaţi rămăseseră în urmă ca să detoneze explozivele. Dar apoi începu să circule zvonul că evreii erau cei vinovaţi. De asta se afişase decretul; germanii dădeau vina pe evrei şi-i trimiteau într-un ghetou, probabil în Polonia Totuşi, chiar dacă evreii ar fi fost răspunzători, de ce să fie pedepsiţi toţi pentru acţiunea câtorva?

Când cele două femei se opriseră în faţa afişelor cenuşii făcute din hârtie de împachetat, Liuba Sciadenko îi făcuse o ofertă binecuvântată. O trăsese pe Lisa la o parte din mulţime şi-i şoptise:

— *Tu* nu poţi să pleci. Nu eşti evreică. O să am eu grijă de Kolia în locul tău. Unul în plus, nici n-o să bag de seamă.

Lisa se aprinsese toată de mânie; cum se putea gândi Liuba că ea avea să-şi trimită băiatul în ghetou fără ea! Dar imediat fusese covârşită de măreţia generozităţii prietenei ei. Îi dădură lacrimile. Cât de mult îi datora deja acestei femei. Când fusese ridicat Victor, iar ea şi Kolia trebuiseră să-şi părăsească apartamentul, Liuba

Sciadenko, o văduvă sărmană care făcea lucrări de croitorie pentru Operă, venise să-i ofere o cameră în cocioaba ei. O femeie pe care aproape că n-o cunoştea! spusese că o făcea pentru că Victor îi dăduse de lucru atunci când rămăsese fără un bărbat în casă, însărcinată cu Nadia, şi nu făcea altceva decât să plătească o datorie. Însă plata aceasta nu se limitase la o cameră fără chirie. Îi adusese şi Lisei câte ceva de cusut, pentru ca cei doi să nu moară de foame. Şi acum oferta aceasta! Era mai mult decât o sfântă – un înger. Lisa îi strânse mâinile şi îi spuse:

— Nu, dar îţi mulţumesc! Vom merge toţi împreună!

Din fericire veniră ştiri mai bune. Nu vor fi trimişi în ghetou. Nu erau germanii o rasă de oameni cumsecade, civilizaţi? Lisa ştia asta bine, pentru că ea îşi trăise jumătate din viaţă printre glasuri germane prietenoase. Nici chiar comuniştii nu avuseseră de spus decât lucruri bune despre germani în ultimii câţiva ani dinaintea războiului. Şi atunci când Kreşciatikul fusese aruncat în aer, germanii îşi riscaseră propriile vieţi, trimiţând detaşamente de soldaţi prin oraş, anunţând oamenii să-şi părăsească repede casele! Salvaseră bătrâni, copii, bolnavi – pe chiar aceia despre care se spunea acum că i-ar fi trimis în ghetou! Nu, erau pur şi simplu evacuaţi în spatele liniilor, la loc sigur. Dar de ce, întrebase cineva, să fie evacuaţi întâi evreii? Răspunsul veni repede, încrezător: pentru că evreii sunt înrudiţi cu

germanii.

Atunci cum se explica tonul dur, brutal al proclamaţiei? „Toţi jidanii… orice jidan…” Dar asta suna brutal doar pentru urechile evreilor; pentru germani era vorba doar de o denumire neutră, cum erau „haine călduroase, lenjerie de corp etc.”. Şi uite – subliniase o tânără –, scriseseră strada Melnikosky şi strada Kohturov, care nici nu existau; voiau să spună străzile Melnikov şi Degtiarev; asta însemna că ordinul trecuse prin mâinile cine ştie cărui traducător prost El sau ea îi imprimase tonul acesta neplăcut.

Lisa ştia că versiunea în limba germană avea exact acelaşi ton; dar păstră tăcerea Nu ştia ce să creadă. Intuiţia îi pierise ca şi carnea care-i acoperise pe vremuri oasele. Putea doar să spere şi să se roage ca profeţii pierzaniei să se înşele. Pe urmă, doar cu o oră mai târziu, pe când începuseră să împacheteze, ştirea cea bună se răspândise ca fulgerul prin Podol: erau trimişi în Palestina.

Orele se târau mai departe, dar sfârşitul tot nu se arăta. Ambuteiajul din faţa lor, de orice natură ar fi fost el, refuza să se destrame, iar ei erau împinşi înainte de masa de oameni care venea din spate. Era înfricoşător pentru mamele cu copii mici, şi Lisa începu să se teamă întrebându-se cum avea să se descurce Liuba Sciadenko. Ea şi Kolia ar fi trebuit să-i aştepte şi să-i ajute; se simţea vinovată în acelaşi timp i se păruse însă raţional să plece înainte şi să le ţină

locuri. Ajută o femeie hărţuită de lângă ea, care trebuia să aibă grijă de patru copii, cel mai mare de cel mult zece sau unsprezece ani, iar cel mai mic de vreun an şi jumătate. Lisa îl luă pe acesta, o fetiţă, din braţele mamei, pentru ca aceasta să-şi mai odihnească mâinile. Copilaşul ţipa şi Lisa încercă să-i gângurească ceva pe limba ei, fără niciun efect, apoi îi fredonă o melodie, care transformă urletele în scâncete. Era un copilaş mai curând urât, desfigurat de o buză de iepure, şi mirosea urât Ar fi trebuit schimbată Dar cum să schimbi un copil de ţâţă în înghesuiala asta? Probabil că mama nici nu observase, pentru că cei din Podol erau obişnuiţi cu duhorile de tot felul şi murdăriile cele mai dezgustătoare. Lisa nu se simţise niciodată în largul ei alături de aceşti semeni şi nu se apropiase de prea mulţi, în afară de Liuba. Acum fetiţa din braţele ei începu să zbiere iarăşi şi mama o ceru îndărăt Lisa i-o cedă uşurată Dar o înfuria faptul că nişte copii sărmani şi bătrâni neajutoraţi erau făcuţi să sufere astfel, fără îndoială ca urmare a ineficienţei cuiva cu răspundere.

Kolia era plictisit şi nervos – şi cine l-ar fi putut condamna? încercă să se gândească la nişte jocuri cu cuvinte pe care să le joace împreună cu el, dar nu-i reuşi Stăteau locului de mai bine de douăzeci de minute, şi îl convinse să-i arate Soniei scamatoriile cu cărţile de joc pe care le ştia; copilul se execută fără chef, folosindu-se de geamantanul tinerei ca de o masă Sonia surâse cu

bunătate la scamatorii, în timp ce ochii îi săgetau mereu peste capetele celor din faţă îi mărturisi Lisei cât de rău îi părea că trebuie să lase în urmă violoncelul tatălui ei. Fusese singurul ei prieten în vremurile acestea de suferinţă. Lisa îi evită privirea Ar fi vrut să-i spună că-i părea rău, dar nu-şi găsi cuvintele.

Se târau înainte cam două minute, apoi rămâneau locului alte cinci. Când ajunseră la zidul lung al cimitirului evreiesc, soarele urcase deasupra capetelor şi era o căldură crâncenă. Lisa se sufoca în paltonul ei ros de molii, dar îi era frică să nu i-l smulgă cineva dacă şi-l dădea jos de pe ea îl lăsă pe Kolia să şi-l scoată pe al lui, spunându-i să-l ţină strâns de tot; şi îi promise un gât de apă când aveau să se instaleze în tren. Gara de mărfuri Lukianovka era foarte aproape de cimitir, aşa că nu mai aveau mult de mers. Sigur, mulţimea asta avea să se urnească în curând. Ar fi trebuit o organizare mai bună.

Şi, într-adevăr, mai înaintară puţin. Acum se vedea în faţă o barieră de sârmă ghimpată şi şiruri de soldaţi germani şi de poliţişti ucraineni, de o parte şi de alta a străzii. Ca în toate gările, zgomotul şi înghesuiala erau copleşitoare; căci, în afară de cei care plecau, erau şi mulţi alţii, ruşi şi ucraineni, veniţi să-şi conducă rudele, prietenii sau vecinii, şi să-i ajute cu bagajele sau cu invalizii. Unii dintre aceştia încercau să-şi facă drum înapoi prin mulţime, alţii erau la fel de porniţi să împingă înainte, ca să-i vadă pe cei

apropiaţi urcând. Erau chiar şi soţi şi soţii care-şi luau rămas bun; nu era de mirare că trebuiau secole ca să avanseze cu câteva palme de loc.

Kolia scoase un oftat adânc de exasperare şi mama îi ciufuli consolator părul. Nu va mai putea face asta prea mult timp, căci era de pe acum aproape la fel de înalt cât ea şi creştea ca o plantă sălbatică. Fiica violoncelistului, Sonia, transmise un mesaj din faţă cum că un tren tocmai se urnise plin de la un peron, şi un altul avea să tragă de o linie laterală. Oamenii urcaţi în tren, se spunea, erau literalmente striviţi, umăr la umăr pe coridoare. Avea să fie pentru ei o călătorie chinuitoare.

La un moment dat trebuiră să se strângă aproape de zidul cimitirului ca să lase să treacă o trăsură. Vizitiul îşi agita mânios biciul ca să-şi facă loc. Opri la bariera de lângă intrarea gării să-şi dea jos povara, nerăbdător să ia alţi muşterii. Prin culoarul creat o clipă la barieră, văzură grămezile de bagaje strânse acolo, în stânga. Se părea că Sonia avusese dreptate: bagajele aveau să le fie trimise separat, cu un alt tren, şi împărţite în mod egal o dată ce vor fi ajuns la destinaţie. Sau poate ar fi trebuit să lege bileţele cu numele lor de fiecare? Problema asta nu o mai putea interesa acum pe Lisa, dar mulţi din jurul ei intraseră în panică şi unii improvizau etichete din resturi de sfoară şi bucăţi de hârtie rupte din pachete.

Dar era prea târziu, pentru că mulţimea zvâcni dintr-odată înainte. Omul însărcinat cu

misiunea dificilă de sortare rapidă şi eficientă a bagajelor era un cazac înalt, frumos, cu o mustaţă lungă şi neagră. Ar fi fost greu să nu-i admiri aerul plin de autoritate şi prestanţă; şi să nu simţi, fără să vrei, oarecare simpatie pentru soldaţii şi poliţiştii care trebuiau să stăpânească mulţimea zgomotoasă, dezlănţuită. Lisa şi băiatul ei trecură în cele din urmă de bariera de sârmă. Trenul aşteptat nu se vedea nicăieri; era aceeaşi mulţime, aşteptând într-un loc sau altul, dar lăsând mai ales impresia că ştiau că se mai apropiaseră de ţintă. Era ca o aşteptare la o coadă la cinema în zilele bune de altă dată, înaintând în sfârşit din stradă în holul aglomerat al cinematografului. Ca şi cum ar fi confirmat comparaţia, li se luau acum „hainele călduroase”. Un soldat se apropie de ei şi, cu blândeţe politicoasă, o despuie pe Lisa de haină şi luă şi paltonaşul pe care Kolia îl ţinea pe braţ.

Nu mai făcuse nimeni gestul acesta din zilele când sosea la teatru pentru vreo premieră importantă.

Se înfioră, dar nu pentru că i-ar fi fost frig. Chiar şi fără palton se simţea încălzită. Ce era straniu acum, erau rafalele de mitralieră care se auzeau din când în când în apropiere. Nu putea fi ceva care să îi sperie, dar zgomotul era tulburător şi crea o senzaţie de spaimă, găsindu-şi expresia în preocuparea cu care fiecare îşi găsea de rezolvat câte o treabă măruntă. Sonia, de exemplu, îşi dădea din nou buzele cu ruj. Nu era cu putinţă ca oamenii să fie împuşcaţi – poate cei

care încercaseră să nu dea ascultare ordinelor de deportare şi care acum erau adunaţi. Copiii începuseră să plângă, ceea ce era o uşurare, căci scoteau sunete omeneşti, de înţeles. Era o zi senină, în plus, şi împuşcăturile puteau veni de la poligoanele de tir unde făceau instrucţie germanii, sau poate chiar de pe linia frontului. Lisa îşi petrecu braţul pe după umerii lui Kolia şi-l întrebă dacă nu voia o gură de apă. Era palid şi părea să se simtă rău. Aprobă din cap.

Ea desfăcu pachetul şi-i întinse o ceaşcă şi sticla cu apă. Făcu un schimb cu Sonia, dându-i nişte ceapă şi cartofi pentru un colţ de pâine mucedă şi două bucăţele de brânză. Şi alţii în jur se aşezaseră pe boccele şi mâncau. Scena era scindată în două: nelinişte încordată, chiar panică; dar şi aerul calm al unor excursionişti la un picnic. Un avion făcea cercuri prin aer, foarte jos, pe deasupra capetelor lor; mitraliere se mai auzeau încă în răstimpuri, dar oamenii sau nu le observau, sau şi le izgoneau din minte pe când îşi înghiţeau dumicaţii de hrană.

Soldaţii împingeau acum grupuri de oameni, câte puţini deodată. Numărau un grup, îl împingeau mai departe, aşteptau, apoi trimiteau un alt grup. Lisa încercă să înghită o bucăţică de brânză, dar nu reuşi şi mintea îi acceptă în cele din urmă ceea ce ştiuse încă din clipa în care trecuseră de barieră – urmau să fie împuşcaţi. Sări în picioare ca o tânără de douăzeci de ani, îl trase şi pe Kolia după ea şi dădu fuga îndărăt la barieră.

Mulţi se zbăteau încă să iasă, în timp ce masa de oameni continua să-i preseze ca să intre. Târându-şi fiul de mână, ea răzbătu până la cazacul cel înalt care dădea ordine.

— Iertaţi-mă, eu nu sunt evreică, spuse gâfâind.

Cazacul îi ceru documentele de identitate. Ea cotrobăi prin poşetă şi, slavă Domnului, izbuti să scoată o carte de identitate expirată, emisă la sosirea ei în Rusia, arătând că numele ei era Erdman şi naţionalitatea îi era ucraineană. Soldatul îi spuse că putea pleca.

— Şi el? întrebă cazacul, arătând spre băiat

— E fiul meu. Şi el e ucrainean!

Dar soldatul insistă să vadă şi actele copilului şi, când ea pretinse că le pierduse, îi înşfacă poşeta şi găsi o cartelă de alimente.

— Berenstein! exclamă el. Băiatul e evreu! Să intre îndărăt!

Îl împinse pe Kolia şi băiatul se pierdu îndată în mulţimea care se zbătea dincolo de barieră. Lisa încercă să treacă de cazac, dar acesta îi bară trecerea cu braţul.

— Dumneata nu eşti jidancă, nu trebuie să intri aici, bătrânico, spuse el.

— Dar trebuie să trec! îi spuse ea cu vocea frântă. Te rog!

Cazacul clătină din cap.

— Numai jidanii!

— Dar eu *sunt* jidancă! strigă ea, luptându-se să treacă de braţul lui. Sunt! Tatăl meu a fost

jidan. Te rog, crede-mă!

El îi surâse posomorât, barându-i în continuare trecerea.

— Mayim rabbim la yukhelu lekhabbot et-ha-ahavah u-neharot la yishtefuha! ţipă ea.

Cazacul ridică dispreţuitor din umeri, îşi cobori braţul şi-i făcu semn cu capul să treacă. Ea zări chipul alb ca varul al lui Kolia şi-şi făcu drum cu forţa spre el. Copilul i se aruncă în braţe.

— Ce se întâmplă, mamă? întrebă el.

— Nu ştiu, dragul meu.

Se oprise legănându-l încet în braţe. Un soldat cât o namilă se apropie de o fată tânără de lângă ei şi-i spuse:

— Vino şi culcă-te cu mine şi te las să ieşi.

Chipul fetei nu-şi schimbă expresia buimacă şi după o clipă soldatul trecu mai departe. Lisa fugi după el şi-l trase de mânecă. Acesta se întoarse spre ea.

— Am auzit ce i-ai cerut fetei ăleia, spuse ea. Fac eu asta. Numai dă-mi drumul mie şi copilului meu să ieşim de aici.

El îşi coborî ochii fără nicio expresie spre nebuna bătrână şi îi întoarse spatele.

Se găseau acum într-un grup împins să se alinieze într-o coadă. Kolia întrebă dacă mergeau la tren, iar ea se stăpâni şi-i spuse: Da, probabil; şi în orice caz ea avea să fie aici, cu el, şi să nu-i fie frică. Grupul începu să înainteze. Cu toţii erau acum tăcuţi. Înaintară câtăva vreme în tăcere, printre şirurile de germani. În faţa lor se vedeau

alţi soldaţi cu câini în lesă.

Acum intraseră în coridorul lung format din două şiruri de soldaţi şi câini. Soldaţii îşi suflecaseră mânecile şi fiecare din ei înşfăcase câte un baston de cauciuc sau o bâtă mare. Loviturile plouau din ambele părţi, peste capete, spinări, umeri. Îi dăduse sângele pe gură, dar aproape că nu mai simţea izbiturile, căci încerca să ferească într-un fel capul lui Kolia. Simţea loviturile acelea sălbatice care cădeau asupra lui – şi pe cea zdrobitoare din vintre – dar aproape deloc pe cele ce se abăteau asupra ei. Ţipătul lui era doar o frântură dintr-un urlet universal, amestecându-se cu strigătele vesele ale soldaţilor şi cu lătratul câinilor, dar al lui era ţipătul care se desprindea mai presus de toate, chiar şi mai presus de al ei. Băiatul se poticni; îl apucă de braţ şi îl ţinu să nu cadă. Călcau acum în picioare trupurile celor răsturnaţi de câini.

— *Schnell*, *schnell*! râdeau soldaţii.

Răzbiră poticnindu-se într-un spaţiu mărginit de trupe, un pătrat de iarbă presărată cu zdrenţe şi veşminte de tot felul. Poliţiştii ucraineni înhăţau câte unul dintre oamenii înghesuiţi aici, lovindu-i, strigând la ei:

— Scoateţi-vă hainele! Repede! *Schnell*!

Kolia se cocoşase de tot de durere şi suspina, dar ea începuse să îl tragă, împiedicându-se în propriile ei degete, de gulerul cămăşii.

— Repede, iubitule! Fă cum spun ei.

Căci vedea cum toţi cei care ezitau să se

supună imediat erau izbiţi cu piciorul, sau loviţi cu măciucile şi bastoanele. Ea însăşi îşi trase repede rochia de pe ea şi combinezonul, apoi îşi scoase pantofii şi ciorapii, ajutându-l între timp şi pe băiat, căruia îi tremurau mâinile şi nu reuşea să-şi desfacă nasturii cămăşii şi şireturile de la pantofi. Un poliţist începu s-o lovească peste spinare şi peste umeri cu bastonul, şi în panica ei nu mai izbutea să-şi desfacă şireturile de la corset destul de repede, iar poliţistul, bombănind tot mai furios pe această femeie înceată la minte, bătrână şi cu pieptul fleşcăit, îi smulse corsetul de pe trup.

Urmă o clipă de linişte, acum când erau cu toţii dezbrăcaţi. Un grup de oameni goi era mânat undeva. Cotrobăind prin grămada de veşminte aruncate peste poşeta ei, Lisa scoase din ea o batistă şi şterse uşor o parte din sângele şi lacrimile de pe faţa lui Kolia.

Îşi văzu cartea de identitate din poşetă şi luă repede o hotărâre. Printre toate siluetele albe ale oamenilor înnebuniţi din jur, văzu un ofiţer german care părea să fie cel care comanda. Se duse spre el, îi împinse actul de identitate sub nas şi-i spuse în germană că ea şi fiul ei erau aici din greşeală, veniseră să conducă pe cineva şi fuseseră duşi de mulţimea din jur.

— Uitaţi-vă! spuse. Eu sunt ucraineancă, măritată cu un german.

Ofiţerul, încruntându-se, mormăi că se făceau prea multe greşeli de felul acesta.

— Puneţi-vă hainele şi mergeţi să vă aşezaţi

pe movila de acolo.

Arăta spre un loc unde erau aşezaţi o mână de oameni. Lisa se întoarse în fugă şi-i spuse lui Kolia să se îmbrace repede şi să vină cu ea.

Toţi cei de pe movilă erau tăcuţi, înnebuniţi de spaimă. Lisa constată că nu-şi putea lua ochii de la scena care se petrecea în faţa lor. Grupuri după grupuri de oameni veneau clătinându-se pe picioare, trecând prin culoar ţipând, însângeraţi, fiecare înşfăcat de câte un poliţist, bătut iarăşi şi despuiat de haine. Scena se repeta iarăşi şi iarăşi. Unii râdeau isteric. Alţii îmbătrâneau în câteva secunde. Când darul sau blestemul previziunii o părăsise atât de jalnic şi soţul ei fusese smuls de lângă ea într-o noapte, părul Lisei albise până dimineaţa – vechea zicală era adevărată. Însă acum vedea asta petrecându-se în faţa ochilor ei. În grupul care urmă după ei o văzu pe Sonia; părul ei negru ca pana corbului încărunţise în timpul care îi trebui să se lase dezbrăcată şi trimisă să fie împuşcată. Lisa văzu lucrul acesta petrecându-se iar şi iar.

Era un meterez abrupt de nisip, dincolo de care se auzeau împuşcăturile. Paznicii formau şiruri scurte de oameni şi-i împingeau apoi prin gaura spartă în grabă în peretele despărţitor. Zidul ascundea totul vederii, dar fireşte oamenii ştiau acum unde se află. Malul drept al Niprului e întretăiat de râpe adânci, şi această râpă anume era enormă, maiestuoasă, adâncă şi largă asemenea unei trecători în munţi. Dacă te opreai

pe o latură a ei şi strigai, abia dacă te auzeai de pe malul celălalt. Pereţii erau abrupţi, aplecaţi înăuntru pe alocuri; prin fundul acestei trecători curgea un pârâiaş cu apă limpede. De jur-împrejur erau mai multe ţintirime, păduri, loturi înguste. Localnicii cunoşteau râpa sub numele de Babi Yar. Kolia şi prietenii săi se jucaseră aici deseori.

Lisa văzu cum, pe măsură ce bărbaţi şi femei erau împinşi prin deschizătură spre râpă, toţi, fără excepţie, îşi încleştau mâinile peste organele genitale. Şi cei mai mulţi dintre copii făceau asta Unii dintre bărbaţi şi băieţi sufereau de pe urma loviturilor primite, dar era vorba mai ales de o ruşine instinctivă, aceeaşi care îl făcea pe Kolia să nu vrea ca ea să-l vadă gol. Şi el, când fusese despuiat, îşi dusese mâinile acolo, în parte din cauza durerii, dar şi dintr-o ruşine naturală. În felul acesta fusese îngropat şi Iisus. Şi femeile încercau să-şi acopere pieptul cu braţele. Era înfiorător şi ciudat să le vezi preocupate astfel de decenţă în timp ce erau duse să fie împuşcate.

Kolia îşi ţinea încă mâinile încleştate între coapse. Şedea chircit, mult aplecat în faţă, şi nu se putea opri din tremurat Nu se putea opri, deşi ea îl strângea la piept şi-l încălzea şi încerca, să-i şoptească vorbe liniştitoare. Băiatul nu spunea nimic. Şocul îl amuţise.

Ea însăşi ştia că trebuia să nu-şi piardă controlul cu totul, nici chiar când o văzu pe Liuba Sciadenko clătinându-se pe picioare la ieşirea din culoar, ţinând-o în mâna încleştată pe cea mai

mică dintre copiii ei, Nadia Gura fetiţei era deschisă larg într-un ţipăt fără sunet Faţa Liubei era acoperită de sânge, ca şi chipul Olgăi şi al lui Pavel, care se clătinau în urma ei. Bătrână doamnă Sciadenko nu se zărea nicăieri. O clipă, chiar după ce-i trăseseră rochia peste cap, Liuba păru să privească drept spre prietena ei, acolo pe movilă, acuzatoare parcă. Dar în clipa aceea nu i-ar fi fost cu putinţă să vadă ceva Dezbrăcată, începu să moşmondească la nasturii de la rochia Nadiei, dar o făcea prea încet Un poliţist înşfăcă mânios copila, o duse ca pe un sac până la deschizătura din zidul de nisip şi-o aruncă pe deasupra

— Ave Maria, plină de graţie… *Ora pro nobis*…

Lisa murmura rugăciunile copilăriei, pe când lacrimile i se scurgeau printre gene.

Nimeni nu şi-ar fi putut imagina scena aceasta, tocmai pentru că ea se petrecea acum. După atâtea ţipete, urlete şi răpăiala mitralierelor, Lisa nu mai auzea acum nimic. Ca într-un film mut, cu nori cumulus albi lunecând pe cerul albastru. Începu chiar să creadă că nimic îngrozitor nu se întâmpla dincolo de zidul de nisip. Căci nimic nu ar fi putut fi mai rău decât ceea ce se petrecea aici, sau măcar la fel de rău. Nu ştia încotro erau duşi oamenii, dar nu erau ucişi. Îi spuse asta lui Kolia.

— Ne sperie numai. Ai să vezi, o să mergem acasă şi pe urmă Pavel şi ceilalţi au să vină şi ei, teferi şi nevătămaţi.

Ei îi venise întotdeauna greu să ucidă fie şi numai un gândac de bucătărie; şi nu exista niciun motiv să fie ucişi toţi oamenii aceştia Germanii îi aliniau doar, trăgeau peste capetele lor în spatele râpei, râzând de gluma asta şi spunându-le apoi să se îmbrace în haine noi şi să meargă să se urce în tren. Era o nebunie, dar nu o nebunie la fel de mare ca alternativă Continuă să creadă asta pe jumătate chiar şi după ce-l auzi pe un ofiţer ucrainean spunând:

— Îi împuşcăm pe evrei întâi şi apoi vă dăm drumul vouă.

Aceste cuvinte îi fuseseră adresate unei femei tinere pe care o cunoscuse în treacăt pe vremuri – Dina Pronişeva, o actriţă de la teatrul de păpuşi din Kiev. Lisa o recunoscu când ieşi nesigură pe picioare din coridorul de soldaţi. Doi bătrâni, poate părinţii ei, îi făceau semne Dinei dintr-un alt grup, probabil îndemnând-o să încerce să scape. În loc să-şi scoată veşmintele de pe ea, Dina se îndreptă spre ofiţerul ucrainean care stătea în faţa movilei şi Lisa o auzi cerând să fie scoasă de acolo. Îi arătă ce avea în poşetă. Na părea deloc evreică – chiar mai puţin decât Lisa, cu nasul ei cam lung. Numele de familie al Dinei era rusesc şi ea vorbea ucraineana Comandantul se lăsă convins şi-i spuse că i se va da drumul mai târziu. Dina şedea acum ceva mai încolo, mai jos pe movilă. Ca şi cei mai mulţi dintre cei aşezaţi aici, îşi ţinea capul pe braţe: şocată, de durere, şi poate şi de teama să n-o recunoască cineva şi să strige:

„E o jidancă împuţită!”, sperând să-şi salveze astfel propria piele.

Lisa îşi aminti de o rugăciune pe care o învăţase de la doica ei, pentru a o apăra de vise urâte: „Tu, care eşti Mântuitorul…”. Există lucruri atât de departe de orice crezare, încât ar trebui să poţi să te trezeşti din ele. Dar, deşi rugăciunea o ajutase puţin, coşmarul continua Lumea era o lume cu copii mici aruncaţi peste un zid, asemenea unor saci cu grâu aruncaţi dintr-o căruţă; o lume cu trupuri de carne moale, albă, bătute aşa cum ţărăncile bat rufele ude ca să le usuce; ca cizmele negre biciuite cu cravaşa de ofiţerul plictisit din faţa movilei. „Tu, care eşti Mântuitorul…”

Nu-l putea ajuta pe Kolia. Nu era nimic de făcut decât să se roage cu tot egoismul ca toţi ceilalţi să fie ucişi, cu grabă miloasă, şi cei de pe movilă să poată în sfârşit să plece acasă. Intona fără întrerupere această rugăciune a egoismului. Dar nu regretă nicio clipă că nu acceptase oferta Liubei şi nu rămăsese de la început cu ea. Acum ştia de ce nu ar fi trebuit să aibă niciodată copii. Şi totuşi gândul la Kolia, fiul ei, aici cu străinii, poate în grupul acela de copii de la orfelinat, era de o sută de ori mai rău decât spaimele morţii.

Căzu într-o transă în care tot ceea ce se juca în faţa ochilor ei se desfăşura cu încetinitorul şi fără niciun sunet Poate că asurzise literalmente. Era mai liniştită decât în cea mai liniştită noapte. Şi norii alunecau pe cer cu aceeaşi încetineală

teribilă, îngheţată, inumană. Erau şi schimbări de culoare. Scena începu să se coloreze în liliachiu. Văzu norii cumulus strângându-se pe cer, la orizont, urmări perdeaua de nori rupându-se în trei, şi cu aceleaşi schimbări de formă şi culoare norii îşi începură călătoria pe cer. Ei nu erau conştienţi de ceea ce se întâmpla aici. Credeau că era o zi obişnuită. Ar fi fost uimiţi dacă ar fi ştiut. Păianjenul acela mărunt alergând în sus pe firul de iarbă îşi închipuia că era un fir de iarbă simplu, obişnuit, pe un câmp.

După-amiaza, care nu era vreo parte imaginabilă a timpului, se scurse şi începu să se facă întuneric.

Dintr-odată la barieră se opri o maşină în care era un ofiţer înalt, bine făcut, elegant îmbrăcat, cu cravaşă în mână. Alături de el stătea un prizonier rus.

— Cine sunt aceştia? îl întrebă ofiţerul pe poliţist, prin interpret, arătând spre movila pe care la vremea aceasta erau aşezate vreo cincizeci de persoane.

— Sunt oameni de-ai noştri, ucraineni. Au venit să conducă pe câte cineva; ar trebui lăsaţi să plece.

Lisa îl auzi pe ofiţer strigând:

— Împuşcaţi-i pe toţi numaidecât! Dacă vreunul din ei măcar iese de aici şi începe să vorbească prin oraş, mâine nu mai apare nici un singur evreu.

Îl apucă pe Kolia de mână şi i-o strânse din

toate puterile, în timp ce interpretul îi traducea ofiţerului ordinul, cuvânt cu cuvânt. Băiatul începu să gâfâie, şi mâna îi tremura violent, dar ea îl strânse şi mai tare. Îi şopti:

— Dumnezeu are să aibă grijă de noi, iubitule, ai să vezi.

Un miros puternic, neplăcut îi spuse deodată că el îşi pierduse controlul asupra intestinelor. Îl strânse şi mai tare în braţe şi îl sărută; acum lacrimile pe care, şi le reţinuse aproape toată ziua i se rostogoliră pe obraji. Copilul nici nu plânsese, nici nu scosese vreun cuvânt toată vremea cât stătuseră aşezaţi pe movilă.

— Haideţi atunci! Să mergem! Ridicaţi-vă! strigă poliţistul.

Cu toţii se ridicară în picioare, parcă beţi. Erau supuşi şi tăcuţi, ca şi cum li s-ar fi poruncit să meargă la masă. Poate pentru că se făcuse târziu, germanii nu se mai obosiră să-i dezbrace pe cei din grupul acesta, ci îi lăsară să treacă cu haine cu tot prin spărtura din zid.

Lisa şi Kolia erau printre ultimii. Trecură prin spărtură şi pătrunseră într-o carieră de nisip cu marginile înălţându-se de-a dreptul peste ei. Era acum aproape întuneric, şi ea nu mai vedea cariera prea distinct. Unul după altul erau împinşi în grabă spre stânga, pe o margine îngustă.

În stânga lor era marginea carierei, în dreapta fundul căpea abrupt; ieşitura fusese după cât se părea creată anume pentru execuţie, atât de îngustă, încât pe măsură ce înaintau pe ea,

oamenii se aplecau instinctiv spre peretele de nisip, ca să nu cadă înăuntru. Lui Kolia i se muiaseră picioarele şi ar fi căzut, dacă mama nu i-ar fi ţinut bine braţul.

Fură opriţi şi întorşi cu faţa spre râpă. Lisa privi în jos şi simţi cum i se învârteşte capul, atât de sus i se părea că este. Sub ea era o mare de trupuri înecate în sânge. De cealaltă parte a carierei vedea mitralierele şi câţiva soldaţi. Soldaţii germani aprinseseră un fel de rug mare şi s-ar fi zis că-şi făceau cafea

Strânse mâna lui Kolia şi îi spuse să închidă ochii. Nu avea să simtă nicio durere şi, când vor fi în cer, ea avea să fie mai departe cu el. Văzu cum i se închid ochii. Se gândi să-i spună că tatăl lui şi mama lui adevărată erau acum acolo şi îl aşteptau, dar hotărî că nu era lucrul potrivit Unul dintre germani îşi termină de băut cafeaua şi păşi agale spre mitralieră. Ea începu să şoptească Tatăl Nostru, şi auzi vocea slabă a fiului ei rostind după ea cuvintele rugăciunii. Nu văzu, cât mai degrabă simţi trupurile căzând de pe buza peretelui şi ploaia de gloanţe apropiindu-se de ei. Chiar înainte de a ajunge la ei, îl trase pe Kolia de mână, strigând: „Sări!” şi sări odată cu el de pe firida din perete.

I se păru că de secole întregi cădea astfel prin aer – distanţa era probabil mare. Când ajunse jos îşi pierdu cunoştinţa. Era acasă, noaptea, întinsă pe partea dreaptă, pe jumătate visând, şi gândacii foşneau prin perete şi pe sub pat.

Foşnetul acela al gândacilor îi umplea mintea Pe urmă începu să înţeleagă treptat că sunetul venea din înghesuiala de trupuri omeneşti care alunecau încet găsindu-şi locul, aşternându-se apăsate de mişcările celor de deasupra, încă vii.

Căzuse într-o baie de sânge. Zăcea pe partea dreaptă şi braţul drept îi era sub ea, într-un unghi nefiresc. Nu o durea Nu se putea mişca sau întoarce, pentru că altceva, probabil un alt trup (poate Kolia), îi prinsese, imobilizându-i-o, mâna dreaptă. Nu simţea nicăieri vreo durere. În afară de foşnetul acela, mai erau şi alte sunete ciudate, subterane, un cor amorţit de gemete, icnete şi suspine. Încercă să strige numele fiului ei, dar vocea nu o asculta

Când se va face întuneric, avea să-l găsească pe Kolia şi aveau să se târască din râpă, să se strecoare în pădure şi să fugă.

Câţiva soldaţi se apropiară de buza râpei şi îşi lăsară razele lanternelor în jos spre trupuri, slobozind focuri de revolver spre tot ceea ce părea să mai mişte. Însă cineva nu prea departe de Lisa continua să geamă la fel de tare ca înainte.

Pe urmă auzi paşi în apropiere, paşi călcând peste trupuri. Erau germani care coborâseră în râpă şi se aplecau să smulgă obiecte de pe cadavre, împuşcându-i pe cei care mai dădeau semne de viaţă.

Un soldat SS se aplecase peste o bătrână întinsă pe o parte, căci zărise la ea ceva care strălucea Mana lui îi atinse pieptul când se întinse

spre crucifix trăgând de el să-l desprindă, şi trebuie să fi simţit vreun semn de viaţă. Lăsând crucifixul din mână, îşi îndreptă trupul, îşi trase îndărăt piciorul stâng şi-şi zvâcni cizma cu putere în sânul ei stâng. Ea îşi schimbă poziţia din forţa loviturii, dar nu scoase niciun sunet. Încă nemulţumit, soldatul îşi ridică iarăşi cizma şi i-o înfipse cu toată puterea în pelvis. Din nou singurul sunet fu trosnetul sec al osului. Mulţumit în sfârşit, smulse crucifixul de la locul lui. Se îndepărtă călcând mai departe peste cadavre.

Femeia ale cărei ţipete nu izbutiseră să-şi croiască o ieşire prin gâtlejul ei, continua să urle; şi urletele ei deveniră gemete, şi încă nu o auzea nimeni. În tăcerea care se lăsase peste râpă un glas strigă de sus:

— Demidenko! Haide, vino să începi să sapi!

Urmă un zăngănit de lopeţi şi apoi bufniturile greoaie ale bulgărilor de pământ şi ale nisipului prăvălindu-se peste trupuri, apropiindu-se tot mai mult de femeia care mai trăia încă. Pământul începu să se prăvălească peste ea. Lucrul cu adevărat insuportabil era să fie îngropată de vie. Ţipă cu o voce teribilă şi puternică:

— Sunt vie! împuşcaţi-mă, vă rog!

Deşi ţipătul ieşi doar ca o şoaptă înceată, Demidenko o auzi. Dădu la o parte pământul de pe faţa ei.

— Hei, Semaşko! strigă el. Asta-i încă vie!

Semaşko se aplecă şi o recunoscu pe baba care încercase să-l mituiască să îi dea drumul.

— Atunci, trage-i un număr mai bun! chicoti el.

Demidenko rânji şi începu să-şi desfacă cingătoarea.

Semaşko îşi rezemă puşca la o parte şi o trase pe bătrână să o aşeze mai dreaptă pe pământ. Capul bătrânei se rostogoli pe o parte, şi ea privi deodată drept în ochii larg deschişi ai unui băiat. Apoi Demidenko îi desfăcu picioarele.

După o vreme Semaşko rânji iarăşi spre el şi Demidenko mormăi că era prea frig şi bătrâna era prea urâtă. Îşi potrivi la loc hainele şi îşi ridică arma. Cu ajutorul lui Semaşko găsi deschiderea şi, în vreme ce schimbau între ei glume, înfipse baioneta cu grijă, aproape cu delicateţe. Bătrâna nu scotea niciun sunet, deşi vedeau că respira încă. Tot foarte blând, Demidenko imită gesturile de piston ale actului sexual; şi Semaşko lăsă să se audă un hohot gros de râs, care se răsfrânse în ecouri peste pereţii râpei, pe când trupul femeii se încorda şi se destindea, se încorda şi se destindea. Dar după spasmele acestea nu se mai văzu niciun semn al unei reacţii, iar ea păru să nu mai respire. Semaşko mormăi că-şi pierdeau vremea. Demidenko răsuci lama baionetei şi o împlântă mai adânc.

În timpul nopţii trupurile se aşezară mai bine. Câte o mână mai mişca, o fracţiune de spaţiu, făcând un cap să se întoarcă foarte puţin. Trăsăturile se schimbau imperceptibil. „Tremurul nopţii adormite”, îi spusese Puşkin; numai că el se

gândea la mişcările de tasare ale unei case.

Sufletul omului este o ţară depărtată, de care nu te poţi apropia, pe care nu o poţi explora. Cei mai mulţi dintre morţi erau săraci şi analfabeţi. Dar fiecare dintre ei, fără excepţie, visaseră vise, nutriseră speranţe şi trăiseră experienţe uimitoare, chiar şi copiii de ţâţă ţinuţi în braţe (poate mai ales bebeluşii aceia ţinuţi în braţe). Deşi cei mai mulţi dintre ei nu ieşiseră niciodată în afara cartierului mizer al Podolului, vieţile şi poveştile lor erau la fel de bogate şi de complexe ca şi cea a Lisei Erdman-Berenstein. Dacă un Sigmund Freud ar fi ascultat şi şi-ar fi luat notiţe de la vremea lui Adam încoace, tot nu ar fi explorat pe de-a-ntregul nici măcar un singur grup, nici măcar o singură persoană.

Şi aceasta a fost doar prima zi.

O femeie s-a târât într-adevăr în sus pe peretele râpei, după lăsarea întunericului. Era Dina Pronişeva. Şi când s-a încleştat de un tufiş ca să se tragă în sus, ea a ajuns faţă în faţă cu un băieţaş, îmbrăcat în maiou şi pantaloni, care îşi trudise şi el drum în sus. O sperie pe Dina şoptindu-i:

— Nu vă speriaţi, doamnă! Şi eu sunt viu.

Lisa visase odată cuvintele acestea, atunci când era la cură de ape la Gastein cu mătuşa Magda. Dar lucrul nu e surprinzător, pentru că ea avea darul previziunii şi în chip firesc o parte din ea continua să trăiască cu aceşti supravieţuitori: Dina şi băieţelul acela care tremura şi se înfiora

din tot trupul. Îl chema Motia.

Motia fusese împuşcat de germani pe când îi striga să se ferească acestei femei, pe care acum o privea şi o iubea ca pe propria lui mamă, pentru că era bună cu el. Dina a supravieţuit ca să fie singurul martor, singura sursă de încredere pentru ceea ce văzuse şi simţise Lisa. Dar lucrul acela s-a întâmplat de treizeci de mii de ori; totdeauna în acelaşi fel şi totdeauna altfel. Iar viii nu pot vorbi vreodată pentru cei morţi.

Cei treizeci de mii au devenit un sfert de milion. Un sfert de milion de hoteluri albe în Babi Yar. (Fiecare din ele avea un Vogel, o Madame Cottin, un preot, o prostituată, o pereche în luna de miere, un militar poet, un brutar, un bucătar-şef, o orchestră de ţigani.) Straturile de la bază s-au strivit într-o masă solidă. Când germanii au vrut să îngroape amintirea masacrelor, buldozerelor nu le-a venit uşor să despartă cadavrele, care erau acum cenuşii-albăstrii la culoare. Straturile cele mai de jos au trebuit dinamitate, şi uneori au trebuit folosite securi. Aceste straturi de jos de tot erau alcătuite, cu puţine excepţii, din trupuri dezgolite; dar mai sus erau trupuri în lenjerie de corp, iar şi mai sus erau îmbrăcate complet; asemenea diferitelor formaţiuni stâncoase. Evreii erau la fund de tot, apoi urmau ucrainenii, ţiganii, ruşii etc.

S-a deschis un şantier de construcţii uriaş, cu sarcini multiple. Cei cu sapele săpau pământul; cei cu cângi şi cârlige trăgeau trupurile afară;

prospectorii (*gold-suchern*) strângeau obiectele de preţ. Era ciudat şi emoţionant să vezi că aproape toate victimele, inclusiv cele complet despuiate, reuşiseră să ascundă câte un obiect de valoare sentimentală pe care să-l ia cu ele în râpă. Chiar şi unelte. Multe din aceste obiecte preţioase trebuiau extrase de pe trupuri. Lucrările dentare în aur pe care Lisa şi le făcuse curând după întoarcerea de la Milano se amestecară cu altele – inclusiv unele din gurile celor patru surori vârstnice ale lui Freud –, transformate în lingouri de aur.

Personalul de la garderobe smulgea orice obiect de îmbrăcăminte de o calitate mai bună; constructorii înălţau ruguri uriaşe; fochiştii improvizaţi aprindeau focurile cu părul cadavrelor; compactorii cerneau cenuşa, căutând orice bucăţică de aur care le scăpase căutătorilor dinainte; şi grădinarii cărau cenuşa în roabe să o răspândească peste loturile de pământ de lângă râpă.

Era o muncă înfiorătoare. Paznicii nu suportau duhoarea decât bând vodcă toată ziua. Prizonierilor ruşi nu li se dădea mâncare (dar vai de ei dacă slăbeau ritmul muncii): şi din când în când câte unul din ei, înnebunit de aroma delicioasă a cărnii prăjite, era surprins vârându-şi mâna prin flăcări să scoată câte o bucată; şi pentru un asemenea act barbar avea să se adauge el însuşi aromei savuroase, fript de viu, ca un homar. Până la urmă, prizonierii ştiau că şi ei

aveau să hrănească flăcările, când ultimul cadavru va fi fost mistuit de foc; cei care aveau să mai trăiască atâta. Paznicii ştiau ce ştiau; era subiect de glume între cele două grupuri. Într-o zi sosi un camion plin cu femei. Când se dădu drumul la gazul toxic, începură obişnuitele bătăi în uşi şi ţipete; dar nu trecu mult până se lăsă tăcerea şi uşile se deschiseră. Se traseră afară mai bine de o sută de fete goale. Paznicii beţi se cocoşau de râs.

— Daţi-i drumul! încercaţi-le! Botezaţi-le mitrele!

Se înecau aproape, cu sticlele de vodcă la gură; gluma pornise de la faptul că fetele fuseseră chelneriţe la localurile de noapte din Kiev, şi deci nu erau probabil nişte vestale. Chiar şi unul sau doi dintre prizonieri îşi schimonosiră feţele osoase rânjind, pe când îngrămădeau trupurile fetelor – pe cele moarte şi pe cele încă vii – peste rugul aprins.

După război, efortul de anihilare a morţilor continuă, cu alte mâini. După o vreme, Dina Pronişeva încetă să mai spună că scăpase de la Babi Yar. Inginerii construiră un dig peste gura râpei şi pompară apă şi noroi din carierele din apropiere, creând un lac verde, stătător şi fetid. Digul crăpă; o suprafaţă întinsă din Kiev fu îngropată în noroaie. Trupurile mai erau încă dezgropate unul sau doi ani mai târziu, încremenite în ultimele zvârcoliri, ca la Pompei.

Nimeni însă nu consideră potrivit să acorde râpei o placă memorială. Groapa uriaşă fu

umplută cu beton şi deasupra se construi un drum larg, un centru de televiziune şi un complex de blocuri de locuit. Trupurile fuseseră îngropate, arse, înecate şi reîngropate sub beton şi oţel.

Dar toate acestea nu aveau nimic de a face cu oaspetele, sufletul, mireasa mistuită de iubire, fiica Ierusalimului.

LAGĂRUL

După haosul şi înghesuiala strivitoare a călătoriei de coşmar, se răspândiră pe peronul mic şi prăfuit al gării parcă răsărită de nicăieri în plin câmp. Traversară în grabă podeţul; era atât de bine să poată respira aer curat, să treacă dincolo fără să fie împinşi cu brutalitate sau supuşi la tot felul de formalităţi. Afară îi aştepta un şir de autobuze.

Tânărul locotenent căruia îi revenea autobuzul Lisei avea un bâlbâit respectuos, care destinse imediat atmosfera când citi cu glas tare lista de nume. Surâdea sfios când chicotelile pasagerilor îi arătau că citise greşit vreunul din numele greu de rostit. Sub o peliculă de sudoare – era o zi foarte călduroasă – o cicatrice albă îi brăzda obrazul trecându-i piezişe peste frunte, şi o mânecă rămasă inutilă se odihnea în buzunarul uniformei.

Autobuzul porni într-un nor de praf, iar el se lăsă să cadă pe scaunul gol din faţa Lisei.

— Îmi pare rău pentru greşeala aceea!

Îi surâse.

— Nu-ţi face griji!

Îi surâse şi ea ca răspuns.

— E polonez, presupun? întrebă el; şi ea confirmă că era într-adevăr un nume polonez.

De fapt ei însăşi îi era ruşine de greşeala ei. O dată ce se hotărâse să nu-şi folosească numele evreiesc, Berenstein, nici pe cel german, Erdman –

din cauza tuturor hărţuielilor prin care trecuse când i se ceruse să-şi arate documentele – hotărâse să-şi dea numele de fată. Moruzova. Dar dintr-un motiv straniu, pe care nu şi-l explica, pronunţase în locul lui numele de fată al mamei ei, Konopnicka. Acum era prea târziu să mai facă ceva.

Tânărul locotenent tocmai o întreba cum fusese călătoria cu trenul.

— Teribilă! Teribilă! spuse Lisa.

El aprobă din cap, plin de compasiune, şi adăugă doar că măcar puteau să se odihnească în lagăr. Nu era un palat, dar era destul de confortabil. Apoi, mai târziu, aveau să fie trimişi mai departe. Lisa îi spuse că n-avea cum să ştie cât de mult însemna să audă o voce prietenoasă. Privea prin fereastra autobuzului peisajul monoton, deşertic, sub cerul arzător, şi îi scăpă întrebarea lui următoare despre ce făcuse în viaţa dinainte. El trebui să i-o repete. Fu încântat să afle că fusese cântăreaţă. Deşi nu se prea pricepea la muzică, o asculta cu plăcere, şi una din sarcinile lui era să organizeze concertele care aveau loc în lagăr. Poate dorea şi ea să ia parte? Lisa spuse că avea să participe cu toată plăcerea, dacă vocea ei avea să fie socotită îndeajuns de bună pentru aşa ceva.

— Eu sunt Richard Lyons, spuse el, întinzându-i mâna stângă peste speteaza scaunului.

Ea i-o strânse, stângaci, cu mâna cealaltă.

Numele îi trezea o amintire; şi, în chip surprinzător, se vădi că îl cunoscuse pe unchiul lui. Îl întâlnise odată, într-o vacanţă petrecută în Alpii austrieci.

— V-a crezut mort, spuse ea; şi locotenentul Lyons răspunse cu un surâs crispat:

— Nu tocmai! şi-şi bătu uşor cu cealaltă mână mâneca goală.

Fireşte, cunoştea hotelul unde stătuse ea, căci schiase des acolo.

— E un loc frumos, spuse el.

— Da, dar frumos e şi aici, răspunse ea, aruncând iarăşi o privire afară, peste dunele de nisip din jur. E o lume frumoasă.

Profită de prilej ca să-l întrebe cum ar fi trebuit să procedeze ca să dea de urma unor rude. El scoase un carnet de notiţe şi un creion din buzunarul de la piept şi, folosindu-şi îndemânatic mâna stângă, atât ca să-şi susţină carnetul cât şi ca să scrie în el, caligrafie numele Berenstein. Îi făgădui să facă cercetări.

— Puteţi fi sigură că şi rudele dumneavoastră vor urmări listele cele noi, spuse el.

Ea îi mulţumi pentru amabilitate şi locotenentul spuse că era o nimica toată, se bucura să-i poată fi de ajutor.

Se scuză apoi ca să treacă spre coada autobuzului, să schimbe câteva cuvinte şi cu ceilalţi pasageri. Kolia, obosit, adormise şi capul i se legăna pe umărul ei. Ea îşi schimbă puţin poziţia, să poată sta el mai bine. Sânul îi era foarte

sensibil. Oricum, trebui să-l trezească în curând, căci autobuzul se opri. În ciuda oboselii, pasagerii scoaseră exclamaţii de plăcere, văzând în jur o oază – iarbă verde, palmieri, apă scăpărătoare în soare. Şi clădirea însăşi semăna mai mult cu un hotel decât cu un lagăr de tranzit Lisa şi fiul ei primiră o cameră numai pentru ei. Mirosea frumos a lemn. Bârnele erau din cedru şi lemnăria de la fereastră de pin.

Kolia ieşi curând în explorare împreună cu Pavel Sciadenko, însă Lisa era atât de obosită, încât se trânti imediat în pat. Se trezi în semiîntunericul amurgului, la o bătaie uşoară în uşă. Se gândi că e Kolia, nesigur dacă aceasta era camera lor. Aşa goală cum era, căci nu despachetase încă, se duse să deschidă uşa Era locotenentul. Se scuză, roşind tot să o vadă astfel goală, că îi deranjase odihna; trebuia să-şi fi dat seama că avea să se culce devreme. Bâlbâiala lui era jenantă. Voise doar să-i spună că nu găsise niciun Victor Berenstein pe liste; era însă o Vera Berenstein. O ajuta în vreun fel? Era minunat, se bucură ea:

— Vă mulţumesc.

El roşi din nou şi spuse că va continua să încerce să găsească numele soţului ei. Şi se gândise de asemenea că poate ar fi vrut să afle că mai era cineva cu numele ei de familie oarecum neobişnuit – o femeie, Maria Konopnicka.

— Dar aceasta este mama mea! exclamă ea încântată.

Bucuros, îi promise că avea să caute mai departe.

Zilele treceau în goană. Era mereu cu ochii în jur pe la mesele din apropiere, la orele de masă, şi mereu i se părea că vede câte o faţă pe care avea impresia că o recunoaşte. O dată chiar i se păruse că îl zăreşte pe Sigmund Freud; un bătrân cu falca într-un bandaj mare, mâncând – sau încercând să mănânce

— Singur. Era mult prea intimidată ca să îl abordeze. Pe lângă asta, ar fi fost foarte posibil să nu fie el; căci se auzea că bătrânul venise din Anglia. Dar putea oare să nu recunoască expresia aceea plină de nobleţe? Când îl văzu trăgând, cu evidente suferinţe, câteva fumuri dintr-o ţigară de foi, cu gura care nu era decât o gaură mică în bandajele enorme, fu aproape sigură că era el. Simţi un impuls năstruşnic să-i scrie o ilustrată (cu o vedere a lagărului de tranzit, singura care se găsea): „Frau Anna G., vă transmite complimente şi aţi fi dispus să-i faceţi onoarea să luaţi un pahar de lapte împreună cu ea?” Poate o să-l facă să surâdă, amintindu-i de bucătarul-şef de la hotelul alb. Pe când se juca absentă cu ilustrata, întrebându-se dacă s-o cumpere, îşi dădu seama deodată că preotul bătrân, uscat, atât de amabil, din jurnalul ei, fusese de fapt Freud; şi se întrebă cum de nu văzuse asta la vremea respectivă. Era atât de limpede. Apoi simţi cum o trec şi căldurile şi fiorii de gheaţă, pentru că el însuşi, un om atât de profund înţelept, trebuie să fi ştiut asta,

închipuindu-şi probabil că râdea de el. Ar fi fost deci lipsit de tact să-i trimită acum o ilustrată care i-ar fi readus toate acestea în minte.

Trecu pe lângă el într-o zi, pe când era împins în scaunul lui cu rotile spre sala de tratament. Capul îi căzuse în piept, şi nu o văzu. Arăta îngrozitor de bolnav şi de nefericit. Dacă i se prezenta acum, ar fi însemnat să arunce astfel îndoieli şi mai serioase asupra exactităţii diagnosticului lui, şi asta ar fi putut să-l tulbure şi mai rău. Era mai bine să se ţină deoparte şi să se roage doar ca doctorii să-l poată ajuta. Păreau în orice caz să ştie ce fac. Medicul tânăr şi surmenat care o văzuse şi pe ea fusese eficient, dar binevoitor. Dar chiar şi aşa, ea se ferise de atingerea lui în părţile dureroase.

— Ce credeţi dumneavoastră că nu e cum trebuie? întrebase el, când se trăsese îndărăt din faţa mâinii lui.

— Anagnoreza, suspinase ea

Medicamentele pe care i le prescrisese îi mai alinaseră durerea.

Se simţea acum destul de bine ca să poată începe cursurile de limbi străine – chiar în clasa de alături de cea a lui Kolia! Voia să înveţe ivritul aşa cum trebuie. Tot ce ştia acum era un citat pe care i-l repetase doamna Kedrova, varianta în ivrit a proverbului „Multe ape nu pot stinge iubirea, şi nici potopul nu o poate îneca”. Îi venise întotdeauna uşor să înveţe limbi străine, iar profesorii erau încântaţi de progresele pe care le

făcea.

Şi totuşi s-ar fi părut că nu era neapărat nevoie să ai sânge evreiesc ca să ajungi aici; căci şi mama ei era trecută pe liste.

În cea de a doua seară – a doua i se părea ei – tânărul locotenent se apropie de masa ei şi o invită, cu timiditate, la dans. Întrucât printre imigranţi erau mulţi muzicieni, inclusiv mai mulţi membri ai orchestrei din Kiev, alcătuiseră repede o formaţie de muzică de dans. La ora meselor domnea o atmosferă destinsă, de camaraderie fericită; perechile căsătorite nu se limitau cu egoism la lumea lor, ci aveau grijă ca şi numeroasele văduve şi văduvi să ia parte la buna dispoziţie generală Lisa nu se credea în stare să danseze, căci şoldul o făcea să sufere; dar nu voia să-l jignească pe tânărul şi sfiosul ofiţer care fusese atât de amabil cu ea. Făcură într-un fel sau altul faţă valsului; el cu un singur braţ şi ea aproape cu un singur picior! Râseră pe tema asta. Ieşiră apoi la o plimbare împreună, în aerul răcoros al serii. La marginea oazei el îi arătă un strat iluminat de lăcrămioare. Nu-l deranja deloc că ea sângera.

Ceea ce păru cu adevărat uimitor – şi totodată considerată un miracol – fu „imigranta ilegală” care îşi făcu apariţia la câteva săptămâni după primul tren de la Kiev. Veni şchiopătând prin vie, şi culegătorii de struguri se opriră din lucru şi rămaseră să o privească cu ochii mari de uimire. Liuba Sciadenko rămăsese în camera ei în

dimineaţa aceea, cu copiii şi soacra ei; şi auzise ceva zgâriind la uşă o deschise şi văzu la picioarele ei o pisică mică şi neagră, mieunând disperat, în sus spre ea. Era pisica lor, Vaska – slabă ca un schelet şi cu lăbuţele însângerate; dar era inconfundabilă, Vaska însăşi. Curând, însă, aceasta se instalase torcând în braţele Nadiei, bând lapte dintr-o farfurioară. Într-un fel sau altul, condusă de instinctul inexplicabil pe care-l au pisicile, străbătuse târâş străzile oraşelor, pustiuri şi munţi ca să-i găsească. Curând începuse să pună carne pe oase, se zbenguia prin lagăr şi devenise preferata şi mascota tuturor.

Pisica neagră îşi ocupă locul cuvenit în sărbătorirea zgomotoasă a recoltei de struguri. Fusese o recoltă splendidă şi strugurii erau foarte gustoşi. Lisa îşi încercă pentru prima dată vocea: numai în şoaptă şi doar la refrenul unui cântec de petrecere. Vocea îi era voalată şi nesigură încă, dar nu o nemulţumi; şi câteva persoane îşi întoarseră chiar capetele spre ea, ca şi cum s-ar fi întrebat cine cânta acel refren atât de atrăgător.

Pretutindeni unde te învârteai, dădeai de Vaska! întrerupse chiar filmul difuzat în lagăr într-o seară. Lisa se ducea de obicei la aceste spectacole pentru că, deşi filmele erau deseori neinteresante – documentare prost realizate –, o ajutau să înveţe limba în seara apariţiei lui Vaska, ea şi Liuba urmăreau un documentar despre aşezarea din Emmaus. Era înfăţişat spitalul închisorii, unde se afirma că se realizează multe

succese în vindecarea unor prizonieri înrăiţi. Printre pacienţii prezentaţi şi cărora li se luaseră interviuri se afla un bărbat pe care Lisa avea impresia că îl recunoaşte, un bărbat cu ochelari, cu înfăţişare agreabilă. Nişte paznici înarmaţi îl încadrau pe când era condus printre nişte clădiri. Fu văzut apoi jucându-se cu nişte copii într-o sală de recreaţii, şi chiar şi acolo paznicii înarmaţi îl ţineau sub o strictă supraveghere. Comentatorul îi pronunţă numele, Kürten, ca şi cum publicul l-ar fi cunoscut bine; şi Lisa avu într-adevăr impresia că mai auzise numele acesta, şi poate că-i şi văzuse fotografia în ziare, dar nu putea preciza unde şi în ce împrejurare. Era pe punctul s-o întrebe în şoaptă pe Liuba, când ecranul se umplu deodată de... Vaska... silueta pisicii

Vaska! Publicul se trezi şi începură hohotele de râs. Pisica intrase, nu se ştie cum, în cabina de proiecţie; şi acum era văzută pe ecran cum se spăla liniştită pe bot! Publicul bătu din palme cerând un bis – era cu mult mai distractiv decât filmul!

Şi într-o dimineaţă se treziră cu patru pisicuţe alb cu negru, mieunând şi ude leoarcă, sugând de zor la Vaska. Liuba spuse că era un miracol, căci Vaska fusese castrată... Dar pisicuţele erau reale, dincolo de orice posibilitate de îndoială, şi fireşte Vaska deveni prin asta o eroină mai grozavă decât oricând. Toţi copiii din lagăr stăteau la coadă ca să-i admire pe cei mai noi imigranţi, încercând s-o mituiască pe Nadia să

le dea unul dintre pisoi.

Însă misterul cel mai mare dintre toate era – cum spunea Liuba râzând – unde anume era tatăl?

Scoală, draga mea, frumoasa mea, şi vino. Căci, iată, iarna a trecut, ploaia a încetat, flori pe câmp s-au arătat; şi a sosit vremea cântării, în ţarină glas de turturea se aude. Porumbiţa mea, ce-n crăpături de stâncă, în loc prăpăstios te ascunzi, arată-ţi faţa! Lasă-mă să-ţi aud glasul! Căci glasul tău e dulce şi faţa ta plăcută.

Citatul acesta îi parvenise într-o scrisoare de la o persoană cu totul neaşteptată. Era pe câmp atunci când veni un om să împartă poşta, şi când văzu caligrafia familiară, uitată de mult, fu silită să iasă din şirul lung al culegătoarelor şi să alerge spre singurul loc unde se putea ascunde, la latrină. Atâtea emoţii din trecutul mort se revărsară asupra ei încât chiar avea nevoie să meargă acolo. În cursul anilor petrecuţi la Kiev întâlnise deseori numele lui Alexei în ziare şi îi văzuse fotografia, în poziţie de drepţi între şiruri de bărbaţi în uniformă. Apoi citise despre arestarea lui şi mărturisirile senzaţionale pe care le făcuse. Se bucura acum din inimă aflând că nu fusese împuşcat, ci i se îngăduise să se alăture celor din diaspora.

Îi scria că fusese întemniţat scurtă vreme la Emmaus şi că acum era alt om. Se afla în momentul acela într-o aşezare din munţii Bether. Condiţiile erau aspre, dar munceau cu toţii să creeze o viaţă mai bună. Când văzuse numele Lisei

pe liste, îşi dăduse îndată seama că încă o mai iubea, şi ar fi vrut ca ea să vină şi să-şi împartă viaţa cu el.

Liuba, care nu voia ca prietena ei să plece, insistă să-i arate totuşi avantajele stabilirii lângă Alexei. E adevărat, el nu vorbea de căsătorie, dar legile acestei ţări noi nu încurajau legăturile oficializate.

Însă Lisa îi răspunse că era prea târziu. Îl mai iubea încă, la rândul ei. Dar dacă ar fi venit să trăiască alături de el, ar fi fost veşnic bântuiţi de chipul unui copil. Amândoi aveau prea multe pe conştiinţă.

Într-o zi fu încântată să audă vocea de argint a Verei Berenstein la radio. În mod neobişnuit pentru Vera, cânta un cântec religios, o compoziţie pe Psalmul al douăzeci şi treilea Vocea îi suna mai minunat decât oricând. Apoi, datorită prieteniei cu Richard Lyons, Lisa putu auzi glasul de argint şi la un telefon cu mulţi paraziţi. Vera îi confirmă că soţul ei nu era aici – nu încă. Era emoţionată şi o copleşi cu întrebări despre fiul ei. Lisa, de fapt, îl pregătea pentru întâlnirea cu adevărata lui mamă, rostindu-i deseori numele, parcă întâmplător, amintindu-şi mereu de ea cu glas tare.

Era greu; mult mai greu decât munca simplă pe care o începuse pe câmp. Deseori plângea în taină din cauza asta Era greu pentru că simţea că ea era mama lui Kolia, iar el simţea că ea era mama lui; şi totuşi, trebuia să îl pregătească să se întoarcă la femeia care îl născuse. Avea să-i fie

mult mai uşor să-i dea drumul lui Victor să plece, dacă şi când avea să apară, în sinea ei îi părea bine că el nu era încă aici; şi avea remuşcări din cauza asta Oricât de mult îl iubea, sufletul ei nu-l vedea ca fiind adevăratul şi eternul ei soţ. Ca pentru a face penitenţă, se străduia să-i ajute cât putea mai bine pe cei din jur.

Încercă să-l ajute pe bătrânul despre care credea că ar fi fost Freud. Richard o lăsă să cerceteze documentele privindu-i pe cei care fuseseră trimişi în aşezări. Problema era că nu-şi putea aduce aminte numele de căsătorie al fiicei lui Freud. Dar când găsi numele de Sophie Halberstadt, cu un fiu numit Heinz, îşi spuse că aceştia trebuiau să fie şi îi scrise un bilet scurt doamnei Halberstadt Parcă drept recompensă pentru această faptă bună, dădu peste fişa vechii ei prietene din Petersburg, Ludmila Kedrova. Şi când se întoarse la ea în cameră, printr-una din coincidenţele acelea ciudate, găsi o scrisoare aşteptând-o pe pat Era de la Ludmila, care îi spunea că citise numele Lisei pe liste şi că se bucura nespus să afle că era în siguranţă. Ea, Ludmila, nu era încă destul de sănătoasă ca să poată face o călătorie lungă, dar spera să o vadă curând. O tratau cu radiu; era dureros şi o făcea să se simtă rău. Lucrul era ciudat, căci Lisa parcă îşi amintea că prietenei ei îi extirpaseră sânul, în încercarea de a-i salva viaţa. Se îngrijoră, sperând că asta nu însemna că îi fusese atins şi celălalt sân.

Într-o zi fierbinte, fără vânt, Richard Lyons o duse într-un jeep militar până jos la ţărmul lacului. Mama ei voia să o întâlnească într-un loc liniştit Opri jeepul la umbra unor smochini, şi o îndemnă să meargă de acolo pe jos peste dune. De pe creasta dunei ea privi către lac, cu dealurile Iudeii de partea cealaltă, şi văzu acolo o femeie în picioare. Faţa îi era întoarsă, ca şi când ar fi fost captivată de norul de praf roşcat de peste umărul ei, acolo, în zare. Nici măcar poalele rochiei nu i se mişcau. Când îşi întoarse chipul spre Lisa, aceasta văzu că toată partea stângă îi era numai piele moartă.

Se plimbară pe malul lacului. Niciuna nu ştia ce să spună, în cele din urmă Lisa întrerupse tăcerea: îi părea rău că-şi arsese astfel faţa.

— Da, dar am meritat-o; şi vindecarea asta miraculoasă se petrece aici.

Fiica ei recunoscu glasul de acum mai, mult de o jumătate de secol care îi pârjolea pieptul.

Femeia privi încordată faţa Lisei şi începu să recunoască trăsăturile copilului ei. Remarcând crucifixul, spuse:

— E al meu, nu? îmi pare bine că l-ai păstrat

Între ele exista totuşi o jenă şi o sfială.

Ca să spargă această tăcere dureroasă, Lisa o întrebă de condiţiile din aşezarea unde fusese trimisă, cea de la Cana.

Mama îi surâse trist.

— Măcar nu e cercul cel mai de jos.

Lisa surâse şi ea, din politeţe, dar încurcată;

îşi amintea de obiceiul iritant la mamei ei de a nu răspunde niciodată direct unei întrebări.

— Mătuşa ta vine şi ea, spuse mama.

— A! Când?

— Curând.

Un corb trecu în zbor peste lac, cu o bucată de pâine în cioc.

— Şi Iuri, foarte curând.

Ochii frumoşi, căprui, îngânduraţi ai mamei ei priviră dintr-o parte spre Lisa.

— Ar trebui să îl cunoşti pe fratele tău. Fireşte, sunt sigură că a fost gelos când ai sosit tu. Tu eşti altfel; el seamănă cu tatăl lui, asta e evident

Lisa o apucă de mână. Mâinile le erau nesigure, stângace.

— E aici şi tatăl tău, ştiai? o întrebă mama. E la izolare.

— El a fost întotdeauna izolat! spuse Lisa, şi aluzia le făcu pe amândouă să chicotească, iar asta sparse în cele din urmă gheaţa dintre ele.

Lisa spuse:

— Tu ţii legătura cu el?

— A, da

— Ai să-i transmiţi dragostea mea?

— Da, sigur. A, şi ai lui – şi ai mei – îţi trimit toată dragostea lor şi abia aşteaptă să te vadă.

Tânăra dădu din cap, încântată. Mergeau în acelaşi ritm, păşind liniştite pe nisip. Lisa deschise gura să pună o întrebare; dar se răzgândi. Era mult prea devreme. Şi apoi, ar fi fost doar o simplă

curiozitate; nu era important să afle. Singurul lucru important, îngrozitor, fusese moartea; şi acum ştia că nici asta nu fusese adevărat, căci mama ei nu murise, doar emigrase.

Dar, ca şi cum ar fi simţit, mama oftă şi spuse:

— Mi-nchipui că ştii ce s-a întâmplat?

— Cunosc doar faptele. Nu şi împrejurările. Dar nu trebuie să vorbim despre asta, dacă nu vrei. Nu e important. Aş fi fost la fel de şocată şi dacă te-ai fi dus să participi la o conferinţă de călugăriţe.

Mama râse.

— Greu de crezut! Nu, nu mă deranjează să vorbesc despre asta Unchiul tău e un om drăguţ. Nu a dus o viaţă uşoară cu Magda El era sănătos şi normal, dar preferinţele ei se îndreptau în direcţii cu totul diferite. Nu putea face decât foarte puţin pentru el. Nu trebuie condamnată pentru asta; nici ea nu şi-a dat seama decât când era prea târziu. Eram amândouă teribil de inocente când ne-am măritat. Şi tinere. Neştiutoare ca nişte fluturi. Înţelegi?

— Da, spuse Lisa. Da, începe să se explice.

— Ea a ştiut ce se petrece între noi – cel puţin la început

— Şi am avut impresia că pentru ea era chiar o uşurare.

Îşi privi îngrijorată fiica

— Deci, de fapt, spuse Lisa, pe măsură ce ceţurile începeau să se destrame, atunci când voi trei… ea cu adevărat voia…

Îşi privi mama, roşi şi îşi abătu iarăşi ochii în altă parte.

— Da, probabil. A fost propunerea ei. Franz şi cu mine am considerat totul foarte jenant Dar mai târziu ea a vrut ca totul să înceteze – presupun că era singură şi geloasă – aşa că unchiul tău şi cu mine am fost nevoiţi să ne întâlnim în taină. Acesta a fost păcatul de neiertat

— Tata ştia?

— Ştia, dar despre lucrul acesta nu s-a vorbit niciodată. Nu mai dormeam împreună de când… practic, de la naşterea lui Iuri. De fapt, nu e chiar adevărat – bineînţeles! O dată la un ştiu câtă vreme. Era un om foarte ocupat. Îşi avea munca lui, spionajul lui, amanta lui. Nu-i păsa ce făceam eu, atâta vreme cât respectam aparenţele.

Soarele ardea acum cu toată puterea şi Lisa începea să se simtă rău. Confesiunea mamei fusese o experienţă istovitoare, întrebă dacă puteau să se aşeze o clipă; era acolo o piatră care le oferea puţină umbră. Se aşezară, rezemându-se cu spatele de stânca fierbinte. Mama o întrebă îngrijorată dacă nu i se făcuse rău şi Lisa spuse că era doar puţin ameţită pentru că umblase prin soarele fierbinte. O întrebă dacă ar fi vrut ceva de băut şi, când Lisa spuse că da, îşi descheie rochia şi îşi petrecu braţul pe după umerii fiicei s-o tragă la pieptul ei. Primele picături înviorătoare răcoriră sângele înfierbântat al Lisei şi capul încetă să i se mai învârtească. Îşi desprinse buzele şi îşi aşeză mâna cu evlavie peste sânul amplu şi alb al

mamei, încununat cu sfârcul portocaliu.

— Mi-l aduc aminte! spuse cu un mic surâs.

Mama îi întoarse surâsul, spunând:

— Bea cât vrei. Eu am fost binecuvântată dintotdeauna cu mult lapte.

— Dar cum…? spuse Lisa, şi mama îi replică, oftând:

— Ni se trimit atâţia orfani. Nu sunt niciodată destule doici. E şi ăsta un fel de a te face folositoare, nu?

Lisa supse mulţumită întâi de la un sfârc, apoi de la celălalt cu mâna care îşi îmbrăţişa mama pe sub rochie, simţea oasele ţepene, şi surâse în sinea ei gândindu-se că mama ei purta şi acum corsetul demodat când termină de băut şi mama îşi încheie rochia, îşi desfăcu la rândul său bluza şi îi dădu mamei să sugă. Se simţea foarte fericită simţind buzele cum îi sug sfârcul şi remarcă, mângâind părul des şi blond al mamei, că o invidia pentru experienţa de a fi dat să sugă copiilor. Potrivindu-şi la loc bluza şi roşind la întrebarea ei, îi răspunse că avea lapte datorită tânărului locotenent englez. Îi spuse cât de mult îi plăcea tânărul acesta, şi cum faptul că el părea să aibă nevoie să fie hrănit şi mângâiat îi trezise simţăminte materne.

Simţindu-se înviorate şi în puteri, se ridicară şi îşi reluară plimbarea pe malul lacului. Maria Konopnicka spuse:

— Şi eu am simţit că era în bună cu unchiul tău, ca şi tine. Şi am crezut că pot face asta fără

să rănesc pe altcineva îl mângâiam pe el. Fireşte, în parte ne înşelăm singure.

— Da, te-am văzut cum îl mângâiai, spuse tânăra, cu un zâmbet şiret, pieziş.

— Ştiu! Ah, a fost îngrozitor! Aproape că am murit toţi de inimă atunci! Nu puteam decât să ne rugăm să fi fost prea tânără ca să înţelegi, dar acum se vede că nu erai aşa îmi pare rău, Lisa, draga mea Habar nu avusesem că te aflai încă pe iaht Sonia avea instrucţiuni foarte precise să nu…

— Nu despre împrejurarea aceea e vorba, mă gândeam la pavilionul de vară!

Surâse ca s-o necăjească puţin, dar mama rămase serioasă, nedumerită.

— N-am făcut niciodată nimic în pavilionul de vară; sau pe oriunde în altă parte unde puteam fi văzuţi. Aproape totdeauna a fost pe iaht, dacă tatăl tău era la serviciu şi mătuşa ta prefera să rămână acasă. Am avut întotdeauna grijă.

Roşi din nou, începând să-şi aducă aminte.

— Stai puţin! Ah, îmi amintesc acum! Da, numai o singură dată! Da, a fost o nebunie din partea noastră! Ne-ai văzut atunci? La vremea aceea nici nu mi-aş fi închipuit că puteai să mergi singură! Da, bineînţeles, îmi aduc aminte! Pictam, nu-i aşa, pe plajă? îmi rătăceau gândurile… Trebuie să fi ieşit un tablou îngrozitor! Era o zi foarte călduroasă, nu-i aşa? Aproape ca acum. Atunci unchiul şi mătuşa ta au trecut pe acolo în plimbare şi Magda a vrut să se întindă puţin la soare, aşa că Franz şi cu mine ne-am continuat

plimbarea prin parc. O, da, Dumnezeule!

Surâse, şi roşeaţa, peste partea necarbonizată a feţei, deveni şi mai aprinsă.

— Dar ne sărutam doar, nu-i aşa?

Lisa scutură din cap energic, dar ironică continuă:

— Erai doar pe jumătate goală!

— Eram? O, Doamne! E adevărat! îmi amintesc! Trebuie să fi fost nebuni!

Izbucni dintr-odată într-un râs neaşteptat, în hohote, şi Lisa văzu dinţii perlaţi, regulaţi, pe care-i cunoştea atât de bine.

— Era o atracţie de natură sexuală, foarte puternică, trebuie să recunosc asta. Fireşte, încercam să mă conving că eram cu adevărat îndrăgostită. Şi ştii, aş putea să ţi-l citez pe Puşkin: „Când ne-ntâlnim din nou / în umbra aceea a măslinilor / Sub un cer care e totdeauna atât de albastru / O, scumpa mea, vom împărţi între noi / Sărutul plin de dragoste…” chestii de felul acesta pot să-ţi spun câte vrei! E totdeauna greu pentru noi, femeile, să recunoaştem că e vorba mai ales de dorinţa sexuală. Ţi s-ar părea probabil mai uşor de iertat, dacă ar fi fost o iubire nemuritoare; dar, cinstit vorbind, nu pot spune că a fost aşa ceva

— Nu, m-ai înţeles greşit, spuse Lisa Eu nu trebuie să iert nimic. Găsesc doar că totul e foarte interesant.

Luă iarăşi mâna mamei ei.

— De fapt, pot să înţeleg toate astea Emoţia

călătoriilor cu trenul ca să te întâlneşti cu iubitul tău, ştiind că şi el făcea drumul, la fel de emoţionat, spre tine. M-am gândit mereu la asta

— Da! recunoscu mama surâzând tristă.

— Ca nişte linii care se întâlnesc pe o hartă! Bolnavi de dorinţă – abia aşteptând! Şi voluptatea de a şti că faci ceva interzis.

Mama îşi aplecase capul.

— Da, şi asta! A fost un mare păcat

— Da, chiar dacă a fost, viitorul e cel care contează, nu trecutul. Ştiu că sună banal, dar e adevărat.

Mama se opri deodată, îşi ascunse capul în mâini şi rămase locului tremurând.

— Incendiul acela! Asta a fost înspăimântător, înspăimântător!

Continua să tremure încă mult timp. Apoi îşi lăsă mâinile în jos şi spuse cu voce nesigură:

— A fost în a doua noapte cred. Nu ne mai văzuserăm de trei luni, şi eram însetaţi unul de altul. Trebuie să ştii cum e, când eşti în pat cu cineva, simţurile îţi sunt mai puţin treze, te-ai închis parcă faţă de tot ceea ce e în afara ta. N-am auzit nimic, n-am simţit niciun miros deosebit. Pe urmă, când am terminat, am simţit fumul şi am început să tuşim. Am auzit un fel de muget dincolo de uşa noastră. Franz s-a dus să deschidă uşa, dar afară era pur şi simplu iadul.

Se contorsionă de parcă ar fi fost iarăşi cuprinsă de flăcări, ea însăşi flacără.

— Acum s-a terminat, spuse Lisa, luând mâna

mamei sale. Treptat, aceasta se linişti. Oricum, continuă Lisa, cred că acolo unde există dragoste, de vreun fel sau altul, există speranţa mântuirii.

Avu o clipă imaginea unei baionete fulgerând asupra unor coapse desfăcute şi se corectă în grabă:

— Oriunde există dragoste în inimă.

— Tandreţe.

— Da, exact!

Se plimbau mai departe pe malul lacului. Soarele coborâse, şi cerul şi ziua erau mai răcoroase. Corbul se întoarse să plutească iarăşi peste apele lacului, şi un fior o străbătu pe Lisa pe şira spinării. Se opri.

— Asta e Marea Moartă? întrebă ea

— A, nu! spuse mama cu un râs argintiu; şi îi povesti că apa de aici era alimentată de râul Iordanului şi acest râu, la rândul său, era alimentat de pârâul Şerith. Aşa că vezi că apa e totdeauna limpede şi proaspătă.

Fiica aprobă din cap, uşurată, şi cele două trecură mai departe.

Alb era vântul care venea dinspre coline. Soarele apusese peste deşert şi lumina lui arzând printr-o furtună depărtată de prai se destrămă în cercuri, alcătuind imaginea unei roze.

Drumul de-a lungul lacului le purta până într-un mic sat, unde intrară într-o tavernă să caute ceva de mâncare. Cele două femei erau jenate, căci înăuntru nu erau decât bărbaţi – pescari care vorbeau despre ce prinseseră peste zi, în faţa câte

unui pahar de vin. Bărbaţii aceştia le ignorară cuviincioşi pe străine. Patronul, care le salutase cu multă politeţe, era foarte bătrân, şovăielnic şi foarte încet în mişcări. Când se apropie iarăşi cu mersul lui târşâit să le umple la loc paharele ezită, căci cel al Lisei era încă pe trei sferturi plin, şi ea îşi aşează mâna peste el ca să arate că nu mai voix însă hangiul îşi reluă gestul ospitalier şi vinul se scurse peste mâna tinerei femei» şi de acolo şiroi mai departe pe masă. Ea nu-şi trase mâna, iar patronul continuă să toarne. Lisa îi mulţumi serioasă, dar când bătrânul se îndepărtă cu mersul lui târşâit, ducând cu el sticla goală, cele două femei izbucniră într-un hohot de râs înfundat. Mama nici nu mai ştia ce să facă, îşi strângea mâinile peste burtă, se răsucea pe scaun, îşi ascunse capul în mână ca să mascheze lacrimile de râs care-i ţâşneau din ochi, îşi muşca buzele, arătând cu degetul spre mâna leoarcă a Lisei şi continua să se zgâlţâie tăcută.

În tavernă era şi o cabină telefonică. Încă înecându-se de râs, Lisa se duse şi ridică receptorul. Ceru numărul pe care i-l dăduse mama. Îi răspunse tatăl ei, şi lucrurile fură la fel ca altă dată.

— Ce faci, tată?

— Foarte bine. Tu ce faci?

— A, sunt bine.

— Ai nevoie de bani?

— Nu, am tot ce-mi trebuie.

— Da, să m-anunţi dacă ai nevoie de ceva. Ai

grijă de tine.

— Da şi tu.

Dar cel puţin stătuse de vorbă cu el, pe linia aceea plină de paraziţi, şi într-o zi s-ar fi putut chiar să poarte o adevărată conversaţie.

Când Lisa se întoarse în lagăr, o lună plină strălucea pe cerul acoperit de stele calme. Dar în scena care o întâmpină nu era nimic calm. Pe teritoriul lagărului, şi întinzându-se până departe în deşert, erau acum corturi înălţate, sau pe cale de a fi ridicate. Se întindeau departe spre zare, în toate părţile. Ofiţerii tineri erau peste tot dirijând operaţiunea gigantică. Lisa îl zări pe Richard Lyons, cu faţa slabă strălucind de sudoare în lumina lunii şi cicatricea lividă pe obraz. Alerga de colo-colo, cu singurul braţ comandându-le ajutoarelor harnice, şi cravaşa de ofiţer zvâcnea încolo şi încoace cu bagheta unui şaman. O văzu pe Lisa, îi comandă sergentului „să-i dea înainte” şi se îndreptă spre ea.

— Ia te uită, e ro-oza din Şaron! spuse el, surâzând.

Era porecla plină de afecţiune, cu care-i plăcea s-o tachineze. Îi explică repede că astăzi sosiseră mai bine de zece trenuri încărcate cu oameni. În fiecare zi veneau alţii. Cu cât se construiau mai repede cabanele suplimentare, cu atât mai repede se umpleau şi era mereu nevoie de altele şi altele. Dar nimeni nu putea fi întors din drum; căci oamenii aceştia nu aveau unde altundeva să se ducă. Vârându-şi cravaşa la

cingătoare, scoase un pachet de ţigări din buzunar, îl deschise, scăpără un chibrit, îşi aprinse ţigara, puse cutia de chibrituri şi pachetul de ţigări la loc în buzunar – toate cu îndemânatica lui mână stângă. Pufăi din ţigară şi privi alături de ea scena tăcută, agitată, scăldată în lumina lunii.

— Unde corturile Israelului strălucesc noaptea! cită el.

Multe mii de imigranţi aşteptau acolo, în picioare, alături de mizerele lor lădiţe de lemn şi strângându-şi la piept bocceluţele de cârpe şi zdrenţe legate cu sfoară. Păreau, nu trişti – istoviţi; nu slabi – scheletici; nu mânioşi – răbdători. Lisa oftă.

— De ce sunt toate astfel, Richard? Am fost creaţi să fim fericiţi şi să ne bucurăm de viaţă. Ce s-a întâmplat?

El clatină din cap nedumerit şi suflă fumul pe nări.

— Oare am fost creaţi să fim fericiţi? Tu eşti o optimistă incurabilă, bătrânico!

Îşi strivi ţigara şi-şi scoase cravaşa de la brâu.

— Avem nevoie disperată de infirmiere, spuse el. Poţi să ne dai o mână de ajutor?

Arătă cu cravaşa spre unitatea sanitară. Paturile de campanie erau întinse peste tot pe pământ Siluete în alb se grăbeau încolo şi încoace printre ele.

— Da, sigur, spuse ea

Se grăbi spre unitate, rupând-o la fugă; şi

numai în clipa aceea îşi dădu seama că toată ziua nu o mai duruse pelvisul, şi nici sânul.

Simţi în nări aroma unui pin. Nu-i putea da un nume... o tulbura într-un chip anume, tainic, dar o făcea fericită.

CUPRINS

Cuvântul traducătorului 5
Prolog 7
I Don Giovanni… 15
II Jurnalul de la Gastein 27
III Frau Anna G 78
IV Staţiunea balneară 126
V Vagonul de dormit 193
VI Lagărul – 221

Coperta IV

D.M. Thomas (n. 1935, în Cornwall, Marea Britanie) a studiat la Oxford şi în Australia, fiind apoi, pentru o vreme, profesor şi conferenţiar, poziţie! a care renunţă în favoarea unei cariere de scriitor profesionist» Dintre romanele sale, amintim: *Flautistul* (1982), Ararat (1983) şi *Sfinxul* (1986), cărora li se adaugă volumul autobiografic *Amintiri şi halucinaţii* (1988) şi cinci cărţi de poezie. D.M. Thomas este totodată un reputat traducător din lirica rusă. *Hotelul* alb (1981) primeşte la apariţie Cheltenham Prize şi PEN Silver Pen Award.

„O carte cu tonuri de fugă şi bocet, care împleteşte istoria, sexualitatea, poezia, adevărul psihologic, fantezia şi pofta nesăţioasă de brutalitate, în fişa de caz a Lisei Erdman, pacientă a lui Freud. Călătorind prin labirintul fiinţei ei,

cititorul e purtat într-o odisee ce-i oferă un refugiu în faţa coşmarului secolului XX”. *Sunday Times*

„Un roman de o forţă imaginativă şi intelectuală explozivă”. *Salman Rushdie*

ISBN 973 – 34 – 0581 – 7

UNIVERS